

ประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว



นางสาวปาริชาติ ธงภักดี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา

คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

PSYCHOLOGICAL EXPERIENCES OF FOSTER MOTHERS WHEN
RETURNING CHILDREN TO FAMILIES



Miss Parichart Thongpakdee

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Counseling Psychology

Faculty of Psychology

Chulalongkorn University

Academic Year 2010

Copyright of Chulalongkorn University

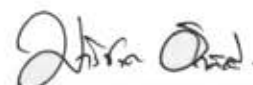
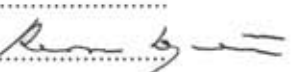
ปาริชาติ ธงภักดี : ประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว. (PSYCHOLOGICAL EXPERIENCES OF FOSTER MOTHERS WHEN RETURNING CHILDREN TO FAMILIES) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผศ. ดร. กรรณิการ์ นลราชสุวัจน์, 189 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกมารดาอุปการะ จำนวน 9 ราย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า ภาวะที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว มีทั้งความรู้สึกเศร้าโศก สูญเสีย เครียดวิตกกังวลกับการจากไปของเด็ก ทำใจไม่ได้ ขณะเดียวกันก็ดีใจ ปลื้มใจที่เด็กมีครอบครัวบุญธรรมมารับไปอุปการะ และได้กลับไปอยู่กับครอบครัว ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะเข้มข้นหรือเบาบางขึ้นอยู่กับความยาวนานของระยะเวลาการเลี้ยงดู การได้รับทราบกำหนดการส่งเด็กกลับคืนล่วงหน้า การแสดงท่าทีของเด็กในช่วงเวลาของการแยกจาก การถูกตอกย้ำถามถึงเด็กอยู่เสมอ และความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อกลับคืนสู่ครอบครัว ทั้งนี้มารดาอุปการะมีวิธีการจัดการและรับมือกับอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นโดยการผ่อนคลายตนเอง หลีกเลี้ยง ใช้กระบวนการทางความคิดในการยอมรับและปลอบใจตนเอง รับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูเพื่อทดแทนความรู้สึก และได้รับการสนับสนุนทางด้านความคิด อารมณ์และจิตใจจากบุคคลรอบข้าง นอกจากนี้มารดาอุปการะยังตระหนักถึงบทบาทและการทำหน้าที่ที่มีอยู่ของตนให้ดีที่สุด โดยรับรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะเหนี่ยวรั้งเด็กไว้ ยอมรับความจริงที่ต้องพลัดพราก ตลอดจนเข้าใจในวงจรชีวิตของการเป็นมารดาอุปการะ

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการให้บริการการปรึกษาเชิงจิตวิทยาและการวางแผนพัฒนางานครอบครัวอุปการะ เพื่อลดหรือป้องกันเหตุปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อมารดาอุปการะ

สาขาวิชา...จิตวิทยาการปรึกษา...
ปีการศึกษา.....2553.....

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

5178122338 : MAJOR COUNSELING PSYCHOLOGY

KEYWORDS : PSYCHOLOGICAL EXPERIENCES / RETURNING CHILDREN TO FAMILIES / FOSTER MOTHERS

PARICHART THONGPAKDEE : PSYCHOLOGICAL EXPERIENCES OF FOSTER MOTHERS WHEN RETURNING CHILDREN TO FAMILIES.

ADVISOR : ASST. PROF. KANNIKAR, Ed.D., 189 pp.

The purpose of this research was to study psychological experiences of foster mothers when returning children to families. Phenomenological qualitative method was used. Data were collected by interviewing 9 foster mothers and categorized into themes. The results were as follow:

Regarding to psychological state of foster mothers when returning children to families, they had the feelings of sadness and loss. They were worried about the children's daily life and at the same time, they were happy when children found their adoptive families and returned to their families. These feelings would be more or less depending to the period of foster care, knowing schedule of returning children to families, children's actions when separating, and children's well-being after returning to their families. Hence, the foster mothers had methods to manage such feelings through self-relaxing, avoiding, thinking process for self-acceptance and self-comfort, caring a new child, and psychological support from significant persons. Moreover, they realized their roles and duties by knowing that it was impossible to hold the child. They accepted the fact of separation. They understood the life circle of being foster mothers.

This study can be implemented as a guideline for counseling foster mothers as well as planning for foster care development in order to decrease or prevent the factors causing negative effect on foster mothers.

Field of Study : Counseling Psychology... Student's Signature Parichart Thongpakdee
 Academic Year : 2010..... Advisor's Signature K. Wannikar

กิตติกรรมประกาศ

“ขอบคุณ” คำสั้นๆที่ดูจะแทนความรู้สึกทั้งหมดของข้าพเจ้าในวันที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ดีที่สุด เพราะหากตลอดระยะเวลาของการเดินทางสู่การเป็นนักจิตวิทยาการปรึกษาในหลายปีที่ผ่านมาปราศจากความช่วยเหลือ การสนับสนุนและกำลังใจจากผู้มีพระคุณและกัลยาณมิตรที่กำลังจะกล่าวถึงต่อไปนี้ ข้าพเจ้าเองก็คงไม่สามารถเดินทางลุล่วงมาได้จนถึงวันนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กวรรณิการ์ นลราชสุวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษาที่คอยช่วยเหลือ เป็นกำลังใจชี้แนะแนวทางตรวจสอบ แก้ไขและขัดเกลาวินิจฉัยฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ รองศาสตราจารย์ วัชรินทร์พรมมี รองศาสตราจารย์ สุภาพรรณ โคตรจรัส และดร.นิรนาท แสนสา ที่ให้ความรู้และคำแนะนำอันมีค่าในการต่อเติมเสริมแก้วิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

รองศาสตราจารย์ ดร.โสรัช โพธิ์แก้ว อาจารย์ผู้เป็นทั้งผู้สอน ผู้สร้างและผู้ให้ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอาจารย์ได้สอนให้ข้าพเจ้ารู้จักที่จะเรียนรู้และเติบโตไปกับทุกประสบการณ์ของชีวิตด้วยความเข้าใจและด้วยหัวใจอันอ่อนน้อมและอ่อนโยน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรัญญา ตัญคำภีร์ และอาจารย์ ดร.ณัฐสุดา เต็มพันธ์ อาจารย์ผู้ให้ความรู้ ความเมตตาคอยเอื้อเฟื้อสนับสนุน สอบถามและให้กำลังใจแก่ข้าพเจ้าเสมอในทุกครั้งที่ได้พบ

คุณศิริจันทร์ เหล่าภักดี และเจ้าหน้าที่โครงการครอบครัวอุปการะทุกท่านที่คอยดูแล ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกให้แก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูล คุณบุญล้อม คุณสุพัตรา พี่ที่เปรียบเสมือนแม่คนที่ 2 ของข้าพเจ้าด้วยเป็นทั้งที่ปรึกษา กำลังใจ และครูผู้ชี้แนะแนวทางทุกอย่างในชีวิต คุณสลิลยา สำหรับกำลังใจและความช่วยเหลือในเรื่องภาษา คุณวลัยลักษณ์ คุณสุธิดา พี่ที่พร้อมจะหยิบยื่นกำลังใจและความช่วยเหลือให้กับข้าพเจ้าเสมอไม่เคยขาด และที่ขาดไม่ได้ก็คือมารดาอุปการะทุกท่านที่ยินดีถ่ายทอดเรื่องราวและประสบการณ์อันมีค่าในครั้งนี้ตลอดจนให้การต้อนรับข้าพเจ้าด้วยมิตรไมตรีอันงดงาม

คุณสมภาพ แจ่มจันทร์ รุ่นพี่ที่คอยอยู่เคียงข้างให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือและแนะนำในทุกๆ อย่างก้าว คุณหทัยทิพย์ ที่ช่วยสอนและชี้แนะแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล ผศ.ดร.ธีรวรรณ คุณสหัส คุณหมอบัลลังก์ คุณศศิพันธ์ คุณจรินทร์ พี่รุ่นพี่ที่คอยช่วยเหลือต่อเติมกำลังใจให้แก่ข้าพเจ้าจนสามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆมาได้ด้วยดี รวมถึงพี่น้องจิตวิทยาการปรึกษาทุกคนที่คอยสอบถามและส่งมอบกำลังใจมาให้แก่ข้าพเจ้าเสมอ คุณจรัรัตน์ คุณนิศากร คุณณัฐน้อย คุณธัญญาและเพื่อนๆจิตวิทยาการปรึกษารุ่น 24 ทุกคนที่ร่วมเดินทางเรียนรู้ต่อสู้ฝ่าฟันด้วยกันมาจนถึงปลายทาง ผลัดกันปลอบโยนและเป็นกำลังใจให้แก่กันและกัน คุณณัฐธินิชา คุณศิริพร สำหรับมิตรภาพ ความห่วงใย และกำลังใจที่มอบให้กับเพื่อนใหม่คนนี้

และท้ายที่สุด คุณแม่ธัญญรัตน์ ธงภักดี และครอบครัวที่คอยอยู่เคียงข้าง ห่วงใย เป็นกำลังใจ และช่วยเหลือดูแลเกื้อกูลลูกคนนี้เป็นอย่างดีเสมอมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
คำถามการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
แนวคิดเกี่ยวกับมารดาอุปการะ.....	6
แนวคิดมารดาอุปการะกับการส่งเด็กกลับคืน.....	17
การวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา.....	27
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	30
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	34
การเตรียมความพร้อมของผู้วิจัย.....	34
การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	35
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	52
การสรุปและอภิปรายผลการวิจัย.....	53
การตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือของงานวิจัย.....	54

บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	57
ภาวะที่เกิดขึ้นภายในจิตใจเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว.....	58
ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรู้สึกเมื่อส่งเด็กกลับคืน.....	79
การจัดการและรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้น.....	91
บทเรียนจากการส่งเด็กกลับคืนครอบครัว.....	107
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	115
สรุปผลการวิจัย.....	115
อภิปรายผล.....	117
ข้อจำกัดของการวิจัย.....	125
ข้อเสนอแนะ.....	125
รายการอ้างอิง.....	128
ภาคผนวก.....	133
ภาคผนวก ก หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล.....	134
ภาคผนวก ข ใบรับรองโครงการวิจัย.....	136
ภาคผนวก ค เอกสารข้อมูลสำหรับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย.....	138
ภาคผนวก ง หนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย.....	142
ภาคผนวก จ แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	144
ภาคผนวก ฉ โครงการครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิ.....	147
ภาคผนวก ช รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล.....	153
ภาคผนวก ซ ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูล.....	163
ภาคผนวก ฌ ตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูล.....	182
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	189

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนเด็กในโครงการครอบครัวอุปการะ.....	40
2	จำนวนครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิ	41
3	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล.....	43
4	จำนวนเด็กในโครงการครอบครัวอุปการะ.....	151
5	จำนวนครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิ	152
6	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1.....	164
7	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2.....	166
8	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3.....	168
9	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4.....	170
10	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5.....	172
11	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6.....	174
12	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7.....	176
13	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8.....	178
14	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9.....	180

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	วิธีการดำเนินการโครงการครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิ.....	39
2	ภาวะที่เกิดขึ้นภายในจิตใจเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว.....	59
3	ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรู้สึกเมื่อส่งเด็กกลับคืน.....	80
4	การจัดการและรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้น.....	92
5	บทเรียนจากการส่งเด็กกลับคืนครอบครัว.....	108
6	วงจรความผูกพัน การพลัดพราก และการสูญเสีย.....	112
7	ประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว.....	114

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“ครอบครัวคือสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับเด็ก” ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่ให้ความรัก ความอบอุ่น การเลี้ยงดูที่สำคัญและมีความหมายต่อพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาของเด็ก ซึ่งเด็กควรจะได้เติบโตในสิ่งแวดล้อมของครอบครัว ท่ามกลางบรรยากาศแห่งความผาสุก ความรัก และความเข้าใจ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย, 2545) แต่ขณะเดียวกันกลับพบว่า มีเด็กถูกทอดทิ้งเฉลี่ยเดือนละ 20-25 คน (“พม.แจงความคืบหน้า”, 2550) ทั้งจากการตั้งครม.ไม่พึงประสงค์ การหย่าร้าง ความยากจน การเจ็บไข้ได้ป่วย รวมถึงการเข้ารับโทษตามกฎหมายของบิดามารดา (กมลินทร์ พินิจภูวดล, 2541) ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้เด็กไม่ได้รับโอกาสในการเติบโตภายใต้บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมของครอบครัว เด็กขาดคนคอยอุ้มชู ดูแล ใส่ใจ เมื่อครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ดูแลเด็กได้ตามบทบาทที่ได้รับมอบหมายจากสังคม จึงเกิดบริการครอบครัวอุปการะขึ้นเพื่อเป็นบริการทดแทนสำหรับเด็กที่ต้องแยกจากครอบครัว และทำหน้าที่ดูแลเลี้ยงดูเด็กแทนครอบครัวที่แท้จริง

ครอบครัวอุปการะ (foster family care) หรือบริการฝากเลี้ยงเด็กตามบ้าน จัดเป็นบริการทดแทนชั่วคราว (temporary substitute care) ประเภทหนึ่งที่ได้รับการยอมรับว่าเหมาะสมที่สุดในการดูแลเด็กที่จำเป็นต้องแยกจากครอบครัวเป็นการชั่วคราวหรือถาวร และเป็นทางเลือกของสังคมในการดูแลเด็กกำพร้าและเด็กถูกทอดทิ้งให้ได้เติบโตอย่างสมวัย เนื่องจากการดูแลเด็กในระบบครอบครัวอุปการะจะเอื้อให้เด็กมีโอกาสดูแลเลี้ยงดูภายใต้บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมแบบครอบครัว ได้มีความสัมพันธ์กับสมาชิกทุกคนในบ้าน และได้รับการเลี้ยงดูด้วยความรักความเข้าใจ และความเอาใจใส่อันอบอุ่นจากครอบครัวอุปการะเสมือนเป็นบิดามารดาของเด็กเอง (ฝ่ายการสงเคราะห์เด็ก, 2536 อ้างถึงใน สมยศทวี ชคัตตริย์, 2544) และเพื่อการเติมเต็มความรัก ความต้องการ ความอบอุ่นให้กับเด็กนี้เอง ครอบครัวอุปการะจึงได้รับการคาดหวังให้ทำหน้าที่เป็นเสมือนมารดาของเด็กที่จะต้องมอบความรักความอบอุ่นความเมตตากรุณาให้กับเด็กในฐานะสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว (Burke & Dawson, 1987) และจะต้องมอบสิ่งต่างๆให้กับเด็กด้วยความผูกพันอย่างแท้จริง (ดวงพร ทิศาดลดิถ, 2548) ขณะเดียวกันครอบครัวอุปการะเองก็รู้สึกว่าเป็นครอบครัวของเด็กจึงทุ่มเทและรับผิดชอบดูแลเด็กอย่างเต็มที่ (Mosek, 2004) โดยบทบาท

และความรับผิดชอบในการดูแลเด็กส่วนใหญ่เป็นของมารดาอุปการะ (Burke & Dawson, 1987) ซึ่งสามารถทำหน้าที่ทดแทนมารดาที่แท้จริงของเด็กได้อย่างเป็นธรรมชาติ (กาญจนา ชื่นทองอร่าม, 2544)

จากบทบาทที่ผูกคาคัดหวัง ประกอบกับความรัก ความผูกพันระหว่างมารดาอุปการะและเด็กที่รับมาอุปการะค่อยๆพัฒนาขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ (อภิญญา เวชยชัย, 2528) ทำให้ความรู้สึกของมารดาอุปการะรวมถึงครอบครัวอุปการะที่มีต่อเด็กไม่ต่างอะไรกับความรักและความผูกพันระหว่างมารดากับบุตร แม้จะตระหนักดีว่าพวกเขาเป็นเพียงครอบครัวชั่วคราวให้กับเด็กก็ตาม (Burke & Dawson, 1987) ความรักความผูกพันที่ก่อตัวขึ้นมีอาจห้ามได้ ยิ่งระยะเวลาที่เด็กได้มาอยู่อาศัยในครอบครัวอุปการะยาวนานเท่าไร ก็ยิ่งสร้างความผูกพันระหว่างเด็กและมารดาอุปการะเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว (Urquhart, 1989) แม้ว่าความรักความผูกพันจะเป็นสิ่งที่ดีที่ทุกฝ่ายต้องการให้เกิดขึ้นในครอบครัวอุปการะ แต่ความรักความผูกพันที่มีให้กับเด็กในอุปการะมากเกินไปนั้นได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมา โดยเฉพาะเมื่อเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กกลับคืนมาถึง (อภิญญา เวชยชัย, 2527)

ช่วงเวลาที่มารดาอุปการะต้องส่งมอบเด็กกลับคืนให้กับบิดามารดาที่แท้จริง (birth family) หรือส่งต่อให้กับครอบครัวบุญธรรม (adoptive family) รับช่วงดูแลเด็กต่อ นับเป็นช่วงเวลาที่สำคัญและละเอียดอ่อนที่สุดขั้นตอนหนึ่งของงานครอบครัวอุปการะและเป็นขั้นตอนที่สร้างความยุ่งยากลำบากใจและเจ็บปวดให้แก่มารดาอุปการะและเด็กเป็นอย่างมาก Urquhart (1989) พบว่าประมาณ 1 ใน 3 ของมารดาอุปการะมีประสบการณ์ที่เจ็บปวดกับการจากไปของเด็ก ซึ่งช่วงเวลาแห่งการพลัดพรากแยกจากกันนี้มีอิทธิพลต่อสภาพจิตใจของมารดาอุปการะอย่างมาก (อภิญญา เวชยชัย, 2527) และยิ่งก่อให้เกิดความเครียดและความวิตกกังวลแก่มารดาอุปการะอีกด้วย (Buehler, Cox, & Cuddeback, 2003) โดยเมื่อเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กกลับคืนมาถึง ความผูกพัน (attachment) การพลัดพราก (separation) และการสูญเสีย (loss) กลายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าสำหรับมารดาอุปการะ (Burke & Dawson, 1987) ประหนึ่งวงจรที่มารดาอุปการะทุกคนจะต้องเผชิญและยอมรับ แต่ก็มียุทธวิธีที่ไม่สามารถทำใจยอมรับหรือรับมือกับความเครียดวิตกกังวล ความเสียใจ ความสูญเสีย และการพลัดพรากนี้ได้ จนเป็นเหตุให้ตัดสินใจยุติการเป็นมารดาอุปการะ (Whenan, Oxlad, & Lushington, 2009) จากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาต่างพบว่าเหตุผลหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้มารดาอุปการะตัดสินใจเลิกรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูคือ ความไม่ต้องการที่จะเสียใจอีกซ้ำแล้วซ้ำเล่าเมื่อเวลาที่เด็กต้องแยกจากไปมาถึง อีกทั้งในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่มารดาอุปการะยังไม่สามารถทำใจยอมรับและพร้อมที่จะรับเลี้ยงดูเด็กคนอื่นได้อีก (Buehler et al., 2003) จึงจำเป็นต้องปฏิเสธการรับเด็กคนใหม่มาอุปการะเลี้ยงดู (Edelstein, 1981)

การตัดสินใจยุติการเป็นมารดาอุปการะอันเนื่องมาจากความยุ่งยากลำบากใจ ความเศร้าโศกและเจ็บปวดจากการส่งเด็กกลับคืนเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้จำนวนครอบครัวอุปการะลดลง (Whenan et al., 2009) ในขณะที่การทอดทิ้งเด็กและความต้องการครอบครัวอุปการะมีอยู่เป็นจำนวนมาก (Burke & Dawson, 1987) แม้หลายฝ่ายพยายามหาหนทางช่วยเหลือปรับปรุงและพัฒนาบริการครอบครัวอุปการะ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาศักยภาพของมารดาอุปการะด้วยการฝึกอบรมหรือการเตรียมมารดาอุปการะให้พร้อมที่จะรับมือกับการพลัดพรากและการสูญเสียตั้งแต่ก่อนตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะ (Rhodes, Orme, & Buehler, 2001) ตลอดจนการปรับขั้นตอนการแยกเด็กโดยจะต้องมีการแจ้งมารดาอุปการะให้ทราบล่วงหน้าว่าถึงเวลาที่จะต้องส่งเด็กกลับคืนทั้งนี้เพื่อให้มารดาอุปการะได้มีเวลาเตรียมใจและทำใจ (ดวงพร ทิศาดลดิถ, 2548) แต่อย่างไรก็ตามยังคงพบว่าความบีบคั้นยุ่งยากลำบากใจและความเศร้าโศกเสียใจของมารดาอุปการะยังคงมีให้พบเห็นอยู่เสมอ แม้มารดาอุปการะจะเตรียมใจเอาไว้ตั้งแต่วันแรกที่รับเด็กมาอุปการะด้วยทราบดีว่าสักวันหนึ่งเด็กก็จะต้องจากไปเพียงแต่ไม่อาจรู้ว่าวันนั้นจะมาถึงเมื่อใด แต่ด้วยความรักความผูกพันที่ก่อตัวขึ้นผ่านวันเวลาที่อยู่ร่วมกันทำให้มารดาอุปการะอดที่จะเศร้าเสียใจสะเทือนใจไม่ได้เมื่อถึงวันที่เด็กจะต้องแยกจากไปแม้ว่ามารดาอุปการะจะใช้เวลาในการเตรียมตัวเตรียมใจมายาวนานเพียงใดก็ตาม (ขวัญใจ เอมใจ, 2544)

ดังนั้นสภาวะใจของมารดาอุปการะโดยเฉพาะในช่วงเวลาของการส่งมอบเด็กกลับคืนให้กับบิดามารดาที่แท้จริง หรือส่งต่อให้กับครอบครัวบุญธรรมรับช่วงดูแลเด็กต่อจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมารดาอุปการะในการทำหน้าที่ให้การดูแลเลี้ยงดูเด็กอย่างเต็มกำลังความสามารถ รวมทั้งการตัดสินใจยุติการทำหน้าที่มารดาอุปการะหรือการตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูต่อเนื่องจากประสบการณ์อันเจ็บปวดจากการจากไปของเด็กมีอิทธิพลต่อสภาวะใจของมารดาอุปการะเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวอุปการะพบว่า ส่วนมากมุ่งสนใจศึกษาในมิติด้านเด็กในครอบครัวอุปการะและครอบครัวที่แท้จริงของเด็กเป็นสำคัญ ส่วนมิติด้านครอบครัวอุปการะนั้น พบว่าการศึกษาวิจัยส่วนมากมุ่งให้ความสนใจศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับแรงจูงใจในการตัดสินใจรับเลี้ยงเด็ก การตัดสินใจยุติการเป็นครอบครัวอุปการะ ความสำเร็จและความล้มเหลวในการเป็นครอบครัวอุปการะ ความต้องการ บทบาท ลักษณะ หรือการเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวอุปการะเป็นหลัก ขณะที่การศึกษาในประเด็นการส่งเด็กคืนสู่อุปการะที่แท้จริงหรือส่งต่อให้ครอบครัวบุญธรรมในมิติทางจิตใจของมารดาอุปการะมีจำนวนน้อย ทั้งที่เป็นช่วงเวลาที่

สำคัญและน่าสนใจ อีกทั้งยังไม่พบว่ามีการศึกษาวิจัยในประเด็นดังกล่าวอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในประเทศไทย ด้วยเหตุนี้การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมีจุดประสงค์ที่จะศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะในมิติที่ครอบคลุมด้านความคิด อารมณ์ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์จริงตามคำบอกเล่าจากเจ้าของเรื่อง ด้วยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจและเข้าถึงจิตใจและความรู้สึกของมารดาอุปการะได้ลุ่มลึกและรอบด้าน การศึกษาประสบการณ์เมื่อต้องส่งเด็กกลับคืนของมารดาอุปการะจะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจถึงความคิด อารมณ์ และความรู้สึกต่างๆที่เกิดขึ้น ตั้งแต่วันที่ส่งมอบเด็กกลับคืนสู่บิดามารดาที่แท้จริงหรือส่งต่อไปกับครอบครัวบุญธรรมจนถึงปัจจุบัน ซึ่งความเข้าใจในประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อต้องส่งมอบเด็กกลับคืนนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนางานด้านสวัสดิการเด็กและครอบครัว ตลอดจนเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในงานครอบครัวอุปการะ อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อนักจิตวิทยาการปรึกษาในฐานะผู้ที่ทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือเยียวยาจิตใจผู้คนที่ผ่านคลายและหลุดพ้นจากความทุกข์ใจอันบีบคั้น มาสู่ความเข้าใจและยอมรับในความเป็นจริงของสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิต โดยสามารถนำประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการจัดรูปแบบบริการการปรึกษาเชิงจิตวิทยาสำหรับช่วยเหลือกลุ่มมารดาอุปการะและครอบครัวอุปการะต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อทำความเข้าใจกับประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งมอบเด็กกลับคืนสู่ครอบครัว

คำถามการวิจัย

ประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งมอบเด็กกลับคืนสู่ครอบครัวเป็นอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological Research) เพื่อศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะตั้งแต่วันที่ส่งเด็กกลับคืนครอบครัวจนถึงปัจจุบัน

ผู้ให้ข้อมูลคือมารดาอุปการะในโครงการครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิที่สมัครใจและยินดีให้ความร่วมมือ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการจดบันทึกภาคสนาม

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ประสบการณ์ทางจิตใจ หมายถึง อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นกับมารดาอุปการะ ตั้งแต่วันที่ส่งเด็กคืนให้กับครอบครัวที่แท้จริง หรือส่งต่อให้กับครอบครัวบุญธรรมจนถึงปัจจุบัน

การส่งเด็กกลับคืน หมายถึง การที่มารดาอุปการะต้องส่งมอบเด็กที่มูลนิธินำมาฝากให้เลี้ยงดูชั่วคราวคืนให้กับบิดามารดาที่แท้จริงของเด็ก หรือส่งต่อให้กับครอบครัวบุญธรรมเป็นผู้เลี้ยงดูต่อไป

มารดาอุปการะ หมายถึง หญิงในครอบครัวที่รับเด็กในความดูแลของสภามูลนิธิไปอุปการะเลี้ยงดูภายในบ้านหรือครอบครัวของตนเป็นการชั่วคราว จนกว่าบิดามารดาที่แท้จริงของเด็กจะสามารถรับเด็กกลับไปเลี้ยงดูหรือจนกระทั่งมีครอบครัวบุญธรรมมารับเด็กไปอุปการะรวมทั้งทำหน้าที่หลักในการดูแลเอาใจใส่ให้ความรักความอบอุ่นและสิ่งจำเป็นต่างๆแก่เด็กตลอดระยะเวลาที่เด็กอยู่อาศัยในครอบครัวร่วมกับเป็นมารดาของเด็กเอง

ครอบครัวที่แท้จริง หมายถึง บิดามารดาผู้ให้กำเนิดหรือญาติพี่น้องที่มีความผูกพันทางสายเลือดกับเด็กที่ไม่สามารถทำหน้าที่ดูแลเด็กได้เป็นการชั่วคราวเนื่องจากประสบปัญหาต่างๆ จึงจำเป็นต้องนำเด็กมาฝากหรือยกให้มูลนิธิเป็นผู้เลี้ยงดูแทน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบและเข้าใจถึงประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งมอบเด็กกลับคืน
2. ได้นำข้อค้นพบและผลที่ได้จากการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการจัดรูปแบบบริการการปรึกษาเชิงจิตวิทยาสำหรับกลุ่มมารดาอุปการะ
3. ได้ข้อมูลและองค์ความรู้พื้นฐานที่ผู้เกี่ยวข้องและผู้ปฏิบัติงาน สามารถนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนางานด้านสวัสดิการเด็กและครอบครัว โดยเฉพาะในมิติทางด้านจิตใจ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมแนวคิดทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากบทความ หนังสือ ตำรา วารสาร วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และรายงานการประชุมทั้งใน และต่างประเทศ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเตรียมความพร้อมของผู้วิจัยในด้านเนื้อหาสาระ ความรู้ และแนวทางในการสร้างแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (interview guideline) ซึ่ง ประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับมารดาอุปการะ แนวคิดมารดาอุปการะกับการส่งเด็กกลับคืน การ วิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ผู้วิจัยมิได้นำแนวคิดทฤษฎี ต่างๆที่รวบรวมนี้มาเป็นกรอบกำหนดหรือจำกัดการวิเคราะห์ข้อมูล หรือตีความผลการศึกษาวิจัย ในครั้งนี้แต่ประการใด

แนวคิดเกี่ยวกับมารดาอุปการะ

ความหมายของมารดาอุปการะ

ครอบครัวอุปการะ (foster family) เป็นบริการทดแทนชั่วคราว (temporary substitute care) สำหรับเด็กที่ต้องแยกจากครอบครัวด้วยสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง ไม่ว่าจะเนื่องมาจากตัวเด็ก เองหรือบิดามารดาของเด็ก ซึ่งครอบครัวอุปการะแต่ละครอบครัวจะประกอบด้วยบิดาอุปการะ (foster fathers) และมารดาอุปการะ (foster mothers) เป็นสำคัญ โดยในบางครอบครัวอาจมี บุตรหลานและญาติพี่น้องของบิดามารดาอุปการะร่วมด้วย แม้ว่าครอบครัวอุปการะจะประกอบไปด้วยสมาชิกในครอบครัวมากมายหลากหลายเพียงใด แต่บทบาทและความรับผิดชอบในการดูแล เด็กส่วนใหญ่ก็ยังเป็นของมารดาอุปการะเป็นหลัก (Burke & Dawson, 1987) ด้วยเหตุนี้การวิจัย ครั้งนี้จึงให้ความสนใจศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะโดยเฉพาะ และเพื่อที่จะ สามารถเข้าใจความหมายของมารดาอุปการะได้ชัดเจนขึ้น จำเป็นต้องเข้าใจในความหมายของ ครอบครัวอุปการะอันเป็นภาพรวมเสียก่อน โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้รวบรวมการนิยาม ความหมายของครอบครัวอุปการะที่อาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ครอบครัวอุปถัมภ์ (foster family care) หรือ บริการฝากเลี้ยงเด็กตามบ้านเอาไว้ ดังนี้

สันนิบาตสวัสดิการเด็กแห่งอเมริกา (The Child Welfare League of America) ให้ความหมายของบริการครอบครัวอุปการะ (foster family) ไว้ว่าการอุปการะเลี้ยงดูเด็กในครอบครัว ทดแทนครอบครัวที่แท้จริงของเด็กที่ไม่สามารถให้การเลี้ยงดูเด็กได้ อันเนื่องมาจากสาเหตุใดสาเหตุ

หนึ่ง ครอบครัวอุปการะจึงทำหน้าที่ดูแลเด็กเป็นการชั่วคราวหรือระยะยาวตามแต่ระยะเวลาที่ได้วางแผนไว้ ซึ่งครอบครัวอุปการะนี้ไม่ใช่สถานสงเคราะห์เด็ก และแตกต่างจากบริการบุญธรรมที่เป็นบริการจัดหาบ้านหรือครอบครัวทดแทนถาวรให้แก่เด็ก ดังนั้นบริการนี้จึงเป็นบริการที่รับเลี้ยงเด็กที่ไม่สามารถจะจัดหาครอบครัวบุญธรรมให้แก่เด็กได้ นอกจากนี้บริการครอบครัวอุปการะยังหมายรวมถึงการให้การดูแลเอาใจใส่เด็กพร้อมทั้งจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นต่อเด็ก โดยครอบครัวอุปการะจะเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาสุขภาพของเด็กทั้งทางร่างกายและจิตใจ (The Child Welfare League of America, 1975, 1979 อ้างถึงใน ศรีทับทิม พาณิชพันธ์, 2528; อภิญา เวชยชัย, 2527)

ครอบครัวอุปการะเป็นบริการระยะสั้นสำหรับเด็กที่บิดามารดาประสบปัญหาที่ต้องแก้ไข อันเป็นเหตุให้นำเด็กมาฝากเลี้ยงชั่วคราว โดยเชื่อว่าเมื่อบิดามารดาได้รับความช่วยเหลือที่เพียงพอและสามารถกลับมาทำหน้าที่ครอบครัวได้ตามเดิม เด็กจะได้กลับไปอยู่กับบิดามารดาอีกครั้ง (Malucio & Fein, 1983 cited in Kadushin & Martin, 1988)

นอกจากนี้ครอบครัวอุปการะตามความหมายของสหทัยมูลนิธิซึ่งเป็นองค์การสังคมสงเคราะห์เอกชนองค์การแรกในประเทศไทยที่ให้บริการครอบครัวอุปการะยังหมายถึง ครอบครัวที่มีจิตเมตตาสร้างกุศลด้วยการรับเด็กกำพร้า หรือเด็กที่บิดามารดามีปัญหาชีวิตนำมาอุปการะเลี้ยงดูเสมือนบุตรหลานของตนในบ้านเป็นการชั่วคราว โดยมูลนิธิรับผิดชอบเงินสมนาคุณและค่าใช้จ่ายต่างๆที่เกิดจากการเลี้ยงดูรวมทั้งจัดหาเครื่องใช้ที่จำเป็น เช่น เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม อาหารนม ฯลฯ ตลอดจนจัดส่งคณะเจ้าหน้าที่อื่นประกอบด้วยแพทย์ พยาบาล สาธารณสุข นักสังคมสงเคราะห์ และนักพัฒนาการเด็กออกเยี่ยมเพื่อให้ความช่วยเหลือครอบครัวอุปการะเกี่ยวกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการเลี้ยงดูเป็นประจำ (สมยศวิดี ชัคัตตวิทย์, 2544)

ครอบครัวอุปถัมภ์ (foster family care) หมายถึง ผู้ที่ให้การดูแลเด็กจนกระทั่งบิดามารดาของเด็กกลับคืนสู่สภาพที่จะสามารถรับผิดชอบเลี้ยงดูเด็กได้ หรือจนกระทั่งสามารถหาครอบครัวที่มั่นคงให้กับเด็กได้ (ณัฐวิดี ณ มโนรม, 2547 อ้างถึงใน ดวงพร ทิศาดลดีลก, 2548) โดยครอบครัวอุปถัมภ์เป็นบริการที่ให้การดูแลอบรมสั่งสอนเด็กเสมือนว่าเด็กเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว (Stroud, 1973 อ้างถึงใน ยศพร บัตนกุล, 2540)

บริการฝากเลี้ยงเด็กตามบ้าน หมายถึง การฝากเด็กไว้กับครอบครัวหรือบ้านที่คู่สมรสมีความเต็มใจ ความรับผิดชอบ และข้อผูกพันในการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบิดามารดาและเด็กที่มีลักษณะเป็นธรรมชาติ (the natural child-parents relationships) บริการนี้เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการอุปการะเลี้ยงดูเด็กตามกฎหมายอันครอบคลุมถึงสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่จะให้การดูแลเด็ก โดยครอบครัวที่รับอุปการะเลี้ยงดูเด็ก (foster parents) จะรับเด็กซึ่งจำเป็นต้องแยกออกจากบ้าน เนื่องจากบิดามารดาประสบปัญหาความเดือดร้อนมาเลี้ยงดูในบ้านของตนและ

จะทำหน้าที่เป็นบิดามารดาทดแทน (substitute parents) ของเด็กในการให้การเลี้ยงดูและจัดสิ่งจำเป็นต่างๆที่สนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสังคมให้แก่เด็กเป็นการชั่วคราว อาทิเช่น จัดหาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัยให้แก่เด็ก จัดส่งเด็กไปโรงเรียน ดูแลเรื่องสุขภาพอนามัยของเด็ก รวมทั้งให้ความรักความอบอุ่น และสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อเด็กตลอดจนจัดบริการด้านอื่นๆให้แก่เด็กด้วย (ศรีทัฬหิม พานิชพันธ์, 2527)

จากนิยามความหมายของครอบครัวอุปการะดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นภาพและลักษณะของการอุปการะเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวอุปการะซึ่งส่วนมากมีมารดาอุปการะเป็นผู้ทำหน้าที่หลักในการดูแลเลี้ยงดู จึงทำให้สามารถสรุปได้ว่ามารดาอุปการะหมายถึง หญิงในครอบครัวที่รับอุปการะเลี้ยงดูเด็กทดแทนครอบครัวที่แท้จริงที่ประสบปัญหาและไม่สามารถทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กได้อันเนื่องมาจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งซึ่งเป็นเหตุให้เด็กต้องแยกจากครอบครัว ทั้งนี้มารดาอุปการะจะทำหน้าที่เสมือนมารดาของเด็กในการให้การเลี้ยงดูเด็กเป็นการชั่วคราวจนกว่าบิดามารดาที่แท้จริงของเด็กจะสามารถรับผิชอบเลี้ยงดูเด็กได้ หรือจนกระทั่งสามารถหาครอบครัวที่มั่นคงให้กับเด็กได้ โดยตลอดระยะเวลาที่เด็กอยู่อาศัยกับมารดาอุปการะ เด็กจะได้รับความรัก ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่ในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของคนในครอบครัว รวมทั้งได้รับสิ่งต่างๆที่จำเป็นต่อการพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา

ลักษณะของครอบครัวอุปการะ

จากนิยามและความหมายของครอบครัวอุปการะข้างต้นสามารถสรุปเป็นลักษณะของครอบครัวอุปการะซึ่งมีลักษณะเฉพาะ 4 ด้านได้ดังนี้ (อภิญา เวชชัย, 2527)

1. ด้านการจัดบริการ

ครอบครัวอุปการะเป็นบริการรูปแบบหนึ่งของงานสวัสดิการเด็กที่จัดหาครอบครัวทดแทนให้แก่เด็กซึ่งประสบปัญหาและไม่สามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวของตนเองได้ โดยมุ่งเน้นการให้การดูแลเอาใจใส่เด็ก และตอบสนองความต้องการของเด็กทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสังคม

2. ด้านความสัมพันธ์

ครอบครัวอุปการะเป็นบริการที่มุ่งเน้นลักษณะความสัมพันธ์แบบครอบครัว และสร้างประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิตครอบครัวให้แก่เด็ก โดยให้การดูแลเด็กในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของคนในครอบครัว

3. ด้านสิทธิตามกฎหมาย

สิทธิในการเป็นผู้คุ้มครองเด็กตามกฎหมายเป็นสิทธิของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด เว้นแต่ในกรณีที่เด็กถูกทอดทิ้ง องค์การที่ดำเนินการจัดหาครอบครัวทดแทนให้แก่เด็กจะเป็นผู้ร้องขออำนาจในการคุ้มครองเด็กต่อศาล โดยบิดามารดาอุปการะจะเป็นผู้รับมอบอำนาจในการให้การดูแลและพิทักษ์สิทธิให้แก่เด็กตามกฎหมาย

4. ด้านระยะเวลา

ครอบครัวอุปการะเป็นบริการชั่วคราว (temporary period) ซึ่งอาจขยายช่วงเวลาออกไปได้อีก (extended period) ภายใต้ระยะเวลาที่กำหนดหรือวางแผนไว้ (planned period) ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของเด็ก

ประเภทของครอบครัวอุปการะ

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการแบ่งครอบครัวอุปการะไว้หลายประเภทด้วยกัน ตามลักษณะปัญหาและความต้องการของเด็ก (The Child Welfare League of America, 1979 อ้างถึงใน ศรีทัพนิม พานิชพันธ์, 2528; อภิญา เวชชัย, 2527) ดังนี้

1. ครอบครัวอุปการะ (foster family homes) ครอบครัวอุปการะประเภทนี้จะได้รับเงินค่าตอบแทนในการเลี้ยงดูเด็กจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามอัตราที่กำหนดไว้ โดยบริการประเภทนี้เป็นบริการที่ได้รับความนิยมเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเหมาะสำหรับเด็กทั่วไป
2. ครอบครัวอุปการะแบบไม่รับค่าตอบแทน (free homes) คือ ครอบครัวอุปการะซึ่งทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กโดยมิได้รับเงินค่าตอบแทนจากหน่วยงาน บริการนี้จะรับอุปการะเด็กเฉพาะกรณีที่เด็กและครอบครัวที่แท้จริงไม่มีความสัมพันธ์ต่อกันแล้ว (เด็กถูกทอดทิ้ง) และยังไม่สามารถจัดหาครอบครัวบุญธรรมให้กับเด็กได้ โดยหน่วยงานยังคงรับผิดชอบต่อสวัสดิภาพเด็กอย่างต่อเนื่อง และความรับผิดชอบดังกล่าวจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อกรเลี้ยงดูเด็ก
3. ครอบครัวอุปการะสำหรับการรับบุตรบุญธรรม (foster homes as adoptive placements) เป็นบริการที่สร้างความมั่นคงให้แก่เด็ก โดยการเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะไปอยู่กับครอบครัวบุญธรรมต่อไป ซึ่งครอบครัวอุปการะประเภทนี้อาจกลายเป็นครอบครัวบุญธรรมของเด็กได้เช่นกันแต่ขึ้นอยู่กับพิจารณาความเหมาะสมและเงื่อนไขต่างๆจากนักสังคมสงเคราะห์และหน่วยงาน
4. ครอบครัวอุปการะสำหรับกรณีพิเศษ (emergency, shelter, study homes) เป็นบริการชั่วคราวที่รับเลี้ยงดูเด็กในกรณีพิเศษที่ญาติพี่น้องหรือบริการประเภทอื่นไม่สามารถช่วยเหลือเด็กได้อย่างเต็มที่ เช่น

4.1 เด็กถูกทำร้ายทารุณกรรม เด็กถูกทอดทิ้งหรือต้องแยกจากครอบครัวอย่างกระทันหัน

4.2 เด็กในครอบครัวที่เกิดภาวะวิกฤต เช่น บิดามารดาเจ็บป่วยอย่างรุนแรงหรือเสียชีวิตอย่างกระทันหัน

4.3 กรณีที่เด็กและครอบครัวอยู่ในระหว่างการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่งโดยที่ยังไม่สามารถให้เด็กกลับไปอยู่ในครอบครัวได้ในเวลานั้น

4.4 เด็กทารก หรือเด็กโตที่รอการรับเป็นบุตรบุญธรรม

5. ครอบครัวอุปการะสำหรับเด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์หรือพฤติกรรมรุนแรง (foster home for children with severe emotional or behavior problems) คือครอบครัวอุปการะที่รับเลี้ยงดูเด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์หรือพฤติกรรมอย่างรุนแรงจนไม่สามารถอยู่กับครอบครัวเดิมได้ ซึ่งครอบครัวอุปการะประเภทนี้จะต้องมีคุณสมบัติพิเศษทางบุคลิกภาพมีประสบการณ์และต้องได้รับการฝึกอบรมให้สามารถทำให้อดทนอดกลั้นต่อปัญหาและการแสดงออกของเด็กได้ รวมทั้งสามารถให้ความร่วมมือในการบำบัดรักษาและแก้ไขปัญหาร่วมกับโรงเรียนและชุมชน

6. ครอบครัวอุปการะสำหรับเด็กที่มีปัญหาทางด้านกายหรือพิการ (foster home for children with medical problems or disabling conditions) คือครอบครัวอุปการะที่ให้การดูแลเลี้ยงดูเด็กซึ่งต้องการบริการพิเศษด้านสุขภาพร่างกายหรืออื่นๆตามสภาพปัญหาและความพิการของเด็กแต่ละคน ซึ่งบิดามารดาอุปการะจะได้รับความคาดหวังให้ให้การดูแลเป็นพิเศษแก่เด็กและจะต้องได้รับการอบรมเกี่ยวกับบริการพิเศษต่างๆที่จะให้กับเด็ก

7. ครอบครัวอุปการะสำหรับเด็กวัยรุ่น (foster homes for adolescents) เป็นครอบครัวอุปการะซึ่งรับผิดชอบเลี้ยงดูและช่วยเหลือเด็กวัยรุ่นให้มีความพร้อมที่จะอาศัยอยู่ในบ้านโดยปราศจากความรุนแรงและความขัดแย้งใดๆ

8. ครอบครัวอุปการะแบบกลุ่ม (family group homes) คือครอบครัวที่เลี้ยงดูเด็ก 4-8 คน ซึ่งมาจากหลายครอบครัวมาอยู่ร่วมกันในครอบครัวเดียว โดยที่เด็กเหล่านี้ไม่ได้เป็นพี่น้องกันโดยสายเลือด ครอบครัวอุปการะประเภทนี้จัดขึ้นเพื่อตอบสนองเด็กที่มีช่วงอายุและความต้องการพิเศษที่คล้ายคลึงกันเช่น เด็กวัยรุ่น เด็กพิการทางร่างกาย เด็กที่มีปัญหาเรื่องความประพฤติ ฯลฯ ซึ่งการที่เด็กได้มาอาศัยอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์ฉันท์ครอบครัวจะทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ชีวิตมากยิ่งขึ้นและสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมในอนาคตได้

นอกจากนี้ Kadushin & Martin (1988) ได้แบ่งประเภทของบริการครอบครัวอุปการะ (foster family home) สำหรับเด็กเอาไว้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน หากแต่ต่างกันตรงที่เป็นการแบ่งตามลักษณะของบ้านอุปการะโดยเฉพาะ ซึ่งครอบครัวอุปการะเหล่านี้จะมีลักษณะที่ร่วมกัน คือเป็นบ้านที่รับเลี้ยงและดูแลเด็กเต็มเวลาตลอด 24 ชั่วโมง (noninstitutional twenty-four-hour-a-day) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. บ้านสงเคราะห์ (receiving or shelter homes) เป็นบ้านสำหรับให้การดูแลเด็กในระยะสั้น โดยส่วนมากจะให้บริการแก่เด็กทารกและเด็กเล็กที่ไม่อาจอยู่ในสถานสงเคราะห์ได้ในช่วงระยะเวลาสั้นๆหรือในกรณีที่เด็กถูกแยกออกจากครอบครัวอย่างกะทันหัน
2. บ้านอุปการะต่างตอบแทน (free work or wage home) เป็นครอบครัวอุปการะที่รับเลี้ยงดูเด็กก่อนจะรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมต่อไปโดยหน่วยงานไม่ได้จ่ายค่าตอบแทนในการเลี้ยงดูให้ ซึ่งครอบครัวอุปการะประเภทนี้อาจจะเหมาะสำหรับเด็กโตที่สามารถให้สิ่งตอบแทนการเลี้ยงดูได้ เช่น ช่วยทำงานบ้าน
3. บ้านอุปการะแบบรับค่าตอบแทน (boarding homes) เป็นครอบครัวอุปการะที่ได้รับค่าตอบแทนในการเลี้ยงดูเด็กจากหน่วยงานหรือจากบิดามารดาที่แท้จริงของเด็ก โดยจะเลี้ยงดูเด็กเป็นการชั่วคราวตามระยะเวลาที่กำหนดไว้หรือตามความต้องการของบิดามารดาที่ต้องใช้เวลาในการจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆซึ่งหน่วยงานจะเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องทั่วไปของเด็ก ตลอดจนรักษาและเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างเด็กและบิดามารดาที่แท้จริงให้แน่นแฟ้น รวมทั้งร่วมกับครอบครัวอุปการะในการดูแลและให้ความรักแก่เด็กตลอดวัน ซึ่งบ้านอุปการะประเภทนี้เป็นที่นิยมกันมากที่สุด
4. บ้านอุปการะกลุ่ม (group homes) อาจถือได้ว่าเป็นครอบครัวอุปการะขนาดใหญ่หรือสถานสงเคราะห์ขนาดเล็กที่ลอกเลียนบรรยากาศให้เสมือนอยู่ในครอบครัวทั่วไปให้กับกลุ่มเด็กที่ไม่ได้มีเป็นญาติพี่น้องกัน

สำหรับประเทศไทยพบว่าในระยะเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ ปีพ.ศ.2544 (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ [พม.], ม.ป.ป.) มีการกำหนดประเภทของครอบครัวอุปถัมภ์ไว้ 2 ประเภทคือ

1. ครอบครัวอุปถัมภ์ระยะสั้น หมายถึง ครอบครัวที่รับเด็กไปอุปการะและปกครองดูแล ในช่วงระยะเวลาหนึ่งจนกว่าจะจัดหาครอบครัวถาวรให้แก่เด็กหรือเด็กสามารถกลับไปอยู่กับครอบครัวเดิมได้ รวมถึงกรณีที่สามารถจัดหาครอบครัวบุญธรรมให้เด็กได้แล้ว แต่

ครอบครัวดังกล่าวยังไม่พร้อมด้วยเหตุผลอย่างหนึ่งอย่างใดจึงขอรับอุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ไปก่อนโดยจะต้องไม่ขอรับเงินช่วยเหลือค่าเลี้ยงดูเด็กหรือเครื่องอุปโภคบริโภคแก่เด็ก

2. ครอบครัวอุปถัมภ์ระยะยาว หมายถึง ครอบครัวที่รับเด็กไปอุปการะและปกครองดูแล โดยไม่มีระยะเวลากำหนดเนื่องจากไม่สามารถจัดหาครอบครัวถาวรให้แก่เด็กได้

เหตุผลของการรับเป็นมารดาอุปการะ

มารดาอุปการะแต่ละคนมีเหตุผลในการตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูหรือทำหน้าที่เป็นมารดาอุปการะแตกต่างกัน บางรายอาจมีหลายปัจจัยประกอบกันในการตัดสินใจรับเลี้ยงดูเด็กในฐานะมารดาอุปการะ จากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาพบว่าเหตุผลในการรับเด็กมาอุปการะทั้งในไทยและต่างประเทศมีความคล้ายคลึงกัน โดยมีพื้นฐานมาจาก 2 ประเด็นหลักๆ คือ เพื่อตอบสนองความต้องการมารดาอุปการะ และเพื่อผลประโยชน์ของเด็ก โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. เพื่อตอบสนองความต้องการมารดาอุปการะ

การตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะของมารดาอุปการะ เหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งมีมาจากพื้นฐานความต้องการหรือผลประโยชน์ของมารดาอุปการะเอง ได้แก่

1.1 ปวารณาที่จะมีบุตร

มารดาอุปการะตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะด้วยความปรารถนาที่จะมีบุตรเนื่องจากเหตุผล ดังต่อไปนี้

1.1.1 มารดาอุปการะบางรายแต่งงานมาเป็นระยะเวลายาวนานแต่ยังไม่ มีบุตรหรือไม่สามารถมีบุตรได้ด้วยตนเองจึงปรารถนาที่จะรับเด็กมาเลี้ยงดูในบ้านเสมือนเป็นบุตรของตน แต่ทั้งนี้ไม่ใช้การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม (ศรีทับทิม พานิชพันธ์, 2528; Josselyn, 1952 อ้างถึงใน กาญจนา ชื่นทองอร่าม, 2544; Andersson, 2001)

1.1.2 มารดาอุปการะบางรายมีบุตรเพียงคนเดียวและปรารถนาที่จะมีบุตรเพิ่มแต่ไม่สามารถมีได้เนื่องจากเหตุผลทางด้านสุขภาพหรือการขาดความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจจึงขออุปการะเด็กแทน (Josselyn, 1952 อ้างถึงใน กาญจนา ชื่นทองอร่าม, 2544)

1.1.3 มารดาอุปการะบางรายมีบุตรเพียงคนเดียวและปรารถนาให้บุตรของตนได้มีเพื่อนเล่นจึงรับเด็กมาอุปการะเพื่อเป็นเพื่อนเล่นให้กับบุตรของตน (ศรีทับทิม พานิชพันธ์, 2528; Josselyn, 1952 อ้างถึงใน กาญจนา ชื่นทองอร่าม, 2544; Andersson, 2001)

1.1.4 มารดาอุปการะอาจสูญเสียบุตรของตนไปและต้องการเด็กอื่นมาทดแทนบุตรของตน (Josselyn, 1952 อ้างถึงใน กาญจนา ชื่นทองอร่าม, 2544)

1.1.5 มารดาอุปการะต้องการจะรับเด็กไปอุปการะเป็นบุตรบุญธรรมแต่ยังไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากติดขัดในเรื่องของระเบียบหรือขั้นตอนทางกฎหมายจึงขอรับอุปการะเด็กเป็นการชั่วคราวก่อน (Josselyn, 1952 อ้างถึงใน กาญจนา ชื่นทองอร่าม, 2544; Harden, Meisch, Vick, & Pandohie-Johnson, 2008)

1.2 ต้องการเติมเต็มให้กับชีวิต

มารดาอุปการะหลายรายเคยมีบุตรหลานมากมายในบ้าน แต่ได้เติบโตและแยกย้ายไปมีครอบครัวของตนตลอดจนสามารถเลี้ยงดูตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพามารดาอุปการะอีกต่อไป หรือบางรายสามีไม่ค่อยอยู่บ้านเนื่องจากต้องไปทำงานต่างจังหวัดเป็นประจำจึงรู้สึกเหงาและต้องการเด็กมาเป็นเพื่อน (Josselyn, 1952 อ้างถึงใน กาญจนา ชื่นทองอร่าม, 2544) ด้วยเหตุนี้มารดาอุปการะจึงขอรับเด็กมาอุปการะเพื่อต้องการเติมเต็มความรู้สึกว่างเปล่า (empty nest) ไว้บุตรหลานให้กับตนเอง (Andersson, 2001; Harden et al., 2008)

1.3 ต้องการรายได้เพิ่มเติม

คำตอบแทนจากการเลี้ยงเด็กเป็นแรงจูงใจที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้มารดาอุปการะตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มรายได้ของครอบครัว (ศรีทับทิม พานิชพันธ์, 2528) โดยหวังว่าจะได้รับเงินค่าเลี้ยงดูเด็กมาช่วยจุนเจือรายจ่ายของตนและครอบครัว (Josselyn, 1952 อ้างถึงใน กาญจนา ชื่นทองอร่าม, 2544; Harden et al., 2008) นอกจากนี้การที่มารดาอุปการะบางคนไม่ได้ออกไปทำงานนอกบ้านเนื่องจากต้องดูแลบุตรของตนอยู่ที่บ้าน การรับเด็กมาเลี้ยงดูจึงเป็นเหมือนการทำงานทดแทนการออกไปหางานทำงานนอกบ้าน (Andersson, 2001)

1.4 ต้องการคนมาช่วยงาน

มารดาอุปการะบางครอบครัวรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูในฐานะเด็กรับใช้เพื่อให้เด็กช่วยทำงานบ้านหรือช่วยธุรกิจในบ้านโดยให้ค่าจ้างหรือค่าตอบแทนแก่เด็ก (ศรีทับทิม พานิชพันธ์, 2528)

2. เพื่อผลประโยชน์ของเด็ก

มารดาอุปการะส่วนใหญ่รับอุปการะเด็กด้วยความรู้สึกรักและเมตตาสงสารเด็กอยากให้เด็กได้มีความสุขได้รับการเลี้ยงดูด้วยความรักความอบอุ่น รวมถึงได้มีโอกาสเติบโตภายใต้บรรยากาศแบบครอบครัว โดยความเมตตาสงสารเด็กนับเป็นประเด็นหลักในการตัดสินใจ

รับเลี้ยงดูเด็กของมารดาอุปการะ ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะนิสัยของคนไทยชอบที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ประกอบกับวัฒนธรรมและหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาที่บ่มเพาะให้ผู้คนมีความเมตตากรุณาต่อผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก ซึ่งเงินค่าตอบแทนจึงเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งที่ตอบแทนความเหนื่อยยากในการเลี้ยงดูเด็กแต่มิใช่ปัจจัยหลักที่ทำให้มารดาอุปการะตัดสินใจรับเลี้ยงเด็ก แม้ว่าความจำเป็นทางเศรษฐกิจอาจเป็นปัจจัยเริ่มต้นในการตัดสินใจเป็นมารดาอุปการะในบางครอบครัวก็ตาม (ศรีทับทิม พานิชพันธ์, 2528; อภิญญา เวชยชัย, 2527)

นอกจากนี้มารดาอุปการะบางรายที่เคยเป็นเด็กกำพร้าและอยู่ในสถานสงเคราะห์อย่างที่ไม่มีความสุขมาก่อนมีความต้องการที่จะมอบความสุขให้กับเด็กที่มีชะตาชีวิตเช่นเดียวกับที่ตนเคยประสบ จึงได้ขอรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูเนื่องจากที่บ้านยังมีห้องว่างและทรัพยากรอื่นๆเพียงพอที่จะให้การอุปการะแก่เด็กได้ (Josselyn, 1952 อ้างถึงใน กาญจนา ชื่นทองอร่าม, 2544)

บทบาทหน้าที่ของมารดาอุปการะ

บทบาทของมารดาอุปการะที่สำคัญ มี 2 ประการคือ

1. บทบาทมารดาของเด็ก

บทบาทนี้นับเป็นบทบาทหลักของมารดาอุปการะ ซึ่งมารดาอุปการะจะสวมบทบาทเป็นมารดาของเด็กทดแทนมารดาที่แท้จริง และจะทำหน้าที่ให้การเลี้ยงดูเด็กภายในบ้านของตนด้วยความรักความเมตตาและความเอาใจใส่เสมือนเป็นบุตรหลานของตนเอง (อภิญญา เวชยชัย, 2527; Kline, Overstreet, & Overstreet, 1972)

2. บทบาทเจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน

มารดาอุปการะจะปฏิบัติหน้าที่เสมือนเป็นเจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างของหน่วยงานที่รับนโยบายมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลดีต่อเด็ก และเป็นตัวแทนของหน่วยงานในการทำหน้าที่พิทักษ์คุ้มครองเด็กอย่างใกล้ชิด ตลอดจนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบดูแลเด็กร่วมกับหน่วยงานโดยมารดาอุปการะจะต้องดูแลและแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นกับเด็กภายใต้การควบคุมดูแลและคำแนะนำจากหน่วยงาน นอกจากนี้มารดาอุปการะจะต้องผ่านกระบวนการคัดเลือกและจัดอบรมความรู้ทักษะต่างๆจากหน่วยงานเพื่อให้สามารถเลี้ยงดูเด็กได้อย่างเหมาะสม ซึ่งมารดาอุปการะจำเป็นจะต้องดำเนินบทบาททั้งสองนี้ควบคู่กัน

ส่วนบทบาทผู้รับบริการ เป็นบทบาทหนึ่งที่มีการเข้าใจผิดว่าเป็นอีกบทบาทหนึ่งของ มารดาอุปการะ เนื่องจากมารดาอุปการะจำนวนมากมีความต้องการความช่วยเหลือด้านต่างๆ จากหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจหรือด้านการรักษาพยาบาล ซึ่งสภาพดังกล่าวนี้ทำให้ทั้ง เจ้าหน้าที่และมารดาอุปการะเองต่างเข้าใจว่ามารดาอุปการะเป็นผู้รับบริการของหน่วยงานด้วย เช่นกัน ความเข้าใจในลักษณะเช่นนี้มีได้ก่อให้เกิดผลดีต่อการทำหน้าที่มารดาอุปการะแต่อย่างใด เนื่องจากสัมพันธภาพในลักษณะของผู้รับบริการกับเจ้าหน้าที่นั้นจะลดทอนบทบาทหน้าที่ในการ แก้ปัญหาและร่วมรับผิดชอบเด็กในฐานะผู้ร่วมงานคนหนึ่งของมารดาอุปการะลงไป ขณะเดียวกัน มารดาอุปการะอาจจะหวังพึ่งพาหน่วยงานมากเกินไปจนไม่สามารถให้การดูแลเลี้ยงดูเด็กได้อย่าง เต็มกำลังความสามารถ (อภิญา เวชชัย, 2527)

จะเห็นได้ว่าบทบาทของมารดาอุปการะนั้นมีลักษณะที่ทับซ้อนโดยครอบครัวอุปการะ จะต้องเป็นทั้งมารดาทดแทนให้กับเด็กและเป็นลูกจ้างของหน่วยงานที่รับนโยบายและค่าตอบแทน ในการเลี้ยงดูเด็กจากหน่วยงาน หรือเมื่อประสบความเดือดร้อนก็อาจจะเป็นผู้รับบริการด้วยใน เวลาเดียวกัน (Kline et al., 1972) ซึ่งการที่มารดาอุปการะจะต้องดำเนินบทบาทในการเป็นมารดา อุปการะให้กับเด็กพร้อมกับทำหน้าที่เสมือนเป็นเจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างของหน่วยงานนั้นย่อม ก่อให้เกิดความสับสนในบทบาทของตนเอง ความซับซ้อนในบทบาทของครอบครัวอุปการะ ก่อให้เกิดความยุ่งยากระหว่างความผูกพันทางอารมณ์ (emotional attachment) ที่เกิดขึ้นกับเด็ก และความต้องการตัดความผูกพันทางอารมณ์ออกเพื่อคงไว้ซึ่งบทบาทที่จะต้องทำงานในฐานะผู้ให้การ บำบัดรักษาเด็ก ดังนั้นมารดาอุปการะจะต้องประนีประนอมระหว่างสองบทบาทนี้ (Wells & D'Angelo, 1994) แม้ว่ามารดาอุปการะอาจจะเกิดความสับสนคลุมเครือในเรื่องบทบาทของ ตนเองบ้างก็ตาม โดยมารดาอุปการะมักมองว่าพวกตนมีบทบาทในการดูแลเด็กในฐานะมารดาที่ เลี้ยงดู (mothering) มากกว่าที่จะเป็นการให้การดูแลเด็กในลักษณะของมืออาชีพ (Meidema & Nason-Clark, 1977 cited in Kadushin & Martin, 1988)

ดังนั้นการที่มารดาอุปการะจะสามารถให้การเลี้ยงดูเด็กได้อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ เต็มตามกำลังความสามารถและบทบาทหน้าที่มารดาทดแทนนั้น มารดาอุปการะจำเป็นจะต้อง รักษาสมดุลระหว่างบทบาทของมารดาทดแทนและบทบาทเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเอาไว้

ความสัมพันธ์ระหว่างมารดาอุปการะและเด็ก

ความสัมพันธ์ระหว่างมารดาอุปการะกับเด็กมีลักษณะความสัมพันธ์เสมือนความสัมพันธ์ ของมารดากับบุตร โดยเด็กมีฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับ สมาชิกคนอื่นๆในครอบครัวอุปการะ การที่มารดาอุปการะรู้สึกหรือมองว่าตนเองเป็นครอบครัวของ

เด็กจะช่วยก่อให้เกิดเป็นสัมพันธภาพอันยั่งยืน (life-long relationship) (นิภา ส. ตุมรสุนทร, 2545) ซึ่งส่งผลให้มารดาอุปการะรับผิดชอบและทุ่มเทเพื่อเด็กในอุปการะอย่างเต็มที่ (Mosek, 2004) ความสัมพันธ์ของมารดาอุปการะกับเด็กจึงสามารถสังเกตได้จากการให้การดูแลเลี้ยงดูเด็ก หากมารดาอุปการะและเด็กในอุปการะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันก็ย่อมส่งผลให้มารดาอุปการะทุ่มเทดูแลเด็กเป็นอย่างดีราวกับเด็กเป็นบุตรหลานของตน ในทางตรงข้ามหากความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ได้เป็นไปด้วยดี ก็ย่อมส่งผลให้การทุ่มเทดูแลเด็กของมารดาอุปการะลดน้อยลงด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้การที่มารดาอุปการะและเด็กจะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆด้วย โดยปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างมารดาอุปการะกับเด็ก ได้แก่ แรงจูงใจในการรับเด็กมาอุปการะ ประสบการณ์และระยะเวลาในอุปการะเลี้ยงดูเด็ก และความสัมพันธ์ระหว่างบิดาและมารดาอุปการะ (อภิญญา เวชยชัย, 2527)

1. แรงจูงใจในการรับเด็กมาอุปการะ

แรงจูงใจในการรับเด็กมาอุปการะมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างมารดาอุปการะกับเด็ก โดยมารดาอุปการะที่รับเลี้ยงเด็กเพื่อจะรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมจะให้การดูแลเอาใจใส่เด็กเป็นอย่างดี เมื่อเทียบกับมารดาอุปการะที่รับเด็กไปเลี้ยงเพื่อสนองความต้องการของตน เช่น เพื่อให้ลูกของตนได้มีเพื่อนเล่น เพื่อคลายเหงายามที่ไร้บุตรหลาน ซึ่งมารดาอุปการะที่รับเด็กมาอุปการะด้วยเหตุผลในลักษณะนี้จะมีความสัมพันธ์กับเด็กไม่ดีเท่าที่ควร ในขณะที่มารดาอุปการะที่รับเด็กมาเลี้ยงดูด้วยความเมตตาสงสารและคิดว่าเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งจะมีลักษณะความสัมพันธ์แบบเป็นผู้ให้ โดยจะเน้นการให้ทางวัตถุแก่เด็กเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามมารดาอุปการะส่วนมากจะให้การดูแลเอาใจใส่เด็กเป็นอย่างดี โดยบางรายอาจถึงขั้นรักและตามใจเด็กมากจนก่อให้เกิดปัญหาเด็กดื้อเอาแต่ใจตามมา

2. ประสบการณ์และระยะเวลาในอุปการะเลี้ยงดูเด็ก

ประสบการณ์และระยะเวลาในการรับเด็กมาอุปการะมีผลต่อความสัมพันธ์ของเด็กและมารดาอุปการะ โดยมารดาอุปการะที่เคยมีประสบการณ์การเลี้ยงดูเด็กมาเป็นระยะเวลายาวนานจะมีความประทับใจในการดูแลเด็กและความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาอุปการะลดน้อยลง เมื่อเทียบกับมารดาอุปการะที่เพิ่งรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูเป็นรายแรกๆ ซึ่งความประทับใจนี้เป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการทุ่มเทดูแลเลี้ยงดูเด็กอย่างจริงจังของมารดาอุปการะ โดยเฉพาะมารดาอุปการะมีอายุน้อย

3. ความสัมพันธ์ระหว่างบิดาและมารดาอุปการะ

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างความสัมพันธ์ของบิดาอุปการะและมารดาอุปการะที่มีต่อเด็กนั้นพบว่าโดยทั่วไปแล้วมารดาอุปการะมีความสัมพันธ์ต่อเด็กในอุปการะ (foster child) มากกว่าบิดา อีกทั้งสามารถทำหน้าที่เป็นมารดาทดแทนมารดาที่แท้จริงได้อย่างเป็นธรรมชาติ แม้ว่าบิดาอุปการะส่วนใหญ่จะไม่ได้มีสัมพันธภาพใกล้ชิดกับเด็กโดยตรงมากเท่ากับมารดาอุปการะ แต่บิดาอุปการะก็เป็นองค์ประกอบสำคัญในครอบครัวที่ช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ของมารดาอุปการะในฐานะที่เป็นผู้ให้กำลังใจ ผู้ให้การช่วยเหลือ และสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ให้กับภรรยาที่มีภาระเป็นทั้งแม่บ้านที่ต้องดูแลสามีและบุตรของตนเองด้วย ดังนั้นความสัมพันธ์อันดีของบิดามารดาอุปการะจึงมีส่วนเสริมกันให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อเด็กในความอุปการะ และเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลให้การเป็นครอบครัวอุปการะประสบผลสำเร็จ

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างมารดาอุปการะและเด็กนั้นอาจไม่ได้ลึกซึ้งแน่นแฟ้นมากเท่ากับความสัมพันธ์ของมารดากับบุตรโดยกำเนิดหรือบุตรบุญธรรม จึงอาจทำให้มารดาอุปการะไม่ได้ให้การเลี้ยงดูเด็กหรือมอบสิ่งต่างๆ ให้กับเด็กด้วยความรักและทุ่มเทเหมือนกับที่ให้กับบุตรหลานของตนเอง ซึ่งส่งผลให้เด็กในอุปการะรู้สึกวุ่นวายแตกต่างจากพี่น้องคนอื่นๆ ในบ้าน และอาจเกิดเป็นปมด้อยได้ (ศรีทับทิม พานิชพันธ์, 2528)

แนวคิดมารดาอุปการะกับการส่งเด็กกลับบ้าน

มารดาอุปการะ (foster mothers) คือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครอบครัวทดแทนชั่วคราวสำหรับเด็กที่ต้องแยกจากครอบครัว ในการให้การดูแลเลี้ยงดูเด็กด้วยความรักความอบอุ่นและความเอาใจใส่ในทุกๆ ด้านอย่างใกล้ชิดจนกว่าครอบครัวที่แท้จริงของเด็ก (birth family) พร้อมที่จะรับเด็กกลับไปเลี้ยงดูหรือมีครอบครัวบุญธรรม (adoptive family) มาขอรับเด็กไปอุปการะ ซึ่งเมื่อถึงเวลาดังกล่าวมารดาอุปการะจำเป็นต้องส่งมอบเด็กกลับบ้านให้กับบิดามารดาที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรมต่อไป

การส่งเด็กกลับบ้านนับเป็นขั้นตอนที่สำคัญและละเอียดอ่อนที่สุดขั้นตอนหนึ่งของงานครอบครัวอุปการะ (อภิญา เวชชัย, 2527) เนื่องจากตลอดระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่ในครอบครัวอุปการะ มารดาอุปการะจะเป็นผู้เฝ้าเลี้ยงดูเอาใจใส่ทะนุถนอมมอบความรักความอบอุ่นให้แก่เด็กราวกับเป็นมารดาที่แท้จริงของเด็ก (biological mother) (Kline et al., 1972) ดังนั้นเมื่อถึงเวลาที่มารดาอุปการะต้องส่งมอบเด็กกลับบ้านให้กับบิดามารดาที่แท้จริงหรือส่งต่อไปยังครอบครัวบุญธรรมรับช่วงดูแลเด็กต่อ นั้นย่อมเป็นสิ่งที่สร้างความยุ่งยากลำบากใจและเจ็บปวด

ให้แก่มารดาอุปการะและเด็กเป็นอย่างมาก และความยุ่งยากลำบากใจและเจ็บปวดนี้คงจะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอนหากมารดาอุปการะปราศจากความรักความผูกพันที่มีต่อเด็ก ดังนั้นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงในการส่งเด็กกลับบ้านคือ ความผูกพันของมารดาอุปการะที่มีต่อเด็ก และเพื่อที่จะสามารถเข้าใจถึงแนวความคิดของมารดาอุปการะกับการส่งเด็กกลับบ้านจึงจำเป็นต้องเข้าใจถึงบริบทพื้นฐานของความผูกพัน ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการส่งเด็กกลับบ้าน อันจะเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยให้สามารถทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์และความสำคัญของปรากฏการณ์การส่งเด็กกลับบ้านในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้อย่างชัดเจน

ความผูกพันของมารดาอุปการะกับเด็กในอุปการะ

ความผูกพันของมารดาอุปการะที่มีต่อเด็กเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่น่ามาซึ่งความพลัดพรากและสูญเสียเมื่อต้องส่งเด็กกลับบ้านครบครัน เพื่อที่จะสามารถเข้าใจลักษณะความผูกพันของมารดาอุปการะกับเด็กในอุปการะได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความผูกพัน การพลัดพรากและการสูญเสีย ปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันของมารดาอุปการะ และความผูกพันของมารดาอุปการะกับการพลัดพรากแยกจากไว้โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ความผูกพัน การพลัดพราก และการสูญเสีย

1.1 ความหมายของความผูกพัน

ความผูกพัน (attachment) หมายถึง สายสัมพันธ์อันยาวนานของบุคคลที่เกิดขึ้นกับบุคคลสำคัญในชีวิตซึ่งเป็นตัวแทนความผูกพัน (attachment figure) และเป็นบุคคลที่ไม่มีใครสามารถแทนที่ได้ โดยสายสัมพันธ์ดังกล่าวไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยง่ายและจะคงอยู่อย่างยาวนาน อีกทั้งเป็นความปรารถนาที่ต้องการจะรักษาความใกล้ชิดนี้ไว้แม้ในช่วงเวลาที่ไกลห่างหรือไม่ได้พบเจอความผูกพันก็ยังคงอยู่ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความเศร้าโศกเสียใจเมื่อต้องพลัดพรากจากกันหรือสูญเสีย และสุขใจเมื่อได้กลับมาพบหรืออยู่ร่วมกันอีกครั้ง (Ainsworth, 1989)

เช่นเดียวกับที่ Perry (2001) ได้ให้ความหมายของความผูกพันเอาไว้ในลักษณะที่ใกล้เคียงกันว่า ความผูกพัน หมายถึงความสัมพันธ์ทางอารมณ์อันยาวนานต่อบุคคลพิเศษ โดยความสัมพันธ์นี้จะนำมาซึ่งความรู้สึกปลอดภัย สบายใจ และพอใจ ขณะเดียวกันเมื่อเกิดการสูญเสียก็อาจก่อให้เกิดความโศกเศร้าอย่างรุนแรง

กล่าวโดยสรุปความผูกพันในบริบทของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ หมายถึง สายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นยาวนานยากที่จะเปลี่ยนแปลงของมารดาอุปการะที่มีต่อเด็ก แม้ต้องห่างไกลหรือแยกจากกันสายสัมพันธ์ดังกล่าวก็ยังคงอยู่ อีกทั้งยังปรารถนาที่จะรักษาความใกล้ชิดเอาไว้

และเกิดความสุขใจเมื่อได้พบหรืออยู่ร่วมกัน ขณะเดียวกันก็ต้องพบกับความเศร้าเสียใจหากต้องพลัดพรากหรือสูญเสีย

1.2 ความผูกพันตามแนวคิดทฤษฎีของ Bowlby

ทฤษฎีความผูกพัน เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของมนุษย์และ พัฒนาการของความสัมพันธ์ โดย Bowlby (1969) อธิบายว่าความผูกพันเป็นสายสัมพันธ์ทาง อารมณ์ที่มั่นคง ซึ่งจะคงอยู่กับบุคคลไปตลอดชีวิต และจะมีความต้องการหรือแสวงหามากขึ้นเมื่อ ได้รับความเครียด ความกดดันหรือต้องตกอยู่ในสถานการณ์ฉุกเฉิน ทั้งนี้รูปแบบความผูกพันเป็น สิ่งที่เกิดขึ้นตั้งแต่วัยทารกและถูกกำหนดขึ้นจากรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ดูแล ซึ่ง รูปแบบการปฏิสัมพันธ์นี้จะถูกถ่ายทอดไปสู่โครงสร้างทางบุคลิกภาพ การสร้างและรักษา ความสัมพันธ์ใกล้ชิดต่อบุคคลอื่นในสังคม ตลอดจนการตอบสนองต่อความต้องการทั้งจาก ภายในและภายนอกของบุคคลไปตลอดชีวิต โดยพฤติกรรมที่แสดงถึงความผูกพันระหว่างเด็กกับผู้ดูแล ได้แก่ การคลอเคลียอยู่ใกล้ การวิ่งเข้าหาและสวมกอด การร้องไห้หรือแข็งขืนเมื่อต้องแยก

นอกจากนี้ Weiss (1982 as cited in Cohler & Stott, 1988) ได้พยายาม ศึกษา พัฒนาและคาดการณ์ถึงสัมพันธ์ภาพในวัยผู้ใหญ่จากความผูกพันของมารดาและทารก โดยพบว่าบุคคลที่ต้องการที่จะมีความผูกพัน โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่เครียด ปีบคั้น ต้องการความ ผูกพันที่อบอุ่นและปลอดภัย และจะประสบความวิตกกังวลเมื่อเกิดการพลัดพรากที่ยากเกินเข้าใจ

1.3 การพลัดพรากและการสูญเสีย (separation & loss)

ประสบการณ์การพลัดพรากและสูญเสียเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อพฤติกรรม ของมนุษย์ และเป็นการปรับตัวทางสังคมขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ต้องเผชิญ (Plimpton & Rosenblum, 1988) โดยลักษณะสำคัญของการพลัดพรากเกี่ยวข้องกับธรรมชาติของสัมพันธ์ภาพในการเลี้ยงดู ตั้งแต่ช่วงวัยแรกของชีวิต ซึ่งสัมพันธ์ภาพนี้ได้สร้างหลักพื้นฐานทางจิตวิทยาซึ่งประกอบด้วย ความคิด อารมณ์ความรู้สึก ประสบการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สุขภาวะทางอารมณ์ รวมถึงการสนองตอบต่อการพลัดพรากเอาไว้ ทั้งนี้การพลัดพรากจะเอื้อให้บุคคลได้แสดงถึงตัวตน และเรื่องราวผ่านภาพความรักหรือความผูกพันอันเป็นส่วนสำคัญตั้งแต่เริ่มแรกในวัยเด็กและจะ ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต (Feshbach & Feshbach, 1988) ซึ่งประสบการณ์การพลัดพรากต่างๆ เช่น การแยกจากที่อาศัยพักพิงหรือบุคคลอันเป็นที่รัก และโดยเฉพาะการสูญเสียบุคคลสำคัญ หรือการ สูญเสียอย่างกะทันหัน ย่อมก่อให้เกิดความเศร้าโศก เสียใจ เจ็บปวด และเป็นทุกข์ (Provence, 1988)

1.3.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพลัดพรากและสูญเสีย

การพลัดพรากจะก่อให้เกิดความสูญเสียเล็กน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ โดย Ainsworth (1972 as cited in Lieberman, 1988) กล่าวว่า การพลัดพรากได้รับอิทธิพลจากปัจจัยในเรื่องของอายุหรือวุฒิภาวะของเด็ก ลักษณะของการพลัดพรากแบบชั่วคราวหรือถาวร ระยะเวลาความยาวนานของการพลัดพรากแบบชั่วคราว ในช่วงเวลาของการพลัดพรากเด็กยังคงได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมของครอบครัว การมีตัวแทนของมารดา การติดต่อยิ้มเยียนเด็กเป็นระยะๆของมารดา และคุณภาพความสัมพันธ์ของแม่และเด็กทั้งก่อนและหลังแยกจาก

นอกจากนี้ Provence (1988) พบว่าประสบการณ์การพลัดพรากแต่ละประสบการณ์จะก่อให้เกิดความสูญเสียแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ที่มีความสำคัญต่อตัวเด็ก วุฒิภาวะ ความเปราะบาง ความอ่อนโยนและไวต่อความรู้สึกของเด็ก ประสบการณ์การพลัดพรากที่เคยมีและความสามารถฟื้นพลังจากประสบการณ์เดิมที่ผ่านมา สภาพในปัจจุบัน เช่น สุขภาพของเด็ก ความอ่อนเพลีย ตลอดจนความรุนแรงและช่วงระยะเวลาในการพลัดพราก โดยปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งที่ขาดถึงผลกระทบที่จะเกิดจากการพลัดพราก

1.3.2 รูปแบบการตอบสนองต่อการพลัดพรากและสูญเสีย

หลักการพื้นฐานของ Bowlby (1969, 1973) มองว่ารูปแบบการตอบสนองต่อการสูญเสียในวัยเด็กเป็นพื้นฐานการตอบสนองต่อการพลัดพรากในวัยผู้ใหญ่ โดยประกอบด้วยสภาวะ 3 สภาวะที่ต่อเนื่องกัน ได้แก่

1.ต่อต้านปฏิเสธ (protest) อาจเกิดขึ้นทันทีเมื่อประสบกับการพลัดพรากหรืออาจเกิดขึ้นในภายหลัง ซึ่งสาเหตุที่ความเศร้าโศกยังไม่เกิดขึ้นในทันที เนื่องมาจากเด็กยังมีความหวังว่ามารดาจะกลับมาหา

2. สิ้นหวังหมดกำลังใจ (despair) ความรู้สึกสิ้นหวังว่ามารดาจะกลับมาหาตนเองเด็กมีเพิ่มมากขึ้น โดยเด็กจะร้องไห้น้อยลง สงบลง มีความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมเพียงเล็กน้อย และมีความต้องการคนดูแลใส่ใจน้อยลง

3. ปราศจากการติดยึดผูกพัน (detachment) เป็นระยะที่เด็กจะเริ่มกลับมาที่มีความสนใจในร่างกายและสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น การค้นหาของเล่น ยอมรับการดูแลจากคนอื่น เป็นมิตร เข้าสังคม อันเป็นการบ่งบอกว่าความโศก และเจ็บปวดจากการพลัดพรากอยู่ในภาวะที่สงบแล้ว ทั้งนี้สภาวะของการปราศจากการติดยึดผูกพันได้รับการตีความว่าเป็นการทำ

หน้าที่ปกป้องและต่อต้านอารมณ์ทางลบในช่วงระยะเวลาของการพลัดพราก และป้องกันตนเองจากความวิตกกังวลอันเกิดจากการสูญเสียมารดาของเด็ก (Lieberman, 1988)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันของมารดาอุปการะ

ความผูกพันของมารดาอุปการะที่มีต่อเด็กจะมากน้อยหรือแน่นแฟ้นเพียงใด นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัย ดังต่อไปนี้

2.1 ระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ

ระยะเวลาที่เด็กอยู่ในความดูแลของมารดาอุปการะยิ่งยาวนานเท่าไรก็ยิ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความผูกพันแน่นแฟ้นขึ้น (Edelstein, Burge, & Waterman, 2001) เช่นเดียวกับบิดาอุปการะที่จะพัฒนาความสัมพันธ์กับเด็กเพิ่มมากขึ้นตามระยะเวลาของความยาวนานในการอยู่ร่วมกัน (Inch, 1999) อย่างไรก็ตามการที่เด็กอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะยาวนานเกินไปอาจไม่ก่อให้เกิดผลดีกับเด็กและมารดาอุปการะเท่าใดนัก เพราะความผูกพันที่แน่นแฟ้นฝังลึกมากเกินไปอาจทำให้การแยกจากกันยิ่งยากลำบากและเจ็บปวด (อภิญญา เวชชชัย, 2527; Eastman, 1979 cited in Urquhart, 1989) ดังนั้นระยะเวลาที่เด็กอยู่ในความดูแลของมารดาอุปการะยิ่งสั้นเท่าไรยิ่งเป็นการดีเพราะจะช่วยป้องกันไม่ให้เด็กและมารดาอุปการะเกิดความผูกพันกันมากเกินไป และเมื่อถึงเวลาที่เด็กต้องย้ายออกจากครอบครัวอุปการะไปอยู่กับครอบครัวบุญธรรมหรือครอบครัวเดิม ปัญหาการพลัดพรากกันจะได้ไม่กลายเป็นประสบการณ์ที่เจ็บปวดจนเกิดเป็นรอยแผลในใจเด็กหรือกลายเป็นการทำร้ายจิตใจทั้งเด็กและมารดาอุปการะให้ต้องเจ็บปวดจากการพลัดพรากจากกัน (อภิญญา เวชชชัย, 2527) โดยระยะเวลาที่เด็กจะอาศัยอยู่ในความดูแลของมารดาอุปการะยาวนานเท่าใดนั้นไม่สามารถกำหนดได้แน่ชัดทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของเด็กแต่ละราย ความพร้อมของครอบครัวที่แท้จริง หรือการดำเนินการขอรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งโดยทั่วไปเด็กจะอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะประมาณ 3-24 เดือนก่อนที่ครอบครัวที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรมจะมารับเด็กกลับไปอุปการะเลี้ยงดู (สหทัยมูลนิธิ, ไม่ระบุปีที่พิมพ์ ก)

2.2 ประสบการณ์ในการอุปการะเลี้ยงดูเด็ก

ประสบการณ์ในการอุปการะเลี้ยงดูเด็กเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความผูกพันของมารดาอุปการะที่มีต่อเด็ก โดยมารดาอุปการะที่เพิ่งรับเลี้ยงเด็กเป็นรายแรกๆจะมีความรัก ความประทับใจและความผูกพันต่อเด็กมาก อีกทั้งจะให้ความทุ่มเทดูแลเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนด้วยความรักห่วงใยอย่างแท้จริงเสมือนว่าเป็นบุตรหลานของตน ในขณะที่มารดาอุปการะบางรายที่รับ

เลี้ยงดูเด็กมานานอาจเกิดความเคยชินกับการจากไปของเด็กหลายต่อหลายคน จึงทำให้อารมณ์ความรู้สึกซาบซึ้งประทับใจหรือสะท้อนใจอันก่อให้เกิดพลังในใจของมารดาอุปการะได้ลดลงไปด้วย แม้จะไม่ถึงขั้นที่ก่อให้เกิดความเพิกเฉยละเลยแต่ก็มีส่วนทำให้ความกระตือรือร้นในการดูแลเด็กลดน้อยลงไปในสิ่งนี้อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อเด็กได้ (อภิญญา เวชยชัย, 2527)

2.3 อายุของเด็ก

การที่มารดาอุปการะรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูตั้งแต่เด็กยังเป็นทารกจะช่วยเสริมให้ความผูกพันระหว่างมารดาอุปการะและเด็กแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นเมื่อเทียบกับการรับเด็กโตมาอุปการะ (Edelstein et al., 2001)

3. ความผูกพันของมารดาอุปการะกับการพลัดพรากแยกจาก

ลักษณะการสร้างความผูกพันของมารดาอุปการะกับเด็กจะสามารถเกิดขึ้นได้โดยธรรมชาติ โดยในระยะเวลาเพียง 2-3 เดือนที่เด็กได้ไปอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ ความรักความผูกพันระหว่างเด็กกับมารดาอุปการะก็สามารถเกิดขึ้นได้อย่างไม่ยากนัก (อภิญญา เวชยชัย, 2527) อีกทั้งยังสามารถพัฒนากลายเป็นความผูกพันอันใกล้ชิดระหว่างกันและกันของมารดาอุปการะและเด็กได้อย่างไม่ต้องสงสัย (Evans, 1986 cited in Urquhart, 1989) โดยการที่เด็กและมารดาอุปการะได้อยู่ด้วยกันเป็นระยะเวลายาวนานกว่าที่บิดามารดาที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรมจะรับเด็กกลับไปเลี้ยงดู ประกอบกับการต้องเผชิญความยากลำบากร่วมกันนั้นก็ย่อมก่อให้เกิดเป็นความผูกพันอันแน่นแฟ้น (Edelstein et al., 2001)

สำหรับความผูกพันระหว่างมารดาอุปการะและเด็กนั้นในด้านหนึ่งพบว่าเป็นเรื่องที่ดีที่ทุกฝ่ายต้องการให้เกิดขึ้น แต่อีกด้านหนึ่งกลับพบว่าความผูกพันที่มีมากเกินไปนั้นได้ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆตามมาโดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กกลับคืน ซึ่งความรักความผูกพันอันแน่นแฟ้นของเด็กและมารดาอุปการะที่มีต่อกันนั้นส่งผลให้การแยกจากกัน (separation) ของมารดาอุปการะและเด็กเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความยุ่งยากลำบากใจและเศร้าสลดใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย (อภิญญา เวชยชัย, 2527) อย่างไรก็ตามประเด็นเรื่องความผูกพันของมารดาอุปการะที่มีต่อเด็กนั้นเป็นสิ่งที่มักจะได้รับการเพิกเฉย เข้าใจผิด และประเมินคุณค่าของสายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของมารดาอุปการะและเด็กต่ำเกินกว่าความเป็นจริง จึงเป็นเหตุให้มารดาอุปการะไม่ค่อยได้รับความสนใจหรือการสนับสนุนช่วยเหลือเท่าที่ควรในยามที่ต้องเผชิญกับการพลัดพรากและสูญเสีย (Anderson et al., 1989 cited in Edelstein et al., 2001) ซึ่งในอดีตมารดาอุปการะจะได้รับเพียงการบอกกล่าวและแนะนำว่าไม่มีมีความผูกพันกับเด็กในอุปการะมากเกินไป เพื่อที่จะได้ไม่เกิดความยุ่งยากลำบากใจเมื่อถึงเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กกลับคืน (Edelstein et al., 2001)

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการส่งเด็กกลับบ้าน

ความผูกพันของมารดาอุปการะและเด็กดังกล่าวข้างต้นนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการพลัดพรากและการสูญเสีย ซึ่งมารดาอุปการะต่างยอมรับว่าการพลัดพรากและการสูญเสียเป็นประสบการณ์ที่ยากที่สุดของพวกเขาและครอบครัว แต่อย่างไรก็ตามมารดาอุปการะก็จำเป็นที่จะต้องพบกับช่วงเวลาของการพลัดพรากจากกันและต้องผ่านพ้นช่วงเวลานี้ไปได้ โดยบางครอบครัวอาจจะเลือกที่จะยอมรับ ในขณะที่บางครอบครัวก็เลือกที่จะหลีกเลี่ยง (Urquhart, 1989) ในกรณีที่มารดาอุปการะไม่สามารถทำใจยอมรับการจากไปของเด็กได้ย่อมก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่างๆตามมาเมื่อถึงเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กกลับบ้าน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการส่งเด็กกลับบ้าน สามารถแบ่งได้เป็น 3 ด้านด้วยกันคือ ผลกระทบทางด้านจิตใจ ผลกระทบด้านการตัดสินใจรับอุปการะเด็ก และผลกระทบด้านการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบด้านจิตใจ

การส่งเด็กกลับบ้านเป็นช่วงเวลาแห่งการพลัดพรากจากกัน (separation) ของมารดาอุปการะและเด็กในอุปการะที่ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของมารดาอุปการะและเด็กเป็นอย่างมาก โดยในช่วงนี้มารดาอุปการะจะพบกับความเจ็บปวดและสะเทือนใจ ซึ่งความจริงเมื่อต้องแยกจากกันนี้ได้ก่อให้เกิดความเศร้าโศกเสียใจอย่างรุนแรง โดยมารดาอุปการะไม่เคยหายเศร้าโศกกับการจากไปของเด็กแม้ว่าเด็กจะย้ายไปอยู่กับครอบครัวบุญธรรมหรือกลับไปอยู่กับครอบครัวที่แท้จริงแล้วมารดาอุปการะก็ยังคิดถึงและอาลัยอาวรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากเด็กเป็นคนที่สำคัญของมารดาอุปการะที่พวกเขามอบความรักให้อย่างสุดหัวใจ (อภิญา เวชชัย, 2527; Evans, 1986 cited in Urquhart, 1989; Inch, 1999; Edelstein et al., 2001) สำหรับเด็กแล้วการสูญเสียมารดาอุปการะเมื่อตนต้องย้ายไปอยู่กับครอบครัวที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรมนับเป็นช่วงเวลาแห่งความเจ็บปวด ขณะเดียวกันมารดาอุปการะเองก็รู้สึกถึงความสูญเสีย (loss) นั้นไม่ต่างกัน (Lanyado, 2003) นอกจากนี้การที่เด็กย้ายกลับไปอยู่กับครอบครัวที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรมยังทำให้ครอบครัวของมารดาอุปการะต้องเสียคุณภาพเนื่องจากการจากไปของเด็กได้ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของสมาชิกคนอื่นๆในครอบครัวที่ต้องสูญเสียความสัมพันธ์ที่มีต่อเด็กด้วยเช่นกัน และการที่มารดาอุปการะทำหน้าที่เสมือนเป็นมารดาของเด็กบางครั้งอาจคิดฝันไปว่าเด็กได้จะอยู่กับตนไปตลอด ซึ่งความคิดฝันดังกล่าวนั้นได้ก่อให้เกิดความเจ็บปวดโศกเศร้ามากยิ่งขึ้นเมื่อถึงเวลาที่ต้องส่งเด็กกลับบ้าน (Burke & Dawson, 1987; Urquhart, 1989;

Edelstein et al., 2001) โดยช่วงเวลาแห่งความเศร้าโศกเสียใจอันเกิดจากการสูญเสียที่ต้องส่งมอบเด็กกลับคืนจะยาวนานเพียงใดนั้นไม่สามารถที่จะกำหนดหรือทราบได้อย่างแน่ชัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของมารดาอุปการะแต่ละคน (Burke & Dawson, 1987)

ความสูญเสียเมื่อเด็กต้องแยกออกจากอ้อมอกของมารดาอุปการะไปอยู่กับครอบครัวที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรมเป็นสิ่งที่สร้างความเจ็บปวดให้เกิดขึ้นในใจของมารดาอุปการะ และเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดอันเกิดจากการสูญเสีย มารดาอุปการะแต่ละคนจึงมีวิธีการจัดการหรือรับมือกับความสูญเสียที่เกิดขึ้นแตกต่างกันไป บางรายปรารถนาที่จะขอรับเด็กคนอื่นมาอุปการะเลี้ยงดูต่อทันที เพื่อไม่ให้เกิดช่วงเวลาแห่งความอาลัยอาวรณ์ (Burke & Dawson, 1987) ในขณะที่มารดาอุปการะบางรายต้องการที่จะจากเด็กไปก่อนที่เด็กจะจากตนไป กล่าวคือต้องการให้เด็กย้ายไปอยู่กับครอบครัวบุญธรรมหรือกลับไปอยู่กับครอบครัวที่แท้จริงก่อน กำหนดเวลาที่จะส่งเด็กคืน โดยคิดว่าน่าจะเป็นหนทางช่วยป้องกันหรือบรรเทาความเจ็บปวดที่จะเกิดขึ้นได้ แต่ในความเป็นจริงแล้วกลับพบว่าความสูญเสียนั้นไม่ได้ลดน้อยลงแต่อย่างใดและยังกลับเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย เช่นเดียวกับการที่ไม่ต้องการติดต่อเกี่ยวข้องกับเด็กอีกกลับยิ่งเพิ่มความเจ็บปวดของมารดาอุปการะให้มากยิ่งขึ้น (Edelstein, 1981)

ผลกระทบทางด้านจิตใจอีกประการหนึ่งที่พบในช่วงเวลาของการส่งเด็กกลับคืน นอกเหนือจากความเศร้าโศกเสียใจและเจ็บปวด คือ มารดาอุปการะจำนวนมากเกิดความไม่สบายใจมีความอาลัยอาวรณ์และเป็นกังวลใจต่ออนาคตของเด็ก แม้จะยอมรับว่าการที่เด็กได้กลับไปอยู่กับครอบครัวที่แท้จริงหรือไปอยู่กับครอบครัวบุญธรรมเป็นเรื่องที่ดีและดีใจที่เด็กได้มีอนาคตมีหลักประกันในอนาคต แต่ความรู้สึกคิดถึงและผูกพันก็ทำให้อดห่วงหรืออดเศร้าโศกอาลัยอาวรณ์ต่อกันไม่ได้ (อภิญา เวชชัย, 2527; ดวงพร ทิศาดลติก, 2548) โดยความเครียดวิตกกังวลและผิหวังของมารดาอุปการะจะรุนแรงมากหากเด็กจะต้องกลับไปอยู่ในสถานการณครอบครัวแบบเดิมๆหรือเลวร้ายกว่าเดิม มารดาอุปการะจำนวนมากรู้สึกว่าจะสามารถรับมือกับการพลัดพรากเมื่อต้องส่งเด็กกลับคืนได้ดีขึ้นหากทราบว่าเด็กได้อยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัยประสบความสำเร็จหรือชีวิตข้างหน้าของเด็กดีขึ้น (Urquhart, 1989; Buehler et al., 2003)

ผลกระทบทางด้านจิตใจเป็นผลกระทบโดยตรงที่เกิดขึ้นจากการต้องส่งมอบเด็กกลับคืน และขณะเดียวกันผลกระทบที่เกิดขึ้นทางจิตใจนี้ยังเกี่ยวพันและเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อด้านอื่นๆอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้าน การตัดสินใจรับอุปการะเด็ก และด้านการเลี้ยงดูเด็ก

2. ผลกระทบด้านการตัดสินใจรับอุปการะเด็ก

เหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้มารดาอุปการะหลายคนตัดสินใจยุติการรับเด็กมาอุปการะหรือทำหน้าที่เป็นมารดาอุปการะ เนื่องจากไม่สามารถทำใจยอมรับความสูญเสียที่เกิดขึ้นเมื่อเด็กจากไปได้ (Buehler et al., 2003) สำหรับมารดาอุปการะบางครั้งการพลัดพรากและการสูญเสียเมื่อต้องส่งเด็กกลับคืนเป็นสิ่งที่ยากเกินกว่าที่มารดาอุปการะจะทำใจยอมรับหรือรับมือได้ จึงปัจจัยสำคัญที่ส่งต่อการตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูหรือเป็นมารดาอุปการะต่อ โดยประมาณ 1 ใน 3 ของการจากไปของเด็กได้ก่อให้เกิดประสบการณ์ที่เจ็บปวด ซึ่งมารดาอุปการะจะพบกับความยากลำบากในการแยกจากเด็กอย่างน้อย 1 รายจากเด็กทั้งหมดที่รับมาอุปการะเลี้ยงดู และโดยเฉพาะการแยกจากเด็กคนแรกอาจก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับมารดาอุปการะและครอบครัวจนถึงขั้นหยุดพักการรับอุปการะเด็กเป็นการชั่วคราวหรืออาจจะถาวรก็ได้ (Urquhart, 1989) ซึ่งในช่วงเวลาแห่งความเจ็บปวดจากการสูญเสีย มารดาอุปการะอาจจะไม่ยินดีเท่าไรนักหากมีการนำเด็กใหม่ไปให้อุปการะเลี้ยงดูในเวลาที่ยังไม่พร้อม (Edelstein, 1981) ทั้งนี้เนื่องจากมารดาอุปการะบางรายมีความผูกพันกับเด็กมากจนไม่สามารถทำใจรับเลี้ยงเด็กคนอื่นได้อีก และเมื่อเลี้ยงแล้วก็ยอมเกิดความรักความผูกพันแต่สุดท้ายเด็กต้องจากไปในที่สุดความเศร้าโศกเสียใจจึงต้องเกิดขึ้นอยู่เสมอๆ การตัดสินใจยุติการเป็นมารดาอุปการะจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่ป้องกันการเสียใจที่อาจเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าของมารดาอุปการะ (อภิญา เวชชัย, 2527) นอกจากนี้ความยากลำบากที่ต้องเห็นเด็กจากไปโดยที่ไม่มีโอกาสที่จะดูแลหรือกำหนดอนาคตของเด็กได้ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้มารดาอุปการะต้องตัดสินใจยุติการเป็นมารดาอุปการะ (Rhodes et al., 2001)

3. ผลกระทบด้านการเลี้ยงดูเด็ก

การพลัดพรากและความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นเมื่อถึงเวลาที่จะต้องส่งเด็กกลับคืนได้สร้างความกังวลใจให้แก่มารดาอุปการะเป็นอย่างมาก ซึ่งความกลัวว่าครอบครัวที่แท้จริงจะมารับเด็กกลับไปเลี้ยงดูนับเป็นความกังวลใจอันดับแรกๆของมารดาอุปการะ โดยระดับความวิตกกังวลจากการพลัดพราก (separation anxiety) ของมารดาอุปการะนั้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อเสรีภาพของมารดาอุปการะในการใช้ความเป็นแม่ของเธอในการเลี้ยงดูเด็กได้อย่างเต็มที่ (ดวงพร ทิศาดลิลก, 2548) ทั้งนี้ความกังวลและความยุ่งยากของมารดาอุปการะในการจัดการกับความผูกพันอันแน่นแฟ้นเมื่อเด็กต้องจากไป ได้ส่งผลกระทบต่อเด็กและยังขัดขวางการเลี้ยงดูเด็กให้ประสบความสำเร็จ (Buehler et al., 2003) เนื่องจากมารดาอุปการะจะกำหนดขอบเขตและจำกัดความทุ่มเทความรู้สึกของตนเพื่อป้องกันและบรรเทาความเจ็บปวดโศกเศร้าให้น้อยลง

เมื่อถึงเวลาที่เด็กจะต้องกลับไปอยู่กับครอบครัวที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ยึดแย้งกับหลักการของการดูแลเด็กในระบบครอบครัวอุปการะและนับเป็นความล้มเหลวของบริการครอบครัวอุปการะที่ต้องการให้มารดาอุปการะทุ่มเทดูแลเลี้ยงดูเด็กด้วยความรักความผูกพันอย่างเต็มที่ (ดวงพร ทิศาดลติก, 2548) นอกจากนี้การที่มารดาอุปการะส่วนมากต้องการทราบความแน่นอนของช่วงเวลาที่จะได้อยู่ร่วมกันกับเด็ก แต่คำถามเกี่ยวกับความยาวนานในการที่เด็กจะอยู่ในครอบครัวอุปการะนั้นไม่มีใครสามารถตอบได้อย่างชัดเจนและแน่นอน จึงเป็นเหตุให้มารดาอุปการะมีความวิตกกังวลจากการพลัดพรากและสูญเสียเพิ่มมากขึ้น (Kline et al., 1972)

ผลกระทบที่เกิดขึ้นเมื่อต้องส่งเด็กกลับคืนเป็นสิ่งที่หลายฝ่ายไม่ต้องการให้เกิดขึ้น และพยายามหาทางในการป้องกันและแก้ไข โดยมีข้อเสนอแนะในการแยกเด็กออกจากมารดาอุปการะ 2 ประการด้วยกันคือ

1. ในการแยกเด็กออกจากมารดาอุปการะจะต้องมีการแจ้งให้มารดาอุปการะทราบล่วงหน้าก่อนว่าจะต้องส่งมอบเด็กกลับคืนเมื่อใด ทั้งนี้เพื่อให้มารดาอุปการะได้มีเวลาในการทำใจและคลายความกังวล (อภิญา เวชยชัย, 2527; ดวงพร ทิศาดลติก, 2548)

2. ในการแยกเด็กออกจากมารดาอุปการะนั้นจำเป็นต้องมีการเตรียมความคิดและสภาพจิตใจของเด็กและมารดาอุปการะให้พร้อมที่จะเผชิญกับการพลัดพรากและการสูญเสีย ตลอดจนสามารถเอาชนะความยากลำบากและความอาลัยอาวรณ์ได้ เพราะหากมารดาอุปการะขาดการเตรียมพร้อมและการไม่ได้รับการสนับสนุนในช่วงเวลาที่ต้องเผชิญกับการพลัดพรากและการสูญเสียย่อมเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้มารดาอุปการะเกิดความเจ็บปวดและบาดแผลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอาจถึงขั้นตัดสินใจยุติการเป็นมารดาอุปการะในที่สุด (Urquhart, 1989; อภิญา เวชยชัย, 2527) ซึ่งโดยปกติแล้วเมื่อเกิดความเศร้าโศกเสียใจบุคคลมักต้องการที่จะบอกเล่าให้ผู้อื่นได้รับรู้ (Edelstein, 1981) เช่นเดียวกับมารดาอุปการะที่ส่วนใหญ่ต้องการการสนับสนุนทางอารมณ์ในการช่วยให้สามารถจัดการกับความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจและสูญเสียเมื่อเด็กต้องย้ายออกจากบ้านไป (MacGregor, Rodger, Cummings, & Leschied, 2006)

การวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา

1. ความหมาย

การวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยาเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบหนึ่งที่มีพื้นฐานมาจากปรัชญาปรากฏการณ์นิยม ซึ่งเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจโลกหรือประสบการณ์ชีวิตในแง่มุมต่างๆของบุคคลผ่านมุมมองของเจ้าของประสบการณ์ในระดับที่ลึกซึ้งถึงความหมายของประสบการณ์ชีวิตที่บุคคลได้ประสบมา (lived experience)

ในการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา นักวิจัยจะทำความเข้าใจและตีความหมายของสิ่งที่ปรากฏจากประสบการณ์หรือสิ่งที่บุคคลได้ประสบนั้นว่ามีความหมายอย่างไรต่อบุคคล (ชาย โพลิตตา, 2550) ทั้งนี้เป็นการค้นหาคำตอบสำหรับคำถามที่ว่า การได้ประสบเหตุการณ์นั้นมีความหมายอย่างไรสำหรับผู้ที่ได้ประสบมัน หรือประสบการณ์ในเรื่องนั้นมี ความหมายอย่างไรสำหรับผู้ที่ได้ประสบมันมาแล้วหรือที่กำลังประสบมันอยู่ (Cohen, Kahn & Steeves, 2000 อ้างถึงใน ชาย โพลิตตา, 2550) ซึ่งปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่นักวิจัยจะนำมาศึกษาและทำความเข้าใจนี้จะเป็นปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ใดในชีวิตที่บุคคลประสบก็ได้แต่จะต้องมีความน่าสนใจหรือมีคุณประโยชน์ในเชิงปฏิบัติ โดยข้อสรุปสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยาจะต้องได้แก่นแท้ (essence) อันเดียวกันจากประสบการณ์ชนิดเดียวกัน ซึ่งแก่นแท้ก็คือความหมายที่คนเข้าใจร่วมกันตรงกัน ซึ่งได้จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบประสบการณ์ของคนหลายๆคนและหาลักษณะร่วมกันของประสบการณ์ในเรื่องเดียวกันจากแต่ละคน (ชาย โพลิตตา, 2550)

ทวีศักดิ์ นพเกษตร (2549) ให้ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยาไว้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันว่า การวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์นิยมเป็นการทำความเข้าใจความหมาย ทักษะ ความรู้สึกเบื้องต้นในจิตใจของผู้ที่ประสบกับเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์หนึ่ง ซึ่งผ่านมาแล้วหรือกำลังประสบอยู่ โดยปรากฏการณ์นั้นเป็นอะไรก็ได้ที่ผู้คนประสบและนักวิจัยเห็นว่ามีแง่มุมที่น่าสนใจ และมีประโยชน์ในเชิงนโยบายหรือการปฏิบัติการต่างๆ

Streubert & Carpenter (2007) นิยามความหมายของปรากฏการณ์วิทยาว่าหมายถึงศาสตร์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและประสบการณ์ชีวิตที่บุคคลได้ประสบ

กล่าวโดยสรุปการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา เป็นวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบหนึ่งที่มุ่งค้นหาและทำความเข้าใจในความหมายของประสบการณ์ชีวิตที่บุคคลเคยประสบแล้วหรือกำลังประสบอยู่ เพื่อค้นหาความหมายร่วมกันของประสบการณ์ของกลุ่มบุคคล

2. ลักษณะสำคัญ

การวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยามีกระบวนการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลคล้ายคลึงกับการวิจัยเชิงคุณภาพแบบอื่น เพียงแต่จะมีรายละเอียดและจุดเน้นที่เพิ่มเติมหรือต่างออกไปบางประการ โดยลักษณะเฉพาะที่สำคัญของปรากฏการณ์วิทยา คือ

2.1 เป็นการศึกษาระสับการณณ์ของบุคคลในปรากฏการณ์ที่เฉพาะเจาะจงในบริบทหนึ่ง วัฒนธรรมหนึ่ง หรือในช่วงเวลาหนึ่ง (ศิริพร จิรวัดมณีกุล, 2552)

2.2 การค้นหาความหมายหรือแก่น (essence) ของระสับการณณ์นั้นว่าคืออะไร นักวิจัยแนวปรากฏการณ์วิทยาต้องพยายามเจาะลงไปให้ลึกถึงความหมายของระสับการณณ์ที่ศึกษาว่าการมีระสับการณณ์เช่นนั้นมีความหมายอย่างไรสำหรับตัวเขา โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล และจะต้องวิเคราะห์ข้อมูลโดยการกลั่นเอาความหมายของปรากฏการณ์จากข้อมูลออกมา ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้ไม่ใช่เพียงความหมายของระสับการณณ์สำหรับปัจเจกบุคคลเพียงคนใดคนหนึ่ง หากแต่เป็นความหมายของระสับการณณ์ชนิดนั้นสำหรับบุคคลกลุ่มนั้น (ชาย โพธิสิตา, 2550)

2.3 การเลือกตัวอย่างเพื่อมาศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาจะต้องเป็นผู้มีระสับการณณ์ตรงในเรื่องนั้นจริงและต้องมีระสับการณณ์มากพอสมควร อีกทั้งต้องมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ กล่าวคือ ต้องสามารถเก็บข้อมูลในช่วงเวลาและสถานที่นั้นได้จริง ซึ่งในการเลือกตัวอย่างจะเป็นต้องคำนึงถึง สถานที่ เวลา และแบบแผนการแสดงออกซึ่งความหมายของระสับการณณ์ส่วนตัวของผู้ถูกศึกษาด้วย เนื่องจากเป็นสิ่งที่มีความหมายในการตีความระสับการณณ์ เพราะหากสถานที่ต่างกัน เวลาต่างกัน อาจส่งผลต่อความรู้สึกของบุคคลต่อปรากฏการณ์ต่างกัน รวมถึงการตีความหมายของระสับการณณ์อาจต่างกัน อีกทั้งภาษาและวัฒนธรรมยังมีบทบาทสำคัญและเกี่ยวข้องในการตีความด้วยเป็นอย่างมาก (ชาย โพธิสิตา, 2550)

2.4 การขจัดอคติในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยาเป็นการตีความสิ่งที่ปรากฏเพื่อให้ได้ความหมายที่แฝงซ่อนลึกลงอยู่ในใจของผู้ประสับกับปรากฏการณ์นั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องตระหนักและหมั่นสำรวจอคติของตนเองอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งขจัดอคตินั้นเสีย และหากไม่สามารถขจัดได้ก็จำเป็นต้องยอมรับและระบุให้ชัดเจนว่า อคติของผู้วิจัยมีผลกระทบต่อการวิเคราะห์และตีความหมายของข้อมูลในส่วนใดบ้าง (ทวีศักดิ์ นพเกษตร, 2549)

3. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยานั้นมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยไม่ต่างไปจากขั้นตอนการดำเนินการวิจัยคุณภาพโดยทั่วไป ซึ่ง Moustakas (1994 อ้างถึงใน ชาย โพธิสิตา, 2550) ได้ระบุถึงวิธีการดำเนินการวิจัยแนวปรากฏการณ์วิทยาไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 กำหนดหัวข้อ และคำถามในการวิจัยที่เหมาะสมกับวิธีการศึกษาแนวปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งคือการเลือกปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาค้นหาความหมายของประสบการณ์ของบุคคล โดยปรากฏการณ์ที่ศึกษานั้นจะเป็นเรื่องใดก็ได้ที่เป็นประสบการณ์ชีวิตที่บุคคลได้พบเจอ และเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าในทางปฏิบัติและประโยชน์ในเชิงนโยบาย

3.2 ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา

3.3 กำหนดเกณฑ์สำหรับเลือกบุคคลและปรากฏการณ์สำหรับศึกษา โดยจะต้องเป็นผู้มีประสบการณ์หรือประสบเหตุการณ์ที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา และจะต้องมีประสบการณ์นั้นมากเพียงพอ

3.4 ให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่ผู้ที่ถูกเลือกมาศึกษา รวมทั้งจัดการกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมในการวิจัย

3.5 กำหนดประเด็นหรือแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แนวเจาะลึก การวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยานิยมใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือสำคัญ โดยจะมีการเตรียมประเด็นคำถามในการสนทนาไว้ล่วงหน้าและสามารถปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้

3.6 ทำการสัมภาษณ์และบันทึกการสัมภาษณ์อย่างละเอียด และอาจจำเป็นต้องทำการสัมภาษณ์ซ้ำหลายครั้ง โดยการสัมภาษณ์จะต้องพยายามล้วงลึกลงไปถึงความหมายของประสบการณ์ เพื่อที่จะสามารถตอบคำถามได้ว่า การมีประสบการณ์เช่นนั้นมีความหมายอย่างไรสำหรับเขา ซึ่งการสัมภาษณ์จะมีลักษณะเหมือนการพูดคุยสนทนากันอย่างเป็นธรรมชาติ

3.7 เตรียมข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ และดำเนินการวิเคราะห์ ซึ่งโดยสาระสำคัญแล้ว การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยาไม่ได้มีขั้นตอนหรือวิธีการแตกต่างไปจากการวิจัยเชิงคุณภาพทั่วไปแต่อย่างใด เพียงแต่สิ่งสำคัญที่ปรากฏการณ์วิทยาจะมุ่งเน้นเป็นพิเศษในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ การกลั่นเอาความหมายของประสบการณ์จากข้อมูลซึ่งไม่เพียงแต่ความหมายของประสบการณ์ในทัศนะของผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความหมายโดยทั่วไปของปรากฏการณ์นั้นๆด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่างานวิจัยที่เกี่ยวกับมารดาอุปการะในแง่มุมทางด้านจิตวิทยาหรือมิติด้านจิตใจมีไม่มากนัก และการศึกษาวิจัยส่วนมากเป็นการศึกษาในประเด็นทางสังคมสงเคราะห์ซึ่งให้ความสำคัญในมิติเชิงสังคม และการให้บริการสวัสดิการสังคมที่เอื้อประโยชน์แก่เด็กเป็นสำคัญโดยพบว่าประเด็นทางด้านจิตใจเป็นเพียงส่วนหนึ่งหรือประเด็นหนึ่งของการศึกษาวิจัยทั้งหมด

งานวิจัยต่างประเทศ

Urquhart (1989) ได้ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพลัดพรากและสูญเสียของครอบครัวอุปการะ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อประเมินและเปรียบเทียบผลกระทบที่เกิดขึ้นระหว่างครอบครัวอุปการะในปัจจุบันกับอดีตในรัฐเม็กซิโกใหม่ (New Mexico) จำนวน 376 ครอบครัว แบ่งเป็นครอบครัวอุปการะที่ยังคงรับอุปการะเด็กอยู่ในปัจจุบันจำนวน 275 ครอบครัว และครอบครัวอุปการะที่หยุดรับอุปการะเด็กมาไม่เกิน 3 ปี จำนวน 101 ครอบครัว ในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสำรวจ ซึ่งประกอบด้วยคำถาม 34 ข้อ ใน 5 มิติคือ การฝึกอบรม การบริการ และการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการย้ายเด็กออก ความวิตกกังวลจากการพลัดพราก ความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับการโยกย้ายเปลี่ยนแปลง และความสนับสนุนพิเศษจากองค์กรในช่วงเวลาของการย้ายเด็ก ผลการศึกษาพบว่าในประเด็นการฝึกอบรมให้เข้าใจถึงพลัดพราก และการบริการและการสนับสนุนจากองค์กร มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และครอบครัวอุปการะทั้งสองกลุ่มมีความรู้สึกเศร้า เสียใจ เจ็บปวดและสูญเสียกับการย้ายออกไปของเด็กไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังพบว่าการพลัดพรากและการสูญเสียเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเป็นครอบครัวอุปการะต่อ โดยเฉพาะการขาดความพร้อมและการไม่ได้รับการสนับสนุนในช่วงเวลาแห่งการพลัดพรากและการสูญเสียนับเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้ครอบครัวอุปการะตัดสินใจยุติการเป็นครอบครัวอุปการะ

Inch (1999) ศึกษาทัศนคติของบิดาอุปการะ (foster fathers) ถึงประสบการณ์การเป็นครอบครัวอุปการะ (foster parent) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (grounded theory) และเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บิดาอุปการะจำนวน 15 คน ที่มีลักษณะพื้นฐานหลากหลายทั้งในเรื่องอายุ รายได้ ประสบการณ์การเป็นครอบครัวอุปการะและการรับอุปการะเด็ก จำนวนเด็กในอุปการะในปัจจุบัน อายุของเด็ก และระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่ในครอบครัวอุปการะ ผลที่ได้พบข้อค้นพบ 4 ประการ คือ การก้าวมาเป็นครอบครัวอุปการะ บทบาทหน้าที่ของบิดา ความผูกพันและการสูญเสีย และความสัมพันธ์ส่วนบุคคล โดยพบว่าความผูกพัน

ของบิดาอุปการะที่มีต่อเด็กได้กลายเป็นสิ่งที่สร้างความความเจ็บปวดเป็นอย่างมากเมื่อเด็กจากไป ซึ่งการจากไปของเด็กทำให้เห็นถึงความผูกพันของบิดาอุปการะที่มีต่อเด็กได้อย่างชัดเจน บิดาอุปการะส่วนมากตระหนักดีว่าเด็กไม่สามารถอยู่กับตนเองได้ตลอดไปอย่างที่ตนปรารถนา ซึ่งบิดาอุปการะได้คาดการณ์ไว้ว่าเมื่อต้องพลัดพรากจากกันความเสียใจจะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน และก่อให้เกิดความเศร้าเสียใจเป็นที่สุดเมื่อต้องแยกจากกันจริง โดยบิดาอุปการะรู้สึกที่ตนสูญเสียเด็กและเป็นกังวลว่าเด็กจะได้รับการดูแลเป็นอย่างไร ขณะเดียวกันก็ดีใจที่เด็กได้กลับบ้านหรือได้ไปอยู่กับครอบครัวบุญธรรม

MacGregor, Rodger, Cummings, and Leschied (2006) ได้ศึกษาความต้องการของครอบครัวอุปการะ (foster parent) เกี่ยวกับแรงจูงใจ การสนับสนุนช่วยเหลือ และการดำรงอยู่ของครอบครัวอุปการะในองค์กรสวัสดิการเด็ก โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นครอบครัวอุปการะชาวคอคเคเซียน จำนวน 54 ราย แบ่งเป็นชาย 5 รายและหญิง 49 ราย ผลการศึกษาพบว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งสำหรับครอบครัวอุปการะคือการได้รับสนับสนุนช่วยเหลือหรือการขาดการสนับสนุนช่วยเหลือจากองค์กรในด้านอารมณ์ความรู้สึก โดยครอบครัวอุปการะจะรู้สึกที่ตนได้รับการสนับสนุน เมื่อได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนทางด้านอารมณ์จากเจ้าหน้าที่ในยามที่ต้องการ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลาที่ต้องเผชิญกับความรู้สึกสูญเสียเมื่อเด็กต้องย้ายออกจากบ้านไป นอกจากนี้การมีการสื่อสารที่ดีและได้รับความไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่ ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นและความสามารถของครอบครัวอุปการะ นับเป็นสิ่งที่ช่วยให้ครอบครัวอุปการะสามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

Katibian (2007) ศึกษาความผูกพัน การสูญเสีย ความเศร้าโศก และการเผชิญปัญหาของมารดาอุปการะ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและการสัมภาษณ์เชิงลึกมารดาอุปการะจำนวน 15 ราย พบว่า มารดาอุปการะผูกพันกับทารกและเด็กที่ประสบปัญหาสุขภาพได้ง่ายมาก การสูญเสียเด็กเป็นความรู้สึกที่ยากลำบากมากสำหรับมารดาอุปการะและสมาชิกทุกคนในครอบครัว และการได้รู้ว่าเด็กได้ไปอยู่อาศัยในที่ที่ดีเป็นสิ่งที่จะช่วยให้มารดาอุปการะสามารถเผชิญกับความเศร้าโศกได้ นอกจากนี้มารดาอุปการะยังต้องการที่จะได้รับการสนับสนุนโดยเฉพาะจากมารดาอุปการะคนอื่น ๆ

งานวิจัยในประเทศไทย

สำหรับในประเทศไทยไม่พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสภาวะใจของมารดา
อุปการะหรือการส่งเด็กกลับคืนโดยตรง งานวิจัยส่วนใหญ่ที่พบเป็นการศึกษางานและการพัฒนา
งานครอบครัวอุปการะเป็นสำคัญโดยมีการศึกษาเกี่ยวกับความรู้สึกของครอบครัวอุปการะและ
ขั้นตอนการแยกเด็กออกจากครอบครัวอุปการะเป็นประเด็นหนึ่งของการศึกษาวิจัยทั้งหมด

อภิญา เวชยชัย (2527) ศึกษาแนวคิดและการปฏิบัติงานในการให้บริการครอบครัว
อุปการะ ด้วยการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (documentary research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดย
เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกต นักสังคมสงเคราะห์ที่รับผิดชอบงานครอบครัว
อุปการะ จำนวน 10 คน และบิดามารดาอุปการะจำนวน 40 ครอบครัว จากงานฝากเลี้ยงเด็กตาม
บ้านของกรมประชาสงเคราะห์ และโครงการครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิ พบว่า การ
ให้บริการโดยให้เด็กอยู่ในครอบครัวอุปการะในระยะสั้นเท่าไรยิ่งเป็นการดีเพราะทำให้เด็กไม่เกิด
ความผูกพันกับครอบครัวอุปการะมากเกินไป และเมื่อถึงเวลาที่ต้องแยกเด็ก ปัญหาการพลัดพราก
จากกันจะได้ไม่กลายเป็นประสบการณ์ที่เจ็บปวดจนกลายเป็นรอยแผล (stigma) ในใจเด็ก
ตลอดไป ในทัศนะของนักสังคมสงเคราะห์ขั้นตอนการแยกเด็กออกจากครอบครัวอุปการะเป็น
ขั้นตอนที่สำคัญมาก โดยนักสังคมสงเคราะห์จะต้องเตรียมความคิด และสภาพจิตใจของ
ครอบครัวอุปการะและของเด็กให้พร้อมที่จะเผชิญกับการพลัดพราก และยังคงอาศัยความ
ร่วมมือจากบิดามารดาอุปการะในการช่วยให้เด็กผ่านขั้นตอนนี้ไปได้โดยไม่เจ็บปวดมากนัก
นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาและอุปสรรคของงานครอบครัวอุปการะประการหนึ่งคือ การที่ครอบครัว
อุปการะมีความผูกพันกับเด็กมากทำให้ออกให้เด็กเกิดปัญหาเมื่อถึงเวลาที่ต้องแยกจากกัน ครอบครัว
อุปการะจำนวนมากเกิดความไม่สบายใจ อาลัยอาวรณ์ และเป็นกังวล ซึ่งเป็นผลให้การช่วย
เตรียมพร้อมทางจิตใจของเด็กก่อนที่จะไปอยู่กับครอบครัวที่ถาวรทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร และพบว่า
ช่วงเวลาของการพลัดพรากมีผลต่อสภาพจิตใจของครอบครัวอุปการะเป็นอย่างมากจนทำให้บาง
ครอบครัวที่รักและผูกพันกับเด็กมากไม่สามารถทำใจที่จะรับเลี้ยงเด็กคนอื่นได้อีก

ดวงพร ทิศาดลติก (2548) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของเด็กในโครงการครอบครัวอุปการะ
ในนิคมสร้างตนเองเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ในประเด็นเรื่องปัญหาของครอบครัวและเด็ก
ระบบการให้บริการของหน่วยราชการ ครอบครัวอุปการะที่รับเลี้ยงดูเด็ก และคุณภาพชีวิตของเด็ก
หลังครอบครัวเดิมรับเด็กกลับไปเลี้ยงดู ด้วยวิธีการค้นคว้าจากเอกสาร (documentary study)
และศึกษาภาคสนาม (field study) กลุ่มตัวอย่างคือ ครอบครัวเดิมของเด็ก จำนวน 10 คน
ครอบครัวอุปการะจำนวน 20 คน บุคคลในชุมชนจำนวน 10 คน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำนวน

6 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ พบว่า ขั้นตอนการแยกเด็กออกจากครอบครัวอุปการะเพื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัวเดิมเป็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการครอบครัวอุปการะในนิคมสร้างตนเองเขื่อนอุบลรัตน์ที่สำคัญประการหนึ่ง เนื่องจากครอบครัวอุปการะและเด็กมีความผูกพันกันมากเมื่อต้องแยกจากกันจึงเกิดความกังวลและไม่สามารถทำได้ ในด้านครอบครัวอุปการะพบว่าครอบครัวอุปการะมีความกังวลและกลัวว่าครอบครัวเดิมจะมารับเด็กกลับไปเลี้ยงดู และเมื่อต้องส่งเด็กกลับคืนครอบครัวเดิมครอบครัวอุปการะรู้สึกคิดถึงและผูกพันกับเด็ก รวมทั้งดีใจที่เด็กได้กลับไปอยู่กับครอบครัวเดิมอย่างมีความสุข



ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological Research) เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจในประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อต้องส่งมอบเด็กกลับคืนสู่ครอบครัวที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของมารดาอุปการะในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ส่งมอบเด็กกลับคืนจนถึงปัจจุบัน โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การเตรียมความพร้อมของผู้วิจัย
2. การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.1 พื้นที่ศึกษา
 - 2.2 ผู้ให้ข้อมูล
 - 2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.4 เครื่องมือ
 - 2.5 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล
 - 2.6 การพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัย
3. การวิเคราะห์ข้อมูล
4. การสรุปและอภิปรายผลการวิจัย
5. การตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือของงานวิจัย

1. การเตรียมความพร้อมของผู้วิจัย

ในการวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยนับเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการวิจัย (ชาย โพลิตา, 2550; สุภางศ์ จันทวานิช, 2550) เนื่องจากตลอดระยะเวลาการดำเนินการวิจัยผู้วิจัยจะต้องใช้ตนเองเป็นเครื่องมือดำเนินการสัมภาษณ์ สังเกต และจดบันทึกภาคสนามเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นจริงตามประสบการณ์การรับรู้และคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาด้วยตนเองทั้งหมด ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องมีการเตรียมตนเองให้พร้อมที่จะเป็นเครื่องมือที่มีคุณภาพในการวิจัย โดยก่อนดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการเตรียมความพร้อม ดังนี้

1.1 การเตรียมความพร้อมด้านความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวกับมารดาอุปการะและการส่งเด็กกลับคืน ผู้วิจัยได้ศึกษาตำรา เอกสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งไทยและต่างประเทศ รวมทั้งพูดคุยสอบถามจากเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานโครงการครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจในบริบทพื้นฐานของมารดาอุปการะและการส่งเด็กกลับคืน รวมทั้งเป็นแนวทางในการสร้างแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก

1.2 การเตรียมความพร้อมด้านความรู้และความเข้าใจในระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความและงานวิจัยต่างๆเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ พร้อมทั้งได้ลงทะเบียนเรียนวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพทางการพยาบาล ในภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2552 โดยได้ศึกษาเกี่ยวกับปรัชญาพื้นฐานและลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบต่างๆ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล การเขียนรายงาน ตลอดจนจรรยาบรรณในการทำวิจัย อีกทั้งได้ทดลองฝึกปฏิบัติการทำวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการทำโครงการวิจัยนำร่องร่วมกับเพื่อนสมาชิกในกลุ่มอีก 2 คน ซึ่งทำให้ได้เรียนรู้การสัมภาษณ์ การสังเกต การจดบันทึกภาคสนาม และวิเคราะห์ข้อมูลจากการปฏิบัติจริง

2. การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองตั้งแต่การเลือกพื้นที่ศึกษา การเลือกผู้ให้ข้อมูล การสร้างเครื่องมือในการวิจัย การลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงการพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษา (setting) ในการวิจัยครั้งนี้ คือ สหทัยมูลนิธิ ตั้งอยู่เลขที่ 850/33 ถนนสุขุมวิท 71 แขวงต้นเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีรายละเอียดของพื้นที่ศึกษาโดยสังเขปดังนี้

2.1.1 ประวัติและลักษณะงานครอบครัวอุปการะ

สหทัยมูลนิธิเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนขององค์กรแรกของประเทศไทยที่ดำเนินการสงเคราะห์เด็กในรูปแบบครอบครัวอุปการะภายใต้ความเชื่อที่ว่า “เด็กทุกคนต้องเติบโตในสภาพแวดล้อมแบบครอบครัว” โดยสหทัยมูลนิธิได้จัดบริการครอบครัวอุปการะขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2519 เพื่อให้การช่วยเหลือคุ้มครองเด็กแรกเกิดถึง 6 ปีที่กำพร้าถูกทอดทิ้ง ถูกปล่อยปละละเลย ถูกทำร้ายล่วงละเมิดที่ต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพและบำบัดฟื้นฟูตามพ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 เด็กที่บิดามารดาไม่สามารถทำหน้าที่ได้เนื่องจากประสบปัญหาชีวิต เจ็บป่วยหรือถูกคุมขัง ตลอดจนเด็กที่ติดเชื้อเอชไอวี (HIV) หรือมีความต้องการพิเศษ เช่น คลอดก่อนกำหนด มี

โรคประจำตัว พิการ และเด็กสถานสงเคราะห์ที่มีปัญหาเรื่องพัฒนาการและการปรับตัว ให้ได้รับการเลี้ยงดูด้วยความรักความอบอุ่นและความเอาใจใส่ดูแลในด้านต่างๆอย่างใกล้ชิดเป็นการชั่วคราวจนกว่าครอบครัวที่แท้จริงพร้อมที่จะรับเด็กกลับไปเลี้ยงดูหรือมีครอบครัวบุญธรรมรับเด็กไปอุปการะ ซึ่งครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธินับว่าเป็นครอบครัวอุปการะแบบระยะสั้นที่รับเงินตอบแทนการเลี้ยงดูจากหน่วยงาน โดยเป็นครอบครัวอาสาสมัครที่ทำหน้าที่เป็นครอบครัวทดแทนให้กับเด็กเป็นการชั่วคราวในลักษณะ 1 ครอบครัวต่อเด็ก 1 คน และมีระยะเวลาในการเลี้ยงดูเด็กประมาณ 3-24 เดือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของเด็กแต่ละราย (สหทัยมูลนิธิ, ไม่ระบุปีที่พิมพ์ ก, ไม่ระบุปีที่พิมพ์ ข)

2.1.2 วิธีการดำเนินการ

การคัดเลือกครอบครัวอุปการะหรือมารดาอุปการะของสหทัยมูลนิธิมีกระบวนการรับสมัครและคัดเลือกผู้สนใจใน 3 ขั้นตอนด้วยกันคือ เมื่อมีผู้สนใจสมัครเป็นครอบครัวอุปการะเจ้าหน้าที่จะลงพื้นที่ไปเยี่ยมบ้านเพื่อตรวจสอบและพิจารณาความเหมาะสมในเรื่องของสภาพบ้านและสิ่งแวดล้อม จากนั้นจึงพูดคุยและสัมภาษณ์เพื่อสำรวจทัศนคติและความสามารถในการเลี้ยงดูเด็ก โดยพิจารณาจากคุณสมบัติเบื้องต้นดังต่อไปนี้ (รายงานประจำปี โครงการครอบครัวอุปการะ, 2550)

- 1) ไม่มีเด็กอายุต่ำกว่า 4 ปีในครอบครัว
- 2) สมาชิกในครอบครัวไม่มีโรคติดต่อใดๆ
- 3) มารดาอุปการะต้องมีอายุตั้งแต่ 25 ปีและไม่เกิน 60 ปี สุขภาพดีและไม่ประกอบอาชีพนอกบ้าน
- 4) สมาชิกทุกคนในครอบครัวจะต้องยอมรับเด็กเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว
- 5) ถ้ามารดาอุปการะอ่านหนังสือไม่ออกจะต้องสามารถปฏิบัติตามคำแนะนำต่างๆได้และจะต้องมีสมาชิกในครอบครัวที่อ่านหนังสือออก
- 6) สมาชิกในครอบครัวต้องยอมรับและปฏิบัติตามวิธีการเลี้ยงดูเด็กที่ได้รับการอบรมจากมูลนิธิ
- 7) บ้านต้องถูกสุขลักษณะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมไม่เป็นอันตรายหรือมีสิ่งนี้อาจกระทบต่อสวัสดิภาพของเด็ก

เมื่อผ่านเกณฑ์การพิจารณาในเบื้องต้นแล้ว ขั้นตอนสุดท้ายเจ้าหน้าที่จะสัมภาษณ์และประเมินผู้สมัครตาม “แบบรายงานการสอบถามความเป็นอยู่และความเหมาะสมของผู้อุปการะเด็ก” โดยเป็นการพิจารณาดังแต่ประวัติส่วนตัวของผู้สมัครและสมาชิกในครอบครัว สถานะทางเศรษฐกิจ การดำเนินชีวิต สภาพความเป็นอยู่ ที่อยู่อาศัย อุปกรณ์การดำรงชีพ สิ่งแวดล้อม แรงจูงใจในการขอรับเด็กไปอุปการะ ตลอดจนทัศนคติและความคิดเห็นต่อการเลี้ยงดูเด็กอย่าง

ละเอียดอีกครั้ง เมื่อผ่านการพิจารณาตามเกณฑ์และความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่ที่เรียบร้อย ผู้สมัครเป็นครอบครัวอุปการะจะต้องรับการอบรมและปฐมนิเทศจากเจ้าหน้าที่ให้ทราบและเข้าใจถึงประวัติ วัตถุประสงค์ ลักษณะงานของมูลนิธิและโครงการครอบครัวอุปการะ ที่มาหรือลักษณะของเด็กที่มูลนิธิให้ความช่วยเหลือดูแล ความสำคัญและบทบาทหน้าที่ของครอบครัวอุปการะตั้งแต่วันแรกที่รับเด็กมาอุปการะจนถึงวันที่ส่งมอบเด็กกลับคืนครอบครัว ความแตกต่างในเรื่องของระยะเวลาการเลี้ยงดูและการทำงานของเจ้าหน้าที่ในกรณีของการฝากเลี้ยงชั่วคราวกับการยกมอบเด็กให้กับมูลนิธิเพื่อจัดหาครอบครัวบุญธรรม ความคาดหวังของมูลนิธิที่มีต่อครอบครัวอุปการะ บทบาทของเจ้าหน้าที่ในการทำงานกับครอบครัวอุปการะ ตลอดจนการให้ความรู้ในเรื่องของ พัฒนาการเด็ก การเลี้ยงดูและสุขภาพอนามัยทั่วไป โดยในการอบรมและปฐมนิเทศนั้นอาจจัดขึ้นในรูปแบบของรายบุคคล กลุ่มย่อย หรือกลุ่มใหญ่ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้สมัครในช่วงเวลานั้นๆ

หลังจากผ่านกระบวนการคัดเลือกและอบรมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่จะนัดหมายวันเวลาในการส่งมอบเด็กให้กับมารดาอุปการะ โดยในวันที่ส่งมอบเด็กเข้าสู่ครอบครัวอุปการะ เจ้าหน้าที่จะนำสิ่งของเครื่องใช้อุปโภค บริโภคสำหรับเด็กไปมอบให้กับมารดาอุปการะ พร้อมทั้งชี้แจงรายละเอียดต่างๆเกี่ยวกับเด็กและการเลี้ยงดู ซึ่งตลอดระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่กับครอบครัวอุปการะ เจ้าหน้าที่จะติดตามเยี่ยมบ้านเพื่อให้คำแนะนำ ประเมินผลการเลี้ยงดู ตรวจสอบสุขภาพ และพัฒนาการของเด็กอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนจัดส่งนมผง สิ่งของเครื่องใช้ของเด็ก และมอบเงินค่าตอบแทนให้แก่มารดาอุปการะเป็นประจำทุกเดือน รวมทั้งจัดให้เด็กได้รับการตรวจสุขภาพ พัฒนาการ และรับวัคซีนคุ้มกันโรคต่างๆ โดยในทุกๆ 3 เดือนเจ้าหน้าที่จะทำการบันทึกรายงานเกี่ยวกับการพัฒนาการเด็กเพื่อเป็นการประเมินผลและวัดความเจริญเติบโตของเด็ก

นอกจากนี้มูลนิธิยังจัดให้มีวัน “แม่เยี่ยมลูก” เดือนละ 1 ครั้ง เพื่อให้บิดามารดาที่แท้จริงได้พบและเยี่ยมเยียนเด็ก โดยทางมูลนิธิได้จัดรถรับส่งมารดาอุปการะจากบ้านพักมายังมูลนิธิเพื่อนำเด็กมามอบให้กับเจ้าหน้าที่ จากนั้นทางเจ้าหน้าที่จะเป็นคนกลางนำเด็กไปมอบให้กับบิดามารดาที่แท้จริงได้พบและเยี่ยมเยียน เนื่องจากทางมูลนิธิมีกฎข้อบังคับที่ไม่อนุญาตให้ครอบครัวอุปการะและครอบครัวที่แท้จริงได้พบกัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เช่น การที่ครอบครัวที่แท้จริงตามไปพบเด็กที่บ้านพักของครอบครัวอุปการะ หรือการที่มารดาอุปการะตามไปหาเด็กภายหลังจากส่งเด็กกลับคืนครอบครัวไปแล้ว ซึ่งในระหว่างที่บิดามารดาที่แท้จริงกำลังเยี่ยมเยียนเด็กอยู่นั้น เจ้าหน้าที่จะมีการจัดกลุ่มพูดคุย เสริมความรู้ในเรื่องต่างๆให้กับครอบครัวอุปการะไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการดูแลเลี้ยงดูเด็ก การรักษาสุขภาพ รวมถึงข่าวสารและเหตุการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน

ในขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่จะส่งมอบเด็กกลับคืนครอบครัว เจ้าหน้าที่จะมีการเตรียมความพร้อมในการส่งเด็กกลับคืนให้แก่เด็กและครอบครัวอุปการะ โดยเมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับแจ้งกำหนดการขอรับเด็กกลับคืนจากเจ้าหน้าที่โครงการช่วยเหลือบิดามารดานอกสมรส และโครงการฟื้นฟูสภาพครอบครัวซึ่งทำงานกับบิดามารดาที่แท้จริงแล้ว เจ้าหน้าที่จะมาแจ้งกำหนดการส่งเด็กกลับคืนให้มารดาอุปการะทราบล่วงหน้าประมาณ 1-2 เดือน พร้อมทั้งแจ้งให้มารดาอุปการะทราบถึงอนาคตข้างหน้าของเด็กว่าเด็กจะได้ไปอยู่กับใคร อย่างไร เพื่อให้มารดาอุปการะมีเวลาในการเตรียมตัวเตรียมใจและคลายความกังวล แต่ทั้งนี้จะไม่มีการแจ้งให้ทราบถึงสถานที่ที่เด็กจะไปอยู่ โดยหลังจากได้รับแจ้ง มารดาอุปการะจะต้องเตรียมส่งมอบข้อมูลการดูแลเลี้ยงดูเด็ก และข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นของเด็กให้กับเจ้าหน้าที่ สำหรับกรณีการส่งมอบเด็กให้กับครอบครัวบุญธรรม เมื่อเด็กมีครอบครัวบุญธรรมมาขอรับไปอุปการะเลี้ยงดู เจ้าหน้าที่จะแจ้งให้มารดาอุปการะทราบ พร้อมทั้งนำอัลบั้มรูปภาพของครอบครัวบุญธรรมมามอบให้แก่มารดาอุปการะเพื่อใช้ในการเตรียมเด็ก และจัดทำใบกินอยู่ซึ่งเป็นการรายงานวิธีการเลี้ยงดูเด็กให้ครอบครัวบุญธรรมทราบเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการเลี้ยงดูเด็กต่อไป จากนั้นเจ้าหน้าที่จะเป็นผู้พาเด็กไปพบแพทย์เพื่อตรวจสุขภาพ และทำหนังสือเดินทาง

จากรายละเอียดวิธีการดำเนินการข้างต้น สามารถสรุปเป็นแผนภาพวิธีการดำเนินการโครงการครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิได้ดังแผนภาพที่ 1 (สหทัยมูลนิธิ, ไม่ระบุปีที่พิมพ์ ข)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



แผนภาพที่ 1

วิธีการดำเนินการโครงการครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิ

2.1.3 สถานการณ์และผลการดำเนินงาน

สถานการณ์และผลการดำเนินงานโครงการครอบครัวอุปการะในแต่ละปีพบว่า มีเด็กเข้ารับบริการในโครงการครอบครัวอุปการะเป็นจำนวนมากและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยในปี 2549 และ 2550 มีเด็กเข้ารับบริการในโครงการครอบครัวอุปการะจำนวน 158 และ 154 คน และเพิ่มจำนวนเป็น 174, 186 และ 178 คนในปี 2551, 2552 และ 2553 ตามลำดับ ขณะเดียวกัน กลับพบว่าจำนวนเด็กที่ได้กลับคืนสู่ครอบครัวเดิมหรือครอบครัวบุญธรรมในแต่ละปีมีเพียง 1 ใน 3 ของจำนวนเด็กทั้งหมด ดังตารางที่ 1 (รายงานประจำปี โครงการครอบครัวอุปการะ, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553)

ตารางที่ 1

จำนวนเด็กในโครงการครอบครัวอุปการะ (คน)

ปี	2549	2550	2551	2552	2553
เด็กเข้ารับบริการทั้งหมด	158	154	174	186	178
เด็กส่งกลับคืนทั้งหมด	63	56	55	67	62
- เด็กกลับคืนสู่ครอบครัวเดิม	29	11	25	28	32
- เด็กไปอยู่กับครอบครัวบุญธรรม	34	45	30	39	30

นอกจากนี้พบว่าปัญหาหลักของโครงการครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิในทุกๆปีคือ การขาดแคลนครอบครัวอุปการะ ครอบครัวอุปการะที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อจำนวนเด็ก อีกทั้งจำนวนครอบครัวอุปการะก็มีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ สังเกตได้จากจำนวนครอบครัวอุปการะในแต่ละปี โดยในปี 2549 มีจำนวนครอบครัวอุปการะทั้งหมด 131 ครอบครัว และลดลงเหลือ 125, 122, 121 และ 121 ครอบครัว ในปี 2550, 2551, 2552 และ 2553 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากในแต่ละปีจะมีครอบครัวอุปการะที่สมัครใหม่และครอบครัวอุปการะเดิมที่เคยหยุดพักไปกลับมาเลี้ยงใหม่รวมใกล้เคียงกับจำนวนครอบครัวอุปการะที่ยุติการให้การเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งเหตุผลส่วนใหญ่ของการยุติการเลี้ยงดูนั้นเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจจึงทำให้มารดาอุปการะจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้เพิ่มเติม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2

จำนวนครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิ (ครอบครัว)

ปี	2549	2550	2551	2552	2553
ครอบครัวอุปการะหมุนเวียนทั้งหมด	131	125	122	121	121
ครอบครัวอุปการะสมัครใหม่	24	10	19	8	13
ครอบครัวอุปการะเก่ากลับมาใหม่	35	29	21	22	19
ครอบครัวอุปการะยุติ	-*	43	31	33	29

หมายเหตุ *ปี 2549 ไม่พบรายงานจำนวนครอบครัวอุปการะยุติ

สำหรับเหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกสหทัยมูลนิธิเป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เนื่องจาก

1. เป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินการเรื่องงานครอบครัวอุปการะมากกว่า 30 ปี และเป็นองค์กรทางสังคมของเอกชนองค์กรแรกที่ดำเนินงานครอบครัวอุปการะ อีกทั้งเป็นแหล่งความรู้และนิเทศงานให้แก่หน่วยงานและองค์กรอื่นตลอดมา
2. เป็นพื้นที่ที่มีมารดาอุปการะเป็นจำนวนมากเพียงพอสำหรับทำการศึกษา และมีปรากฏการณ์การส่งมอบเด็กกลับคืนให้แก่ครอบครัวที่แท้จริงและครอบครัวบุญธรรมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างต่อเนื่อง
3. เป็นพื้นที่ที่ปลอดภัยไม่มีความเสี่ยงในการเข้าไปเก็บข้อมูล และเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยมีความคุ้นเคย เนื่องจากเป็นสถานที่ที่ผู้วิจัยเคยฝึกภาคปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ในขณะที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นปริญญาตรี และเคยปฏิบัติงานเป็นอาสาสมัครและเจ้าหน้าที่มาก่อน จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ (accessibility) โดยสะดวกผ่านทางเจ้าหน้าที่โครงการครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการนำผู้วิจัยลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูล (gatekeeper)

2.2 ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล (key informants) ในการวิจัยครั้งนี้ คือ มารดาอุปการะของสหทัยมูลนิธิ จำนวน 9 ราย ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อที่จะได้ผู้ให้ข้อมูลที่สามารทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาได้อย่างลึกซึ้งและตรงประเด็น โดยผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ (criteria) ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลเข้าและออกไว้ดังนี้

เกณฑ์การคัดเลือกเข้า

1. เป็นมารดาอุปการะของสหทัยมูลนิธิอยู่ในปัจจุบัน
2. มีประสบการณ์การส่งเด็กกลับบ้านในช่วงระยะเวลาไม่เกิน 1 ปีก่อนมีการเก็บข้อมูล ทั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาแล้วว่าการเก็บข้อมูลในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนั้นเป็นช่วงเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลยังสามารถจดจำรายละเอียดและความรู้สึกที่เกิดขึ้นในการส่งเด็กกลับบ้านได้
3. มีระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่ในความอุปการะไม่ต่ำกว่า 6 เดือนก่อนส่งคืน
4. มีความเต็มใจและยินดีที่จะให้ข้อมูลและบอกเล่าถึงประสบการณ์ของตนเอง

เกณฑ์การคัดออก

1. ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นมารดาอุปการะของสหทัยมูลนิธิหรือไม่ได้ทำหน้าที่เป็นมารดาอุปการะแล้วในปัจจุบัน
2. ไม่มีประสบการณ์การส่งเด็กกลับบ้าน หรือมีประสบการณ์การส่งเด็กกลับบ้านเกินกว่า 1 ปีก่อนมีการเก็บข้อมูล
3. มีระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่ในความอุปการะไม่ถึง 6 เดือนก่อนส่งคืน
4. ไม่สะดวกที่จะให้ข้อมูลและบอกเล่าถึงประสบการณ์ของตนเองหรือไม่สมัครใจเข้าร่วมการวิจัย

ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลนอกเหนือจากเกณฑ์การคัดเลือกแล้ว ผู้วิจัยได้พยายามคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยคำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายในด้านอายุ ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู อายุเด็กเมื่อแรกรับมาอุปการะ ระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ และประเภทของครอบครัวที่ได้ส่งมอบเด็กกลับบ้าน ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลที่ได้สามารถนำไปใช้อธิบายในบริบทที่คล้ายคลึงกันได้ โดยผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีอายุระหว่าง 33 ปี ถึง 66 ปี ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีเพียง 2 รายที่นับถือศาสนาอิสลาม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มิมีประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะมากกว่า 10 ปี ซึ่งผู้ที่มีประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะมากที่สุดคือ 19 ปี และน้อยที่สุดคือ 3 ปี ส่วนจำนวนเด็กที่ผู้ให้ข้อมูลเคยอุปการะเลี้ยงดูนั้นมีจำนวนมากที่สุดคือ 16 คนและน้อยที่สุด 4 คน โดยผู้ให้ข้อมูลได้ส่งเด็กกลับบ้านครอบครัวไปแล้วจำนวนมากที่สุดคือ 15 คนและน้อยที่สุด 3 คน ในจำนวนเด็กทั้งหมดที่มารดาอุปการะได้ส่งกลับบ้านครอบครัวไปแล้วนั้น พบว่าอายุเด็กที่น้อยที่สุดเมื่อแรกรับมาอุปการะคือ 2 วัน และอายุมากที่สุดคือ 2 ปี 5 เดือน ส่วนระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะนั้นพบว่าระยะสั้นที่สุดคือ 10 วันและยาวนานที่สุดคือ 39 เดือน โดยมารดาอุปการะทุกรายมีประสบการณ์การส่งเด็กกลับบ้านให้กับครอบครัวทั้งกับครอบครัวที่แท้จริงและครอบครัวบุญธรรม สำหรับเหตุผลในการตัดสินใจทำหน้าที่

ตารางที่ 3

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ID	อายุ (ปี)	ศาสนา	ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ (ปี)	จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู (คน)	จำนวนเด็กที่เคยส่งกลับคืนครอบครัว (คน)	อายุเด็กเมื่อแรกรับอุปการะ		ระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ (เดือน)		จำนวนเด็กที่ส่งกลับคืนแยกตามประเภทของครอบครัว (คน)		เหตุผลในการตัดสินใจทำหน้าที่เป็นมารดาอุปการะ
						ต่ำสุด	สูงสุด	ต่ำสุด	สูงสุด	ครอบครัวที่แท้จริง	ครอบครัวบุญธรรม	
1	58	พุทธ	19	16	15	18 วัน	2.5 ปี	2	39	6	9	สงสารต้องการช่วยเหลือเด็กอยู่ว่างๆไม่ได้ทำงานอะไร เห็นคนอื่นเลี้ยงจึงสนใจ
2	33	พุทธ	18	10	9	1 เดือน	8 เดือน	8	36	1	8	สงสารต้องการช่วยเหลือเด็ก ต้องการมีรายได้เพิ่มเติม
3	45	พุทธ	11	13	12	2 วัน	1 ปี	4	25	7	5	ต้องการมีรายได้เพิ่มเติม
4	53	อิสลาม	3	5	4	10 วัน	5 เดือน	4	13	3	1	ต้องการทำบุญ เห็นคนอื่นเลี้ยงจึงสนใจ
5	52	พุทธ	6	4	3	4 เดือน	8 เดือน	5	30	1	2	อยู่ว่างๆไม่ได้ทำงานอะไร
6	66	พุทธ	10	13	12	1 เดือน	8 เดือน	10 วัน	17	10	2	อยู่ว่างๆไม่ได้ทำงานอะไร
7	52	อิสลาม	10	10	9	1 เดือน	11 เดือน	3	19	3	6	ต้องการมีรายได้เพิ่มเติม
8	58	พุทธ	11	7	6	1 เดือน	10 เดือน	5	25	2	4	อยู่ว่างๆไม่ได้ทำงานอะไร
9	48	พุทธ	8	8	6	1 เดือน	1.11 ปี	5	20	3	3	อยู่ว่างๆไม่ได้ทำงานอะไร มีคนชักชวน

เป็นมารดาอุปการะของผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายนั้นไปด้วยกันหลายเหตุผล โดยเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะคือ อยู่ว่างๆไม่ได้ทำงานอะไร และต้องการที่จะมีรายได้เพิ่มเติม ดังตารางที่ 3

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตจากคณะจิตวิทยา สาขาจิตวิทยา การปรึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการสหทัยมูลนิธิเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัย เมื่อได้รับการอนุญาตให้เก็บข้อมูล และผ่านการพิจารณาจริยธรรม การวิจัยจาก คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้ดำเนินการศึกษาวิจัยได้ ผู้วิจัยจึงประสานงานกับเจ้าหน้าที่โครงการครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิ เพื่อขอความร่วมมือในการคัดเลือกมารดาอุปการะที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล คือเป็นมารดาอุปการะที่มีประสบการณ์การส่งเด็กกลับคืนในช่วง ระยะเวลาไม่เกิน 1 ปีก่อนที่จะมีการเก็บข้อมูล และมีระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่ในความอุปการะไม่ต่ำกว่า 6 เดือนก่อนส่งคืน ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจากรายชื่อ มารดาอุปการะทั้งหมดของสหทัยมูลนิธิ และเมื่อได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัย ต้องการแล้ว ผู้วิจัยได้สุ่มเลือกผู้ให้ข้อมูลจากรายชื่อผู้ที่ผ่านเกณฑ์ทั้งหมดอีกครั้ง โดยผู้วิจัย พยายามเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีความแตกต่างหลากหลายในด้านอายุ ประสบการณ์การเป็นมารดา อุปการะ จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู และระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ ตลอดจนประเภทของครอบครัวที่ส่งเด็กกลับคืน

เมื่อได้รายชื่อผู้ให้ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงประสานงานกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบดูแล ผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย เพื่อวางแผนการเก็บข้อมูล และติดต่อเชิญผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมการวิจัย โดยใน เบื้องต้นเจ้าหน้าที่เป็นผู้ติดต่อกับผู้ให้ข้อมูลและแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการวิจัยโดยสรุปให้ผู้ให้ ข้อมูลทราบผ่านทางโทรศัพท์หรือแจ้งโดยตรงกับตัวของผู้ให้ข้อมูลในวันทีไปเยี่ยมบ้านหรือส่งนม หากผู้ให้ข้อมูลแจ้งความจำนงว่าสนใจที่จะเข้าร่วมการวิจัย เจ้าหน้าที่จะสอบถามวันเวลาและ สถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะดวกที่จะพูดคุยและให้สัมภาษณ์ได้ในทุก ช่วงเวลา เนื่องจากไม่ได้ประกอบอาชีพใดๆนอกบ้าน และทำหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูเด็กอยู่ภายใน บ้านพักเท่านั้น และเนื่องจากในการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลของผู้วิจัยจะมีเจ้าหน้าที่เป็นผู้นำผู้วิจัย เข้าสู่แหล่งข้อมูล (gatekeeper) ทำให้การวางแผนการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลของผู้วิจัยนั้น นอกจากจะต้องคำนึงถึงความสะดวกของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลักแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงความสะดวก

ตารางการทำงานและการเดินทางลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมบ้าน สงนม หรือพาเด็กไปพบแพทย์ของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายด้วย

2.3.1 การเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล

ในการลงพื้นที่ไปพบกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น เจ้าหน้าที่ได้เป็นผู้นำผู้วิจัยเข้าสู่แหล่งข้อมูล และแนะนำผู้วิจัยให้รู้จักกับผู้ให้ข้อมูล โดยวิธีการที่ผู้วิจัยเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลสามารถแบ่งตามลักษณะการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลและสถานที่ในการสัมภาษณ์ได้ดังนี้

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1,2,4,5 และ 6 เจ้าหน้าที่และผู้ให้ข้อมูลได้นัดหมายวันและเวลาให้ผู้วิจัยเดินทางไปพบและสัมภาษณ์ ณ บ้านพักของผู้ให้ข้อมูล เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมีเด็กอยู่ในความอุปการะที่ต้องดูแลจึงไม่สะดวกที่จะเดินทางไปพบหรือพูดคุยยังที่อื่น ซึ่งวิธีการไปพบและสัมภาษณ์ที่บ้านพักของผู้ให้ข้อมูลนับเป็นวิธีการหลักในการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลของผู้วิจัย ในกรณีนี้ผู้วิจัยจะต้องเดินทางไปพบกับเจ้าหน้าที่ที่สหทัยมูลนิธิเพื่อขึ้นรถยนต์ของมูลนิธิและเดินทางไปพร้อมกับเจ้าหน้าที่ในวันเยี่ยมบ้าน สงนม หรือนำเด็กรายใหม่ไปส่งให้กับมารดาอุปการะที่กำลังรอคอยการมาถึงของลูกคนใหม่ ในระหว่างการเดินทางผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินการพูดคุยสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลและการส่งเด็กกลับคืนเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่ และบางครั้งก็ได้พูดคุยกับมารดาอุปการะรายอื่นๆที่ร่วมเดินทางไปพร้อมกัน ตลอดจนได้ติดตามการทำงานในแต่ละขั้นตอนของเจ้าหน้าที่ทำให้ได้สัมผัส เห็นภาพ และเข้าใจในธรรมชาติของกลุ่มมารดาอุปการะมากยิ่งขึ้น โดยเมื่อเดินทางไปถึงยังบ้านพักของผู้ให้ข้อมูล เจ้าหน้าที่ได้ใช้เวลาพูดคุยและปฏิบัติภารกิจหน้าที่ในการสงนม เยี่ยมบ้าน พร้อมทั้งแนะนำผู้วิจัยให้รู้จักกับผู้ให้ข้อมูลก่อนที่จะขอตัวเดินทางไปปฏิบัติงานยังที่อื่นๆต่อไป โดยจะกลับมาจับผู้วิจัยภายหลังจากนั้น 2-4 ชั่วโมง ซึ่งทำให้ผู้วิจัยมีเวลามากพอในการพูดคุยและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้อย่างอิสระ

สำหรับสถานที่ในการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลนั้น ผู้ให้ข้อมูลเลือกบริเวณใต้ถุนบ้านที่มีโต๊ะเก้าอี้หรือพื้นไม้ยกระดับสำหรับนั่งเล่น บ้างก็เลือกพื้นที่ว่างภายในบ้านเป็นที่นั่งพูดคุยและให้สัมภาษณ์ ซึ่งบรรยากาศโดยรวมค่อนข้างเงียบสงบและเป็นส่วนตัว มีเพียงรายหนึ่งที่บ้านถูก น้ำท่วมสูง ผู้ให้ข้อมูลจึงต้องพาเรือออกมาพบกับผู้วิจัยและเลือกศาลาพักริมถนนเป็นที่นั่งพูดคุยและให้สัมภาษณ์แทน บางครั้งในระหว่างการสัมภาษณ์จะพบว่าสมาชิกในครอบครัวหรือเพื่อนบ้านที่บังเอิญผ่านไปมาหยุดแวะทักทาย นั่งฟัง หรือสอบถามด้วยความสงสัยเมื่อพบเห็นผู้วิจัย หรือบางครั้งก็เข้ามาร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนกับผู้ให้ข้อมูลและผู้วิจัยในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ซึ่งผู้วิจัยพบว่า การเข้ามาร่วมพูดคุยดังกล่าวนี้ไม่ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลในขณะ

กำลังบอกเล่า อีกทั้งยังทำให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถบอกเล่าความคิด ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นได้อย่างชัดเจน ราบรื่น เนื่องจากบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลที่ร่วมรู้สึกและอยู่ร่วมในเหตุการณ์ในวันที่ส่งเด็กกลับบ้าน และอยู่ใกล้ชิดกับผู้ให้ข้อมูล อย่างไรก็ตามการมีผู้อื่นร่วมผู้คุยอยู่ด้วยนั้นก็อาจก่อให้เกิดการชี้นำความคิดความรู้สึกได้ ซึ่งผู้วิจัยได้พยายามลดอคติและความเสี่ยงดังกล่าวโดยชวนผู้ให้ข้อมูลหาที่เงียบสงบพูดคุยและให้สัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว โดยในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลบางรายได้ฝากเด็กในความอุปการะให้สมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวช่วยดูแลเด็กแทน แต่บางรายก็เลือกที่จะนั่งพูดคุยและให้สัมภาษณ์ข้างเปลหรือเบาะที่เด็กกำลังหลับนอนอยู่ เพื่อจะได้ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด ซึ่งบางครั้งเด็กก็จะตื่นขึ้นมาร้องอแง ทำให้การสัมภาษณ์ต้องสะดุดหรือหยุดลงชั่วคราวเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้กล่อมให้เด็กนอนหลับ ชงนม หรือดูแลเด็กให้เรียบร้อยเสียก่อน

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7 ผู้ให้ข้อมูลได้รับการติดต่อเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีความยินดีและเต็มใจที่จะให้สัมภาษณ์จึงได้นัดหมายกับเจ้าหน้าที่ให้ผู้วิจัยไปสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลยังบ้านพักของผู้ให้ข้อมูล แต่เนื่องจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบผู้ให้ข้อมูลรายดังกล่าว ไม่มีกำหนดการเดินทางลงพื้นที่ในช่วงเวลานั้น ผู้วิจัยจึงต้องเดินทางไปพบกับผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเองโดยได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่ซึ่งได้สละเวลานำผู้วิจัยไปพบกับผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยได้เดินทางไปรับเจ้าหน้าที่ที่สหทัยมูลนิธิด้วยรถยนต์ส่วนตัวเพื่อออกเดินทางไปพบผู้ให้ข้อมูลพร้อมกัน และเมื่อเดินทางไปถึงยังบ้านพักของผู้ให้ข้อมูลเจ้าหน้าที่ได้แนะนำผู้วิจัยให้รู้จักกับผู้ให้ข้อมูล โดยในครั้งนี้เจ้าหน้าที่ได้ช่วยดูแลเด็กในความอุปการะของผู้ให้ข้อมูลและนั่งอยู่ภายในบ้านพักของผู้ให้ข้อมูลตลอดระยะเวลาการสัมภาษณ์ เนื่องจากไม่ได้มีการกิจอื่นใดนอกเหนือจากการนำผู้วิจัยมาพบกับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งในช่วงแรกผู้วิจัยรู้สึกเป็นกังวลว่าการที่มีเจ้าหน้าที่นั่งอยู่ด้วยในบริเวณใกล้เคียงนั้นจะส่งผลต่อการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหรือไม่ ผู้ให้ข้อมูลจะสามารถบอกเล่าเรื่องราว และความรู้สึกได้อย่างเต็มที่หรือไม่ แต่ก็พบว่าผู้ให้ข้อมูลยังคงสามารถบอกเล่าเรื่องราวได้อย่างชัดเจนและตรงประเด็น

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3 และ 9 ในบางครั้งเจ้าหน้าที่ไม่มีตารางการเดินทางลงพื้นที่ การนัดหมายผู้ให้ข้อมูลมาสัมภาษณ์ใน “วันแม่เยี่ยมลูก” ที่สหทัยมูลนิธิจึงเป็นทางเลือกหนึ่งในการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลของผู้วิจัย โดยเจ้าหน้าที่ได้นัดหมายผู้วิจัยให้มาพบและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สหทัยมูลนิธิในวันดังกล่าว ซึ่งการสัมภาษณ์อาศัยช่วงเวลาว่างของผู้ให้ข้อมูลในระหว่างพักรับประทานอาหารและรอเข้ากิจกรรมกลุ่มกับทางมูลนิธิ โดยเจ้าหน้าที่จะเป็นผู้เชิญผู้ให้ข้อมูลมาพบและแนะนำให้รู้จักกับผู้วิจัย จากนั้นจึงนำผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลไปนั่งพูดคุยและสัมภาษณ์ยังห้องให้คำปรึกษาของมูลนิธิ ซึ่งเป็นห้องส่วนตัวภายในมีโต๊ะ เก้าอี้ และพัดลมไว้

อำนวยความสะดวก แต่หลังเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์เมื่อผู้วิจัยได้นำเทปบันทึกเสียงไปถอดความ กลับพบว่าเสียงที่บันทึกในการสัมภาษณ์ครั้งนั้นมีเสียงรบกวนเป็นจำนวนมากทำให้ยากแก่การถอดเทปและอาจก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนของข้อมูลได้ ดังนั้นในครั้งต่อมาที่ผู้วิจัยต้องสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรายต่อไปที่สหทัยมูลนิธิ ผู้วิจัยจึงได้เปลี่ยนสถานที่ไปใช้ห้องประชุมเล็กซึ่งเป็นห้องปรับอากาศที่มีความเงียบสงบและเป็นส่วนตัวมากกว่า โดยข้อดีของการสัมภาษณ์ที่สหทัยมูลนิธิใน “วันแม่เยี่ยมลูก” นั่นคือ ผู้ให้ข้อมูลจะมีสมาธิในการพูดคุยและบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ อย่างเต็มที่ เนื่องจากห้องที่ใช้สัมภาษณ์เป็นห้องปิด และมีความเป็นส่วนตัวปราศจากสิ่งรบกวน อีกทั้งในระหว่างที่ให้ผู้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องคอยดูแลเด็กในความอุปการะเพราะเด็กยังคงอยู่ในความดูแลของมารดาที่แท้จริงที่กลับมาเยี่ยมลูกในขณะนั้น

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8 เจ้าหน้าที่ได้นัดหมายผู้วิจัยให้ไปพบและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่โรงพยาบาลรัฐบาลแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ซึ่งในวันนั้นเป็นวันที่ผู้ให้ข้อมูลเดินทางพาเด็กในความอุปการะมาตรวจสุขภาพตามที่แพทย์นัดหมาย เมื่อผู้วิจัยเดินทางไปถึงยังโรงพยาบาลเจ้าหน้าที่ได้แนะนำผู้วิจัยให้รู้จักกับผู้ให้ข้อมูลซึ่งกำลังนั่งรอคิวพบแพทย์อยู่หน้าแผนก และโดยปกติแล้วช่วงระยะเวลาของการรอพบแพทย์นั้นค่อนข้างยาวนาน เจ้าหน้าที่จึงได้แนะนำผู้วิจัยให้ใช้ช่วงเวลานี้พูดคุยและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้พาผู้วิจัยไปหาสถานที่เงียบๆ และผู้คนไม่พลุกพล่านนั่งพูดคุยโดยได้ฝากเด็กในความอุปการะไว้กับญาติที่เดินทางมาพร้อมกัน อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าการสัมภาษณ์ในโรงพยาบาลนั้นไม่มีความเป็นส่วนตัวเท่าใดนัก เพราะมีผู้คนเดินผ่านไปมาเป็นระยะ ประกอบกับมีเสียงประกาศของโรงพยาบาลดังขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ในช่วงแรกๆ ผู้วิจัยได้ยินสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลกำลังบอกเล่าไม่ถนัดชัดเจน จึงต้องใช้วิธีการถามซ้ำและเขยิบเข้าไปใกล้ชิดกับผู้ให้ข้อมูลมากขึ้น อีกทั้งการสัมภาษณ์ยังต้องหยุดชะงักลงชั่วคราวเมื่อถึงเวลาที่เด็กต้องเข้าพบแพทย์ ซึ่งผู้วิจัยต้องนั่งรอผู้ให้ข้อมูลจนกว่าจะออกจากห้องตรวจแล้วจึงกลับมาสัมภาษณ์ต่อจนจบ

2.3.2 ขั้นตอนการสัมภาษณ์

ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจำเป็นต้องสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลตั้งแต่ครั้งแรกที่พบ ทำให้มีข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาในการสร้างความคุ้นเคย สัมพันธภาพและความไว้วางใจจำกัด ดังนั้นเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกไว้วางใจและคุ้นเคยกับผู้วิจัย ก่อนเข้าสู่การสัมภาษณ์แต่ละครั้งผู้วิจัยจึงใช้เวลาพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลในเรื่องราวเกี่ยวกับเด็กคนปัจจุบันที่ผู้ให้ข้อมูลกำลังอุปการะเลี้ยงดู เช่น สุขภาพของเด็กและการเลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนสุขภาพและความเป็นอยู่ของผู้ให้ข้อมูลต่อเนื่องจากเรื่องราวและสิ่งที่เจ้าหน้าที่ได้พูดคุยไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้เปิดเผยบทบาทของตนเองในฐานะผู้วิจัยให้ผู้ให้

ข้อมูลทราบ จากนั้นจึงอธิบายรายละเอียดของการศึกษาวิจัยและแจ้งสิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยให้ทราบ พร้อมทั้งนำเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลอ่าน และอธิบายข้อสงสัยต่างๆจนเกิดความเข้าใจเป็นอย่างดี ในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลบางรายไม่สามารถอ่านเอกสารได้ด้วยตนเอง ผู้วิจัยได้เป็นผู้อ่านเอกสารดังกล่าวให้ฟัง พร้อมทั้งขอทราบความสมัครใจจากผู้ให้ข้อมูลในการตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยอีกครั้ง และเมื่อได้รับการยืนยันว่าผู้ให้ข้อมูลสมัครใจและยินดีที่จะร่วมการวิจัย ผู้วิจัยได้ขอให้ผู้ให้ข้อมูลลงนามแฉ่งหรือประทับลายนิ้วมือลงในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย ซึ่งผู้ให้ข้อมูลบางรายมีความพร้อมที่จะบอกเล่า และอยากจะบอกเล่าเรื่องราวตั้งแต่ผู้วิจัยยังชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยไม่เสร็จ

ในขั้นต่อมาผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ และขอสัมภาษณ์โดยใช้เวลาประมาณ 45 นาทีถึง 1 ชั่วโมงครึ่ง การสัมภาษณ์เริ่มต้นด้วยการพูดคุยสอบถามถึงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล เช่น อายุ ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู และระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ จากนั้นจึงค่อยๆเชื่อมโยงเข้าสู่ประเด็นคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ทางจิตใจเมื่อต้องส่งเด็กกลับไปคืน ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์และสอบถามรายละเอียดต่างๆตามแนวทางในการสัมภาษณ์ โดยมุ่งเน้นที่อารมณ์ความรู้สึกเป็นสำคัญ และในระหว่างการสัมภาษณ์มีผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งเกิดอารมณ์ความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจ ร้องไห้ เมื่อย้อนคิดถึงเหตุการณ์และความรู้สึกในอดีตจนไม่สามารถบอกเล่าเรื่องราวต่อได้ ผู้วิจัยจึงได้หยุดพักการสัมภาษณ์ไว้ชั่วคราว หลังจากผู้ให้ข้อมูลขอพักไปจัดการกับอารมณ์ความรู้สึกเรียบร้อยแล้ว และพร้อมที่จะกลับมาให้ข้อมูลอีกครั้ง ผู้วิจัยจึงได้เริ่มดำเนินการสัมภาษณ์ต่อจนจบ

เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลครบถ้วนตามประเด็นที่ต้องการแล้ว ผู้วิจัยจึงค่อยๆลดระดับความเข้มข้นในการสนทนา ด้วยการสอบถามผู้ให้ข้อมูลว่ามีประเด็นใดที่ต้องการบอกเล่าเพิ่มเติมหรือไม่ พร้อมทั้งทวนประเด็นทั้งหมดที่ได้พูดคุยกัน จากนั้นจึงขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้าว่าอาจจะต้องมีการกลับมาสัมภาษณ์เพิ่มเติมในภายหลัง หากพบว่ามีคำถามใดที่ยังไม่ชัดเจนหรือมีประเด็นที่ต้องการสอบถามเพิ่มเติม แล้วจึงกล่าวขอบคุณและจบการสัมภาษณ์พร้อมมอบของที่ระลึก ในการวิจัยครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 9 ราย โดยเมื่อสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลครบ 4 รายแรก ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ สร้างประเด็นย่อยและประเด็นหลักในเบื้องต้น จากนั้นเมื่อนำข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5, 6 และ 7 มาวิเคราะห์เพิ่มเติม พบว่าได้ข้อมูลซ้ำเดิมและไม่พบประเด็นใหม่ นอกเหนือจากประเด็นที่มีอยู่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอิมตัวของข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้เก็บข้อมูลเพิ่มเติมอีก 2 ราย เพื่อยืนยันความอิมตัวของข้อมูล

2.4 เครื่องมือ

2.4.1 ตัวผู้วิจัย ผู้วิจัยนับเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์ บันทึกเสียง สังเกต จดบันทึกภาคสนาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง

2.4.2 แนวทางการสัมภาษณ์ (interview guideline) คำถามมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดที่เอื้อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถอธิบาย เล่าเรื่อง หรือให้ความเห็นได้อย่างอิสระ ซึ่งคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์จะมีลักษณะที่ยืดหยุ่นทั้งจำนวนข้อ การลำดับคำถาม และการใช้ภาษาตามความเหมาะสมของเรื่องราวและผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย โดยจะครอบคลุมประเด็นในเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก และความคิดที่เกิดขึ้นเมื่อส่งเด็กกลับบ้าน ซึ่งแนวคำถามนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษา ทบทวนเอกสารและงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับมารดาอุปการะและการส่งเด็กกลับบ้าน ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้แนวคำถามไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล 2 ราย และนำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาปรับปรุงและพัฒนาแนวคำถามก่อนการเก็บข้อมูลครั้งต่อไป โดยได้ทำการปรับภาษาที่ใช้ในการถามให้ง่ายและชัดเจนขึ้น ซึ่งแนวคำถามหลักที่ใช้ในการสัมภาษณ์ มีดังนี้

คำถามอุ้นเครื่อง คือ คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของมารดาอุปการะ เช่น อายุ ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ เหตุผลในการตัดสินใจทำหน้าที่เป็นมารดาอุปการะ จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู และระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ

คำถามเจาะลึก คือ คำถามที่มุ่งค้นหาข้อมูลในประเด็นต่างๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) การส่งเด็กกลับบ้าน

▪ ในการรับเด็กมาอุปการะทราบหรือไม่ว่าจะต้องส่งมอบเด็กกลับบ้าน และเข้าใจว่าการส่งเด็กกลับบ้านนั้นเป็นอย่างไร

- ช่วยเล่าถึงเหตุการณ์ในวันที่ส่งมอบเด็กกลับบ้านว่าเป็นอย่างไร
- อะไรคือสิ่งที่ยุ่งยากลำบากใจที่สุดในวันที่ส่งเด็กคืน
- หลังจาก que เด็กย้ายออกไปแล้ว ชีวิตประจำวันในวันนั้นเป็นอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

2) ความคิดอารมณ์ความรู้สึกเมื่อต้องส่งเด็กกลับบ้าน

- ความคิดอารมณ์ความรู้สึกเมื่อต้องส่งมอบเด็กกลับบ้านเป็นอย่างไร
- คิดว่าอารมณ์ความรู้สึกดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากเหตุใด
- อารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลอย่างไรต่อตนเอง

3) การจัดการหรือการรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้น

- มีวิธีการจัดการหรือรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นอย่างไร
- วิธีการจัดการหรือรับมือนั้นเมื่อปฏิบัติแล้วได้ผลเป็นอย่างไร

▪ คิดว่าสิ่งใดหรืออะไรที่จะช่วยให้สามารถรับมือหรือจัดการกับความรู้สึกเมื่อต้องส่งเด็กคืนได้ดีที่สุด

2.4.3 เครื่องบันทึกเสียงดิจิทัล สำหรับบันทึกเสียงในระหว่างการสัมภาษณ์

2.4.4 บันทึกภาคสนาม เป็นการบันทึกจากการสังเกตและบันทึกภาพรวมของการสัมภาษณ์ โดยสามารถแบ่งเป็น 2 ส่วนหลักๆ คือ ส่วนการพรรณาส่งที่เกิดขึ้นหรือพบและข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งมาจากเรื่องราวของผู้ให้ข้อมูล (insider's perspectives) โดยปราศจากอคติหรือข้อคิดเห็นส่วนตัวของผู้วิจัย เช่น สัมภาษณ์ภาพ ลักษณะคำถามคำพูดหรือประเด็น ข้อจำกัดหรือเงื่อนไขในการสัมภาษณ์ และส่วนที่สองคือการสะท้อนตนเองของผู้วิจัย (outsider's perspectives) ในแง่มุมต่างๆที่เกิดขึ้นทั้งด้านความคิด ความเข้าใจ ความรู้สึก และปัญหาของผู้วิจัยที่มีต่อตนเอง ผู้ให้ข้อมูล การสัมภาษณ์ หรือเรื่องราวของผู้ให้ข้อมูล อันเป็นการสังเกตสิ่งที่อยู่ภายในและสร้างความตระหนักในตนเองของผู้วิจัย ซึ่งเป็นการช่วยลดอคติที่อาจเกิดขึ้นในการวิจัย ตลอดจนบันทึกการวิเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้นและแนวทางการเก็บข้อมูลครั้งต่อไป และเพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนของข้อมูลอันเกิดจากลืมเรื่องราวหรือรายละเอียดต่างๆที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยจึงได้จดบันทึกภาคสนามภายในเวลา 24 ชั่วโมงหลังจากเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง

2.5 ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยเริ่มเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงปลายเดือนกรกฎาคม 2553 แล้วเสร็จในเดือนพฤศจิกายน 2553 รวมระยะเวลาประมาณ 4 เดือน ในการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่ศึกษาทั้งหมด 16 ครั้ง โดยเป็นการเข้าพบกับเจ้าหน้าที่โครงการครอบครัวอุปการะ ณ สหทัยมูลนิธิ เพื่อวางแผนการเก็บข้อมูล และติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ในการเชิญมารดาอุปการะเข้าร่วมการวิจัย ตลอดจนนัดหมายวันเวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์ จำนวน 6 ครั้ง และการลงพื้นที่ไปพบกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลด้วยตนเองของผู้วิจัย โดยมีเจ้าหน้าที่ของสหทัยมูลนิธิเป็นผู้นำผู้วิจัยเข้าสู่แหล่งข้อมูล จำนวน 10 ครั้ง พื้นที่ที่ผู้วิจัยเข้าไปสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลโดยหลักจะเป็นบ้านพักส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย ในการเก็บข้อมูลแต่ละครั้งผู้วิจัยจำเป็นต้องติดต่อผู้ให้ข้อมูลผ่านทางเจ้าหน้าที่และต้องเดินทางไปพบผู้ให้ข้อมูลพร้อมกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ทั้งนี้เนื่องจากข้อมูลส่วนตัวของมารดาอุปการะ อาทิเช่น เบอร์โทรศัพท์ และที่พักอาศัย ถือเป็นความลับที่จะต้องอยู่ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่ ดังนั้นในการนัดหมายวันเวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์นอกจากต้องคำนึงถึงความสะดวกของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลักแล้ว ยังต้องคำนึงถึงตารางการเดินทางลงพื้นที่ของเจ้าหน้าที่อีกด้วย ซึ่งนับเป็นข้อจำกัดที่ทำให้ผู้วิจัยจำเป็นต้องทำการ

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลตั้งแต่ครั้งแรกที่พบ โดยการสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 45 นาทีถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเรื่องราวและการบอกเล่าเรื่องราวผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย

2.6 การพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัย

ในการศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อต้องส่งเด็กกลับไปคืนครอบครัว นับเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและอาจสร้างความกระทบกระเทือนต่อจิตใจและอารมณ์ความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลในระหว่างการสัมภาษณ์ จึงนับเป็นจรรยาบรรณของผู้วิจัยที่จะต้องคำนึงถึงการพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัยตลอดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอนุมัติให้ดำเนินการศึกษาวิจัยเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2553 โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

2.6.1 ผู้วิจัยให้อิสระในการตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ จากนั้นจึงแนะนำตนเอง และชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย พร้อมทั้งรายละเอียดในการวิจัยโดยสรุปให้แก่ผู้ให้ข้อมูล เช่น ประเด็นที่จะสัมภาษณ์ และขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.6.2 ในการคัดกรองผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หากผู้วิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลไม่อยู่ในเกณฑ์คัดเข้า และมีความสะเทือนใจ ทุกข้อใจสมควรได้รับความช่วยเหลือเยียวยา ผู้วิจัยจะส่งผู้ให้ข้อมูลให้กับนักจิตวิทยาการปรึกษาเพื่อรับความช่วยเหลือต่อไป

2.6.3 ผู้วิจัยแจ้งผู้ให้ข้อมูลให้ทราบว่าผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิที่จะตอบหรือไม่ตอบคำถามของผู้วิจัยก็ได้หากผู้ให้ข้อมูลไม่สะดวกใจ

2.6.4 ผู้วิจัยแจ้งสิทธิในการถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกเมื่อหากผู้ให้ข้อมูลต้องการ โดยไม่ต้องให้เหตุผล ซึ่งการถอนตัวนี้จะไม่มีผลกระทบต่อการทำหน้าที่มารดาอุปการะหรือการอุปการะเลี้ยงดูเด็กแต่อย่างใด

2.6.5 ผู้วิจัยแจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบถึงประโยชน์จากการเข้าร่วมการวิจัยว่าจะช่วยก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำความรู้ที่ได้จากการแบ่งปันเรื่องราวและประสบการณ์ตรงของผู้ให้ข้อมูลไปศึกษาหาแนวทางในการช่วยเหลือเยียวยาจิตใจให้กับกลุ่มมารดาอุปการะต่อไป นอกจากนี้ผู้วิจัยแจ้งถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมวิจัยครั้งนี้ คือ ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลอาจต้องย้อนคิดทบทวนเรื่องราวความรู้สึกที่เกิดขึ้นในวันที่ส่งมอบเด็กกลับไปคืนซึ่งอาจสร้างความเศร้าโศกเสียใจหรือกระทบกระเทือนใจให้เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะคอยสังเกตอารมณ์ความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลในขณะสัมภาษณ์ หากผู้วิจัยสังเกตได้ถึงความไม่พร้อมหรือสอบถามความพร้อมและทราบว่าผู้ให้ข้อมูล ไม่พร้อมหรือรู้สึกไม่สบายใจ ผู้วิจัยจะหยุดพักการสัมภาษณ์ไว้ชั่วคราว หรือยุติการ

สัมภาษณ์ในครั้งนั้นไป แล้วจึงนัดหมายให้มีการสัมภาษณ์ใหม่อีกครั้งในคราวหลังเมื่อผู้ให้ข้อมูลพร้อม

หากผู้ให้ข้อมูลเกิดความรู้สึกความเศร้าโศกเสียใจหรือกระทบกระเทือนใจ อันเนื่องมาจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะส่งต่อไปให้นักจิตวิทยาการปรึกษาเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับความช่วยเหลืออย่างทันท่วงที โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ หรือหากเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมโครงการวิจัยใกล้ที่จะเสร็จสิ้น ผู้วิจัยอาจจะเป็นผู้ให้การปรึกษาแก่ผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง

2.6.6 ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งผู้วิจัยได้ขออนุญาตบันทึกเสียงในการสนทนา พร้อมชี้แจงว่าเสียงที่บันทึกจะได้รับการเก็บรักษาไว้เป็นความลับในเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนตัว โดยตั้งรหัสผ่านไว้เพื่อไม่ให้ผู้อื่นเข้าถึงได้ และเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยจะทำการลบหรือทำลายเสียงที่บันทึกดังกล่าวทิ้ง

2.6.7 ผู้วิจัยเก็บรักษาข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลไว้เป็นความลับ โดยไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวและรายละเอียดต่างๆที่เฉพาะเจาะจงจนสามารถทำให้ล่วงรู้ได้ว่าผู้ให้ข้อมูลคือใคร และนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาในภาพรวม รวมทั้งใช้นามสมมติแทนชื่อจริงของผู้ให้ข้อมูล

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ตามขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ส่งมอบเด็กกลับคืนจนถึงปัจจุบัน ซึ่งขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังต่อไปนี้

3.1 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากเทปบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ซึ่งถอดความแบบคำต่อคำ (verbatim) จากนั้นจึงตรวจสอบความถูกต้องด้วยการอ่านบทสัมภาษณ์ที่ถอดความมาเป็นตัวอักษร (script) เทียบกับเสียงที่บันทึกจากการสัมภาษณ์ว่ามีความตรงกันหรือไม่

3.2 ผู้วิจัยนำบทสัมภาษณ์ที่ถอดความเป็นตัวอักษรมาให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบกระบวนการสัมภาษณ์และข้อมูลที่ได้รับการสัมภาษณ์ว่ามีเพียงพอ ลึกซึ้งและตรงกับประเด็นและวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาหรือไม่

3.3 ผู้วิจัยอ่านบทสัมภาษณ์ที่ถอดความเป็นตัวอักษรซ้ำหลายๆครั้ง เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลทั้งหมดในภาพรวม แล้วจึงถอดรหัสข้อความ (coding) จากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน โดยดึงข้อความหรือประโยคที่สำคัญในประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึกต่างๆเมื่อส่งเด็กกลับคืนออกมา ในขณะที่ถอดรหัสข้อความหากผู้วิจัยสำรวจพบว่า

ตนเองมีอคติหรือข้อสรุปที่คิดคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา ผู้วิจัยจะหยุด ถอดรหัสข้อความชั่วคราวและจดบันทึกความคิดและอคติที่เกิดขึ้นทันที

3.4 ผู้วิจัยอ่านทวนรหัสข้อความทั้งหมดที่ได้อีกครั้ง แล้วจึงนำรหัสข้อความนั้นมารวบรวม จัดเป็นหมวดหมู่ (categories) โดยนำข้อความหรือประโยคสำคัญที่มีลักษณะร่วมกันหรือมีความหมายเหมือนกันมารวมไว้ด้วยกัน จากนั้นจึงวิเคราะห์หารูปแบบความสัมพันธ์ของหมวดหมู่ต่างๆ เพื่อสร้างเป็นประเด็นย่อย (subtheme) และเชื่อมโยงเป็นประเด็นหลัก (theme) โดยเมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลครบ 4 รายแรก ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ สร้างประเด็นย่อย และประเด็นหลักในเบื้องต้น และนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์นี้ไปใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับผู้ให้ข้อมูลรายต่อไป ทั้งนี้ผู้วิจัยไม่ได้นำผลการวิเคราะห์เบื้องต้นที่ได้มาเป็นกรอบตายตัว หากแต่สามารถปรับเปลี่ยน ลด และแก้ไขประเด็นต่างๆ ได้ ตลอดเวลาตามข้อมูลใหม่ที่ได้มาเพิ่มเติมในภายหลัง ดังนั้นในขั้นตอนนี้จึงมีการปรับเปลี่ยนหมวดหมู่และประเด็นไปมาหลายครั้ง ซึ่งประเด็นที่ได้จะค่อยๆ ปรากฏชัดขึ้นตามระยะเวลาของการ สัมผัสข้อมูลจนเกิดประเด็นหลักที่แน่นอน

3.5 ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จัดเป็นประเด็นหลักเรียบร้อยแล้ว มาหาความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงของประเด็นต่างๆ อย่างเป็นระบบ จนค้นพบความหมาย ความคล้ายคลึงและความแตกต่าง จากนั้นจึงสร้างข้อสรุปจากประเด็นหลักทั้งหมด เพื่อให้เห็นภาพรวมของประสบการณ์ ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์การส่งเด็กกลับบ้าน

3.6 ตรวจสอบข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำผลการวิเคราะห์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้าน จิตวิทยาและการวิจัยคุณภาพ 2 ท่าน รวมทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาช่วยตรวจสอบและให้ความเห็น เกี่ยวกับประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลและสิ่งที่ได้จากการวิเคราะห์ ดังกล่าวกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 3 รายตรวจสอบ เพื่อให้แน่ใจว่าข้อสรุปที่ได้เป็นข้อมูลที่มาจาก ประสบการณ์หรือคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลอย่างแท้จริง

4. การสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ในการสรุปและอภิปรายผลการวิจัย ผู้วิจัยนำประเด็นทั้งหมดที่ได้จากการวิเคราะห์และเก็บ รวบรวมมาเขียนสรุปในเชิงพรรณนาและร้อยเรียงเนื้อหา เพื่อตอบคำถามการวิจัยอย่างเป็นระบบ โดยใช้นามสมมติแทนชื่อผู้ให้ข้อมูลและผู้ที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงอภิปรายผลการวิจัย โดยนำผล การศึกษาที่ได้ในครั้งนี้อภิปรายเปรียบเทียบกับแนวคิดและผลการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา พร้อมทั้ง นำเสนอข้อจำกัดในการวิจัยและข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ตลอดจนการนำผลที่ได้ จากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ประโยชน์

5. การตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือของงานวิจัย

ในงานวิจัยเชิงคุณภาพสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ผู้วิจัยต้องตระหนักถึงตลอดกระบวนการของการศึกษาวิจัยคือ ความน่าเชื่อถือของการวิจัย (trustworthiness) ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการวิจัย โดยยึดหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

5.1 ความเชื่อถือได้ (credibility)

ผู้วิจัยตรวจสอบความเชื่อถือได้ในการวิจัยครั้งนี้ ด้วยวิธีการดังนี้

5.1.1 การพูดคุยปรึกษากับเพื่อนนักวิจัย (peer debriefing)

ในระหว่างการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้พูดคุยปรึกษาหารือกับเพื่อนนักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาเชิงคุณภาพถึงประสบการณ์ความรู้สึก ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น และแนวทางในการทำวิจัย รวมทั้งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและการวิจัยคุณภาพช่วยตรวจสอบข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยขยายมุมมองเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษาที่ผู้วิจัยอาจจะมองไม่เห็น

5.1.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (methods triangulation)

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลายทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต และการจดบันทึกภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากแต่ละวิธีมาตรวจสอบยืนยันว่าข้อมูลที่ได้นั้นตรงกันหรือไม่ เพื่อช่วยขยายมุมมองของปรากฏการณ์ให้ชัดเจนและได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

5.1.3 การตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (member-checking)

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลและสิ่งที่ได้จากการวิเคราะห์กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูล 3 ราย ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลได้ครอบคลุมประเด็นที่ผู้วิจัยพบอ่านและตรวจสอบ เพื่อให้แน่ใจว่าข้อสรุปที่ได้เป็นข้อมูลที่มาจากประสบการณ์หรือคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลอย่างแท้จริง อีกทั้งยังเป็นการตรวจสอบด้วยว่าข้อสรุปที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นครอบคลุมเรื่องราวหรือข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลด้วยหรือไม่ ซึ่งหากพบว่ายังไม่ครอบคลุมผู้วิจัยก็จะกลับไปแก้ไขเพิ่มเติม นอกจากนี้ในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ เมื่อผู้วิจัยพบว่ามีประเด็นใดที่ไม่เข้าใจ ไม่มั่นใจก็จะสอบถามกับผู้ให้ข้อมูลโดยตรง และเมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ทบทวนประเด็นสาระที่ได้จากการสัมภาษณ์อีกครั้ง เพื่อตรวจสอบว่าผู้วิจัยเข้าใจเรื่องราวได้ตรงกับที่ผู้ให้ข้อมูลบอกเล่ามา

5.2 ความสามารถในการถ่ายโอนได้ (transferability)

ผู้วิจัยมีการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับงานวิจัยว่ามีความสามารถในการถ่ายโอนได้โดยใช้วิธีการ ดังต่อไปนี้

5.2.1 การเขียนบรรยายการศึกษาอย่างละเอียด (thick description)

ในรายงานผลการศึกษาผู้วิจัยได้เขียนบรรยายให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจบริบทของปรากฏการณ์และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ศึกษาอย่างละเอียดและเน้นพอกับข้อมูลที่ได้มา

5.2.2 การเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)

ผู้วิจัยใช้วิธีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นมารดาอุปการะที่มีประสบการณ์การส่งเด็กกลับคืนในช่วงระยะเวลาไม่เกิน 1 ปีก่อนมีการเก็บข้อมูล และมีระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่ในความอุปการะไม่ต่ำกว่า 6 เดือนก่อนส่งคืน โดยผู้วิจัยเน้นเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีความแตกต่างหลากหลาย (maximum variation) ทั้งในเรื่องอายุ ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู และระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ ทั้งนี้เพื่อให้ผลที่ได้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกลุ่มอื่นที่มีลักษณะและบริบทคล้ายคลึงกันได้

5.3 ความสามารถในการพึ่งได้ (dependability)

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสำรวจตรวจสอบ (Inquiry audit) โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในแต่ละขั้นตอนไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของผลที่ได้จากวิเคราะห์และข้อสรุปเป็นระยะๆ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่มีความชัดเจนและเพียงพอที่จะตอบคำถามการวิจัย

5.4 ความสามารถในการยืนยัน (confirmability)

ผู้วิจัยมีวิธีการตรวจสอบความสามารถในการยืนยัน โดยใช้วิธีการดังนี้

5.4.1 การตรวจสอบร่องรอยของการวิจัย (audit trail)

ตลอดกระบวนการวิจัยผู้วิจัยจะมีหลักฐานข้อมูลยืนยันที่แน่ชัดสามารถตรวจสอบได้ในทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เช่น บทสัมภาษณ์ บันทึกรายการ เอกสารการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิเคราะห์ฉบับร่างและฉบับสมบูรณ์

5.4.2 การสะท้อนความคิด (reflexivity)

ผู้วิจัยได้พิจารณาไตร่ตรองและตรวจสอบความคิด ความรู้สึก ความพร้อมของตนเองที่มีต่อกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการจดบันทึก

ความคิด ความรู้สึกที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้เท่าทันอคติของตนเอง ตลอดจนหาหนทาง
ปรับปรุงแก้ไขพัฒนาและปรับเปลี่ยนความคิดเพื่อไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกับการศึกษาวิจัย

5.4.3 การแสดงวิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แสดงวิธีการดำเนินการวิจัยโดยละเอียด เพื่อให้ผู้อ่าน
สามารถเข้าใจและติดตามตรวจสอบได้



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกมารดาอุปการะ จำนวน 9 ราย ถึง ประสิทธิภาพการส่งมอบเด็กกลับคืนให้กับครอบครัวที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรม โดยมุ่งเน้น การทำความเข้าใจความหมาย อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจของมารดาอุปการะที่เกิดขึ้น ตั้งแต่วันที่ส่งมอบเด็กกลับคืนจนถึงปัจจุบัน และนำข้อมูลที่ได้จากการบอกเล่าของมารดาอุปการะ มาวิเคราะห์เนื้อหาตามขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่าประสิทธิภาพทางจิตใจของ มารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ภาวะที่เกิดขึ้นภายในจิตใจเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว

1.1 โศกเศร้า สูญเสีย

1.2 เครียด วิตกกังวล

1.3 ปลื้มใจ ดีใจ

1.4 ทำใจ

2. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกเมื่อส่งเด็กกลับคืน

2.1 ความยาวนานของระยะเวลาการเลี้ยงดู

2.2 การได้รับทราบกำหนดการส่งเด็กกลับคืนล่วงหน้า

2.3 การแสดงท่าทีของเด็กในช่วงเวลาของการแยกจาก

2.4 การถูกตอกย้ำถามถึงเด็กอยู่เสมอ

2.5 ความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อกลับคืนสู่ครอบครัว

3. การจัดการและรับมือกับความทุกข์ที่เกิดขึ้น

3.1 การผ่อนคลายตนเอง

3.1.1 ปลดปล่อยความรู้สึก

3.1.2 ปล่อยให้ระยะเวลาช่วยเยียวยา

3.1.3 หางานอดิเรกทำ

3.1.4 หาเพื่อนพูดคุย ออกไปเที่ยว

3.1.5 ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา

- 3.2 การหลีกเลี่ยง
 - 3.2.1 เลี่ยงไม่มองข่าวของเครื่องใช้ของเด็ก
 - 3.2.2 หลีกเลี่ยงจากสังคมชั่วคราว
- 3.3 การใช้กระบวนการทางความคิด
 - 3.3.1 ทำใจยอมรับความจริง
 - 3.3.2 คิดไปในทางที่ดี
 - 3.3.3 เชื่อในบุญวาสนา
 - 3.3.4 กำกับใจตนเอง
- 3.4 การรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูทดแทนเด็กเก่า
- 3.5 การได้รับการสนับสนุนทางด้านความคิด อารมณ์และจิตใจ
 - 3.5.1 กำลังใจ การปลอบโยนและคำแนะนำ จากสมาชิกในครอบครัวและเจ้าหน้าที่
 - 3.5.2 ปฏิสัมพันธ์ การหยอกล้อและพูดคุยจากสมาชิกในครอบครัว
- 4. บทเรียนจากการส่งเด็กกลับบ้านครอบครัว
 - 4.1 ตระหนักถึงบทบาทที่มีและทำหน้าที่ให้ดีที่สุด
 - 4.2 รับรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะเหนี่ยวรั้งเด็กไว้
 - 4.3 ยอมรับความจริงที่ต้องพลัดพราก
 - 4.4 เข้าใจวงจรชีวิตการเป็นมารดาอุปการะ

1. ภาวะที่เกิดขึ้นภายในจิตใจเมื่อส่งเด็กกลับบ้านครอบครัว

จากวันเวลาที่เฝ้าเลี้ยงดูทะนุถนอมมาเป็นแรมเดือนแรมปีในที่สุดก็ถึงวันที่มารดาอุปการะต้องส่งมอบ “ลูก” คืนให้กับบิดามารดาที่แท้จริง หรือส่งต่อให้กับครอบครัวบุญธรรมเป็นผู้ดูแลเลี้ยงดูต่อไป แม้มารดาอุปการะจะได้ทำหน้าที่เต็มเต็มความรักความอบอุ่นให้กับเด็กคนหนึ่งซึ่งกำพร้า ถูกทอดทิ้ง หรือจำเป็นต้องแยกจากครอบครัวเป็นการชั่วคราวเพียงชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง แต่เมื่อถึงวันที่เด็กต้องจากไปความรู้สึกโศกเศร้า สูญเสีย ใจหาย คิดถึง เครียด วิตกกังวล เป็นห่วง เจ็บเบรังกว้าวแห้ว ทำใจไม่ได้ ปลื้มใจ ดีใจ ฯลฯ เกิดขึ้นภายในจิตใจของมารดาอุปการะมากมาย ความรู้สึกสุข ทุกข์อันเกิดจากการพลัดพรากจากเด็กเหล่านี้สำหรับผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่แล้วเกิดขึ้นระคนกันไป แต่เพื่อทำความเข้าใจภาวะที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของมารดาอุปการะแต่ละภาวะได้อย่างชัดเจนและเฉพาะเจาะจง ผู้วิจัยจึงขอเสนอโดยการจัดกลุ่มภาวะที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของมารดาอุปการะออกเป็น 4 กลุ่มความรู้สึก ดังแผนภาพที่ 2



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 2

ภาวะที่เกิดขึ้นภายในจิตใจเมื่อส่งเด็กกลับบ้านครอบครัว

1.1 โศกเศร้า สูญเสีย

ความรู้สึกหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าได้เกิดขึ้นกับมารดาอุปการะหลายๆรายเมื่อถึงเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กคืนให้กับครอบครัวที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรมคือ ความรู้สึกเศร้าโศก สูญเสีย อันเกิดจากการต้องพลัดพรากจากเด็กซึ่งทั้งรักและผูกพัน มารดาอุปการะหลายรายยังคงรู้สึกอาลัยอาวรณ์ไม่ต้องการให้เด็กจากไป บางรายรู้สึกซึมเศร้า เจ็บเหงา ว่าเหวเหมือนอะไรบางอย่างในชีวิตขาดหายไป ได้แต่คิดถึง นึกถึงเด็กและช่วงเวลาที่เด็กยังอยู่ ทั้งยังไม่สามารถทำใจยอมรับกับการพลัดพรากแยกจากได้ ซึ่งภาวะความโศกเศร้า สูญเสียนี้เป็นภาวะอารมณ์ ความรู้สึกที่พบมากที่สุดเมื่อถึงเวลาต้องส่งมอบเด็กกลับคืน และได้ปรากฏขึ้นภายในจิตใจของมารดาอุปการะอย่างชัดเจน โดยเฉพาะช่วงวันแรกๆของการแยกจาก

1.1.1 เศร้า เสียใจ และร้องไห้

ในวันที่เด็กต้องจากไกลไปจากอ้อมอกของมารดาอุปการะ เพื่อไปอยู่กับพ่อแม่ที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรมนั้น ความเศร้า เสียใจได้เข้ามาเกาะกุมหัวใจของมารดาอุปการะในทุกๆครั้งที่ต้องแยกจาก จนบางรายอดไม่ได้ที่จะต้องเสียน้ำตากับการจากไปของเด็กในวันนั้น

“มันเป็นไปไม่ได้ที่เราจะไม่เสียใจ เพราะทุกครั้งที่เอาเด็กไป มันจะเป็นมากเป็นน้อยแค่นั้นแหละ” (ID 1)

“คือคิดไม่ถูกเลยอะ คือเสียใจอย่างเดียวได้น้ำตาแดง ร้องไห้”

“คือนั่งในรถก็ร้องไห้มา จากมูลนิธิมาส่งถึงบ้านอะ... ก็คือได้แต่ร้องไห้ ร้องไม่หยุดหยอก หยุดไม่ได้ ร้องจนตาบวม” (ID 8)

มารดาอุปการะรายหนึ่งได้บอกเล่าถึงความรู้สึกเศร้า เสียใจของตนว่าได้เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ทราบข่าวว่าใกล้ถึงวันที่จะต้องส่งมอบเด็กกลับคืนแล้ว และความรู้สึกนั้นยิ่งเข้มข้นและรุนแรงเป็นที่สุด เมื่อวันที่จะต้อง “จาก” ได้เดินทางมาถึง

“วันนั้นก็คือวันที่เศร้ามากที่สุดอะ วันที่เขาจากเราไป เศร้ามาก แต่วันที่รู้ว่าจะไปก็คือเสียใจเรื่อยมาแล้ว แต่ก็ยังไม่เท่ากับวันที่เขาจากเราไป จากเราไปคือสุดท้ายแล้วอะ สุดๆแล้ว” (ID 9)

นอกจากนี้ยังพบว่าไม่ได้มีแต่เพียงมารดาอุปการะเท่านั้นที่ต้องเสียน้ำตาให้กับการจากไปของเด็ก หากแต่สมาชิกคนอื่นๆในครอบครัวเองไม่ว่าจะเป็นสามีหรือลูกหลานของมารดาอุปการะก็ล้วนแต่ต้องหลั่งน้ำตา ด้วยรู้สึกเศร้า เสียใจไปกับความสูญเสียครั้งนี้เช่นกัน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนได้บอกเล่าเอาไว้ว่า...

“นี่ก็มีบ้างอะ ก็ร้องให้ แฟนอะไปแอบร้องให้นะ แอบร้องให้ในห้องน้ำ แต่ก็รู้ว่าร้องให้ตาแดง ร้องอยู่ราวๆสิบกว่าวันอะ ตาแดงด้วยกันนี่ละ”

(ID 8)

“วันจริงๆวันนั้นแหละ มันก็มีการเสียใจ ทั้งครอบครัวนะ ทั้งพี่ทั้งน้อง”

(ID 4)

1.1.2 เสียใจอาลัยอาวรณ์ ไม่อยากให้เด็กจากไป

เมื่อเด็กก้าวเข้ามาสู่ครอบครัวอุปการะเมื่อหลายเดือนก่อนหรือหลายปีก่อน พวกเขาได้รับการดูแลเลี้ยงจากมารดาอุปการะในฐานะสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว ซึ่งวันเวลาที่ได้อยู่ร่วมกันได้สร้างความรักความผูกพันขึ้นจนเด็กได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัว ดังนั้นเมื่อถึงเวลาที่เด็กต้องแยกจากไปมารดาอุปการะส่วนใหญ่จึงรู้สึกเสียใจ และรับไม่ได้กับการจากไปของเด็ก บ้างก็มีคำถามเกิดขึ้นในใจว่าทำไมจึงต้องแยกจากกัน ทำไมต้องเอา “ลูก” ของตนไป ด้วยรู้สึกรักและห่วงหาแนเด็กราวกับลูกแท้ๆ ทั้งยังเกิดความอาลัยอาวรณ์คอยคิดและพรับ่นอยู่เสมอถึงการไม่ยอมให้เด็กจากไป และอยากที่จะยืดระยะเวลาให้เด็กได้อยู่กับตนไปนานๆ

“เหมือนรับไม่ได้นะ มันเหมือนว่ามันเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัว แล้วพอต้องจากไปนี้ มันรู้สึกเสียใจอะเนอะ เราเลี้ยงเราก็อรัก”

“ทำไมเขาต้องมาเอาลูกเราไปด้วย แต่ก่อนคนแรกเลยคิดว่าทำไมทำไมถึงต้องแยกจาก ทำไมถึงไม่ให้อยู่กับเรายันโต ยันเรียนหนังสือ”(ID 2)

“ร้องให้เสียใจอะนะ เราเลี้ยงของเรา มา คือพี่คิดเราเลี้ยงของเรา มาทำไมต้องมาเอาของเราไปอะไอย่างนี้ แต่ว่าตรงข้ามกันคือลูกเขาใช้ใหม่...”

(ID 9)

“บ่นว่าไม่น่าไปเลย เราจะคุยกันกับลูกๆเรา กลัวหอยม (นามสมมติ) ไม่น่าไปอะไอย่างนี้ พี่เขาก็บอกไม่อยากให้ไป”

(ID 5)

“คือเรามาคิดว่าเขาเคยอยู่กับเรา แล้วเขาไปไม่รู้ว่าไปเลย นุช (นามสมมติ)น่าจะอยู่กับแม่นานๆ” (ID 8)

มารดาอุปการะรายหนึ่งได้เปิดเผยถึงความรู้สึกของตนออกมาตามตรงว่า เธอเองคิดถึงเด็ก ไม่ต้องการที่จะให้เด็ก “จากไป” และต้องการที่จะให้เด็ก “กลับ” มาหาและอยู่ร่วมกันอีกครั้ง

“นี่น้ำเองยังพูด.. คิดถึงกล้วยหอมนะ เมื่อสองวันคิดถึง อยากให้กลับมา พูดตามตรงนะ อยากให้กลับ” (ID 5)

โดยก่อนหน้าที่เด็กจะจากไปนั้น เมื่อมารดาอุปการะได้รับทราบกำหนดการที่จะต้องส่งมอบเด็กกลับคืนแล้ว ก็ได้แต่เฝ้านับวันเวลา ดูปฏิทิน ไม่อยากให้วันนั้นต้องมาถึง โดยอยากจะหยุดวันเวลาให้เดินช้าลง เพราะนั่นหมายถึงเวลาที่จะต้องจากกันได้ใกล้เข้ามาทุกที

“ก็คือรู้แล้วไงว่าเขาจะต้องจากเราแล้วอะนะ วันนั้นวันนี้ คือเรารอ รอวันที่เขาจะบอกว่าวันที่เท่าไรนะ เขาจะบอกว่าเดือนนี้จะไปแล้วนะ แต่เขายังไม่ได้บอกวันที่ไง พี่ก็จะรอเฝ้า ภวานาย่าให้ถึง อย่าให้ถึง อย่าให้ถึง คือเหมือนมันใกล้เข้ามา เราก็ไม่อยากให้เขาจากไป” (ID 9)

เมื่อรู้ดีว่าวันที่เด็กจะต้องจากไกล ไม่ได้อยู่ร่วมกันกำลังใกล้จะมาถึง มารดาอุปการะจึงพยายามใช้ช่วงเวลาที่มืออยู่ใกล้ชิดกับเด็ก โดยพยายามที่จะกอด หอม และพูดบอกกับเด็กถึงการต้องจากกัน ด้วยความเป็นกังวลจนนอนไม่หลับ

“กลางคืนนะพี่ก็นอนไม่หลับ แล้วพี่ก็จะกอดจูบหอมเหมือนคนบ้า คือเราจะนอนกับเด็กอะนะ เด็กก็ยังเล็ก ก็กอดหอม ต้องจากกันแล้วนะลูกนะ เหมือนคนบ้าอะแหละพูดพร่ำไปเรื่อย” (ID 9)

1.1.3 ใจหายที่ต้องจากกัน

ความรู้สึกหนึ่งที่เกิดขึ้นกับมารดาอุปการะเมื่อถึงเวลาที่ต้องแยกจากเด็กคือ “ใจหาย” ด้วยเพราะช่วงเวลาต่อจากนี้ไปมารดาอุปการะทราบดีว่าตนจะไม่ได้พบกับเด็กอีก และไม่มีเด็กอยู่ข้างกายให้ได้กอด หอม และเลี้ยงดูเหมือนเช่นทุกวันที่ผ่านมา เพราะ “ลูก” ได้จากไกลไปจากอก และไม่ได้กลับมาหา “แม่” คนนี้อีกแล้ว

“แบบใจหายอะ ใจหายที่ว่าวันนี้เขาไปแล้ว พุงนี้ นาที่ต่อไปก็คงจะไม่มีเขาแล้ว” (ID 1)

“เขาจะต้องมาแล้ว เดี่ยวเขาจะมาจับไปเวลาเท่านั้นๆ แบบตอนนั้น ใจมันจะหาย ใจหายวูบเลยเพราะเขาต้องไป” (ID 8)

“วันที่ขึ้นรถกลับพอรู้ วันสุดท้ายที่ไปแล้ว ไม่ได้มาหาเราแล้ว โอ้โห... เหมือนกระซอกใจเราไปอะ... มองลูกจนลับตาว่าต้องไปจากเรา ไม่เจอแล้ว เราก็ใจหาย” (ID 9)

“วันที่เขาขึ้นรถหายไป คือว่าวันนั้นที่เขาไม่ได้กลับมา ไม่ได้มาหาเราแล้ว... พอวันแรก เขารับไปก็คือเขาไปแล้ว เขาไม่กลับ กลางคืนก็ไม่มีเขานอนอยู่ด้วยแล้ว มันก็คือวันนั้นละความรู้สึกที่ว่ามันแย่น้อย... วันนั้นที่เราใจหายมากที่สุด” (ID 5)

ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งได้บรรยายความรู้สึกใจหายที่เกิดขึ้นของเธอว่าเหมือน “น้ำตาได้ไหลลงไปที่หัวใจ” โดยเธอมีความรู้สึกดังกล่าวนี้อยู่เป็นประจำในช่วงเวลาหลังจากที่ได้ส่งเด็กกลับคืนไปในอาศิตย์แรก

“แบบน้ำตามันไหลลงหัวใจ เคยไหมแบบมันเสียวๆ เหมือนอะไรมันไหล มันจะเป็นบ่อย มันไม่ไหลออกมาเลย มันใจหายแว็บๆ จะเป็นประมาณ อาศิตย์หนึ่งที่ส่งเด็กคืน พี่จะเป็นอยู่อย่างนั้นประมาณหนึ่งอะ” (ID 3)

1.1.4 เจียบเหงา ว่าเหวเหมือนขาดอะไรไป

ชีวิตในแต่ละวันของมารดาอุปการะในหลายๆเดือนหรือหลายปีที่ผ่านมา ไม่ว่าจะไปไหนจะทำอะไร จะกินจะนอนก็มักจะมีเด็กอยู่ข้างกายเสมอ เมื่อถึงวันที่เด็กต้องจากไป ความเคยชินที่เคยได้เล่น ได้กอด ได้หอม ได้เลี้ยงดูเด็กจนเหมือนเป็นส่วนหนึ่งในชีวิต ได้สร้างความรู้สึกเจียบเหงา ว่าเหวให้เกิดขึ้นในใจของมารดาอุปการะ เมื่อบ้านที่เคยเต็มไปด้วยเสียงร้องโยเย หรือเด็กน้อยเล่นซนตอนนี้กลับว่างเปล่า ไม่มีเด็กอยู่เหมือนเคย มารดาอุปการะจึงรู้สึกว่าบางสิ่งบางอย่างในชีวิตได้ขาดหายไป

“บอกไม่ถูกอะมัน มันยังงี้ มันเหมือนแบบมันขาดอะไรไปอย่างหนึ่ง อะนะ มันเหงาๆ มันบอกไม่ถูก คือเข้าบ้านมันแว้งว่างมันยังงี้ไม่รู้” (ID 8)

“คือเราอยู่จนชินใช้ใหม่ว่ามีเด็กอยู่กับเราอะไรอย่างนี้ พอมันไม่มี มัน
เหงาๆเนอะ” (ID 7)

“เขาอยู่กับเราทั้งวันทั้งคืนอะไรอย่างนี้ แต่พอจากไปแล้วมันเหมือน
ในบ้านมันขาดอะไรไปสักอย่าง มันมีความรู้สึกมันว่าเหว่” (ID 9)

“เคยจะได้เล่นกับเขาได้หอมได้กอดอะไรอย่างนี้ มันก็ขาดไปไม่มี”
(ID 3)

มารดาอุปการะรายหนึ่งได้บอกเล่าถึงช่วงเวลาของความเจ็บเหงา เปล่าเปลี่ยว
ด้วยน้ำตา เมื่อบ้านที่เคยเห็นเคยคุ้นตว่ามีเด็กอยู่ ตอนนั้นก็กลับเจ็บเหงา ว่างเปล่าไม่มีเด็กอยู่
เหมือนเช่นเคย จนทำให้เธอรู้สึกว่าจะไม่ยากที่จะอยู่ในบ้าน ด้วยเพราะในบ้านนั้นมีสิ่งของที่ทำให้
เธอต้องคิดถึง นึกถึงเด็กทุกครั้งที่พบเห็น

“เหงา ไม่อยากอยู่ในบ้านเลย กลับมาก็ต้องเจออะไรที่แบบ เปล่มัน
พี่ก็ยังไม้ออกใจ ก็ต้องอยู่ ต้องแขวนอยู่อย่างนั้น เดินขึ้นบ้านมาปุ๊บ เคย
เห็นมันอยู่ในเปลอะไรอย่างเนี่ย ไม่มีแหละ มันก็เลยแบบไม่อยากอยู่ในบ้าน”
(ID 3)

1.1.5 คิดถึง นึกถึงเด็กและช่วงเวลาที่เด็กยังอยู่

“ความคิดถึง” เป็นความรู้สึกหนึ่งที่ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในใจของมารดาอุปการะ
เมื่อเด็กได้แยกจากไป การจากไปของเด็กส่งผลให้ชีวิตประจำวันที่เคยมีก็กลับขาดหายหรือ
เปลี่ยนแปลงไป จากข้างกายที่เคยมีเด็กนอนให้กอดและหอมทุกคืนกลับเหลือแต่ที่นอนอันว่าง
เปล่า ตื่นเข้ามาเคยเตรียมตัวออกไปพบแพทย์ด้วยกันแต่วันนี้ไม่ต้องไป ทุกๆเย็นเคยพาเด็กออกไป
เดินเล่น นั่งรถเล่น แต่เย็นนี้รถเข็นถูกจอดทิ้งไว้ในบ้านโดยไร้เงาของเด็กน้อยมานั่งเล่นเหมือนเคย
ความเปลี่ยนแปลงจากสิ่ง “เคยมี” กลายเป็น “ไม่มี” จากสิ่ง “เคยทำ” เป็น “ไม่มีให้ทำ” นั้น ทำ
ให้มารดาอุปการะอดที่จะคิดถึง นึกถึงเด็กและช่วงเวลาที่คุ้นเคยเหล่านั้นไม่ได้ ดังคำบอกเล่าของ
มารดาอุปการะต่อไปนี้

“พอจากไปเราก็นึกถึงซี เขาอยู่กับเราเนะ เราเคยกอดเคยหอมกันอยู่
นอนด้วยกันอะไรอย่างนี้ทุกวันๆ” (ID 5)

“คิดถึงเขา เคยนอนกับเราอย่างนี้ กลางคืนเหมือนกัน พอจะปุ๊บนอน
เนี่ย ก็รู้ว่าเนี่ยที่นอนเขาอะไรอย่างนี้นะ ก็อดไม่ได้ ร้องตลอด” (ID 8)

“ก็นี่กอยู่ นึกอยู่ว่าเราเคยเลี้ยง เขาเคยนั้น เ้านี้เราจะต้องไป เวลา
เราจะต้องกลับมา กลับมาเวลานี้ นึกอยู่ว่าเวลานี้กลับมาอิมเอม (นามสมมติ)
จะต้องกินนมนะ นึกอยู่ตลอด เย็นๆจะต้องออกไปพานั่งรถ นั่งรถคันนี้ขึ้นกัน
ไป” (ID 1)

เมื่อความคิดถึง นึกถึงเด็กยังคงอยู่ในใจของมารดาอุปการะ ข้าวของเครื่องใช้และ
รูปถ่ายของเด็กที่ยังคงหลงเหลือไว้ให้ดูต่างหน้า ดูจะเป็นตัวแทนในการถ่ายทอดความรู้สึกและ
บรรเทาความคิดถึงได้เป็นอย่างดี มารดาอุปการะหลายรายจึงนำเสื้อผ้าของเด็กที่ได้เก็บไว้ออกมา
ดู มาหอม บ้างก็หยิบรูปถ่ายมาชื่นชมและบอกเล่าความรู้สึกที่มีในใจผ่านภาพๆนั้น

“ป่าได้แต่คิดถึงเขา ไม่อยากจะทำอะไรไป เดินไปก็เห็นเสื้อผ้าเก่าๆ
เขาอย่างนี้ บางครั้งป่าก็เอามาหอม” (ID 6)

“คนแรกอะนะพี่ยอมรับเลย ใ้อหิ ทำใจไม่ได้ เปิดลิ้นชักอะ เปิดเก็บ
เสื้อผ้าออกมาดู เอาเสื้อผ้ามาหอมมาอะไรอย่างนี้ แล้วก็ไอนี่รูปถ่ายอะ มอง
แล้วก็ร้องไห้เหมือนพูดไปกับรูปอย่างนี้เลยนะ พูดเหมือนคนบ้าเหมือนกัน
เป็นอยู่พักนึง” (ID 9)

สำหรับความคิดถึงที่มารดาอุปการะมีต่อเด็กนั้น พบว่าในช่วงวันแรกๆของการจาก
ไป มารดาอุปการะจะรู้สึกคิดถึงเด็กมาก โดยวันและเวลาที่ผ่านไปจะค่อยๆช่วยคลายความ
“เข้ม” ของความรู้สึกให้ “เบาบาง” ลง แต่ทั้งนี้ความรักและความคิดถึง “ลูก” ที่มีก็ไม่เคยที่จะ
“เลือนหาย” ไปจากใจของผู้เป็น “แม่” เลยสักวัน

“มันก็มีอยู่สองสามวันแรกที่ความรู้สึกมัน...คิดถึง!! คิดถึงมากนะ”
(ID 5)

“ก็คือคิดถึงเขาอะ แต่ก็คือว่ามันน้อยลงกว่าที่เก่าๆ เพราะเขาไปจะ
เป็นปีแล้วใช่ไหม แต่ก็ยังคิดถึงเขาอยู่ คือก็ยังรักเขาอยู่อะ คิดถึง” (ID 8)

1.1.6 ซึมเศร้าและไม่อยากรับประทานอาหาร

มารดาอุปการะบางส่วนทำใจไม่ได้กับการจากไปของเด็ก โดยเฉพาะการส่งเด็กคนแรกกลับคืนสู่ครอบครัว ส่งผลให้เกิดความซึมเศร้า หดหู่ ไม่ร่าเริงแจ่มใส และไม่อยากทานอาหาร ดังคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลต่อไป

“เหมือนกลายเป็นคนที่แบบเศร้าซึม ไม่อยากพูดไม่ร่าเริง กินอะไรไม่ลง เหมือนพอเราลื่นอะไรเข้าไปแล้วมันก็จุกอยู่ตรงนี้” (ID 9)

“คนแรกที่ทำใจไม่ได้เลย (เสียงสั่น น้ำตาไหล) ประมาณ 15 วันอยู่อย่างนั้นข้าวปลาไม่กินเลยนะ” (ID 3)

“ไม่กินข้าว ข้าวไม่กินเลย กินไม่ค่อยลงใจ ถ้าเราหิวๆเนี่ยเราก็จะกิน คือเราจะลืมหิวก็เดี๋ยวลืมหิวก็จุกอย่างนี้ พอกินๆไป เรายิ่งถึงเขา เราก็จะหยุด” (ID 8)

เช่นเดียวกับมารดาอุปการะรายหนึ่งที่รู้สึกทานอะไรไม่ลง เมื่อภาพที่เด็กร้องไห้หรือเรียกหาเธอมากๆในวันที่ต้องแยกจากยังคงติดค้างอยู่ในความทรงจำ จนส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายของเธอ ทำให้เธอต้องเจ็บป่วยและไม่สบาย

“ไม่สบายเลยยอมรับ เพราะว่าได้ยินเสียงเด็กร้องเรียกแม่... แม่... เข้ามาบ้านแล้ว กินไม่ได้กลืนไม่ลง ช้างในน้ำมันสเปคคอปไปหมดเลย เป็นอาทิตย์ๆเลยข้าวกินไม่ได้เลย แบบนี้ถึงภาพนั้นนะ” (ID 1)

1.2 เครียด วิตกกังวล

เมื่อถึงเวลาที่เด็กได้จะต้องจากไป “ความเครียด” และ “วิตกกังวล” ได้เกิดขึ้นในใจของมารดาอุปการะ โดยมารดาอุปการะบางรายรู้สึกไม่สบายใจ จนไม่อยากพูดคุยกับใคร เช่นเดียวกับสมาชิกคนอื่นๆในบ้านที่ต่างคนก็ต่างเจ็บขริบ ไร้การพูดคุยหยอกล้อ ส่งผลให้บรรยากาศในครอบครัวหลังจากที่ได้ส่งเด็กกลับคืนนั้นเต็มไปด้วยความตึงเครียด

“แล้วไปถึงมูลนิธิเราก็ไม่สบายใจแล้วนะ ไม่สบายใจ คือไม่สบายใจ ไม่อยากพูดไม่อยากคุยกับใครแล้ว คอยดูแล (นามสมมติ) นั่งดูน้องนูช” (ID 8)

“วันที่ลูกจากกันจริงๆหนะวันนั้นทั้งบ้าน 4 คนจะไม่พูด จะไม่ล้อเล่น
กันอะไรทั้งหมด จะเจียบขริมกันทั้งหมด” (ID 4)

นอกจากนี้ความเครียดและวิตกกังวลที่เกิดขึ้นยังได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายของ มารดาอุปการะอีกด้วย ดังที่มารดาอุปการะรายหนึ่งได้บอกเล่าถึงช่วงเวลาในอดีตย้อนหลังไปเมื่อ ประมาณ 10 ปีที่แล้ว ที่เธอได้ส่งมอบ “ลูก” คนแรกไปยังประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ กับครอบครัวบุญธรรม ประสบการณ์การส่งเด็กกลับคืนครั้งแรกของเธอนั้นได้ทำให้เธอมีปัญหา สุขภาพและได้รับโรคภัยไข้เจ็บติดตัวมาด้วยจนถึงทุกวันนี้ ด้วยเพราะความเครียดและเจ็บปวดกับ การจากไปของเด็กในวันนั้น ทำให้เธอมีอาการปวดหัวและเป็นความดันโลหิตสูง โดยเมื่อใดที่ต้อง ส่งเด็กกลับคืนครอบครัวอาการก็มักจะกำเริบอยู่เสมอ จนในที่สุดอาการนั้นได้กลายมาเป็นโรค ประจำตัว แต่ปัจจุบันอาการดังกล่าวได้ดีขึ้น เนื่องจากได้รับการรักษาและทานยาคุมเพื่อระงับและ บรรเทาอาการอยู่เป็นประจำ

“คนแรกอะ เพราะเราไม่เคยเลี้ยง พอมาเลี้ยงคนแรกอะนะ พอไปนะ ความดันขึ้นเลย ทุกวันนี้เลยเป็นมาตลอดเลยนะความดันอะ แต่ก็กินยาที่ไม่ ค่อยเป็น ไม่ค่อยเท่าไรแล้วเพราะกินยาคุมตลอด”

“ตอนส่งขึ้นรถอะ เราก็จะนั่งไป แบบบางที่ความดันขึ้นเลยนะ เครียด
ปวดหัวอะไรอย่างนี้ พักนิ่งอะ” (ID 8)

บรรยาการอันตึงเครียดและปัญหาสุขภาพเหล่านี้ ล้วนเป็นผลมาจากความเครียดและ วิตกกังวลของมารดาอุปการะในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่และการปรับตัวของเด็กเมื่อ กลับคืนสู่ครอบครัว โดยมารดาอุปการะอยากทราบข่าวคราวความเป็นไปของเด็ก และใฝ่รอวัน เวลาที่จะได้พบเด็กอีกครั้ง บางรายเกิดความสับสนในความคิดความรู้สึกที่เกิดขึ้นของตนเอง ซึ่ง ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เป็นความคิดอันเกิดขึ้นจากความ “ไม่รู้” “ไม่แน่นอน” และ “ไม่แน่ใจ” ในสิ่งที่ ส่งสัยใครรู้ และอยากได้คำตอบว่าเด็กจะเป็นอย่างไร เด็กจะกลับมาพบกันอีกหรือไม่และเมื่อไร และสิ่งที่ตนกำลังทำอยู่ทุกวันนี้ในฐานะมารดาอุปการะนั้นทำไปเพื่ออะไร ทำแล้วได้อะไรขึ้นมา ความพยายามคิดถามและหาคำตอบในสิ่งเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความเครียดและวิตกกังวลแก่ มารดาอุปการะเป็นอย่างมาก ดังรายละเอียดที่กำลังจะกล่าวถึงต่อไปนี้

1.2.1 ห่วงกังวลเรื่องความเป็นอยู่ และการปรับตัวของเด็ก

เมื่อเด็กที่เคยเฝ้าเลี้ยงดู ให้ความรักใคร่ ห่วงใยราวกับ “ลูก” แท้ๆของตนจากไป สิ่ง หนึ่งที่หวั่นคนเป็น “แม่” อย่างมารดาอุปการะเป็นห่วงและรู้สึกหนักอกหนักใจเป็นที่สุดก็คือ

ความเป็นอยู่ของเด็ก ว่าลูกจะไปกินไปอยู่อย่างไร จะมีข้าวกินไหม จะพูดบอกภาษาฝรั่งเพื่อสื่อสิ่งที่ตนกำลังรู้สึกหรือต้องการได้หรือไม่ จะปรับตัวเข้ากับครอบครัวใหม่ได้ไหม ความคิดห่วงกังวลเหล่านี้เกิดขึ้นในใจของมารดาอุปการะมากมาย

“คิดว่าเขาไปยังไง ไปอยู่ยังไง เขาจะเลี้ยงดูดีไหม จะอะไรไหม ก็คิดไปเรื่อยแหละ” (ID 7)

“แรกๆ คิดถึง กังวล มันกังวลไปทุกอย่าง มันจะกินอยู่ยังไงจะนอนยังไง จะบอกจะคุยกับเขารู้เรื่องไหม”

“พูดถึงนะตอนแรกอะเราเป็นห่วงมันนะ ตอนก่อนจะไปก็เหมือนว่าจะเข้าไปปรับตัวกับเขาได้ไหมเนี่ย เป็นห่วง เป็นห่วงมากเลย... เราห่วงว่าจะกินจะนอน เวลาปวดท้องอึเนี่ยเขาจะพูดยังไง ไหม (นามสมมติ) จะบอกกับเขายังไง” (ID 2)

“ก็ครั้งแรกก็ห่วงใยเหมือนกันนะ ว่าลูกจะไปกินยังงไหนอ ได้นอนยังงได้นอนเปลหรือเปล้าหรือได้ไปนอนกับผ่านวมกับพื้น ก็มีกังวลเหมือนกันนะว่าได้เวลาจะได้กินหรือเปล้า ก็มานั่งนึกๆ นึกกังวลเหมือนกัน” (ID 4)

จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลพบว่า ความห่วงใยในเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นอยู่และการปรับตัวของเด็กนั้นโดยหลักแล้วได้เกิดขึ้นกับมารดาอุปการะที่ได้ส่งมอบเด็กให้กับครอบครัวบุญธรรมเป็นผู้ดูแลเลี้ยงดูต่อ เนื่องจากการที่เด็กต้องไปอาศัยอยู่กับครอบครัวบุญธรรมยังต่างประเทศนั้น นับเป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่ชีวิตเด็กเป็นอย่างมาก เพราะเด็กจะต้องพบกับพ่อแม่คนใหม่ ภาษาที่ไม่คุ้นเคย และประเทศใหม่ที่มีวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่แตกต่างจากเดิม สิ่งนี้เองที่ทำให้มารดาอุปการะ “ไม่รู้” ว่าเมื่อลูกของตนต้องไปพบและอาศัยอยู่กับสิ่งที่ไม่คุ้นเคยเหล่านั้นเขาจะเป็นอย่างไรบ้าง ความกังวลและเป็นห่วงในเรื่องราวเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับมารดาอุปการะอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เมื่อ “ลูก” ต้องจากไกล ไม่ใกล้หูใกล้ตาเหมือนเคย

“เราสงสัยเขา พ่อแม่เขาไม่ได้เห็นหน้าพ่อแม่อะไรอย่างนี้เนอะ แล้วเราก็ไม่รู้ว่าจะถ้าไปอยู่กับพ่อแม่บุญธรรมอะจะเป็นยังไงอีกอะไรอย่างนี้เนอะ เราจะไปรู้ได้ยังไง แต่อยู่กับเราโอเคเรารักเราเลี้ยงดูเนี่ยเนอะ แต่ไปอยู่กับเขาเขาจะยังงไรอะไรู้ คิดไปนะ ก็สงสัย” (ID 9)

1.2.2 คาดหวังว่าจะได้พบและรู้ข่าวคราว

เมื่อเด็กคนหนึ่งเดินเข้ามาในชีวิตให้ได้รับรักและเลี้ยงดู แล้ววันหนึ่งก็จากไป ความคิดถึงกังวลและเป็นห่วงจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในใจของมารดาอุปการะอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเพื่อที่จะสามารถบรรเทาความคิดถึงและห่วงใยที่มีอยู่ภายในใจให้เบาบางลง มารดาอุปการะจึงต่างคาดหวังและเฝ้ารอที่จะได้รับรู้เรื่องราวความเป็นไปของเด็กเมื่อได้จากไปอยู่กับครอบครัวใหม่ผ่านทางภาพถ่าย จดหมาย หรือการบอกเล่าจากเจ้าหน้าที่

“บอกกับเขาว่าให้ส่งรูปมาปีละครั้งก็ได้ เราก็อยากจะรู้ว่าเขาไปอยู่ที่
ไหนแบบไหนๆ ดีไหม” (ID 5)

“อยากไ้ฉันนั้นอะทราบข่าวของเขาเรื่อยๆว่าตอนนี้เขาเป็นยังไงมั่งอะไร
มั่งไง” (ID 1)

และเมื่อเด็กจากไป สิ่งหนึ่งที่ต้องยอมรับคือ ความ “ไม่แน่นอน” ที่ไม่มีอะไรเป็นหลักประกันได้ว่าการจากกันในครั้งนี้ “แม่” และ “ลูก” จะได้กลับมาพบกันอีกหรือไม่ และเมื่อใด แม้ว่าบางครั้งมารดาอุปการะเองอาจจะยอมรับแล้วว่าวันที่ได้ส่งมอบเด็กกลับคืนนั้นคือวันสุดท้ายที่จะได้พบกับเด็ก แต่ถึงอย่างไรก็ยังคงหวังและเฝ้ารอวันเวลาที่ จะพบหน้ากันอีกครั้ง ในกรณีที่ได้ไปอาศัยอยู่กับครอบครัวบุญธรรมยังต่างประเทศ มารดาอุปการะต่างก็หวังว่าสักวันหนึ่ง “ลูก” จะคิดถึง และกลับมาหาแม่เย็บเย็บ “แม่” คนนี้สักครั้ง หากเวลาและโอกาสเอื้ออำนวยหรือเขาได้กลับมาเที่ยวเมืองไทย โดยไม่ว่าจะนานเพียงใดก็จะเฝ้ารอให้ช่วงเวลาของการได้กลับมาพบกันเดินทางมาถึงในสักวันหนึ่ง

“บางคนเขาก็บอกว่าเขาจะมาเยี่ยม... เราก็ได้แต่รอความหวังว่าเขา
ก็คงมาหาเราสักวันหนึ่ง ถ้าวันไหนมาได้” (ID 1)

“บางครั้งอะเขาโต เขาอาจจะมาหาเรา ตอนนี้เขายังเล็กอยู่ มันอยู่ที่
พ่อแม่เขาด้วยว่าจะพามาหาเราไหม แต่เราอะคิดถึงเขาตลอด เราก็คือ
อยากจะรออะ อยากจะรอวันที่เขาอยากจะทำหาเราบ้างใหม่ก็คือจะรอวัน
นั้น” (ID 9)

“อย่างลูกเราเนี่ยไปอยู่กับครอบครัวเรายังมีความหวังว่าวันหนึ่ง
ข้างหน้าเขาอาจจะมาหาเราได้มั้งใช่ไหม ภายในสิบปีเนี่ย บางทีเขาอาจจะมา

เที่ยวเมืองไทย เขาแว็บมาหาเราได้อะ อันนี้ยังว่าความคิดถึงนี้ยังมี
ความหวัง” (ID 5)

เมื่อมารดาอุปการะได้เห็นได้ยินเรื่องราวและบรรยากาศแห่งความปิติของการ
กลับมาหาแม่เย็บเย็บของ “ลูก” จากคำบอกเล่าของ “แม่” คนอื่น ๆ ที่มีโอกาสได้สัมผัสกับ
ช่วงเวลาของการได้กลับมาพบกัน ทำให้มารดาอุปการะเองเกิดความหวังที่อยากจะพบและ
อยากจะให้ช่วงเวลาเหล่านั้นได้เกิดขึ้นกับตนเองในสักวันหนึ่ง ด้วยเพราะรู้ดีว่าบรรยากาศของการ
กลับมาพบกันอีกครั้งทำให้หัวใจของคนเป็น “แม่” ชุ่มชื้นเพียงใด

“เมื่อกี้นั่งคุยกันแม่เขาคนนึง เด็กที่ไปเมืองนอกอายุ 14 แหะ อยาก
มาหาแม่อุปการะ เขาก็จะไปชี้ พี่เขาเล่าให้เราฟังอะนะ ‘เนี่ยอยากมาหาแม่คน
นี้ อยากมาหา’ เขาก็ติดต่อมูลนิธิแล้วก็มาเจอกันมูลนิธิ โห... มากราบไหว เรา
อยากเป็นวันนั้นบ้างที่จะเจออย่างนั้นบ้าง ‘ไม่รู้จะได้เจอป่าว’ (ID 9)

และเมื่อรู้ดีว่าการได้กลับมาพบอีกครั้งนั้นไม่ใช่ “ของตาย” มารดาอุปการะบางราย
จึงได้ฝากความหวังและความปรารถนาของตนเอาไว้กับโชควาสนา ที่เชื่อว่าถ้าหากตน “โชคดี”
หรือ “โลกกลม” ก็คงจะได้พบกับเด็กอีกครั้ง

“เราอาจจะโชคดี โต้ขึ้นคิดถึงเราอาจจะมาหาเราก็ได้นะ เพื่อเรา
จะได้เจอกันอะไรกันนะ” (ID 7)

“คือว่าอยู่ในประเทศไทยสักวันหนึ่งบางครั้งเราอาจจะ โลกมันกลม
นะอาจจะเจอะจะเจอกันก็ได้คิดไป” (ID 6)

ในขณะที่มารดาอุปการะที่ได้ส่งเด็กกลับบ้านสู่ครอบครัวเดิมนั้น พยายามที่จะจดจำ
ชื่อ วันเดือนปีเกิด และลักษณะเด่นหรือตำหนิในร่างกายของเด็กเอาไว้ ด้วยหวังว่าวันหนึ่งหากโชค
ดี มีบุญวาสนาต่อกันก็อาจจะบังเอิญได้พบกัน โดยมารดาอุปการะบางรายเชื่อมั่นว่าจะต้องได้พบ
กับเด็กในสักวันหนึ่ง จึงพยายามที่จะเฝ้ามอง “เสาะหา” เด็กด้วยใจหวังในเวลาที่เราได้เดินทางไป
ยังสถานที่ต่างๆ ทั้งนี้พบว่าความหวังที่จะได้พบกันเมื่อเด็กจากไปแล้วนั้นมีเพิ่มมากขึ้นเมื่อเด็กยัง
อาศัยอยู่ในเมืองไทย เพราะหากเด็กไปเมืองนอกสิ่งทีพวกเขาทำได้ดีที่สุดก็คือการ “เฝ้ารอ”

“ตอนนี้ไปอยู่กับพ่อกับแม่ก็ไม่เจอกันแล้ว พ่อแม่ก็ไม่รู้ เขาไม่ให้ติดต่อกันนี้ จะรู้หรือว่าเราอยู่ตรงนี้เขาอยู่ตรงนั้น ได้แต่จำชื่อไว้ ถ้าโลกมันกลมอาจจะไปเจอกันก็ได้ ได้แต่จำชื่อไว้” (ID 5)

“เลี้ยงไปอะคงไม่ได้เจอละถ้าเมืองนอกนะ แต่ถ้าเขาอยู่ในเมืองไทยมี ส่วน วันหนึ่งเราอาจจะเจอ ป้าจรรยา (นามสมมติ) คิคนะเออน้องนุช (นามสมมติ) เป็นตำหนิตรงนั้นๆ จำไว้้องนุชมีตำหนิตรงนั้นเดี๋ยวล้อเจอ โต้เป็นสาวนะเราจะไล่เลย อายุเท่านั้นแล้วนะ ก็คือจะจำไว้ว่าคนไหนที่อยู่ในเมืองไทยไม่ได้ไปอะนะ ก็จะจำตรงตำหนิตรง แต่คนไหนไปเมืองนอกแล้วก็หมดสิทธิที่จะเจออะ เขาไม่พามาเราไม่มีทางได้เจอเราก็ต้องรอจนกว่าวันนั้นเขาพามาถึงจะได้เจอ ได้เห็น แต่ว่าถ้าอยู่ในเมืองไทยเนี่ยคิดว่าต้องเจอแน่ ยังไงต้องเจอคิดแบบนี้”

“ทุกวันนี้จะไปไหนก็ช่างอะไปตลาดไปไหนนะ คนโตๆสาวๆสวยๆอะไรเนี่ยไม่ยอมมองเลยนะ คอยจะมองดูแต่เด็กอะว่าสักวันหนึ่งยังงิเราต้องเจอแน่นอน เพราะว่ามันอยู่ที่..(เขตหนึ่งในกทม.)..งิ เลยคิดว่ามันต้องเจอ คิดว่าวันหนึ่งวันใดต้องเจอกันอีกอะนะ” (ID 8)

1.2.3 สับสนในความคิดความรู้สึก

เมื่อหลายเดือนก่อนหรือหลายปีก่อนหน้าที่จะส่งมอบเด็กกลับคืนนั้น มารดาอุปการะได้ต้อนรับ “เด็ก” คนหนึ่งเข้าสู่ครอบครัวในฐานะ “ลูก” และได้ทุ่มเท ดูแลเลี้ยงดูเด็กคนนั้นด้วยความรักใคร่ เ็นดูราวกับเป็นลูกแท้ๆของตน ตลอดระยะเวลาที่อยู่ร่วมกันความสัมพันธ์ของเด็กและมารดาอุปการะนั้นไม่ต่างอะไรกับความสัมพันธ์ของแม่และลูก เด็กเรียกมารดาอุปการะว่า “แม่” มารดาอุปการะเองก็เรียกเด็กว่า “ลูก” แต่เมื่อถึงเวลาต้องจากกัน เด็กได้ถูกเปลี่ยนการรับรู้และความเชื่อใหม่อีกครั้งว่า ผู้หญิงที่เลี้ยงดูเขามาตลอดระยะเวลาหลายเดือนหลายปีมานี้และเรียกเธอว่าเป็น “แม่” นั้น ตอนนี้ผู้หญิงคนนั้นไม่ใช่ “แม่” ของเขาอีกต่อไปแล้ว ซึ่งมารดาอุปการะเชื่อว่าสิ่งนี้ได้สร้างความสับสนให้เกิดขึ้นในใจของเด็กเช่นเดียวกับที่เธอเองก็รู้สึกสับสนไม่ต่างกัน โดยมารดาอุปการะรู้สึก “ไม่แน่ใจ” ว่าสิ่งที่ตนกำลังทำในฐานะมารดาอุปการะนั้นคือการ “หลอก” เด็กหรือไม่และได้สร้างให้เกิดบุญหรือบาปกันแน่ที่ได้ “หลอก” ให้เด็กคนหนึ่งหลงรักและเชื่อว่าเธอเป็น “แม่” แล้วสุดท้ายวันหนึ่งเขาก็ต้องมารู้ว่าแท้จริงแล้วพวกเขาเป็นแค่ “คนเลี้ยงดู”

“หลอกเขาว่าเป็นพ่อแม่เขา พอเขาจะไปจากกันก็บอกเขาไม่ใช่พ่อแม่ ไม่คิดว่าหลอกหรือ ตอนแรกก็เอ่อ ‘มาหาแม่’ รักเขาเหมือนลูกใช้ปะ พอเขาจะจากไป เราก็ต้องบอก ‘ไม่ใช่แม่หนูนะ’ เวลาที่เด็กมีพ่อแม่เอาคืน ที่เขาไม่ยอมไปจากเรา เขาจะร้อง ทางมูลนิธิ อ้าว!! ‘ไม่ใช่แม่หนูนะ’ เขาต้องบอก แต่เวลาที่เราเลี้ยงเขาอะ เราก็ต้องหลอกว่าเขาเป็นแม่ เป็นพ่อเป็นแม่เป็นญาติคนสนิท เวลาที่เขาไปเด็กมันก็ต้องมีความรู้สึกที่ ตะกี้!! เมื่อวานยังอยู่กับคนนี้เป็นแม่ แล้วทำไมไปมูลนิธิหนักสังคม อ้าวมันไม่ใช่แม่หนูนะ เด็กก็ต้องนี้บ้างอะนะ เรายังนึกเลย”

“ก็เหมือนกับหลอกเขาอะ อีกรูปแบบนี้ก็ได้บ่าบอกรูปอย่างหนึ่งก็ได้บุญ หลอกเด็กพวกนี้” (ID 1)

ในเมื่อพวกเขาได้รับจ้างให้เป็น “แม่” ที่จะต้องทำหน้าที่ดูแลเลี้ยงดูมอบความรัก ความอบอุ่นให้แก่เด็กคนหนึ่งเป็นการชั่วคราว คำถามที่มักจะเกิดขึ้นในใจของพวกเขาซ้ำๆคือ เมื่อภารกิจหน้าที่ได้สิ้นสุดลงแล้วเหตุใดเขาจึงต้องรู้สึกเศร้า เสียใจ และเป็นห่วงเด็กมากมายขนาดนี้ ทั้งๆที่เจ้าตัวน้อยก็เป็นแค่เด็กคนหนึ่งที่ไม่เคยรู้จัก ไม่เคยมีความผูกพันใดๆต่อกันมาก่อน และก็ไม่ใช่ว่าลูกไม่ใช่หลานของพวกเขาแต่อย่างใด แล้วพวกเขาจะยังคงทำหน้าที่นี้ต่อไปเพื่ออะไร เมื่อทุกครั้งที่เด็กเข้ามาให้รักและรู้จัก สุดท้ายก็ต้องจากไปไม่กลับมา โดยเหลือไว้แต่เพียงความเจ็บปวด และเศร้าเสียใจเป็นของ “ก้านัล” ตอบแทนการเลี้ยงดูในทุกๆครั้ง แล้วเหตุใดจึงยัง “ไม่เข็ด” “ไม่เลิก” สิ่งต่างๆเหล่านี้เกิดขึ้นซ้ำๆวนอยู่ในความคิดความรู้สึกของมารดาอุปการะจนเกิดเป็นความ “สับสน” “ลังเล” และ “ไม่แน่ใจ” ในตนเองและการตัดสินใจทำหน้าที่มารดาอุปการะของตน

“บางครั้งคิดว่าเราจะเสียใจทำไมวะ พูดยิ่ง มูลนิธิก็เอามาให้เราเลี้ยง เหมือนจ้างเราเลี้ยงเราก็ได้เงินอะไรอย่างเนี่ยใช้ไหม เราก็ให้ความรักความอบอุ่น แล้วเราทำไมต้องเสียใจด้วย เราคิดถึงเหมือนพูดกับตัวเองว่าเราทำไมต้องเสียใจ ทำไมถึงต้องร้องไห้ เราทำไมถึงต้องเป็นห่วงอะไรขนาดนี้ แต่มันก็ยังคิดอยู่นั้นแหละ” (ID 2)

“บางครั้งก็นึกเลี้ยงทำไม เลี้ยงก็ไม่กลับมาหาเรา แต่ก็ต้องเลี้ยง ทำไมถึงต้องเลี้ยงก็ยังไม่เข้าใจตัวเองว่าทำไมถึงต้องเลี้ยงทั้งๆที่ไม่ใช่ลูก แล้วเรามาตั้งร้องไห้ทำไม ไม่ใช่ลูกเราแล้วไม่ใช่ญาติอะไรเราสักหน่อย แต่ทำไมเราต้องมานั่งร้องไห้”

“ไม่เข้าใจตัวเองว่าทำไมถึงต้องเลี้ยงทั้งๆที่เขาก็ต้องจากเราไปอยู่
ตลอดเวลา แต่มันก็ต้องเลี้ยง” (ID 9)

1.3 ปลื้มใจ ดีใจ

แม้ว่ามารดาอุปการะจะรู้สึกเศร้าโศก เสียใจ เครียดวิตก กังวลกับการจากไปของเด็กมากเพียงใด แต่อีกความรู้สึกหนึ่งที่มีมักจะเกิดขึ้นพร้อมๆกันก็คือ ความรู้สึกปลื้มใจ ดีใจ ความรู้สึกปลื้มใจ ดีใจที่เกิดขึ้นกับมารดาอุปการะเมื่อเด็กได้ส่งกลับคืนสู่ครอบครัวนั้น เป็นความรู้สึกอันเกิดจากความ “สมหวัง สมปรารถนา” ที่อยากให้และอยากเห็น “ลูก” ของตนได้ดี เติบโตสมวัย มีคนรักคนดูแลเอาใจใส่ ได้กลับไปอยู่กับพ่อแม่ มีครอบครัวที่อบอุ่น และได้พบหน้าเด็กอีกครั้งหลังจากที่ได้แยกจากไปเมื่อหลายปีก่อน เมื่อสิ่งที่ใฝ่รอและปรารถนาจะให้เกิดขึ้นบังเกิดเป็นผลสำเร็จ ความรู้สึกดีใจ ปลื้มใจจึงเข้ามาเยือนจิตใจของมารดาอุปการะ ซึ่งความปลื้มใจ ดีใจนี้ยังครอบคลุมถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองของมารดาอุปการะที่สามารถพุ่มพักดูแล ทะนุถนอมชีวิตเล็กๆหนึ่งชีวิตให้รอดปลอดภัยจนถึงปากฝั่งและสามารถส่งมอบเขากลับคืนสู่ครอบครัวได้ในที่สุด

1.3.1 ดีใจ ปลื้มใจที่เด็กได้ครอบครัวและได้กลับไปอยู่กับครอบครัว

เมื่อเด็กที่เคยถูกทอดทิ้งจากพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด ไร้คนรักคนดูแลเอาใจใส่ หรือผู้ให้กำเนิดยังไม่พร้อมที่จะโอบอุ้มดูแลเขาได้ในเวลานั้น ถึงเวลาที่จะได้กลับไปอยู่กับครอบครัว เพราะพ่อแม่และญาติๆของเขาพร้อมที่จะรับเขากลับไปดูแลอีกครั้งด้วยสามารถจัดการสะสางสิ่งต่างๆในชีวิตจนเข้าที่เข้าทาง ในรายที่ไม่สามารถกลับคืนสู่ครอบครัวที่แท้จริงได้เพราะผู้เป็นแม่ไม่สามารถเลี้ยงบุตรของตนต่อไป ก็มีครอบครัวบุญธรรมรับอาสาที่จะดูแลเลี้ยงดูเด็กต่อจากมารดาอุปการะ ส่งผลให้มารดาอุปการะรู้สึกปลื้มใจ ดีใจ ที่เด็กได้กลับไปสู่อ้อมอกของบิดามารดาอีกครั้ง และมีครอบครัวบุญธรรมมาขอรับเด็กไปอุปการะเลี้ยงดู เพราะนั่นหมายความว่าเด็กได้รับการเหลียวแล “ไม่ถูกทอดทิ้ง” ดังเช่นเคย

“มันก็ดีใจคิดว่าเออ...ลูกไปดีเนอะได้ไปอยู่กับคุณพ่อคุณแม่ คุณลุง
นะ เราก็ดีใจ ได้กลับไปสู่อ้อมอกของคุณลุง ปู่ย่า ตายายก็ดีใจ” (ID 4)

“ถ้าเขาเป็นพ่อแม่ทอดทิ้งเลย เขาไปเมืองนอกเราก็ภูมิใจ ภูมิใจ!! แต่
ที่ว่าเขามีพ่อแม่เขารับกลับเราก็ภูมิใจเหมือนกันแหละที่ว่าเขาไม่ถูกทอดทิ้ง”

(ID 1)

แม้จะยอมรับว่าการจากไปของเด็กนั้นได้สร้างความเศร้าโศกเสียใจให้เกิดขึ้น แต่อย่างไรแล้วอีกมุมหนึ่งของความรู้สึกก็อดที่จะดีใจกับเด็กไม่ได้ เมื่อเขาจะได้กลับไปอยู่กับแม่ผู้ให้กำเนิดอีกครั้ง

“ก็เสียใจ แต่ความรู้สึกว่าพีดีใจอย่างหนึ่งว่าเขาได้กลับไปหาแม่เขา
เขาได้อยู่แบบดีขึ้นได้รับความอบอุ่น” (ID 3)

มารดาอุปการะรายหนึ่งได้บอกเล่าถึงความปรารถนาของตนที่เฝ้าภาวนาให้ “ลูก” ที่มีความพิเศษทางร่างกายมีอาการและพัฒนาการดีขึ้น เพื่อที่จะได้มีคนมาขอรับเขาไปอุปการะเลี้ยงดู เพราะหากไม่ดีขึ้น ใจก็กลัวว่า “ลูก” อาจจะต้องกลับไปอยู่สถานสงเคราะห์อีกครั้ง และเมื่อเขาดีขึ้น มีชาวต่างชาติมาขอรับเขาไปอุปการะเลี้ยงดู ความดีใจเป็นที่สุดจึงเข้ามาเกาะกุมเต็มหัวใจของผู้เป็น “แม่” อุปการะ

“ดีใจ ดีใจมากที่เขาได้ครอบครัว แต่ก่อนที่เขายังไม่ได้ไป... นอนนึก
อยู่ทุกวันว่าขอให้เขาดีขึ้นจะได้มีคนมาขอ แล้วก็จะได้มีคนมาขอจริง ก็ดีใจมาก” (ID 1)

1.3.2 ภูมิใจในตนเองที่เลี้ยงเด็กรอดฝั่ง

จากชีวิตเล็กๆที่เคยขาดคนคอยอุ้มชู ดูแล ใส่ใจ ถูกทิ้งให้เดียวดายตั้งแต่ลืมตาดูโลกได้เพียง 2 วัน บ้างถูกทำร้าย บ้างจะถูกเร่ขาย เจ็บป่วย มีพัฒนาการล่าช้าและความผิดปกติทางร่างกาย แต่ตลอดช่วงระยะเวลาที่เด็กได้มาอาศัยอยู่ในครอบครัวอุปการะ มารดาอุปการะได้ทำหน้าที่ทดแทนพ่อแม่ของเด็ก จนเด็กน้อยมีโอกาสได้เติบโตอย่างสมวัย ซึ่งความเหนื่อยยากที่ทุ่มเทดูแล อดหลับอดนอน พาเด็กไปพบแพทย์ทุกๆสัปดาห์ ได้กลับกลายเป็นความชื่นใจ ภูมิใจในตนเองที่ในที่สุดก็สามารถเลี้ยงดูเด็กจนรอดชีวิต และส่งเขาถึงฝั่งจนได้กลับไปสู่อ้อมอกของพ่อแม่

“มันก็ดีนะที่ว่าเลี้ยงเด็กให้คนหนึ่งให้รอดไป แบบเลี้ยงให้ดีที่สุดให้ไป
อยู่กับแม่เขา มันก็น่าภูมิใจนะ บางคนเขาบอกโห...2 วันเองเหวอ ประมาณ
ว่าเราจะเลี้ยงได้ไหม แต่เราก็เลี้ยงมาได้ เลี้ยงดีด้วย เราก็เออภูมิใจนะที่เลี้ยง
เด็กคนนี้ให้ไปอยู่กับแม่เขาได้” (ID 3)

แม้ว่าบางรายอาจไม่ได้กลับไปสู่อ้อมอกของพ่อแม่ดั้งเดิม แต่อย่างน้อยเขาก็มีครอบครัวอีกครอบครัวหนึ่งที่พร้อมจะรับเขาไปดูแลในฐานะสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว ซึ่งนั่นก็เป็นสิ่งที่น่าภูมิใจว่าในวันนี้เราได้ดูแลเขาจนกระทั่งเขาได้ไปได้

“เราภูมิใจที่ว่าเราเลี้ยงเขามา นะ เลี้ยงเขามาให้ เหมือนแบบรอดฝั่งให้เขาไปได้ดี ก็ภูมิใจตรงนี้ที่ว่าเขาได้ครอบครัว ถ้าเราจะมาเลี้ยงเองเราคงไม่มีปัญหาหรอก แต่ก็ภูมิใจที่ว่าเราดูแลเขามาจนกระทั่งเขาได้ไปได้” (ID 8)

1.3.3 สมหวัง ดีใจที่เด็กกลับมาเยี่ยมและจำได้

เมื่อเด็กจากไปแล้ว ช่วงเวลาหนึ่งที่มารดาอุปการะเฝ้ารอที่จะให้เกิดขึ้นสักครั้ง คือช่วงเวลาของการได้กลับมาพบกันอีกครั้ง ครอบครัวบุญธรรมหลายๆครอบครัวได้พา “ลูก” น้อยๆเริ่มโตเป็นหนุ่มสาวกลับมาเยี่ยมเยียน “แม่” ที่เคยเลี้ยงดูยังเมืองไทย แม้ว่ามารดาอุปการะส่วนใหญ่ต่างเฝ้ารอที่จะได้พบกับช่วงเวลานี้ แต่มารดาอุปการะหลายรายก็ไม่เคยได้สัมผัสกับความรู้สึกของการได้กลับมาพบกัน ในรายที่ได้สัมผัสกับช่วงเวลาของการได้พบหน้า “ลูก” ที่ได้จากไปเนิ่นนานอีกครั้ง ความรู้สึกจึงเต็มไปด้วยความสมหวัง อิมเมจที่ได้พบ ปลื้มใจที่ได้เห็นเด็กเติบโตหน้าตาแจ่มใส ผิวพรรณสะอาดสะอ้าน และความดีใจดูเหมือนจะยิ่งเพิ่มทวีเมื่อ “ลูก” ยังสามารถจดจำ “แม่” คนนี้ได้ และแสดงให้เห็นถึงสายใยของความรักความผูกพันที่เคยมีต่อกันผ่านภาษากายด้วยการหอมและสวมกอด

“เขาก็มาหา เข้ามาหาเราแล้วก็กอด ก็ร้องไห้กันทั้งแม่ทั้งลูกเลย เขาก็จำได้ ถามจำได้หรือยังลูกก็ตอบจำได้แล้ว ก็ดีใจมากเลย... ดีใจ” (ID 9)

“เด็กคนแรกที่พี่เลี้ยงไปเนี่ย พ่อเขาไม่ให้ความหวังอะไรเลยนะ แต่กลับมาโอเค ยอมรับ ดีใจมาก... สมหวังที่ว่าเออ...กลับมาเขาจำเราได้ เขายังเหมือนยังผูกพันกับเราอยู่ เข้ามากอดมาหอม” (ID 3)

แต่ความดีใจ สมหวังเมื่อเด็กกลับมาพบกันอีกครั้งไม่ได้เกิดขึ้นเสมอไป เมื่อการเฝ้ารอการกลับมาของเด็กนั้นถูกเจ็วไว้ด้วย “ความหวัง” ที่อยากจะเห็นสายใยที่เคยผูกสร้างเมื่อครั้งวันวานยังคงอยู่ดั้งเดิมหรืออย่างน้อยก็มีร่องรอยหลงเหลือให้ได้พบเห็น เช่น เด็กกลับมาหาแล้วจำได้ วิ่งเข้าหา หรือสวมกอด หากแต่ความจริงที่ได้พบกลับตรงกันข้าม เด็กจำไม่ได้ สองสายตาคู่นั้นเต็มไปด้วยความหวาดระแวงราวกับคนแปลกหน้าที่ไม่เคยพบและรู้จักกัน แกรมยังมีท่าที่ต่อต้านไม่ยอมเข้าหา สิ่งเหล่านี้ได้สร้าง “ผิดหวัง” เสียใจให้แก่มารดาอุปการะเกินกว่าหัวใจของคนเป็น

“แม่” จะทำใจยอมรับได้ว่า “ลูก” ลืมเราไปแล้ว และเพื่อตัดปัญหากับการต้องเสียดายที่จะพบกับความผิดหวังและเสียใจเช่นนี้ มารดาอุปการะบางรายจึงตัดสินใจร้องขอต่อเจ้าหน้าที่ไม่ให้พาเด็กกลับมาเยี่ยมตนอีกต่อไป ดังเช่นเรื่องราวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่ยกเล่าความรู้สึกในช่วงเวลานั้นพร้อมทั้งน้ำตา

“พอมาถึงแบบเหมือนแบบเด็กคนนี่เพิ่งเห็นหน้าเราครั้งแรก ไม่เข้าหาไม่... ความรู้สึกผิดหวังอะ”

“ความรู้สึก...มันแบบ... ไม่รู้อะเด็กจำเราไม่ได้เลย เราเลี้ยงมา เราอะไรมา... ไม่มีอะไรหลงเหลือตรงนั้นเลย”

“พี่กลัวเจอแล้วจะเหมือนกับที่พี่เจอ คือเด็กไม่หาพี่ ความหวังที่เราหวังไว้เยอะๆ มันก็หมดไปเข้าใจไหม เหมือนเราผิดหวังอะไรแรงๆ ก็รู้สึกว้าเหว...ปล่อยให้คิดถึงอย่างนี้ดีกว่า ถ้าเจอแล้วก็ได้ทำอะไรมาเลยอย่างนี้ ไม่รู้จะเจอทำไม” (ID 3)

1.4 ทำใจ

แม้ว่ามารดาอุปการะจะรู้สึกเศร้าโศก เสียใจ คิดถึง กังวลและเป็นห่วงเด็กมากมายสักเพียงใด แต่ก็ต้องพยายามทำใจและเตรียมใจที่จะพบ ยอมรับ และจัดการกับความเจ็บปวดอันเกิดจากที่ต้องพลัดพรากจากเด็กนั้น ด้วยรู้ว่าเด็กไม่มีทางที่จะได้อยู่กับตนไปตลอด อย่างไรก็ตามแล้วสักวันหนึ่งเด็กจะต้องจากไปอย่างแน่นอน โดยมารดาอุปการะเริ่มที่จะทำใจได้เมื่อมีประสบการณ์การส่งเด็กกลับคืนมากขึ้น

1.4.1 ทำใจไม่ได้

“ทำใจไม่ได้” เป็นความรู้สึกหนึ่งที่เกิดขึ้นกับมารดาอุปการะ เมื่อต้องพลัดพรากจาก “ลูก” อันเป็นที่รักที่ได้เฝ้าเลี้ยงดูทะนุถนอมมาเป็นอย่างดี โดยเหตุผลที่มารดาอุปการะได้บอกเล่าถึงสาเหตุที่ทำให้ตนทำใจไม่ได้นั้นล้วนแล้วแต่เกิดจาก “ความยึดมั่นถือมั่น” ว่าเด็กเคยเป็นของตน เคยเลี้ยงดูมา เคยได้เล่น เคยได้ยินเสียงอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวัน เมื่อมารดาอุปการะต้องสูญเสียสิ่งที่เคยมีที่ทั้งรักและผูกพันจึงเป็นการยากแก่การทำใจ

“ทำใจ แต่ถามว่าทำใจได้ไหม มันทำใจไม่ได้” (ID 7)

“แต่ในใจลึกๆมันทำใจไม่ได้อยู่แล้ว มันก็เสียใจ เราเลี้ยงของเรามาตั้งแต่เล็ก” (ID 9)

“ทำใจไม่ได้ เพราะเราเคยได้ยินเสียง เคยเล่นเคยอะไรอย่างนี้” (ID 2)

1.4.2 พยายามทำใจ และเตรียมใจ

แม้ว่าทุกครั้งที่ถูกจากไปมารดาอุปการะจะอดเศร้าเสียใจ สะเทือนใจไม่ได้ แต่อย่างไรแล้วพวกเขาก็ต้องพยายามทำใจ เมื่อรู้ดีว่าสักวันหนึ่งเด็กจะต้องจากพวกเขาไปอยู่กับพ่อแม่ที่แท้จริงหรือพ่อแม่บุญธรรมของเขาอย่างแน่นอน โดยเธอไม่อาจที่จะปฏิเสธหรือหนีวรั้งเด็กเอาไว้ได้ วิธีการหนึ่งที่มาตราอุปการะใช้ในการทำใจและเตรียมใจตนเอง คือ การเฝ้าบอากับตัวเองอยู่เสมอว่า เด็กไม่ใช่ลูกของเราและเขาต้องจากเราไป

“ในความรู้สึกของพี่ก็มีความเสียใจบ้าง แต่ก็ทำใจได้เพราะว่าลูกของเขาอะนะ เขาก็จะต้องเอาไป ก็มีความเสียใจ คิดอยู่ตลอดเวลาสักวันหนึ่งเขาจะต้องเอาลูกไปจากเราแน่นอน ก็คิดอยู่ตลอดเวลา” (ID 4)

“ตอนเอาไปอะเสียใจหน่อย แต่ก็ต้องทำใจเพราะว่าเขาต้องเอาไป พ่อแม่เขาพร้อมรับกลับ เขาก็ต้องเอากลับ” (ID 6)

“คือเรารู้ไงว่าเออ ถึงเวลานะอะไรอย่างนี้ เราก็โอเค ทำใจนิดนึง” (ID 7)

“ก็ทำใจทุกครั้งที่นะ พยายามทำใจ เออ... ‘เขาไปอยู่กับแม่เขา’ ” (ID 3)

เช่นเดียวกับมารดาอุปการะรายหนึ่งที่ได้บอกเล่าถึงช่วงเวลาที่เราได้พบกับมารดาที่แท้จริงของเด็กเพื่อส่ง “ลูก” คืนให้กับเขา แม้ว่าขณะนั้นเสียงเรียกร้องภายในใจของเธอจะบอกเธอให้หนีวรั้งเด็กเอาไว้ด้วยไม่ยอมให้เด็กต้องจากไป แต่เธอก็รู้ดีว่าเด็กไม่ใช่ลูกของตนและถึงเวลาที่ต้องแยกจากกันแล้ว ดังนั้นสิ่งที่เธอควรทำคือ “ทำใจ”

“มันยังงี้ก็ไม่วู้ พอยื่นมือไปก็คือไม่ยอมอะ เหมือนเราอยากจะได้ ลูกเรากลับมา แต่อี้!! มันผิดนะ มันเหมือนมันคัดค้านกันเนอะ มันผิดนะ ไม่ใช่ลูกเรานะต้องให้เขาไป ก็คือต้องทำใจได้ไง ต้องทำใจในจุดนี้ แต่ก็ร้อง ทุกคนอะนะ พี่ว่าจะไม่ จะไม่ มันอดไม่ได้อะ ความรู้สึกของเราที่มันเนอะ ความผูกพันที่เราเลี้ยงมา” (ID 9)

1.4.3 เริ่มทำใจได้ เมื่อมีประสบการณ์

แม้ว่าการส่งเด็กรายแรกๆ กลับคืนสู่ครอบครัวจะสร้างความเศร้าโศกเสียใจให้แก่ มารดาอุปการะเป็นอย่างมากจนไม่อาจทำใจได้ แต่เมื่อมารดาอุปการะต้องพบกับความเจ็บปวด เสียใจกับการจากไปของเด็กซ้ำแล้วซ้ำเล่า นั่น กลับได้สร้าง “ภูมิคุ้มกัน” ให้เกิดขึ้นแก่ มารดาอุปการะ จนสามารถเผชิญกับความเศร้าโศกเสียใจเมื่อเด็กต้องจากไปได้ดีขึ้น และทำใจได้มากขึ้น เมื่อประสบการณ์ที่ผ่านมาได้บอกให้เธอรู้และเข้าใจว่าอย่างไรแล้วเด็กก็ต้องจากไป แม้ว่า ความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ได้กลายเป็นความ “เจ็บจนชินชา” แต่นั่นก็ส่งผลให้ความ เจ็บปวดและช่วงระยะเวลาของความเศร้าโศกเสียใจกับการจากไปของเด็กในรายหลังๆ เกิดขึ้น น้อยลงและมีระยะเวลาสั้นลง เนื่องจากมารดาอุปการะสามารถทำใจได้มากขึ้น

“อือหือ คนแรกนะบอกไม่ถูกเลย อือหือ..เสียใจมากๆเลย”

“ร้องอย่างเด็กๆเลยร้องเป็นวันๆเลย ตอนนี้นั้นชินชาไปไหน มั่นชินชา ลูก ชินชา... คือว่ามันเคยซะแล้ว เลี้ยงไปเลี้ยงมากก็ชินชาเลยไงเนะ ชินชา บาง คนก็เอาไปไวบางคนก็เอาไปซ้ำ แต่ระยะหลังๆนี้เขาเอาไปไวไง อือ.. แบบมัน นานแล้วเราก็นอนไปนะ ชินชาไป”

“เดี๋ยวนี้ค่อยยังชั่วละ คือว่าบ่อยัง ไม่ก็เดือนเอาไปไม่กี่เดือนเอาไป”

(ID 6)

“กลับมาที่เศร้าหน่อย คนแรกอะมาก แล้วคนสองนี่แบบว่าเราก็มั เริ่ม ชักทำใจได้บ้างแล้ว มันก็มีบ้างเศร้าอยู่สองวัน พอนั่นก็ทำใจ” (ID 5)

“กลับบ่อยๆ น่องมาแล้วน่องก็ไปอะไรอย่างนี้ ชิน ใช้เวลาทำใจสัก 2 วันประมาณนี้” (ID 7)

“คนใหม่ๆก็ไม่ค่อยเท่าไรแล้ว ก็คือพอทำใจได้ รู้แล้วว่าเขาต้องจาก เราไป ลูกเขา” (ID 9)

แต่สำหรับมารดาอุปการะบางรายแล้วที่ถึงแม้จะมีประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะมาถึง 19 ปี และได้ส่งมอบเด็กกลับคืนสู่อ้อมอกของบิดามารดาที่แท้จริง และครอบครัวบุญธรรมมาแล้ว 15 ราย กลับพบว่าเมื่อถึงเวลาที่เด็กต้องจากอ้อมอกไปอยู่กับครอบครัวอีกครอบครัวหนึ่งในแต่ละครั้ง เธอเองก็ไม่สามารถทำได้เลยสักครั้ง ไม่ว่าจะผ่านประสบการณ์การเลี้ยงดูเด็กมาแล้วกี่รายก็ตาม ด้วยเพราะเธอยังคงมีความรักและคิดถึงมอบให้กับลูกๆของเธอทุกคนที่ผ่านได้เข้ามาในชีวิตอยู่เสมอ

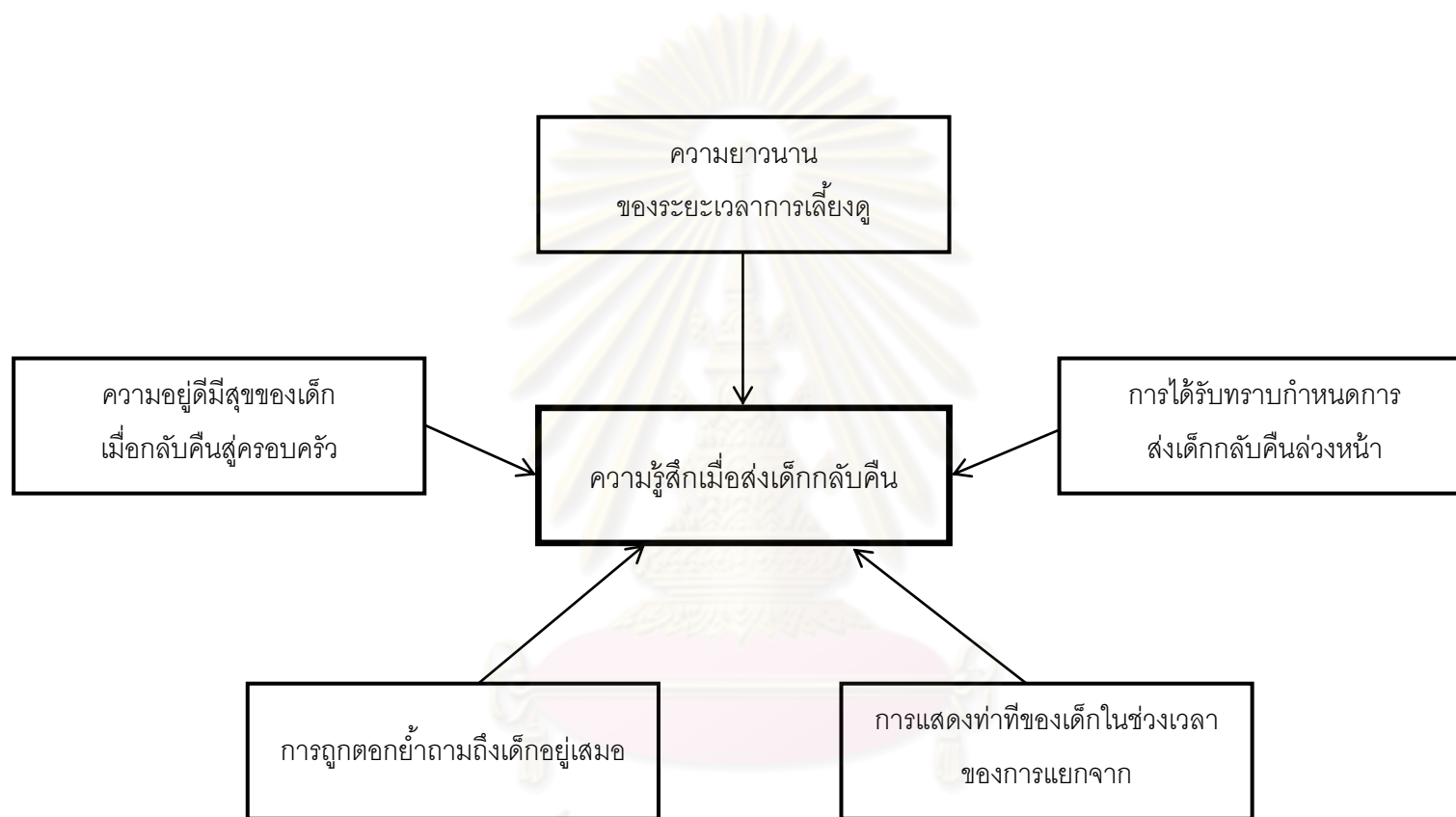
“บางคนบอกว่าเสียใจใหม่ เศร้าใหม่ ทำใจได้ใหม่ ทำใจไม่ได้นะ มันก็ยังคิดถึงยังเหมือนเดิม บางคนเขาบอกว่า ทำใจไม่ได้หรือเลี้ยงหลายๆคน มันก็ทำใจไม่ได้” (ID 1)

เช่นเดียวกับมารดาอุปการะอีกรายที่มีประสบการณ์การจากไปของเด็กถึง 13 ครั้ง แต่ทุกๆครั้งที่ผ่านมามีเธอก็ยังคงร้องไห้เสียใจเสมอ แม้ว่าบางครั้งก่อนที่จะส่งมอบเด็กคืนเธอจะพยายามทำใจและหักห้ามใจตนเองไม่ร้องไห้ เสียใจ แต่เธอก็ไม่เคยทำได้สำเร็จเลยสักครั้ง จนเธอเองคิดว่าเธอคงจะต้องเสียน้ำตาให้กับการจากไปของเด็กอย่างนี้ไปตลอดอย่างแน่นอน

“คงไม่ได้อะ ก็ต้องเป็นอย่างนี้ตลอด ทุกคนเลยนะ ทุกคนอะ พยายามบางครั้งจะหักใจว่าเออเดี่ยวไปเนี่ยก็จะไม่ร้อง พยายามอย่าร้อง แต่ป่าด้อย (นามสมมติ) เขาก็เห็นทุกครั้ง ทุกคน” (ID 8)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรู้สึกเมื่อส่งเด็กกลับคืน

ภาวะต่างๆที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อได้ส่งเด็กกลับคืนสู่ครอบครัวดังได้มาแล้วกล่าวข้างต้นนั้นจะเกิดขึ้นมากน้อย เข้มข้นหรือเบาบางลงอย่างไรขึ้นอยู่กับความยาวนานของระยะเวลาการเลี้ยงดูที่เด็กได้อาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ การได้รับทราบกำหนดการส่งเด็กกลับคืนล่วงหน้าจากเจ้าหน้าที่ การแสดงท่าทีร้องไห้เรียกหา และพูดรำลาของเด็กในช่วงเวลาของการแยกจาก และการถูกตอกย้ำถามถึงเด็กอยู่เสมอ ตลอดจนความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อกลับคืนสู่ครอบครัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อความคิด อารมณ์ และความรู้สึกภายในจิตใจของมารดาอุปการะ ดังแผนภาพที่ 3



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 3
ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรู้สึกลังเลเมื่อส่งเด็กกลับคืน

2.1 ความยาวนานของระยะเวลาการเลี้ยงดู

ปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่ออารมณ์ และความรู้สึกภายในจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อถึงช่วงเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กกลับคืนสู่ครอบครัวคือ ความยาวนานของระยะเวลาการเลี้ยงดู ด้วยบทบาทของมารดาอุปการะที่มีหน้าที่ในการให้ความรักความอบอุ่นและการดูแลเอาใจใส่แก่เด็ก เช่นเดียวกับที่เด็กพึงได้รับจากครอบครัวนั้น ทำให้การทำหน้าที่ของมารดาอุปการะจึงไม่ต่างอะไรกับการทำหน้าที่ของ “แม่” ที่ให้การดูแลเลี้ยงดู “ลูก” และด้วยความใกล้ชิดที่มารดาอุปการะต้องอยู่ร่วมกับเด็กและดูแลเด็กในทุกๆวันตลอด 24 ชั่วโมงเป็นระยะเวลาหลายเดือนหรือหลายปีนั้น ได้ก่อให้เกิดเป็นความรักความผูกพันอันแน่นแฟ้นขึ้นระหว่างมารดาอุปการะและเด็ก จนมารดาอุปการะเองเกิดความรู้สึกว่าเด็กเป็นเสมือน “ลูก” และเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวของพวกเขา

“เหมือนความผูกพันของเราอะ เหมือนลูกเราเลยเนอะเลี้ยงมาเหมือนทุกอย่างอะ ก็ลูกเขาอยู่กับเราทั้งวันทั้งคืนอะไรอย่างนี้” (ID 9)

“เลี้ยงมานานเลี้ยงไม่ใช้น้อยๆ เลี้ยงจน หือ.. เหมือนว่าเป็นคนในครอบครัวเราเลย เหมือนกับเป็นลูกสาวของเราเลย” (ID 2)

และเมื่อมารดาอุปการะได้ปล่อยให้ความผูกพันก่อตัวขึ้นผ่านวันและเวลา ผลที่ตามมาเมื่อถึงวันที่ต้องส่งมอบเด็กกลับคืนสู่ครอบครัวจึงเต็มไปด้วยความเจ็บปวดเมื่อต้องพรากจากเด็กที่ตนทั้งรักและผูกพัน โดยพบว่าระยะเวลาที่เด็กได้อาศัยอยู่ภายใต้ร่มกอดและการดูแลของมารดาอุปการะยิ่งยาวนานเท่าไร สายใยแห่งความผูกพันก็จะยิ่งกระชับและแน่นแฟ้นมากขึ้นเท่านั้น อันส่งผลให้เมื่อถึงเวลาที่ต้องพลัดพรากแยกจาก มารดาอุปการะจึงรู้สึกเหมือน “ใจจะขาด” สูญเสีย และเสียดายที่เด็กต้องจากไป รวมทั้งรู้สึกคิดถึงมากจนยากที่จะลืมเลือนซึ่งทำให้ต้องใช้ระยะเวลาในการทำใจยาวนาน แตกต่างกับการจากไปของเด็กที่มีระยะเวลาการเลี้ยงดูเพียงไม่นานก็ต้องส่งมอบกลับคืนให้กับครอบครัว ความสะเทือนใจและความรู้สึกต่างๆที่เกิดขึ้นเมื่อถึงเวลาที่ต้องแยกจากจึงน้อยและเบาบางกว่า เนื่องจากความผูกพันของมารดาอุปการะที่มีต่อเด็กนั้นยังเกิดขึ้นไม่มากเท่าใดนัก

“ถ้าเกิดเลี้ยงมาตั้งแต่แรก ความรู้สึกของเรามันเหมือนแบบลูกเราแท้ๆ พอเวลาไปแล้วมันเหมือนใจจะขาดเหมือนกันนะ” (ID 9)

“เสียดายแบบเขาต้องไปจากเรา เราอยู่กับมาตั้งก็ปี 2 ปี ปีกว่าๆ ความผูกพันมันก็ต้องเยอะขึ้นอยู่แล้ว” (ID 5)

“บางทีก็ 9 เดือน บางทีก็ 12 เดือน บางทีก็ 30 เดือนนะ แต่ละคนไม่เหมือนกัน ก็เลี้ยงมา เลี้ยงมากก็คิดถึงมากนะ ความผูกพันมันก็เยอะ” (ID 4)

“น้องพอล (นามสมมติ) นี่ก็ไม่นานหรอกเลี้ยงอย่างมากปึกว่าๆเขาก็ไปแล้ว ความผูกพันมันก็จะน้อยไม่ค่อยเท่าไรก็อาจจะมีการให้บ้าง แต่คนที่อยู่กับเรานาน ทำให้ผูกพันกับเรา ทำให้นานกว่าจะลืมได้” (ID 8)

“ไปไวก็ไม่แน่นเท่าไรนะก็ไม่ค่อยเป็นห่วงเท่าไร เอาไปเล็กๆอย่างนี้ก็ค่อยยังชั่วหน่อย ถ้าเอาไปตอนโตเนี่ยโห... ใจแทบขาดเลย คือว่ากินนอนอยู่กับเรากอดกันอะไรกัน อยู่ด้วยกันอย่างมันนานอะนะ มันก็ผูกพัน” (ID 6)

ดังนั้นความผูกพันของมารดาอุปการะที่มีต่อเด็กในกรณีที่มีมารดาที่แท้จริงได้ทำสัญญายกมอบเด็กให้กับมูลนิธิเพื่อจัดหาครอบครัวบุญธรรมนั้นก็น่าจะเกิดขึ้นมากกว่ากรณีของเด็กที่มีมารดาที่แท้จริงฝากเลี้ยงไว้ชั่วคราว เนื่องจากกระบวนการจัดหาครอบครัวบุญธรรมนั้นมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและต้องใช้ระยะเวลายาวนานกว่าที่เด็กจะมีคนขอมารับไปอุปการะ ด้วยเหตุนี้เด็กจึงต้องอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะเป็นระยะเวลาโดยเฉลี่ยแล้วจะอยู่ที่ประมาณ 1 – 2 ปี ซึ่งต่างจากกรณีของเด็กที่มีมารดาที่แท้จริงฝากเลี้ยงเอาไว้ชั่วคราวที่เด็กจะอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะเพียง 6-8 เดือนก่อนที่จะกลับคืนสู่ครอบครัว ดังตัวอย่างคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่ง

“ถ้าถามว่าเด็กมีแม่กับเด็กไม่มีแม่ ความผูกพันอันไหนมากกว่ากัน เด็กไม่มีแม่มากกว่า เพราะเราเลี้ยงระยะยาว” (ID 9)

แต่สำหรับมารดาอุปการะวัย 58 ปีที่ผ่านประสบการณ์การเลี้ยงดูเด็กมาแล้ว 16 ราย กลับเห็นว่าความยาวนานของระยะเวลาในการเลี้ยงดูเด็ก ไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความผูกพันของเธอที่มีต่อเด็กนั้นเพิ่มมากขึ้นเป็นพิเศษแต่อย่างใด เพราะไม่ว่าเธอจะมีเวลาในการดูแลอุปการะเด็กยาวนานเท่าไร 3 เดือน 10 เดือน หรือ 40 เดือน เธอก็พร้อมที่จะมอบความรักความอบอุ่นให้กับเด็กทุกคนที่ผ่านเข้ามาในชีวิตของเธอเสมอ และทุกครั้งเมื่อถึงเวลาที่เด็กต้องจากไป เธอเองก็ต้องพบกับความสะเทือนใจ และต้องทบทวนคิดถึงเด็กเหมือนกันไม่ว่าเด็กคนนั้นจะอยู่กับเธอเพียงไม่กี่เดือนหรือหลายปีก็ตาม

“พี่ว่าเลี้ยงนานหรือไม่นานก็มีความรู้สึกรักเหมือนกัน... มันสะเทือนใจหมดแหละ คิดถึงเหมือนกัน” (ID 1)

เช่นเดียวกับเรื่องราวของมารดาอุปการะรายหนึ่งที่เธอมักจะได้รับคำแนะนำจากคนอื่นๆ ให้ลองเปลี่ยนมารับเด็กโตไปอุปการะเลี้ยงดูแทนเด็กเล็กหรือเด็กทารกบ้าง เพื่อจะช่วยให้เธอนั้นสามารถทำใจได้ง่ายขึ้นเมื่อถึงเวลาที่เด็กต้องจากไป ด้วยเพราะเชื่อว่าการดูแลเด็กโตจะไม่ก่อให้เกิดความผูกพันมากเท่าเด็กเล็กที่ต้องคอยอุ้มชูดูแลใกล้ชิดจนให้ความรู้สึกเหมือนว่าเด็กเป็นลูกแท้ๆ แต่สำหรับเธอแล้วกลับไม่ได้เป็นเช่นนั้น เพราะการเลี้ยงดูเด็กไม่ว่าจะเป็นเด็กเล็กหรือเด็กโตก็ได้สร้างความผูกพันให้เกิดขึ้นในใจของเธอเสมอ

“ใครเขาก็บอกว่าให้เปลี่ยนมาเลี้ยงเด็กโตบ้าง ภาวะจิตใจเราจะได้แบบว่า... เช่นว่าเลี้ยงเด็กโตเองไม่ค่อยผูกพัน ก็คือไม่ใช่ในความรู้สึกของพี่ คนที่เราเลี้ยงอยู่เราจะไม่ผูกพันได้ไง... พี่เลี้ยงมายี่สิบกว่าคนนี่ก็ผูกพันทุกคน”

(ID 3)

จากคำบอกเล่าของเจ้าหน้าที่โครงการครอบครัวอุปการะพบว่าอายุของเด็กเมื่อแรกรับนั้นจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับความยาวนานของระยะเวลาการเลี้ยงดูเด็ก โดยอายุเฉลี่ยของเด็กในการรับเข้าโครงการครอบครัวอุปการะนั้นจะมีอายุระหว่าง 0-6 ปี ซึ่งหากเด็กเข้าสู่โครงการครอบครัวอุปการะตั้งแต่อายุยังน้อยๆ ก็จะสามารถจัดหาครอบครัวบุญธรรมให้แก่เด็กได้ง่ายและรวดเร็วกว่าเด็กโต จึงทำให้เด็กมีระยะเวลาในการอยู่กับมารดาอุปการะสั้นกว่าเด็กที่รับมาอุปการะตอนโต ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประเด็นในเรื่องของอายุเด็กเมื่อแรกรับมาอุปการะเลี้ยงดูนั้น ก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับความผูกพันของมารดาอุปการะที่มีต่อเด็กด้วยเช่นกัน

2.2 การได้รับทราบกำหนดการส่งเด็กกลับคืนล่วงหน้า

ในขั้นตอนของการส่งเด็กกลับคืนสู่ครอบครัว โดยปกติแล้วมารดาอุปการะทุกรายจะได้รับแจ้งให้ทราบล่วงหน้าถึงกำหนดการที่จะต้องส่งมอบเด็กกลับคืนในอีก 1-2 เดือนข้างหน้า ทั้งนี้เพื่อให้มารดาอุปการะได้มีเวลาในการเตรียมตัวเตรียมใจให้พร้อมที่จะเผชิญกับการพลัดพรากที่กำลังจะเกิดขึ้น ซึ่งหากมารดาอุปการะได้รับแจ้งกระทันหันก็จะก่อให้เกิดความรู้สึกไม่สบายใจ ใจหาย ไม่สามารถทำใจได้ เพราะไม่มีเวลาได้เตรียมตัวเตรียมใจเอาไว้ล่วงหน้า ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจึงเหมือนกับต้อง “หักดิบ” ส่งผลให้มารดาอุปการะต้องรู้สึกเจ็บปวดและทำใจยากลำบากมากยิ่งขึ้นกับการจากไปของเด็ก ดังนั้นมารดาอุปการะจึงต้องการที่จะได้รับทราบกำหนดการส่งเด็กกลับคืนล่วงหน้าเป็นระยะเวลานานๆ เพื่อจะได้มีเวลาในการทำใจ

“อยู่ๆจะเอาไปอย่างนี้ไม่ได้เลย ไม่ได้เด็ดขาด ต้องบอกให้นานหน่อย ล้วงหน้าให้นานๆหน่อย” (ID 6)

“เขาจะบอกตลอดให้พี่เตรียมตัวว่าเดือนหนึ่งหรืออะไรประมาณนี้ เขาจะบอกล่วงหน้าว่า ‘พี่ เขาเอาคืนแล้วนะ’ แล้วก็เลี้ยงมาอีกคนหนึ่งไม่ได้บอกเลยคนนั้น บอกปับแล้วก็เอากลับปับ พี่ก็เลย เล่นไปเลยนานๆที่ ‘อะไรเนี่ย ไม่ให้พี่ทำใจเลยหรือ เลี้ยงมาขนาดนี้’ บอกล่วงหน้าพี่ไม่ว่านะ” (ID 3)

“ไม่สบายใจคือเอาไปเร็วมากไป เราทำใจยังไม่ได้ ถ้าให้เวลาเราสักเดือนอย่างนี้เรายังพอทำใจได้ว่าเด็กยังอยู่กับเรานานนะ นี้อย่างคุยกันวันนี้ วันจันทร์เขามารับแล้ว... ยังทำใจไม่ได้ไง เอาไปเร็ว ถ้าอยู่กับเราสักเดือนหนึ่ง เราก็ยังค่อยๆพอนั้นได้ แต่นี่ต้องหักดิบเลย” (ID 8)

ทั้งนี้พบว่ากรณีที่มารดาอุปการะจะได้รับทราบกำหนดการส่งเด็กกลับคืนล่วงหน้าช้าหรือเร็ว นั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการตัดสินใจของมารดาที่แท้จริง ซึ่งในหลายครั้งพบว่ามารดาที่แท้จริงมีการตัดสินใจเปลี่ยนไปมาว่าจะขอรับเด็กกลับไปเลี้ยงดูด้วยตนเองหรือยกมอบเด็กให้กับมูลนิธิเพื่อจัดหาครอบครัวบุญธรรมต่อไป การขาดความแน่นอนในการตัดสินใจรับเด็กกลับคืนของมารดาที่แท้จริงนี้เองได้สร้างความสับสนให้กับมารดาอุปการะที่จะต้องคอยปรับและเตรียมใจใหม่ ทุกครั้งที่ได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่ เพราะมารดาอุปการะรู้ดีว่านั่นหมายถึงระยะเวลาที่เด็กจะได้อาศัยอยู่กับเธอต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน เนื่องจากการฝากเลี้ยงชั่วคราวและการยกมอบให้กับมูลนิธินั้นจะมีระยะเวลาที่เด็กจะอยู่ในความอุปการะสั้นยาวต่างกัน (ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นในส่วนของความยาวนานของระยะเวลาการเลี้ยงดู)

มารดาอุปการะรายหนึ่งได้บอกเล่าถึงเหตุการณ์ที่เธอต้องประสบกับความหงุดหงิด ไม่สบายอันเกิดจากความไม่แน่นอนของกำหนดการส่งเด็กกลับคืนที่เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา เนื่องจากวันหนึ่งมารดาที่แท้จริงตัดสินใจขอรับลูกกลับคืน แต่สุดท้ายก็เปลี่ยนใจไม่ขอรับกลับและต้องการยกลูกให้กับมูลนิธิ ก่อนที่จะมาขอรับกลับคืนอีกครั้งในภายหลัง สิ่งเหล่านี้เองทำให้มารดาอุปการะรู้สึกเหมือนถูก “ทำร้ายจิตใจ” เพราะต้องคอยปรับและทำใจใหม่ตามความต้องการของบุคคลอื่น อยู่เสมอ ส่งผลให้มารดาอุปการะรู้สึกเหมือนว่าเธอกำลังถูกล้อเล่นกับความรู้สึก และเกิดความเคลือบแคลงสงสัยและน้อยเนื้อต่ำใจว่า “เห็นพวกเราเป็นอะไร”

“เราก็ทำใจไปเถอะ เดี่ยวเอาคืนไม่เอาคืน เขาจะเป็นแบบนี้ แม่ก็มี ส่วนหนึ่งนะที่ทำร้ายจิตใจแม่อุปการะ เช่นอยู่ดีๆเอาคืนแล้วอยู่ดีๆก็ไม่เอา แล้ว”

“กำลังทำใจได้ กำลังตื่นออกมาหน่อย เจ้าหน้าที่มาพูด ‘พี่ เขาไม่เอา คืนอีกแล้วนะอยู่อีกสองเดือน’ อ้าว เราก็เริ่มเปลี่ยนแล้ว ใจ เด็กอยู่กับเรานาน อีกหน่อย ดีใจ ความรู้สึกดีใจว่าเด็กจะได้อยู่กับเรา เดี่ยวมาบอกอีกแล้ว ‘พี่ เขาจะเอาคืนแล้วนะ พรุ่งนี้พี่เตรียมของเตรียมอะไรเก็บให้หมดเลยนะ’ ความรู้สึกที่ว่าบางครั้งก็สับสนนะ เหมือนแบบเห็นเราเป็นอะไร” (ID 3)

2.3 การแสดงท่าทีของเด็กในช่วงเวลาของการแยกจาก

เมื่อถึงช่วงเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กกลับคืน ท่าทีที่เด็กได้แสดงออกถึงความอาลัยอาวรณ์ไม่ ต้องการที่จะพลัดพรากจากอกของมารดาอุปการะได้สร้างความเจ็บปวดและสะเทือนใจให้กับ มารดาอุปการะเป็นอย่างยิ่ง เช่นในกรณีของเด็กที่โตพอจะพูดจาสื่อสารรู้เรื่องนั้น เมื่อเจ้าตัวทราบ ดีว่าวันนี้คือวันที่ตนเองจะต้องเดินทางไปจากที่นี่ พวกเขาจึงไม่ลืมที่บอกกล่าวและรำลாமารดา อุปการะ รวมถึงสมาชิกคนอื่นๆในครอบครัวและเพื่อนบ้านว่าตนจะ “ต้องไปแล้ว” การกระทำของเด็กในลักษณะเช่นนี้ได้สร้างความรู้สึกใจหาย ห่อเหี่ยว และเสียใจให้แก่มารดาอุปการะมากยิ่งขึ้น เมื่อได้ยินถ้อยคำกล่าวลาและเห็นภาพของการร่ำลานั้น

“ ‘ป๊อบ(นามสมมติ)ไปนะแม่ เดี่ยวป๊อบมา’ โห.. ยิ่งใจ โห...ห่อเหี่ยว ใจไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหนเลย” (ID 1)

“พอเรานึกถึงว่าเข็นก็ไม่กลับมาแล้ว แล้วยังไปลาคนนู้นไปลาคนนี้ นะทำให้ใจหายเลยอะ ‘ยายหนูไปแล้วนะ’... มีแต่คนน้ำตาร่วงกับมันทั้งนั้น” (ID 2)

นอกเหนือจากการที่เด็กพูดร่ำลาแล้ว การที่เด็กร้องไห้หรือร้องเรียกหามารดาอุปการะเมื่อ ถึงเวลาต้องแยกจาก โดยไม่ยอมไปอยู่กับมารดาที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรม ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่ง ที่ทำให้มารดาอุปการะต้องรู้สึกใจหาย ใจไม่ดี เมื่อภาพที่เห็นเด็กร้องมากาๆนั้นได้สร้างความ เจ็บปวดให้เกิดขึ้นกับมารดาอุปการะจน “ใจแทบขาด” ด้วยเพราะสงสารเด็ก จนส่งผลให้มารดา อุปการะบางรายถึงกับ “กินไม่ได้นอนไม่หลับ”

“เขาร้องให้มาก เขาร้องเรียกแม่หลายๆ ใจไม่ดี... ร้องเรียกจนแบบเรานี้กลืนน้ำตาไม่อยู่ กินไม่ได้ นอนไม่ค่อยหลับ คิดถึงเสียงเด็กเรียก” (ID 1)

“น้องเอ็กซ์ (นามสมมติ)ใจ โอ้วโห... ‘หนูไม่ไปๆ’ ‘อะๆแม่ให้ตั้งค์หนู ร้อยหนึ่ง เดี่ยวๆ หนูไปนูนกับตาเลยนะลูกนะเนี่ยะนะไปขึ้นรถกับตา... เดี่ยว ผ่านตลาดบอกให้ตาแวะซื้อลูกบอลเลย’ ไม่เอาขว้างทิ้งเลย ร้องจริงๆ ‘ไม่เอา หนูไม่เอาทั้งนั้น หนูจะไปกับแม่ ไม่เอาทั้งนั้น’ โอ้วโห.. ใจแทบขาดเลยเรา” (ID 6)

แต่ถ้าหากเด็กไม่ร้องและสามารถเข้ากันได้ดีกับครอบครัว มารดาอุปการะก็จะรู้สึกใจชื้น และสามารถทำใจได้มากขึ้น

“ถ้าเด็กบางคนเอาไปแล้วไม่ร้อง... เดินไปตีๆหันมามองแล้วไม่ร้อง ไม่เรียกไม่อะไร ความรู้สึกเราก็คงค่อยยังชั่วหน่อย ถ้าแบบเขาร้องนี่ก็ใจหาย ยอมรับใจหาย” (ID 1)

“เขาก็ไปเล่นกันไปกอดกันนะ ปากก็ดีใจตรงนี้ที่ว่าเออดีเขาเข้ากันได้ ถ้าเด็กร้องไม่เข้ากันนี่เราจะทำยังไง ไม่ไปๆนี่จะทำยังไงกัน” (ID 6)

และเพื่อเป็นการตัดปัญหาที่ไม่ต้องการจะเห็นภาพอันเจ็บปวดนี้กับการจากไปของเด็กนี้ มารดาอุปการะบางรายจึงเลือกที่จะหนีออกจากบ้านไปในช่วงเวลาที่ได้นัดหมายไว้ว่าจะต้องส่งมอบเด็กกลับคืน โดยได้ฝากเด็กเอาไว้กับสมาชิกคนอื่นๆในครอบครัวแทน

“วันที่เขารับไปไม่ยอมอยู่บ้านเลย คือว่า ออกจากบ้านเลย... พอรู้ว่าเขานัดแล้วเนี่ยเขาจะมารับเนี่ย ออกไปเลย ออกไปแล้วฝากเขาไว้... ไม่อยากเห็น คือว่าเด็กคนนี้ ถ้าอยู่คงจะร้องมากอะ ก็เลยออกไป” (ID 1)

2.4 การถูกตอกย้ำถามถึงเด็กอยู่เสมอ

หลังจากที่เด็กจากไปแล้ว การที่บุคคลในครอบครัวหรือบุคคลใกล้ชิด เช่น บุตรของมารดาอุปการะ หรือเพื่อนบ้าน คอยพูดถึงถามถึงเด็กอยู่เสมอว่า “เด็กกลับไปอยู่กับแม่เขาแล้วใช่ไหม” หรือทุกครั้งเมื่อได้เห็นได้ยินสิ่งที่เด็กชอบก็จะพูดคุยถึงเรื่องราวเมื่อครั้งที่เด็กยังอยู่ขึ้นมา สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเหมือนการตอกย้ำ กระตุ้นเตือนให้มารดาอุปการะต้องหวนนึกถึงเด็กอีกครั้งแทนที่จะลืมเลือน

ซึ่งทุกครั้งที่มีคนกล่าวถึงเด็กและเรื่องราวของเด็ก ความสะเทือนใจ และเศร้าเสียใจ เสียใจน้ำตาจึงเกิดขึ้นกับมารดาอุปการะเสมอ ด้วยเพราะยังไม่สามารถทำใจยอมรับกับการจากไปของเด็กได้

“ถ้าเกิดใครพูดถึงเด็กเช่นว่า ‘เด็กคนที่เลี้ยงไปแล้ว’ ตี๋ออกไปอีก มันทำใจไม่ค่อยได้”

“แต่ลูกพี่!!อะจะเหมือนจะตอกย้ำพี่ทุกวันเลยนะ ถ้าเจอแล้วจะรู้ ‘แม่ลิโอ (นามสมมติ) ไปไหนอะ ไปหาแม่เขาหรือ’ จะถามทุกวันอะ จะถามแบบ พุดมากอะ ‘อู๋!!จะถามทำไมเนี่ย’ แทนที่เราจะลืมเหมือนมันมากกระตุ้นแบบให้ตั้งเด็กคนนี้มา” (ID 3)

“มีคนพูดถึงนุช (นามสมมติ) ตลอดเวลา... ลูกสาวเขาก็จะคุยว่ามันเป็นคนอย่างนั้นอย่างนั้นนะแม่ มันเด่นอย่างนั้นมันชอบพูดอย่างนี้ คือจะพูดแต่เรื่องน้องนุชกันทั้งนั้นอะ ก็จะไม่อดน้ำตา ตาแดงๆกันไม่ได้อะ” (ID 8)

นอกจากนี้มารดาอุปการะบางรายรู้สึกเป็นกังวลกับการที่จะมีใครมาคอยพูดคุยถึงเด็กให้ได้ยินได้ฟัง ด้วยเพราะถ้าหากมีใครพูดถึงเด็กขึ้นมาจะทำให้เธอต้องรู้สึกเศร้า และคิดถึงเด็กขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งหากทุกๆคนในครอบครัวต่างไม่มีใครพูดคุยและกล่าวถึงเรื่องเด็กเลยนั้น ก็จะช่วยให้มารดาอุปการะคลายความเครียดและความคิดกังวลลงไปได้

“ใจอะกลัวเขาพูด คนนู้นพูดคนนี้พูด แต่แล้วสิ่งแวดล้อมเขาก็ไม่พูดอะไรทั้งหมดนะ คนในครอบครัวก็ไม่พูด พ่อแม่ปู่ย่าตายายก็ไม่พูดก็เลยทำให้สมองเราไม่เครียดไม่หมกหมุ่น” (ID 4)

“ก็ต่างคนก็ต่างไม่คุยกัน ไม่พูดถึง ไม่คุยถึงไม่คุย ธรรมดาถ้าเราคุยถึงกันว่าอิมเอม (นามสมมติ) อย่างนู้นอย่างนี้มันก็จะพาให้เราคิด แล้วก็เศร้า แล้วก็จะไม่คุยถึงชื่อนี้เลย จะไม่คุย จะเป็นอย่างนี้ ถ้าเรายิ่งไปพูดถึงมันก็ยิ่งมีความรู้สึกให้เรานั่นขึ้นมาอีก” (ID 1)

2.5 ความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อกลับคืนสู่ครอบครัว

เมื่อเด็กคนหนึ่งที่ได้ดูแลทะนุถนอมและให้ความรักความอบอุ่นราวกับ “ลูก” แท้ๆต้องจากไป หัวอกของคนเป็น “แม่” ก็แต่เฝ้าภาวนาและปรารถนาให้ลูกได้พบกับครอบครัวที่ดี มีคนรัก

มีคนดูแลเอาใจใส่เลี้ยงดู มีอนาคตที่มั่นคงและได้เรียนหนังสือ ซึ่งหากครอบครัวที่เด็กได้กลับไปอยู่นั้นสามารถมอบสิ่งเหล่านี้ให้แก่เด็กได้ มารดาอุปการะก็จะรู้สึกดีใจ สบายใจ หมดห่วง

“ดีแล้วแหละเขาไปสบาย เราก็ดีใจกับเขาด้วย... หวังอยู่อย่างเดียว ให้เขาไปในครอบครัวที่มีหลักฐานที่ดีมั่นคงที่สามารถเลี้ยงดูเขาได้ ให้เขาได้รับการศึกษาที่ดี เราเป็นพ่อเป็นแม่ ลูกเรา เราก็อยากให้ลูกไปอยู่กับคนที่มีความรู้ดี ๆ แล้วไปอยู่กับคนไม่มีหลักฐานลูกเราจะเป็นไฉน ก็ต้องแยแสให้ใหม่”

(ID 5)

“น้ำใจน้ำ แต่งงานมาไม่มีลูกไม่มีอะไรเลย เขาขอ เราก็เลยดีใจแหละนะ มั่นใจแหละว่าเขาสบายแน่นอนอย่างนั้นละ ก็มั่นใจไปอย่างหนึ่งละไม่ต้องห่วงมาก”

(ID 6)

เช่นเดียวกับมารดาอุปการะอีกรายที่รู้สึกหายห่วงเมื่อรู้ว่าครอบครัวที่เด็กได้กลับไปอยู่นั้นสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวต่างมีอาชีพและหน้าที่การงานที่ดีและมั่นคง

“สงสาร แต่เขาไปดีนะ อาเขาอาของน้องนุช (นามสมมติ) เป็นพยาบาลนะ อาผู้ชายเป็นตำรวจ พ่อทำงานราชการ ก็คือว่าภูมิใจที่ว่าเขาไปดี ครอบครัวเขาได้ดีคือเรา เราตรงนี้เราไม่ห่วง”

(ID 8)

แต่หากตรงกันข้าม ถ้าเด็กต้องไปในครอบครัวที่ไม่ดีเขาก็จะรู้สึกเศร้า หดหู่และเป็นห่วงเพิ่มมากขึ้น

“ไปดีเราก็จะไม่ค่อยเท่าไรแต่บางคนไปแล้วมันไม่ดีมันทำให้หดหู่ ยังไงบอกไม่ถูก ก็เป็นห่วงเข้าไปอีก”

(ID 8)

มารดาอุปการะรายหนึ่งที่ได้เลี้ยงดูเด็กที่มีความพิเศษทางร่างกายและมีพัฒนาการล่าช้า ได้บอกเล่าถึงความดีใจ และภูมิใจที่มีคนมาขอรับเด็กไปอุปการะเลี้ยงดู ซึ่งหากไม่มีใครมาขอรับเด็กไปอุปการะเลี้ยงดู เด็กก็อาจจะต้องกลับไปอยู่จุดเดิม นั่นก็คือสถานสงเคราะห์ และหากเป็นเช่นนั้นจริงเธอเองก็คงจะเศร้าเสียใจจนไม่สามารถรับเด็กรายใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูได้

“อิมเอม (นามสมมติ) ไปอยู่กับครอบครัวที่เขารักนะก็ภูมิใจ ถ้าอิมเอมไปอยู่ที่บ้านปากเกร็ดมันก็ไม่มีคนที่จะดูแล อันนั้นนี่เรายังเศร้าเข้าไปหนัก

เลย... ถ้าได้ไปอยู่ตรงนั้น สงสัยคงจะเศร้าขนาดที่เอาเด็กมาเลี้ยงไม่ได้แล้ว”

(ID 1)

ทั้งนี้พบว่าความรู้สึกของมารดาอุปการะที่มีต่อความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อกลับไปคืนสู่ครอบครัวนั้นจะเอนเอียงไปในทิศทางใด บวกหรือลบนั้น ขึ้นอยู่กับความคิดความเชื่อพื้นฐานของมารดาอุปการะแต่รายด้วย โดยมารดาอุปการะบางรายคิดว่าการที่เด็กได้จากไปอยู่กับครอบครัวบุญธรรมนั้นจะทำให้เด็กมีอนาคตที่ดี และได้ดีกว่าการกลับไปอยู่กับครอบครัวเดิมของตน ซึ่งไม่อาจรู้ได้แน่ชัดว่าเมื่อเด็กได้กลับไปแล้วจะมีชีวิตที่ดีขึ้นหรือไม่ พ่อแม่ของเด็กจะพล่อยปละละเลยและไม่สามารถดูแลเลี้ยงดูเด็กได้อีกหรือเปล่า แล้วเด็กจะต้องกลับไปอยู่ในสภาพครอบครัวเดิมที่ยังคงเต็มไปด้วยปัญหาอีกครั้งไหม ความไม่มั่นใจและไม่แน่ใจเหล่านี้ ทำให้มารดาอุปการะกลุ่มนี้รู้สึกดีใจ สบายใจที่ได้เห็นเด็กไปอยู่กับครอบครัวบุญธรรมชาวต่างประเทศ มากกว่าที่จะต้องทนเห็นเด็กกลับไปอยู่กับครอบครัวเดิม

“เราก็ดีใจนะมันไปกับครอบครัวมันอะ แต่พูดถึงถ้ากลับไปอยู่แบบยายอะไรอย่างเนี่ย มันก็มันจะมีชีวิตที่ดีขึ้นรีเปล่า”

(ID 2)

“ป้าจรรยา (นามสมมติ) สบายใจไปนอก เพราะเมืองนอกเขาส่งรูปมาให้ดูนะ เขาไปสบายอันนี้เราไม่ห่วง เขาไปดี แต่ว่าถ้าพ่อแม่รับกลับเนี่ย บางทีเรา ถ้าพ่อแม่ที่รับกลับเขาไปดีเราก็ดีใช่ไหม บางคนรับกลับไปแล้วก็ไม่ได้เราก็ดีแย้”

(ID 8)

“บางคนเขาไปอยู่กับทางพ่อแม่บุญธรรม ถ้าพ่อแม่บุญธรรมเขามีจิตใจที่ดีงามเขารักก็ดีอะนะ เขารักเด็กรักลูกไม่งั้นเขาคงไม่ขอไปเลี้ยงหรืออาจจะดีกว่าอยู่กับพ่อแม่ก็ได้ บางทีพ่อแม่ไปเลี้ยงแล้วไม่สามารถดูแลเขาอย่างทั่วถึงก็พาเด็กนั้นเหมือนกันเนอะ... ถ้าเด็กไปเจอพ่อแม่ละเลยก็ไปกันใหญ่เลย กลับไปอยู่กับพ่อแม่ไปเจอครอบครัวมีปัญหา ปมด้อยของเด็กอีก”

(ID 5)

ตรงข้ามกับอีกกลุ่มที่เชื่อว่าอย่างไรแล้วการที่เด็กได้กลับไปอยู่กับครอบครัวที่แท้จริงถึงอย่างไรก็ต้องดีกว่าการไปอยู่กับคนอื่นซึ่งไม่ใช่ญาติพี่น้องและไม่ได้เป็นสายเลือดเดียวกันซึ่งเขารักเด็กจริงหรือไม่ก็ไม่อาจรู้ได้ และแม้ว่าการอยู่ในเมืองไทยกับครอบครัวที่แท้จริงอาจจะต้องอดมื้อกินมื้อแต่ก็ดีกว่าการที่ต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนไปอยู่ยังต่างถิ่นต่างแดนที่ต่างภาษาต่าง

วัฒนธรรมและไม่ได้อยู่ด้วยกันพร้อมหน้าพร้อมตา ดังนั้นหากเด็กที่พวกเขาอุปการะต้องไปอยู่กับครอบครัวบุญธรรมชาวต่างประเทศ มารดาอุปการะก็จะรู้สึกสงสาร และไม่ยอมให้ไป

“พ่อแม่รับกลับดีกว่า... ไม่ยอมให้ไปเมืองนอกว่าหะ ใจจริงไม่ยอมให้ไปเมืองนอก จะยังงักอยู่ประเทศเรายังดีกว่า อยู่กับพ่อกับแม่หรืออยู่กับพี่ป้าหน้าอาไปนะ โตก็ทำงานทำการกันไป จะอดมือกินมืออะไรก็ยังมีดีกว่าไปเมืองนอกคิดอย่างนี้ ใครจะว่าคิดผิดคิดถูกไม่รู้ ป้าคิดอย่างนี้ ไปเมืองนอกคนละภาษาก็คนละภาษา จะกินจะอยู่ เขาจะเป็นระเบียบจะยังงักจะคิดไปคิดทั่วไป แล้วเขาจะมารักอย่างกับคนไทยเราจริงหรือเปล่าเราก็ไม่รู้อีก”
(ID 6)

“บางครั้งก็เอ่อ... เราก็ดีใจกับเขาด้วยที่เขากลับไปอยู่ในครอบครัว ถ้าเป็นแม่ แม่แท้ๆนะ เขาก็ได้ไปอยู่กับครอบครัวเขาที่สมบูรณ์ เราก็ไม่รู้หรอก เขาจะไปเป็นยังงักไม่รู้ แต่นึกว่าเขาจะไปอยู่กับพ่อแม่เขาที่แท้จริง มันก็ดีกว่าอยู่กับคนอื่นใช่ไหมล่ะ สายเลือดมันก็ต้องอบอุ่นกับพ่อกับแม่ที่แท้จริงอย่างนี้ ... ก็ดีใจกับเขาที่เขาได้กลับไปกับครอบครัว ถ้าเขากลับไปอยู่กับคนอื่นอย่างพ่อบุญธรรมอย่างนี้ มันก็งักความรู้สึกของเราคนไทยมันไม่ใช่สายเลือด”
(ID 5)

“นึกสงสารนะ ทำไม คือนึกสงสารว่าเหมือนว่าเป็นคนไทยทำไมต้องไปอยู่ ไปอยู่กับครอบครัวต่างประเทศ ทำไมไม่อยู่กับพ่อกับแม่อะไรอย่างนี้”
(ID 2)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหากเด็กได้ไปอยู่กับครอบครัวที่ขัดแย้งกับความคิดความเชื่อของตน ก็ย่อมส่งผลให้มารดาอุปการะเกิดความกังวลและเป็นห่วงเพิ่มมากขึ้น

สิ่งที่จะเป็นเครื่องยืนยันให้มารดาอุปการะมั่นใจและหายห่วงได้ว่า เมื่อเด็กจากไปแล้วเด็กได้พบกับครอบครัวที่ดีและอยู่ดีมีสุขจริงก็คือ ชาวคราวความเป็นไปของเด็กที่จะได้รับผ่านทางจดหมายหรือรูปถ่าย ดังเช่นมารดาอุปการะรายหนึ่งที่ได้รับรู้ข่าวว่าตอนนี้ “ลูก” ของเธอได้กลายเป็นที่รักและ “ขวัญใจ” ของครอบครัวอีกครอบครัวหนึ่งเรียบร้อยแล้ว ทั้งยังอ้วนท้วนสมบูรณ์ขึ้นกว่าช่วงเวลาที่เคยอยู่กับเธอด้วยซ้ำ เธอจึงรู้สึกปลื้มใจและหายห่วง เพราะมั่นใจแล้วว่าลูกไปสบาย

“เขาเขียนจดหมายมานะ เขาเป็นขวัญใจในบ้านของเขาด้วย คือเป็นเด็กที่ว่่าดีมาก... ส่งรูปมาให้ดู หุย...อยู่กับเราน้ำอย่างเล็กเลยนะ ไปอยู่กับเขาหน้ากลมป่องเลย แบบกินอิม เราเห็นรูปลูกก็ปลื้มใจก็ไม่หวั่นละ” (ID 8)

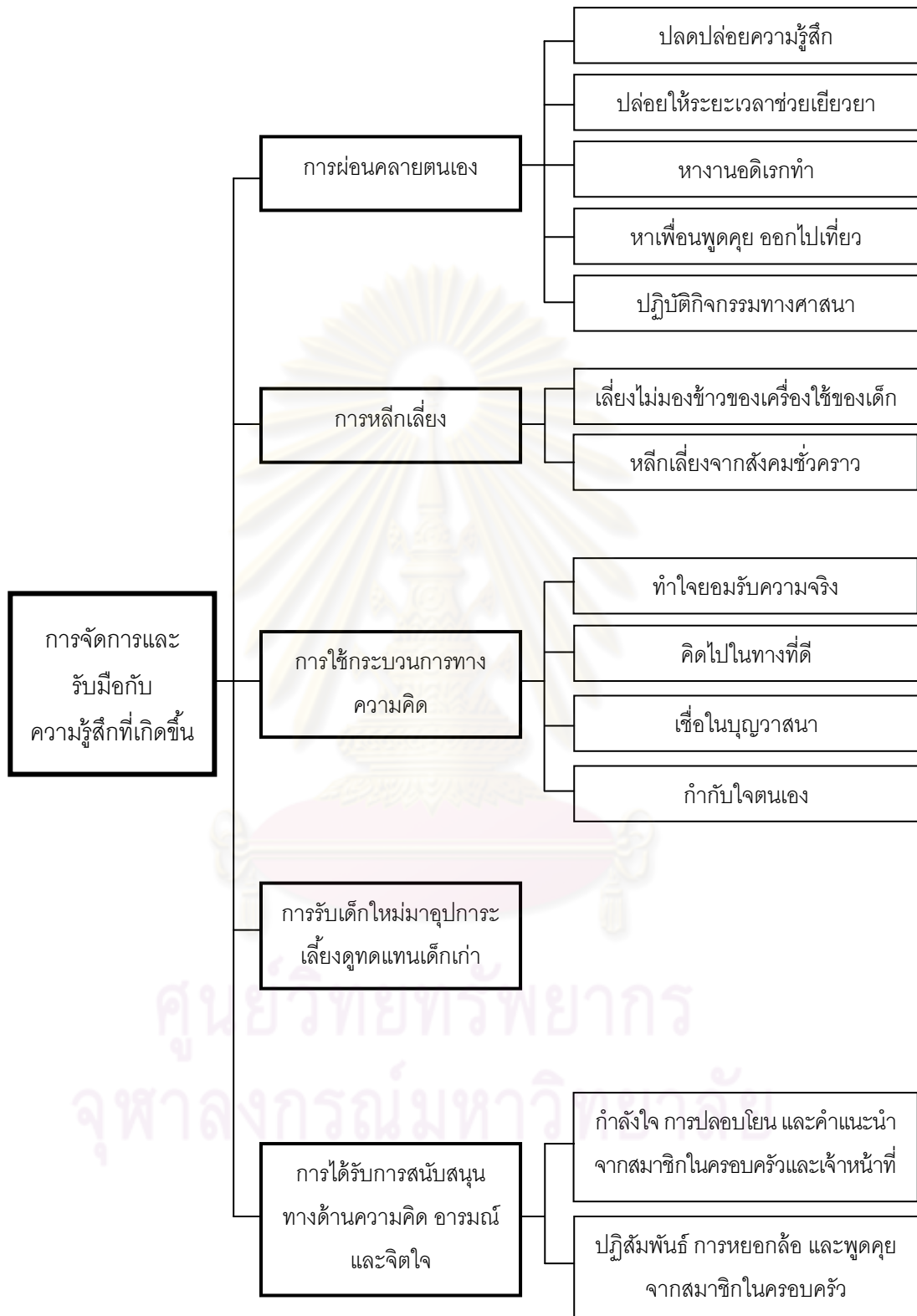
นอกจากนี้ข่าวคราวเกี่ยวกับเด็กว่าสามารถเข้ากับครอบครัวบุญธรรมได้หรือไม่ นั่นก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มารดาอุปการะเฝ้าติดตามรอฟังข่าวด้วยความเป็นห่วงเป็นใย เพราะการที่เด็กต้องไปอาศัยอยู่กับครอบครัวอีกครอบครัวหนึ่งซึ่งไม่เคยรู้จักมักคุ้นกันมาก่อน ทั้งยังอยู่ต่างที่ต่างแดน การปรับตัวให้เข้ากับพ่อแม่คนใหม่และสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ จึงเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่จะทำให้เด็กสามารถใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวของเขาได้อย่างมีความสุข ซึ่งการได้รับข่าวคราวว่าเด็กสามารถเข้ากันได้กับครอบครัวบุญธรรมย่อมส่งผลต่อความรู้สึกของมารดาอุปการะที่จะรู้สึกโล่งใจดีใจ แต่หากเข้ากันไม่ได้ก็จะส่งผลให้เกิดความรู้สึกในเชิงลบ เช่น เสียใจและเป็นห่วง โดยตราบไคที่มารดาอุปการะยังไม่ทราบข่าวก็จะยังไม่หมดห่วง

“ยอมรับว่าห่วง ถ้าดูในรูปถ่ายเด็กเข้าได้ ‘อู๋..ดีใจจังเลยเด็กเข้าได้นะ... ถ้าเด็กเข้าไม่ได้เนี่ยเราก็นึกอยู่อย่างนั้น นึกเสียใจ ทำไมเด็กยังไม่เข้ากับเขาไม่ได้สักที” (ID 1)

“ดีใจเข้ากับเขาได้ คือหมดห่วงถ้ารู้ข่าว ทุกคนอะพอรู้ข่าวคือหมดห่วงไง ถ้าไม่รู้ข่าวก็ยังไม่ห่วงอยู่อย่างนี้ จะเข้ากับเขาได้ใหม่จะดีจ่ะร้องไห้” (ID 2)

3. การจัดการและรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้น

เมื่อช่วงเวลาแห่งการพลัดพรากจากกันของมารดาอุปการะและเด็กได้สร้างความเศร้าโศกเสียใจ เครียด วิตกกังวลและสะเทือนใจให้เกิดขึ้นในใจของมารดาอุปการะเป็นอย่างมาก ดังนั้นเพื่อที่จะหลีกเลี่ยง “ความทุกข์ใจ” อันเกิดจากการสูญเสียดังกล่าว มารดาอุปการะแต่ละรายจึงมีวิธีการจัดการหรือรับมือกับภาวะอารมณ์ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นแตกต่างกันไปไม่ว่าจะเป็น การใช้วิธีการผ่อนคลายตนเอง การหลีกเลี่ยงจากสังคมและการมองข่าวของเครื่องใช้ของเด็ก การใช้กระบวนการทางความคิดในการยอมรับและปลอบใจตนเอง การรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูต่อทันทีเพื่อทดแทนความรู้สึกที่ขาดหายไป และการได้รับการสนับสนุนทางด้านความคิด อารมณ์ และจิตใจจากบุคคลรอบข้าง ดังแผนภาพที่ 4



แผนภาพที่ 4

การจัดการและรับมือกับความวิตกกังวลที่เกิดขึ้น

3.1 การผ่อนคลายตนเอง

การผ่อนคลายตนเองนับเป็นวิธีการเบื้องต้นที่มารดาอุปการะใช้ในการจัดการกับอารมณ์ความรู้สึกต่างๆที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง โดยวิธีการที่มารดาอุปการะใช้ในการผ่อนคลายตนเองได้แก่ การปลดปล่อยอารมณ์ความรู้สึก การปล่อยให้ระยะเวลาช่วยเยียวยา การหางานอดิเรกทำ การหาเพื่อนพูดคุยและออกไปเที่ยว รวมทั้งการใช้การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาเข้ามาช่วยในการผ่อนคลายตนเอง ซึ่งวิธีการต่างๆเหล่านี้ได้ช่วยผ่อนคลายและบรรเทาความเศร้าโศก เสียใจ และคิดถึงที่มีอยู่ภายในใจของมารดาอุปการะให้คลายลงได้ในระดับหนึ่ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.1 ปลดปล่อยความรู้สึก

หลังจากได้ส่งมอบเด็กกลับไปคืนสู่ครอบครัว มารดาอุปการะได้ปลดปล่อยความรู้สึกเศร้า เสียใจที่เกิดขึ้นผ่านทางน้ำตาและการร้องไห้ โดยในช่วงเวลานั้นสำหรับมารดาอุปการะบางรายแล้วการร้องไห้จะเป็นทางออกที่ดีที่สุดในการระบายอารมณ์ความรู้สึกเมื่อต้องพลัดพรากจาก “ลูก” อันเป็นที่รัก

“อันนี้คือเรารู้ว่าเขาต้องจากเราไปแล้ว ก็คือว่าไม่มีทางออกตรงไหน ดีที่สุดแบบ ร้องไห้” (ID 3)

“ก็ร้องไห้ไป... พอส่งขึ้นรถแล้วก็เข้าบ้านเลย ร้องไห้จนหลับแหละ” (ID 2)

ในขณะที่มารดาอุปการะบางรายเลือกที่จะบอกเล่าความรู้สึกต่างๆที่เกิดขึ้นภายในใจของตนให้ผู้อื่นรับฟัง

“ไปคุยกับเพื่อนบ้าน ระบายความรู้สึกให้เขาฟังว่า ‘เนี่ยคิดถึงมัน ไม่อยากให้ไป คิดถึง’ ” (ID 5)

ผลของการได้บอกเล่าถึงความรู้สึกเศร้า เสียใจและคิดถึงเด็กที่มีอยู่ในใจของตนให้ผู้อื่นรับฟังนั้น ช่วยให้ผู้มารดาอุปการะรู้สึกโล่ง โปร่งเบา สบายใจและคลายความโศกเศร้าลงไปได้ ดังคำบอกเล่าของมารดาอุปการะที่ว่า

“มันโล่งนะมันก็โล่งออกไป มันโล่งเหมือนว่าเราระบายออกไป ความรู้สึกของเรา ระบายให้คนอื่นเขาฟังบ้าง มันโล่ง มันจะโปร่งตัว โปร่ง หัวใจเรา ความเศร้านั้นก็จะหายไป” (ID 5)

3.1.2 ปล่อยให้ระยะเวลาช่วยเยียวยา

ในช่วงแรกๆหลังวันที่ต้องพลัดพรากแยกจาก มารดาอุปการะยังคงอยู่กับความรู้สึก เศร้าเสียใจ คิดถึง กังวลและเป็นห่วงเด็ก ตลอดจนยังไม่สามารถทำใจได้ แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป ความรู้สึกต่างๆก็ค่อยๆบรรเทาเบาบางลง โดยผู้ให้ข้อมูลบางรายใช้เวลา 2-3 วันก็สามารถทำใจได้ แต่บางรายก็ใช้ระยะเวลาเป็นเดือนกว่าที่จะตัดใจจากเด็กได้

“จากจริงๆก็ร้องไห้เหมือนกันนะ... แล้วต่อๆมาก็ดีขึ้นมา ใช้เวลาก็ดีขึ้นมาก็ทำใจได้” (ID 4)

“ถามว่าทำใจได้ไหม มันทำใจไม่ได้ แต่ก็ใช้เวลาสักสองสามวัน ประมาณนี้” (ID 7)

“พอว่านานไปมันก็หายเศร้า แต่ว่าความคิดถึงมันมีอยู่ หายที่เรา เศร้า ตอนแรกๆวันแรกๆ จะเศร้า เราจะนั่งนึกถึงเขา เวลานี้เราทำอะไรกัน เวลานี้เราไปไหน ยังไงบ้าง” (ID 1)

“ก็คือคิดถึงเขาอะ แต่ก็คือว่า คือว่ามันน้อยลงกว่าที่เก่าๆ เพราะเขา ไปจะเป็นปีแล้วใช่ไหม แต่ก็ยังคิดถึงเขาอยู่” (ID 8)

3.1.3 หางานอดิเรกทำ

หลังจากที่เด็กจากไปกิจวัตรประจำวันที่เคยดูแลเลี้ยงดูเด็กก็ขาดหายไปไม่มีเหมือนเคย ช่วงเวลาว่างจึงเกิดขึ้นมากมายสำหรับมารดาอุปการะ และเพื่อไม่ปล่อยให้ตนเองมีช่วงเวลาว่างที่ต้องนั่งเฉยอยู่คนเดียว หรือจมอยู่กับความคิดความรู้สึก มารดาอุปการะจึงพยายามหางานอดิเรกทำ ไม่ว่าจะเป็นการทำงานบ้าน เย็บผ้า ทำสวนปลูกต้นไม้ หรือเลี้ยงดูลูกคนใหม่ เป็นต้น ทั้งนี้การใช้เวลาไปกับการทำงานต่างๆก็ช่วยให้มารดาอุปการะรู้สึกดีขึ้น และลืมคิดถึงเด็กไปได้

“ถ้าเรามีงานทำตลอด ไม่ปล่อยให้ตัวเราเองนั่งเฉยๆนะ มันก็จะลืมหางานทำมีนั่นทำนี่ทำ สำหรับตัวบ้านะทำงานนั่นนิดนี่หน่อย กวาดบ้านเช็ดบ้าน ชงนมให้น้อง พาน้องเดินเล่น อาบน้ำป้อนข้าวน้อง ลืม!! มันก็ทำให้หัวใจดีขึ้นมานะ คือว่าเรามีจุดนี้ต้องทำ” (ID 4)

“เราก็อยาไป เรายิ่งเฉยไม่ได้ซีไปนั่งเฉยเราก็คิดถึงซีใหม่ นั่งเฉย หางานทำซีทำสวนเรา มีสวนเราก้ไปถากหญ้าทำสวนปลูก เรามีเวลาว่างเราก้ทำสวนทำอะไรของเรา ปลูกต้นหมากกรากไม้ไป” (ID 5)

3.1.4 หาเพื่อนพูดคุย ออกไปเที่ยว

วิธีการผ่อนคลายตนเองอีกวิธีการหนึ่งที่มารดาอุปการะเลือกใช้คือ การหาเพื่อนพูดคุย และออกไปเที่ยวนอกบ้าน เนื่องจากการอยู่ในบ้านคนเดียวนั้นจะยิ่งทำให้มารดาอุปการะต้องจมอยู่กับความคิด ความรู้สึกเศร้าเสียใจและคิดถึงเด็กมากขึ้นเรื่อยๆ มารดาอุปการะบางรายจึงได้ชักชวนเพื่อนบ้านออกมานั่งพูดคุยกัน เพื่อให้ลืมความคิดความรู้สึกเหล่านั้นไปชั่วคราว

“ชวนคนข้างบ้านมานั่งกันตรงนี้ มานั่งคุยกันนั่งดูหุ่นดูนี้เพื่อให้ลืมไปไง ถ้าเราไปอยู่คนเดียวมันก็ยิ่งคิดใหญ่ซีใหม่ ไปนั่งอยู่คนเดียวก็เหมือนเราก้จมอยู่กับความคิดอยู่อย่างนั้น” (ID 5)

“ประมาณบ่ายสามโมงพีก้ออกจากบ้าน เดินไปหาเพื่อนคุยอะไรอย่างเนี่ยคือให้ลืมตรงนี้สักพักหนึ่ง คือว่าถ้าอยู่แล้วมันก็ทำใจไม่ได้ มันก็จะวนอยู่ในบ้านเรา” (ID 3)

ในขณะที่บางรายได้ใช้โอกาสในช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากการดูแลเด็กไปเที่ยวพักผ่อนกับเพื่อนบ้านและญาติพี่น้องยังต่างจังหวัด ซึ่งการออกไปเที่ยวกับคนจำนวนมากนั้นทำให้มารดาอุปการะรู้สึกผ่อนคลาย สบายใจและโล่งใจมากขึ้น

“พอดีจังหวัดวันนั้นกล้วยหอม (นามสมมติ) ไป เขาก็ชวนไปเที่ยวทะเลมันก็เลยได้จังหวัด ฝากกล้วยหอมไปวันนี้ รุ่งขึ้นเราไปกับเขา... มันก็โล่งไปหน่อย... ไปกับคนเยอะ เขาพาไปเที่ยวมันก็สบายใจขึ้น” (ID 5)

ทั้งนี้พบว่าหลังจากที่มารดาอุปการะได้ออกจากบ้านไปเที่ยวพักผ่อน เพื่อผ่อนคลายตนเองจนรู้สึกดีขึ้นแล้วนั้น พอถึงเวลาที่ต้องกลับเข้ามาที่บ้าน ความรู้สึกเจ็บปวดและคิดถึงเด็กก็ได้หวนกลับมาอีกครั้ง เมื่อมารดาอุปการะต้องอยู่และพบเห็นบรรยากาศเดิมที่เคยมีเด็กอยู่ แต่ตอนนี้กลับไม่มีเด็กมาเล่นหรือส่งเสียงร้องเหมือนเช่นเคย

“พอกลับมาจากไหนเนี่ย สมมติถึงเดินออกไปนอกบ้านคลายได้แป๊บหนึ่ง พอกลับมาก็มาเจออีกอะ” (ID 3)

“วันนั้นมันไม่เหมือนเดิม เราก็ต้องออกไป ไปเดิน ไปห้างแมคโคร แล้วก็กลับมา กลับมาก็คิดถึงอีกอะเพราะยังไปแมคโครก็คิดถึงว่าเคยพาเขา เข้าไปอยู่ในรถเข็น” (ID 1)

“คือจะไม่อยู่บ้านอะ ออกไปทางนู้นออกไปทางนี้ เหมือนๆทำใจไม่ได้ เพราะเราอยู่เราเคยได้ยินเสียง เคยเล่นเคยอะไรอย่างนี้ เราก็ออกไปนู่นไปนี่ ไปนี่ไปนั่น พอเข้าบ้านมันก็เสียบมันก็หงอยเหมา” (ID 2)

3.1.5 ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา

การผ่อนคลายตนเองโดยอาศัยการปฏิบัติทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ หรือทำละหมาดในศาสนาอิสลามก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้มารดาอุปการะได้ผ่อนคลายจากอารมณ์ความรู้สึกและหยุดความคิดวุ่นววนที่มีอยู่ในใจลงได้ ดังคำกล่าวของมารดาอุปการะต่อไปนี้

“บางทีพี่ก็อาจจะสวดมนต์อะไร ทำแบบผ่อนคลาย ก็ต้องช่วยเหลือตัวเอง” (ID 3)

“อีกอย่างศาสนาอิสลามเขาจะมีเวลาทำภารกิจใหม่ 5 เวลา บางทีถึงเวลาไปทำมันก็จะหยุดตรงนั้นได้” (ID 7)

3.2 การหลีกเลี่ยง

เมื่อภาพความทรงจำต่างๆเกี่ยวกับเด็กยังคงชัดเจนอยู่ในความรู้สึกของมารดาอุปการะ ทำให้ทุกครั้งที่มารดาอุปการะต้องอยู่ในสถานที่และบรรยากาศแบบเดิมๆที่เคยมีเด็กอยู่ หรือได้เห็นสิ่งของที่เด็กเคยใช้เคยเล่นมาก่อน จึงอดที่จะคิดถึงเด็กและเกิดความรู้สึกเศร้าสะเทือนใจไม่ได้ ด้วยเหตุนี้มารดาอุปการะบางส่วนจึงเลือกใช้วิธีการหลีกเลี่ยงจากสิ่งของ ผู้คนหรือสถานที่ที่จะกระตุ้นเตือนให้เธอเกิดความคิดถึงเด็กขึ้นมาอีกครั้ง

3.2.1 เลี่ยงไม่มองข้าวของเครื่องใช้ของเด็ก

เมื่อทุกครั้งที่มารดาอุปการะได้เห็นข้าวของเครื่องใช้ของเด็กที่ยังคงมีหลงเหลือไว้ให้ดูต่างหน้า ความรู้สึกเศร้าเสียใจและนึกถึงเด็กจึงเกิดขึ้นทุกครั้งที่ได้พบเห็น และเพื่อป้องกันความเศร้าเสียใจที่จะต้องเกิดขึ้น มารดาอุปการะจึงพยายามเลี่ยงที่จะไม่มองดูข้าวของเครื่องใช้ต่างๆของเด็ก โดยได้เก็บเสื้อผ้าและของเล่นทั้งหมดของเด็กใส่ตู้หรือปิดคลุมไว้ให้มิดชิด

“อย่างเสื้อผ้าของอิมเอม (นามสมมติ) นี้เราจะไม่มองไม่อะไรเลย ถ้าเรายังไปมองเรายังเศร้าเข้าไปอีก อยากจะให้เขาเอาไปให้หมดเลย เสื้อผ้าอะไร เขาเอาไปตั้งหลายวันยังไม่เก็บเสื้อผ้าเลย พี่ไม่เก็บ ตอนแรกก็แขวนไว้ไม่มองไม่อะไร” (ID 1)

“จะเก็บเสื้อผ้าเขาทั้งหมดเก็บเลยใส่ตู้ไปเลย ไม่มีเสื้อผ้าไม่มีของเล่นเขา ไม่มีไว้ให้เห็นเลย ก็คือจะเหลือแต่เปล พี่จะเก็บตรงนั้นไปเลย” (ID 3)

ขณะที่มารดาอุปการะบางรายก็เลือกที่จะไม่ซื้ออาหารที่เด็กชอบ มารับประทานในช่วงเวลานั้น เพราะเมื่อซื้อมาก็จะต้องคิดถึงเด็กอีก

“แล้วลูกเราเขาชอบอะไรนะ เราก็จะไม่ซื้อของพวกนี้มาเลย พอซื้อแล้วน้ำตาร่วงไง เขาต้องกิน ชอบกินอันนี้ ชอบกินอันนี้เราก็จะไม่ซื้อ ก็จะเป็นอยู่พักนึง” (ID 9)

3.2.2 หลีกเลี้ยงจากสังคมชั่วคราว

มารดาอุปการะบางรายเลือกที่จะเก็บตัวอยู่ในบ้านเพื่อหลีกเลี้ยงจากสังคมชั่วคราว เพราะไม่ต้องการออกมาพบผู้คนและยังไม่พร้อมที่จะตอบคำถามหรือบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับเด็ก เนื่องจากพวกเขายังไม่สามารถทำใจยอมรับกับการจากไปของเด็กได้

“ก็เหมือนแบบไม่อยากจะออกมาเจอใครทั้งสิ้น อยากอยู่แต่ในบ้านอะไรอย่างนี้ เหมือนก็กลายเป็นคนที่แบบเศร้าซึมอะเนอะ กลายเป็นคนที่ไม่อยากพูดไม่อยากร่าเริง” (ID 9)

“จะไม่คนเห็นหน้าเลย ถ้าคนเห็นหน้าแล้วคนจะถามว่าเด็กไปไหน เราตอบไม่ได้ เรายอมรับว่า เสี่ยงสั้น เขาจะถามว่าเด็กไปหรือยัง เด็กอยู่ไหม บางทีเดินเข้าบ้านเลย พอรู้ว่าผู้หญิงคนนี้จะต้องถาม... เราคิดว่าเราทำใจไม่ได้ คือตอบเขาแล้วเราก็นิ่งเลย คือว่าไม่ให้มาถามเราอีกว่ายังงั้น” (ID 1)

เช่นเดียวกับมารดาอุปการะอีกรายที่เมื่อถึงกำหนด “วันแม่เยี่ยมลูก” เธอก็เกิดความรู้สึกไม่อยากจะไปและขอไม่ไปที่มูลนิธิในช่วงเวลาที่เด็กเพิ่งจากไปได้ไม่นานนี้ ทั้งที่ปกติแล้วเธอมีภาระหน้าที่ที่จะต้องนำเด็กในความอุปการะไปที่มูลนิธิในวันดังกล่าวเพื่อให้มารดาที่แท้จริงได้พบหน้าลูก แต่ด้วยความที่เธอยังไม่อาจลิ้มรสชาติของเด็กในวันที่จากไปได้ เธอจึงไม่ต้องการที่จะ

กลับไปเห็นสถานที่นั้นอีกในช่วงเวลานี้ ด้วยเพราะกลัวอดไม่ได้ที่จะต้องร้องไห้และเสียน้ำตาให้กับความคิดถึงเด็กอีกครั้ง

“เชื่อเปล่าไม่อยากไปมูลนิธิอะ เดียวไปเห็นสภาพวันนั้น เรานั่งคุย
ห้องนั้นกับไอ้หนูอะไรอย่างนี้แล้วว่าเขาอุ้มเดินผ่านเราไปเรานั่งอยู่ ก็เลยบอก
ไม่ไปอะ ไปแล้วก็อดไม่ได้ ร้องไห้อีก” (ID 8)

3.3 การใช้กระบวนการทางความคิด

มารดาอุปการะได้ใช้กระบวนการทางความคิดในการ “ยอมรับ” และ “ปลอบใจ” ตนเอง โดยทำใจยอมรับความจริงที่ต้องพลัดพรากแยกจาก คิดไปในทางที่ดีว่าเด็กไปสบายและได้ดี อาศัยความเชื่อในเรื่องบุญวาสนาในการทำความเข้าใจและยอมรับกับการจากไปของเด็ก รวมทั้งพยายามกำกับและระงับใจตนเองไม่ให้จมอยู่กับความเศร้าเสียใจมากเกินไป

3.3.1 ทำใจยอมรับความจริง

ความจริงประการหนึ่งที่มารดาอุปการะต้องยอมรับก็คือ เด็กที่ตนรับมาอุปการะเลี้ยงดูนั้นจะไม่ได้อยู่กับตนไปตลอดอย่างไรแล้ววันหนึ่งพวกเขาต้องจากไป โดยเด็กบางคนอาจได้กลับคืนสู่ครอบครัวที่แท้จริงของเขา หรือบางคนก็อาจจะมีครอบครัวบุญธรรมมาขอรับไปเลี้ยงดู ซึ่งมารดาอุปการะได้พยายามเตรียมใจและทำใจ โดยคิดและเฝ้าบอกกับตนเองอยู่เสมอว่าอีกไม่นานเด็กก็ต้องกลับไปอยู่กับครอบครัวของเขา ในเมื่อพวกเขาถูกลูกเขามาเลี้ยงอย่างไรแล้วเขาก็ต้องมาเอาของเขาคืนไป

“พี่ก็ทำใจของพี่เองไปคือบอกตัวเองว่าเออ..เดี๋ยวเขาไปแล้วนะ ไปอยู่
กับแม่เขาไป” (ID 3)

“แต่พอมาคิดซะว่า เลี้ยงลูกเขาเขาก็ต้องเอาไปหรืออะไรอย่างนี้ ก็
เลยทำใจได้” (ID 9)

“ก็เหมือนว่าเราก็กปลอบใจตัวเองว่ามันลูกของเขาอะ ไม่ใช่ลูกของเรา
เหมือนว่ามาแบบให้ความอบอุ่นเฉยๆ บอกตลอดเวลานะ” (ID 2)

“เพราะว่าเราคือคนรับจ้างเขาเลี้ยงนะ รับจ้างเขา เขาต้องเอาของเขา
กลับดิ” (ID 6)

โดยก่อนที่จะถึงช่วงเวลาของการแยกจากมารดาอุปการะมีหน้าที่ที่จะต้องเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะพบกับช่วงเวลานั้นด้วยการพูดบอกให้เด็กฟังทุกๆวันว่าเธอไม่ใช่ “แม่” ของเขา และวันหนึ่ง “ลูก” ก็ต้องกลับไปอยู่กับครอบครัวที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรม ซึ่งการที่เธอได้พูดบอกกับเด็กเช่นนั้นทำให้เธอเหมือนได้เตือนตนเองไปด้วยว่าเด็กไม่ใช่ลูกของเธอ และแม้ว่าวิธีการนี้จะไม่สามารถทำให้เธอทำใจได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่อย่างน้อยก็ช่วยให้เธอสามารถจัดการและรับมือกับการแยกจากที่กำลังจะมาถึงได้ดีขึ้น

“ก็ทำใจ ก็เหมือนที่พี่บอกว่าต้องทำใจ คือเราได้บอกกับเด็กด้วย ได้บอกทุกวันๆเราก็เอ๋อค่อยๆดีขึ้นมา จากที่ใจหายเยาะๆ เหมือนพูดอะไรซ้ำๆ เราก็ได้เตือนตัวเองไว้ด้วยว่าเออ...เขาไม่ใช่ของเรานะ แต่ก็นั่นก็ไม่ได้ร้อยเปอร์เซ็นต์อะนะ พี่ก็จะแบกร้องไห้ทุกครั้ง แต่มันก็ดี มันได้พูด ยังเบาลง”

(ID 3)

3.3.2 คิดไปในทางที่ดี

ทุกครั้งที่เด็กจากไป มารดาอุปการะพยายามคิดไปในทางที่ดีว่าเด็กไปสบาย ไปดี มีอนาคต และมีคนรักคนดูแลเอาใจใส่

“บางครั้งเรานึกว่า เอ่อ...มันไปสบายนะเนี่ย นึกตลอดเวลาว่ามันไปสบาย ถ้าอยู่ที่นั่นมันก็ลำบากอะเนอะ”

(ID 2)

“ใจหนึ่งก็คิดถึง อีกใจหนึ่งก็...เขาไปดีอะ คิดว่าเขาไปดี อยู่กับที่พ่อแม่ เขาขอไปเป็นลูก เขาคงจะส่งให้เรียนดีๆทำอะไรดีๆนะ ทำสิ่งดีๆ”

(ID 1)

“ทางนู้นเขาคงรักจริงอย่างนั้นอย่างนี้ก็คิดไปทางที่ดีๆอะนะ เขาคงรักของเขาเป็นลูก เขาไม่มีลูก เขาต้องรักเขามาก”

(ID 6)

ความพยายามคิดไปในทางที่ดีเหล่านั้น จะเป็นการปลอบใจตัวเองได้ดีที่สุดอย่างหนึ่งเมื่อเด็กต้องจากไป และส่งผลให้มารดาอุปการะรู้สึกสบายใจ ใจดีขึ้นขึ้นมา ตลอดจนสามารถคลายความเศร้าโศก หยุดคิดกังวลและเป็นห่วงเด็กลงไปได้

“บางทีก็คิดว่า ‘เขาต้องทำดีกว่าเราชิมันเลือดเนื้อของเขานะ ต้องดีกว่าสิ’ อะอย่างนี้ก็สบายใจ ตื่นไปอีก ใจคอเราก็ ตื่น ไปอีกหน่อย แล้วก็คิดคิดทางที่ดีก่อน”

(ID 6)

“พอนึกอีกทีที่ปล่อยให้ตัวเอง ‘เอ่อ!! อีมเอม (นามสมมติ) ไปดีหนะ มีครอบครัวที่ดีนะ’ ก็เลยหยุดเศร้า หยุดนึก ‘อีมเอมดีมาก อีมเอมได้ครอบครัว’ พี่นึกอย่างนี้นะนึกให้สบายใจ”

“ทีนี้เราก็มองใจตัวเองว่าอีมเอมไปได้ดี ไปอยู่กับคนที่เขารัก ใจเราก็ค่อยยังชั่วหน่อย ดีใจขึ้นมาหน่อย ยิ้ม ยิ้ม ยิ้มในใจอยู่คนเดียว อีมเอมโชคดีนะ ขนาดมองไม่เห็นยังมีครอบครัวอุปการะรับเป็นลูก โอ้!! โชคดีที่ไม่ไปเจอบ้านปากเกร็ดนอนช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ใครช่วยเหลือตัวเองได้ก็ไป ก็ใจดีขึ้นมาหน่อย ดีใจขึ้นมาหน่อย เนี่ยปล่อยให้ตัวเองอย่างนี้ละ” (ID 1)

และเมื่อคิดแล้วว่าเด็กได้ไปสบาย ดังนั้นสิ่งที่พวกเธอควรทำมากกว่าการมานั่งเศร้าเสียใจกับการจากไปของเด็กก็คือ การดีใจกับเด็ก และยินดีให้เขาจากไป

“ก็ดีแล้วแหละเขาไปสบายเราก็ดีใจกับเขาด้วย มัวมาเสียใจมันก็แค่นั้นอะนะ เพราะเขาก็ไปแล้ว เราก็ตองดีใจกับเขา ให้เขาไป” (ID 5)

3.3.3 เชื่อในบุญวาสนา

มารดาอุปการะบางรายได้อาศัยความเชื่อในเรื่องบุญวาสนามาเป็นคำอธิบายในการปล่อยให้ตัวเอง โดยพยายามทำความเข้าใจและยอมรับกับการจากไปของเด็ก ผ่านความคิดที่ว่าเธอและเด็กทำบุญร่วมกันมาเพียงเท่านี้ ทำให้มีวาสนาที่จะได้อยู่ร่วมกันแค่นี้

“ความรู้สึกก็คิด คิดว่าเออ... เราไม่ได้เจอกับลูกอีกแล้วนะ เราทำบุญกันมาแค่นี้ ว่างั้นนะ ก็บอกกับพ่อบ้านอะ ทำบุญร่วมกันมาแค่นี้” (ID 4)

“เราคิดเลยว่าเขาไม่ใช่ลูกนะเขาอยู่กับเราเราทำให้ดีที่สุด นี่ก็ดีที่สุดที่สุดของเราแล้วเราทำได้แค่นี้ เขาอยู่กับเราได้แค่นี้ มีวาสนากับเราแค่นี้” (ID 7)

นอกจากนี้มารดาอุปการะยังได้ใช้ความคิดความเชื่อในเรื่องบุญวาสนานี้ ในการผ่อนคลายความห่วงกังวลในเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กเมื่อต้องจากไป เนื่องจากเธอเองไม่สามารถที่จะรับรู้หรือมองเห็นความเป็นไปและความเป็นอยู่ของเด็กได้เหมือนเคย เธอจึงคิดว่าเมื่อเด็กจากไปแล้วเด็กจะเป็นอย่างไรก็คงต้องสุดแต่บุญวาสนาของเด็กเอง

“ก็ครั้งแรกก็ห่วงใยเหมือนกันนะ ว่าลูกจะไปกินยังไหนหนอ ได้นอนยังงัย ได้นอนเปลหรือเปล้าหรือได้ไปนอนกับผ่านวมกับพีนก็มีกังวลเหมือนกัน

นะว่าได้เวลาจะได้กินหรือเปล่า ก็มานั่งนี่ๆนี่ๆกังวลเหมือนกัน แต่แล้วก็อือ
... แล้วแต่บุญแล้วแต่วาสนานะลูกก็มานี่” (ID 4)

3.3.4 กำกับใจตนเอง

เมื่อเด็กจากไปภาวะอารมณ์ความรู้สึกต่างๆเกิดขึ้นในใจของมารดาอุปการะ
มากมาย ซึ่งหากมารดาอุปการะปล่อยตนเองให้ไหลไปตามอารมณ์ความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจนั้นก็
อาจทำให้เธอต้องล้มป่วยและไม่สบายได้ ดังนั้นเมื่อมารดาอุปการะเกิดความตระหนักรู้ในตนเอง
แล้วว่าสิ่งที่เธอกำลังเป็นอยู่ไม่ดีต่อตัวเธอเอง เธอจึงพยายามที่จะกำกับและระงับใจตนเองไม่ให้
จมอยู่กับความเศร้าเสียใจมากเกินไป

“พ่อก็นั่งรู้ตัวว่ามันเกิดอะไรขึ้น มันไม่ใช่แล้วนะ มันใช่ใหม่อะไรอย่าง
นี้ ก็มานั่งคิด” (ID 7)

“ป้าก็จะระงับตัวเองบ้างนะ บางครั้งเราร้องมากๆก็จะถอนใจว่าเออ
ตัดใจซะ ถ้าเราร้องมากเราเครียดมากความดันเราจะขึ้น ก็ตัดใจ” (ID 8)

นอกจากนี้มารดาอุปการะบางรายยังคิดว่าการที่เธอจะสามารถทำใจยอมรับกับ
การพลัดพรากและการจากไปของเด็กได้หรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับตัวเธอเองเป็นสำคัญ

“ตอนนี้ตอนทำใจได้ไม่ได้มันขึ้นอยู่กับเราเอง” (ID 6)

3.4 การรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูทดแทนเด็กเก่า

การรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูนับเป็นวิธีการจัดการและรับมือกับอารมณ์ความรู้สึกที่
มารดาอุปการะนิยมใช้มากที่สุด เนื่องจากเมื่อเด็กจากไปแล้วมารดาอุปการะจะรู้สึกว่าบางสิ่ง
บางอย่างในชีวิตของพวกเธอได้ขาดหายไป การรับเด็กใหม่มาอุปการะจึงเป็นเหมือนการทดแทน
ความรู้สึกเหงาว่างเปล่าที่เกิดขึ้นในใจ และเป็นการลดความเป็นห่วงกังวล คิดถึงเด็กที่เพิ่งจากไป
เนื่องจากมารดาอุปการะจะต้องหันมาทุ่มเทดูแลเด็กคนใหม่ ซึ่งหากมารดาอุปการะยังไม่มีเด็กใหม่
มาทดแทนเด็กเก่า เธอเองจะยังคงต้องเหงา อาลัยอารมณ์คิดถึงและไม่สามารถทำใจได้

“ถ้าถามว่าถ้าไม่มีเจ้าเด็กพวกนี้อยู่เฉยๆ ถ้าเขาไปแล้วเราทำใจได้ไหม
ยากนะ เพราะมันไม่มีอะไรมาทดแทน ถ้าเจ้าหน้าที่เอาเด็กมาให้ซ้ำและยังไม่

มีมาเลยเนี่ย สาว่ามันขาดอะไรไปสักอย่าง คือเราอยู่จนชินว่ามีเด็กอยู่กับเรา
พอมันไม่มี มันเหงาๆเนอะ” (ID 7)

“มีคนใหม่มาแทน เราก็รู้สึกดี เหมือนว่าคนนั้นไปคนนี้มา เราก็รู้สึก
ว่าเหมือนมันไม่ขาดอะไรไปนะ” (ID 2)

“ถ้าหากไม่เอาเด็กลง เราจะคิด ถ้าเอาเด็กลงเลยเราก็จะมาพัวพันอยู่
กับเด็กคนนี้ เราก็จะไม่นึกถึงน้องนูช (นามสมมติ)” (ID 8)

“ตอนนี้ปากก็คล้ายคิดถึงได้บ้างนะเพราะว่าในครอบครัวเราก็จะมีน้อง
อ้อม (นามสมมติ) แทน”

“ตอนนี้ก็ลืมๆเพราะว่ามีน้องอ้อม (นามสมมติ) ผูกพันหัวใจเราอยู่
เพราะว่าเข้าขึ้นมาเราก็มีภาระต้องดูแลน้องอ้อมต่อไป ก็พอตัดใจได้บ้าง”
(ID 4)

หากเด็กจากไปแล้ว มารดาอุปการะได้รับเด็กคนใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูต่อทันทีเธอก็จะ
รู้สึกดี หายเหงา แต่หากต้องเว้นช่วงไปเป็นอาทิตย์หรือเป็นเดือนเธอก็จะอดรันทนไม่ได้ที่จะต้อง
ทวงถามกับทางมูลนิธิว่าเมื่อใดเธอจะได้เลี้ยงดูลูกคนใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากรดาอุปการะเองไม่
ต้องการให้ช่วงเวลาแห่งความเจ็บเหงา ว่างเปล่าและอาลัยอาวรณ์นั้นเกิดขึ้นกับเธอยาวนานนัก

“แต่ถ้ามีเด็กมาแทนไปเข้าเฝ้ามาอย่างเนี่ยเออโอเค ไม่เท่าไรอันนั้น
แต่ถ้าหายไปสักอาทิตย์หนึ่งเดือนหนึ่งนั่นรู้สึกมันนาน เราก็จะโทร ‘พี่เมื่อไรจะมี
เด็ก’ ” (ID 7)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูทดแทนเด็กเก่านั้นจะสามารถแบ่งเบา
และคลายความรู้สึกคิดถึง เหงาและว่างเปล่าในใจของมารดาอุปการะลงไปได้ แต่นั่นก็ไม่ได้
หมายความว่า “ลูกคนใหม่” ที่ได้ก้าวเข้ามาในชีวิตจะทำให้พวกเขาลืม “ลูกคนเก่า” ไปได้ ในเมื่อ
ความผูกพันกับลูกคนเดิมยังคงมีอยู่เต็มหัวใจ

“พอดีเขาก็เอามาให้อาทิตย์หนึ่ง ก็มีเหมือนมีสิ่งทดแทนมาก็เบาไป
หน่อย แต่ก็ลืมนะ ไม่ใช่ว่าเออ...มีเด็กคนนี้มาเลี้ยงแล้วลืมเด็กคนนั้น ไม่
ลืมหรอก จำได้หมด” (ID 3)

“แต่ถ้าถามว่า ถ้าเอาคนใหม่มาให้แล้วคนเก่าเนี่ยเราจะลืมเลยไหม ไม่ลืมเลยก็ยังคงคิดถึงคนเก่าอยู่ คนใหม่ก็ยังคงเฉยๆอยู่นะบอกตรงๆ คนใหม่ยังเฉยๆอยู่ เหมือนความผูกพันของเรายังอยู่ที่คนเก่าอยู่ ยังรัก บางทีเรียกอะ เรียกชื่อคนเก่า บางทีเรียกยังเหมือนเรียกผิด ใจเรายังอยู่กับเขา” (ID 9)

ทุกครั้งที่ได้เจอกับความรู้สึกเหงา ว่างเปล่าเหมือนบางสิ่งบางอย่างขาดหายไปได้เกิดขึ้นซ้ำๆ และทุกครั้งมารดาอุปการะก็ต้องขอรับเด็กคนใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูต่อเพื่อชดเชยและทดแทนความรู้สึกที่ขาดหายไปนั้นเสมอ ด้วยวิถีทางเช่นนี้จึงกลายเป็นเหมือนวงจรชีวิตของมารดาอุปการะที่พอเด็กจากไปก็ต้องหาเด็กคนใหม่มาทดแทนไปเรื่อยๆ อันเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้มารดาอุปการะบางรายตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูต่อเรื่อยมา

“มันเป็นการผูกพันอะ ได้เลี้ยงเด็กคนนี้ พอเด็กไปกับครอบครัวต่างประเทศก็คือแบบมันเหมือนขาดอะไรไปอะ เราก็เลยอยากจะเอาเด็กคนใหม่มาเลี้ยงต่อไปอีก เหมือนเป็นสายใยเวียน วงเวียนอะ” (ID 2)

“เหตุผลที่พี่เลี้ยงต่อมาเรื่อยๆก็คือแบบเนี่ย คือเอาคนนั้นมาทดแทนคนนี้ไปเรื่อยๆ” (ID 3)

3.5 การได้รับการสนับสนุนทางด้านความคิด อารมณ์และจิตใจ

กำลังใจ การปลอบโยน และคำแนะนำจากสมาชิกในครอบครัวและเจ้าหน้าที่ ตลอดจนปฏิบัติสัมพันธ์ การหยอกล้อและพูดคุยของลูกหลาน นับเป็นแรงสนับสนุนทางสังคมจากภายนอกที่ช่วยเสริมให้มารดาอุปการะสามารถจัดการและรับมือกับอารมณ์ ความรู้สึกได้ดีขึ้น

3.5.1 กำลังใจ การปลอบโยน และคำแนะนำจากสมาชิกในครอบครัวและเจ้าหน้าที่

เมื่อหัวใจของมารดาอุปการะเต็มไปด้วยความเจ็บปวด สะเทือนใจ เมื่อต้องพลัดพรากจากเด็ก คำปลอบประโลมจากบุคคลในครอบครัว เช่นสามี หรือมารดาของมารดาอุปการะเอง จึงเป็นเหมือนการเติมพลังและกำลังใจให้กับมารดาอุปการะได้รู้สึกดีและผ่อนคลาย

“วันนั้นไปหาแม่ที่บ้านแม่ก็พูดปดใจว่า ‘ลูกของเขาเขาก็ต้องเอาไปซิลูก’ เราก็จริงนะ ลูกของเขาเขาก็ต้องเอาไป มีแม่พูดดีปดใจให้กำลังใจดีขึ้นมา” (ID 4)

“อันนี้พ่อเขาส่งขึ้นรถ พ่อเขาก็ไม่ไ้ไ้อะไร แม่มีเงินไปแล้ว แม่มีเงินก็ทำใจ แม่ปดใจพ่อ พ่อปดใจแม่ แต่ไ้พ่อมันก็ทำใจไม่ได้นะ” (ID 2)

นอกจากกำลังใจและคำปลอบโยนแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่มารดาอุปการะมักจะได้รับเสมอก็คือ คำแนะนำจากบุคคลใกล้ชิดที่เฝ้าบอกให้มารดาอุปการะต้องทำใจ ตัดใจ และอย่าคิดมาก ด้วยเพราะเป็นห่วงเป็นใยในสุขภาพร่างกายของมารดาอุปการะ

“พอเวลานั้นก็คนนั้นคนนี้เขาก็จะปดใจ ไปเลย ไปเลย เขาไปสบายอย่าไปคิดมากเลย เดี่ยวตัวเราก็ไ้ไ้หมด ก็ค่อยๆไ้ไ้ไป” (ID 9)

“คนแถวบ้าน บางทีแฟนบ้าง ลูกบ้างเขาก็จะบอกว่าต้องทำใจนะ อย่าไปคิดถึงเขา เดี่ยวเป็นไรขึ้นมალ่าบาก” (ID 8)

ด้วยความที่ไม่ต้องการเห็นและไม่อาจทนเห็นมารดาอุปการะต้องเจ็บปวด เศร้าเสียใจและตกอยู่ในสภาพที่ทุกข์ทรมานเช่นนี้ มารดาอุปการะบางรายจึงได้รับคำแนะนำจากลูกและสามีให้เลิกเลี้ยงเด็กเสีย หากว่าเธอไม่สามารถทำใจได้

“นี่ลูกๆมันก็ยังบอกว่า ‘นี่ถ้าแม่ แม่เลี้ยงตัดใจไม่ได้แม่ก็อย่าเลี้ยง แม่อย่าเลี้ยง เลี้ยงแล้วแม่ก็ร้อง’ ” (ID 8)

“คนไม่ได้กินอะไรนะมันก็แบบอิดโรยอะไรๆอย่างนี้ แฟนเราก็บอก ถ้าอย่างนั้นก็อย่าเลี้ยงสิ ถ้าเป็นอย่างนี้ก็อย่างเลี้ยงบอกอย่างนี้” (ID 9)

ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิเองก็เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่คอยปลอบใจ ให้กำลังใจ และให้คำแนะนำแก่มารดาอุปการะเสมอว่าเด็กไปสบาย ไม่ต้องคิดมาก ให้ทำใจดีๆ และอย่าไปร้องไห้

“มูลนิธิเขาก็จะปดใจอยู่เรื่อยนะว่า เขาไปสบายนะ อย่าไปร้องไห้ มาก พี่ไม่อยากเห็นเธอร้องไห้” (ID 9)

“เขาไปสบายแล้วตัวเองไม่ต้องไปคิดถึงเขา’ อะไรอย่างนี้ เขาก็จะ
พูดปลอบใจ” (ID 8)

หลังจากที่ได้ส่งมอบเด็กกลับคืนไปแล้ว เมื่อมารดาอุปการะมีเจ้าหน้าที่คอย
สอบถามข่าวคราวความรู้สึกด้วยความเป็นห่วง เธอจึงรู้สึกว่ตนเอง “ไม่ถูกทอดทิ้ง”

“น้องโอ้ (นามสมมติ) อะถามว่าเออ...หวาน (นามสมมติ) เป็นไงบ้าง
หวานสบายดีรึยัง คอยถามข่าวก็เรียกว่าเขาไม่ทอดทิ้งหวานดีกว่า เขาจะ
คอยถาม คอยโทรถามว่าหวานเป็นไงมั่งจิตใจสบายดีรึยัง บอกหวานก็
สบายดีแล้วนะทั้งครอบครัวแหละ ไม่ต้องเป็นห่วงหวาน” (ID 4)

ขณะที่มารดาอุปการะอีกรายมีความต้องการและปรารถนาที่อยากจะให้เจ้าหน้าที่
ช่วยเหลือ สนับสนุนดูแลและฟื้นฟูทางด้านจิตใจให้แก่พวกเขาเพิ่มเติม นอกเหนือจากการที่พวกเขา
เธอได้ดูแลสภาพจิตใจและจัดการรับมือกับการพลัดพรากที่เกิดขึ้นด้วยตัวเองแล้ว

“อยากให้มีแบบอะไรที่ว่า แบบการดูแลทางด้านจิตใจการพูดการ
อะไรสักอย่าง แต่บางคนเขาก็ไม่รู้เขาทำอย่างนี้เขาทำเป็นหน้าที่ของเขา
เปล่า เขาจะไม่มีที่ฟื้นฟูสภาพจิตใจใครทั้งนั้น คือว่าโอเคเรายอมรับ ยอม
เซ็นต์เลี้ยงเด็กก็คือเลี้ยงไป สภาพจิตใจก็รู้ว่าไม่ใช่เด็กไม่ใช่ลูกเราแค่นี้เอง
ก็คือทุกอย่างเราต้องทำของเราเองหมด” (ID 3)

เช่นเดียวกับมารดาอุปการะรายหนึ่งที่ได้บอกเล่าถึงความปรารถนาที่ซ่อนอยู่
ภายในใจของเธอว่าอยากจะให้เจ้าหน้าที่เข้าใจ เห็นใจในความรู้สึกของพวกเธอที่ต้องร้องไห้เสียใจ
เสียน้ำตาให้กับการจากไปของเด็ก ซึ่งบางครั้งเธอเองก็ไม่มั่นใจและไม่แน่ใจว่าแท้จริงแล้ว
เจ้าหน้าที่จะรู้สึกและเข้าใจพวกเขาอย่างไร

“อยากรู้ว่าเขาส่งสารพวกเลี้ยงเด็กใหม่อยากจะรู้ แต่เขาก็เห็นน้ำตา
พวกเรา แต่พวกเราไม่ได้บีนน้ำตาหรือว่าไร ความรู้สึกที่บางที่เขาถามมาแต่
ละคำเนี่ย บางทีเราจะตอบเนี่ยใจสั้นนะ เสียงสั้นออกมา เรายอมรับว่าเรา
ร้องไห้... เราเลี้ยงเด็กให้เขาเนี่ย นักสังคมฯเนี่ยเขามีความรู้สึกส่งสารพวกเรา
บ้างรึเปล่าไม่รู้เนอะ สงสารว่าเขาเอาเด็กไปแล้วพวกเราร้องไห้ พวกเขา ‘แม่
อุปการะคนนี้เด็กไปไว้วัย แก่เศร้าๆ’ นักสังคมฯ...” (ID 1)

ในช่วงเวลาที่มารดาอุปการะต้องเผชิญกับการพลัดพรากแยกจาก พวกเขาต้องการที่จะได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนทางด้านจิตใจ ตลอดจนความเข้าใจจากบุคคลรอบข้าง โดยมารดาอุปการะมักจะได้รับคำแนะนำและคำพูดปลอบประโลมในลักษณะของการให้เด็กคิดถึงเด็ก อย่าไปคิดมาก จะไปเศร้าเสียใจ เสียหน้าตาทำไมเมื่อเขาไม่ใช่ลูกเราและเขาก็ไปดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มารดาอุปการะเองก็ “รู้และเข้าใจดี” แต่ไม่อาจทำได้ ทั้งยังทำให้มารดาอุปการะบางรายรู้สึกเศร้าเสียใจมากยิ่งขึ้น เนื่องจากคำพูดในลักษณะเช่นนั้นไม่อาจแสดงถึงความเข้าใจในความรู้สึกที่เกิดขึ้นและยังเป็นเหมือนการละเลยความรู้สึกของพวกเขา ทั้งนี้มารดาอุปการะต้องการคำพูดปลอบประโลมในลักษณะที่แสดงถึงความเข้าใจในความรู้สึกของเขาในฐานะที่ได้เลี้ยงดูและใช้ชีวิตร่วมกับเด็กในทุกวันทุกคืน มากกว่าความเข้าใจที่ผ่านมุมมองและความรู้สึกของคนนอกซึ่งเคยพบเห็นหรือได้สัมผัสกับเด็กเพียงชั่วครั้งชั่วคราว

“บางคนพูดเขาบอกอย่าไปคิดอะไรมาก ยิ่งพูดเราก็ก็นั่งร้องอะ”

(ID 8)

“ความรู้สึกของเรา เราก็กังคังคิดถึงตลอด มันจะไม่ให้คิดถึงมันเป็นไปได้ คนที่ไม่เลี้ยงเขาก็พูดได้ดี ‘จะไปคิดถึงทำไมลูกก็ไม่ใช่ลูกเรา’ ‘จะไปซีเรียสไปเครียดทำไม’ อะไรอย่างนี้ แต่เขาไม่ได้เลี้ยงเขาไม่เข้าใจหัวอกเราว่า เราเลี้ยง ความรู้สึกของเรว่ามันเป็นยังไง กลางคืนลูกตื่นก็ต้องซนมนนะทำอะไรอย่างนั้นมันเหมือนความผูกพันมันมีเยอะอะ”

(ID 9)

“คือเข้าใจว่าเขาไปดี แต่ความรู้สึกคือ เราเลี้ยงมันมาทุกวันๆ เจ้าหน้าที่อาจจะพูดว่า ‘พี่ร้องทำไม?? เขาก็ไปอยู่กับแม่เขาอะ’ รู้!! พี่รู้ว่าเขาไปแล้วเขาดี พี่เข้าใจ แต่ที่นี้ว่าเขาก็ต้องเข้าใจนะว่า เออ...เราเลี้ยงมาทุกวัน การกินการอยู่ อีถ้ายอะไรอยู่กับเราหมด ไม่สบายตัวร้อน แต่คือเขาก็เข้าใจในส่วนของเขา แต่ใจที่ลึกๆบางครั้งเขาก็ไม่เข้าใจ เขามาแป๊บๆแป๊บๆ เช่นมาส่งนมหรือพาเด็กไปหาหมอบางครั้งแค่นั้นเอง ไม่ได้มาอยู่กับเราตลอด”

(ID 3)

3.5.2 ปฏิสัมพันธ์ การหยอกล้อและพูดคุยจากสมาชิกในครอบครัว

เมื่อทุกคนในครอบครัวต่างรู้ดีว่ามารดาอุปการะกำลังอยู่ในช่วงเวลาของความ อาลัยอาวรณ์คิดถึงลูกที่เพิ่งจากไป สมาชิกทุกคนในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นลูกหลาน สามี หรือ แม้แต่เพื่อนบ้าน จึงมักจะชวนมารดาอุปการะพูดคุยหยอกล้อและหากิจกรรมต่างๆทำร่วมกัน เช่น ไปเที่ยว ทานข้าว หรือทำอาหารรับประทาน โดยไม่ปล่อยให้มารดาอุปการะต้องนั่งเงิบเหงาอยู่ เพียงลำพัง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถช่วยให้มารดาอุปการะคลายความเครียด ไม่สบายใจ และลืมที่จะ คิดถึงเด็กไปได้ชั่วขณะหนึ่ง

“ลูกๆหลานๆเขาจะชวนคุย ‘แมกินข้าว’ แล้วเขาจะหัวเราะกันอะไร กัน ช่วงนั้นเราจะลืมเขาไปเลยนะ” (ID 8)

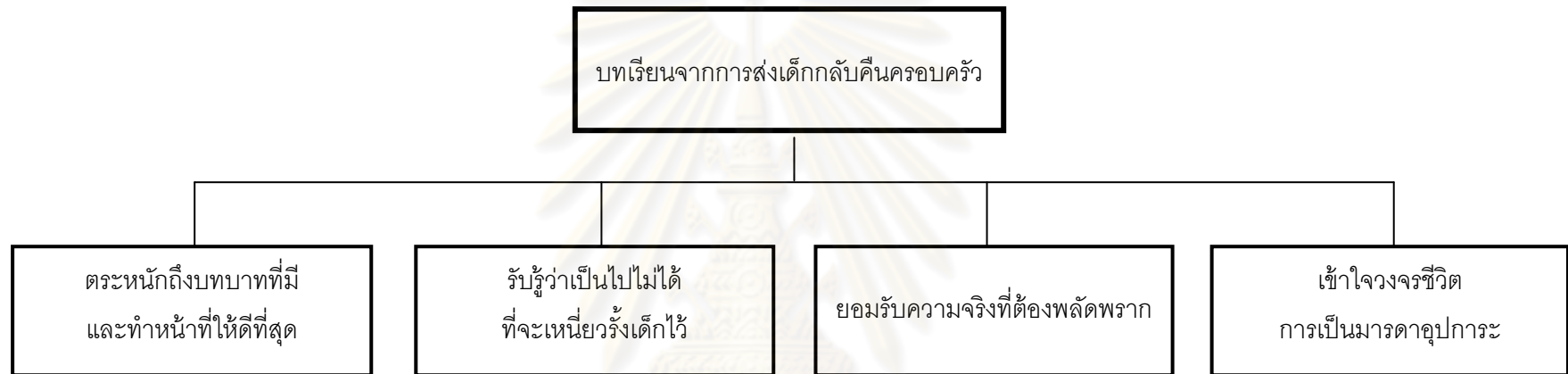
“ลูกๆมันชอบทะเล่ลิ่ง ชอบลิ่ง ชอบเล่นอะไรอย่างนี้ เราก็เออหาย เครียดไป” (ID 7)

“ถ้าคนแถวนั้นเขาบอกว่า ‘พี่จรรยา (นามสมมติ) เดี่ยววันนี้เราทำไ้ นั้นกินกันนะ’ อะไรต่ออะไรอย่างนี้ ก็จะทำกินก็จะคุยกันเรื่องห่วยบ้างอะไรต่อ อะไรอย่างนี้ ก็ช่วงนั้นจะลืมๆ” (ID 8)

“บางครั้งก็พอบ้านช่วยนะ ‘ไปใหม่พาลูกไปเที่ยวใหม่’ ชวนพาไปดู ช้างนอกโลกภายนอกกว่า ‘ไปดูโลกภายนอก’ ... คือเขาเป็นทั้งกำลังใจเป็นทั้ง หัวหน้านางน ดูแลครอบครัวทุกอย่าง พอบ้านอะเนอะ” (ID 4)

4. บทเรียนจากการส่งเด็กกลับคืนครอบครัว

หลังจากที่ได้ผ่านพ้นความรู้สึกเศร้าโศก เสียใจ อาลัยอาวรณ์จากส่งเด็กกลับคืนครอบครัวมา ครั้งแล้วครั้งเล่า เมื่อมารดาอุปการะมีโอกาสได้ย้อนกลับมาทบทวนเหตุการณ์และความรู้สึกที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาแห่งการพลัดพรากและสูญเสียดังกล่าว ทำให้มารดาอุปการะเกิดการเรียนรู้ผ่าน ประสบการณ์ตรงและพบบทเรียนที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการกับความ คิด อารมณ์ ความรู้สึกและรับมือกับการส่งเด็กกลับคืนที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต ตลอดจนการทำ หน้าที่และปฏิบัติตนในฐานะมารดาอุปการะ โดยบทเรียนที่มารดาอุปการะได้รับจากการส่งเด็ก กลับคืนครอบครัว ปรากฏดังแผนภาพที่ 5 และมีรายละเอียดดังต่อไปนี้



ศูนย์วิทยทรัพยากร
แผนภาพที่ 5
บทเรียนจากการส่งเด็กกลับบ้านครบถ้วน
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.1 ตระหนักถึงบทบาทที่มีและทำหน้าที่ให้ดีที่สุด

หน้าที่ของมารดาอุปการะคือการดูแลเลี้ยงดู ให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็กในความอุปการะเป็นการชั่วคราวก่อนที่เด็กจะต้องกลับคืนสู่ครอบครัวในวันข้างหน้า และเนื่องจากระยะเวลาที่เด็กได้มาอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะนั้นไม่อาจทราบได้แน่ชัดว่าจะยาวนานเท่าไร อาจจะมากน้อยสั้นยาวแตกต่างกันไปในแต่ละราย แต่สิ่งหนึ่งที่แน่ชัดคือ เด็กทุกรายที่เดินเข้ามาให้ผูกพันและอุ้มชู สุดท้ายวันหนึ่งพวกเขาจะต้องจากไป จากประสบการณ์ที่ผ่านมาจึงทำให้มารดาอุปการะตระหนักดีว่าในขณะที่เด็กยังอยู่ภายใต้ร่มกอดและการดูแลของตนนั้น สิ่งสำคัญที่สุดที่พวกเขาสามารถทำได้ก็คือ การมอบความรัก ความอบอุ่นและการดูแลเลี้ยงดูเด็กให้ดีและเต็มที่สุดเท่าที่จะทำได้ก่อนที่วันที่เด็กจะต้องจากไปจะมาถึง

“พอนานๆหลายคนเข้า เราก็รู้สึกว่าเขาอยู่กับเราแป๊บหนึ่ง เราเลี้ยงได้แค่นี้แหละ ทำให้ดีที่สุด”

“เขาอยู่กับเรานะ เราก็ทำให้ดีที่สุด ทำอะไรก็ได้ที่ให้เขาได้... ต้องเลี้ยงเขาให้ดีที่สุดต้องให้ความอบอุ่นกับเขาให้มากๆนั่นละสิ่งที่เราทำได้”

(ID 7)

“อย่างว่า เราให้ความรักให้ความอบอุ่นแค่นั้น คือเขาไม่ได้มาอยู่กับเรา ยันโตอะไรอย่างนี้”

(ID 2)

4.2 รับรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะเหนี่ยวรั้งเด็กไว้

แม้ว่ามารดาอุปการะจะไม่อยาก让孩子จากไป อยากที่จะยึดวันเวลาในการอยู่ร่วมกัน เพื่อที่จะได้ดูแลเลี้ยงดูเด็กต่อสักแค่วัน แต่ก็รู้ดีว่า “เป็นไปไม่ได้” และ “ไม่มีทาง” ที่จะเหนี่ยวรั้งให้เด็กอยู่กับตนเองได้ไปตลอดจนเติบโตใหญ่ เพราะอย่างไรแล้วไม่ว่าช้าหรือเร็วเด็กก็จะต้องกลับคืนสู่ครอบครัว จึงเปล่าประโยชน์ที่จะมาอาศัยอาวรณ์ ยื้อยุดหรือเหนี่ยวรั้งไม่ให้เด็กจากไป และให้อยู่กับตนเองไปนานๆ

“พอเขาไปเนี่ยเราใจหายแล้ว ไม่อยากให้เขาจากเราไปเลย คืออยากให้มีวันนี้ไปเรื่อยๆ แต่คือมันเป็นไปไม่ได้”

(ID 9)

“มัวไปเศร้าเหนี่ยวรั้งให้เด็กน่าจะอยู่กับเรา มันไม่ได้ เราคิดแล้วมันเป็นไปไม่ได้”

“เราเลี้ยงเขายันโตไม่ได้หรอก เขาก็ต้องเอากลับ ถ้าไม่มีพ่อแม่บุญธรรมมารับ เขาก็ต้องเอากลับไม่ได้อยู่กับเรายันเป็นหนุ่มเป็นสาว ไม่เห็นมีใครเลี้ยงยันเป็นหนุ่มเป็นสาวเลยโตขนาดไหนเขาก็ต้องเอาไป เขาต้องเอากลับ” (ID 5)

เช่นเดียวกับมารดาอุปการะอีกรายที่เธอเองทราบดีว่าตนเองเป็นเพียงแค่ “คนรับจ้าง” เลี้ยงดูเด็กให้กับมูลนิธิ ดังนั้นเมื่อมูลนิธิมาขอเด็กให้เธอช่วยเลี้ยงดูเป็นการชั่วคราวในช่วงระยะเวลาหนึ่ง จนกว่าจะถึงเวลาที่เหมาะสมที่ครอบครัวของเด็กพร้อมที่จะรับเด็กกลับไปเลี้ยงดู หรือมีครอบครัวบุญธรรมขอรับเด็กไปอุปการะ เขาเหล่านั้นก็จะต้องมาขอรับเด็กกลับคืนไปอย่างแน่นอน การพยายามจะเหนี่ยวรั้งเด็กไว้ หรือคิดที่จะพาเด็กหนีเพื่อหลบเลี้ยงการส่งเด็กคืนนั้น จึงเป็นสิ่งที่เธอไม่เคยคิดจะทำ ด้วยรู้ว่าถึงอย่างไรแล้วเธอก็จะต้องส่งมอบเด็กกลับคืน

“ป่าไม่เคยหรอกที่คิดว่าจะพาหนี คิดว่าถึงยังไงเขาต้องเอาของเขา กลับอยู่วันยันค่ำ เพราะว่าเราคือคนรับจ้างเขาเลี้ยงนะ รับจ้างเขา เขาต้องเอาของเขากลับดิ” (ID 6)

4.3 ยอมรับความจริงที่ต้องพลัดพราก

เมื่อถึงวันที่เด็กต้องกลับคืนสู่ครอบครัว มารดาอุปการะต่าง “ยอมรับ” ว่านั่นคือวันสุดท้ายที่จะได้พบเด็ก และเวลาของการ “พลัดพราก” จากกันได้มาถึงแล้ว แม้ในบางครั้งมารดาอุปการะจะมีความหวังในใจลึกๆว่าสักวันหนึ่งอาจจะได้กลับมาพบกัน แต่ประสบการณ์ที่ผ่านมาก็ได้บอกให้เธอรู้ว่า “เป็นไปไม่ได้” และไม่ว่ามารดาอุปการะจะรักเด็กมากแค่ไหนหรือทำใจไม่ได้อย่างไร พวกเธอก็รู้ดีว่าการจมอยู่กับความเศร้า เสียใจอันเกิดจากการพลัดพรากนั้นไม่ได้ช่วยให้เด็กกลับคืนมาหาหรืออะไรดีขึ้นมา เพราะความจริงคือเด็กได้จากไปไกลจากอ้อมอกของเธอแล้ว ซึ่งสิ่งนี้เป็นสิ่งที่พวกเธอเองจะต้องทำใจยอมรับ

“คือเรารู้ว่าจะต้องไป ไปอยู่ คือไม่ได้เจอกันแล้วนะเนี่ย ต้องไปจากพ่อจากแม่ ต้องไปเรียนหนังสือไปมีอนาคตที่ดี” (ID 2)

“เรามานั่งเศร้าไป เขาก็ไม่ได้กลับมาหาเราแล้ว เพราะเขาไปไกลแล้ว” (ID 5)

“เด็กอยู่เมืองไทยกับเมืองนอกก็เหมือนไกลเราไปทุกอย่างไม่ต่างกัน
ยังไ้ก็คือไกลจากอกเรา... รักมากแค้ไหนทำใจไม่ได้แค้ไหนก็ไม่ได้เจอ”

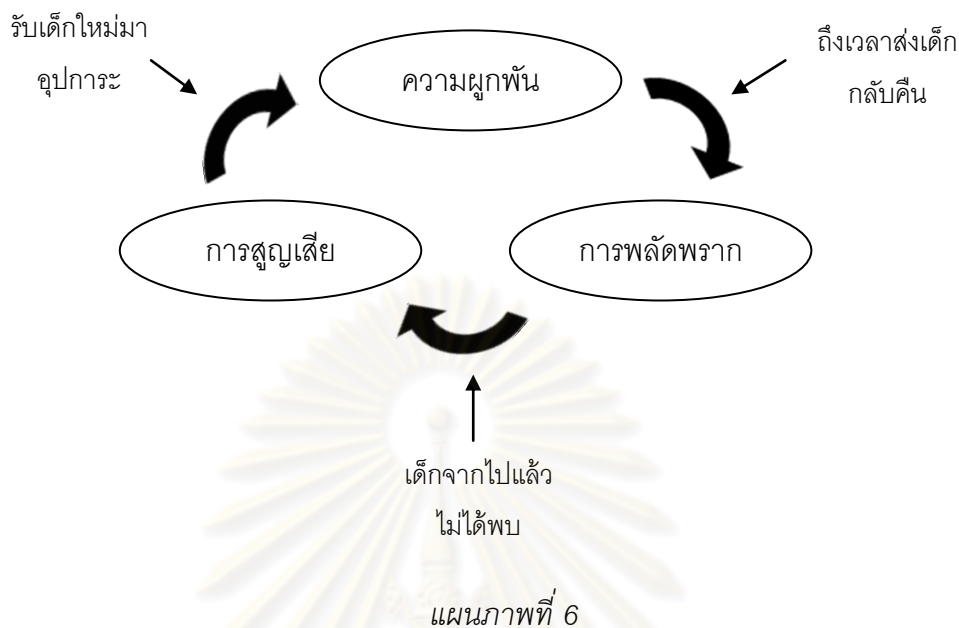
(ID 3)

“เพราะเรารู้ว่าเด็กคนที่จะต้องไปเมืองนอกเนี่ย วันใดวันหนึ่งเขาไป
จากเราแล้ว ก็คือจะไม่ได้เจอกัน ส่วนใหญ่ก็คือไปแล้วไปลับ แต่เราอยากที่จะ
เห็นเขาบ้าง แต่ก็คือมันเป็นไปได้ การไปมาเขาอาจจะไม่สะดวก” (ID 9)

4.4 เข้าใจวงจรชีวิตการเป็นมารดาอุปการะ

เมื่อมารดาอุปการะได้รับเด็กมาเลี้ยงดู พวกเขาทราบและเข้าใจดีว่าอย่างไรแล้วเด็กก็ต้อง
กลับคืนสู่ครอบครัว การพลัดพรากแยกจากจะต้องเกิดขึ้นในสักวันหนึ่ง และเกิดขึ้นกับเด็กทุกราย
ที่เธอรับมาอุปการะเลี้ยงดู ดังนั้นหากพวกเขาตัดสินใจที่จะทำหน้าที่มารดาอุปการะต่อไป สิ่งหนึ่ง
ที่พวกเขาจะต้องพบและเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ ความผูกพัน การพลัดพราก และการสูญเสีย
ซึ่งจะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าราวกับเป็นวงจรชีวิตของการเป็นมารดาอุปการะ (ดังแผนภาพที่ 6)
มารดาอุปการะรายหนึ่งเห็นว่าเมื่อเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กกลับคืนมาถึง หากเธอไม่สามารถทำใจ
ยอมรับกับการพลัดพรากและสูญเสียนั้นได้ เธอเองก็ไม่ควรที่จะรับเด็กมาเลี้ยงดูให้เกิดเป็นความ
รักความผูกพัน อันเป็นการ “ตัดไฟแต่ต้นลม” ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ความเศร้าโศกเสียใจต้องเกิดขึ้นซ้ำๆ

“ทนไม่ได้รับไม่ได้ ถ้าเราเอามาเลี้ยงแล้วเขาก็ต้องไปจากเรา เรารู้ว่า
เขาต้องไป ไม่ใช่เราไม่รู้ เราต้องรู้ว่าเขาต้องไป แล้วถ้าเราเอามาเลี้ยงคนที่
สองแล้วเราก็เป็นเหมือนคนแรกอีก ทำใจไม่ได้อีก มันก็อยู่ไม่ได้ อยู่ไม่ได้!!
ถ้าทำใจอย่างนั้นไม่ต้องเลี้ยงอะ ไม่ต้องเอาเขามาผูกพันกับเรา” (ID 5)



วงจรความผูกพัน การพลัดพราก และการสูญเสีย

แม้ว่ามารดาอุปการะจะต้องพบและเผชิญกับความเศร้าโศก เสียใจจากการสูญเสียและพลัดพรากจากเด็กอยู่เสมอ แต่ด้วยบทบาทหน้าที่ที่จะต้องรับเด็กคนใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูต่อไป มารดาอุปการะจึงจำเป็นต้องทำใจ ด้วยเข้าใจดีว่าหากไม่สามารถทำใจได้ และยังคงฟุ้งฟายคิดถึงแต่เด็กที่เพิ่งจากไป ก็จะส่งผลให้มารดาอุปการะนั้นไม่สามารถเลี้ยงดูเด็กคนใหม่ได้อย่างเต็มกำลังความสามารถ ดังนั้นหากพวกเขาจะทำหน้าที่มารดาอุปการะต่อก็ต้อง “ทำใจ”

“ทำใจ แล้วคิดว่า เราต้องอยู่นะเลี้ยงคนนั้นคนนี้นะ เราจะไปคิดถึงเขาจนเสียสติมันไม่ได้” (ID 7)

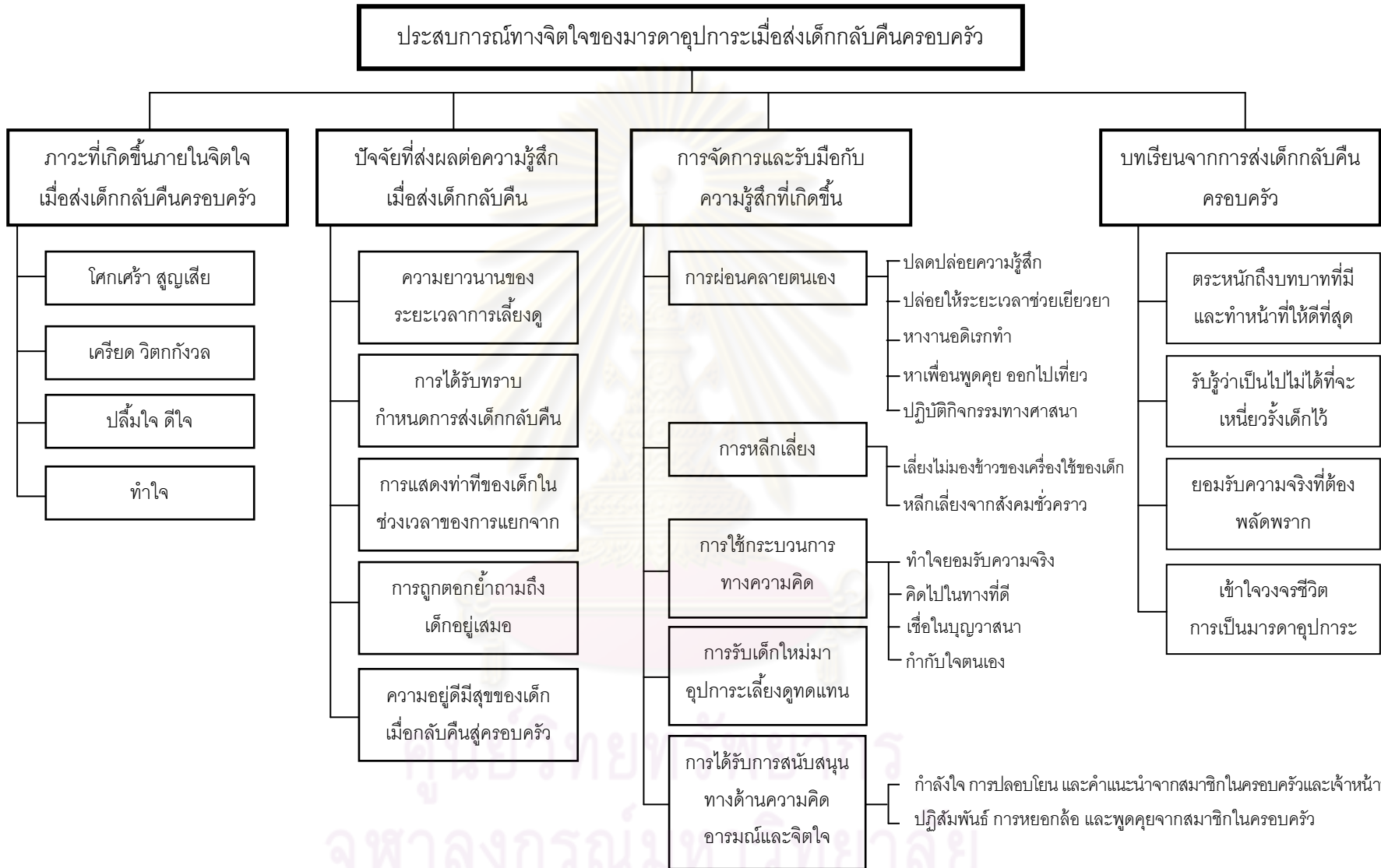
“เดี๋ยวเราก็ต้องได้คนใหม่มาอีก จะไปจมอยู่แต่คนแรกมันก็ไม่ดี ถ้าเราคิดว่าเรายังจะเลี้ยงเขาอยู่ตรงนี้อีกเราก็ต้องทำใจ ถ้าเราไม่ทำใจ มันก็ไปไม่ได้ มันก็เตลิดกันใหญ่”

“เลี้ยงเป็นแม่อุปการะอย่างนี้ไปตลอด เราก็ต้องทำใจ ถ้าเราทำใจไม่ได้เราก็จบอยู่ตรงคนเดียว คนแรกก็ไปไม่ได้ไปไม่รอด ไม่เลี้ยงแล้ว”

(ID 5)

โดยสรุป เมื่อมารดาอุปการะต้องส่งมอบเด็กกลับไปคืนสู่ครอบครัว ความรู้สึกสุขทุกข์ได้เกิดขึ้นภายในใจของมารดาอุปการะอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเศร้าโศก เสียใจ สูญเสีย เครียด วิตกกังวลที่เด็กได้จากไป และขณะเดียวกันก็ดีใจ ปลื้มใจที่เด็กได้กลับไปสู่อ้อมอกของบิดามารดาอีกครั้ง และมีครอบครัวที่ดี ซึ่งภาวะความรู้สึกต่างๆของมารดาอุปการะนั้นจะเข้มข้นหรือเบาบางก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ โดยเมื่อมารดาอุปการะประสบกับความรู้สึกดังกล่าว มารดาอุปการะจึงพยายามที่จะหาหนทางที่จะจัดการและรับมือกับอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นด้วยตนเองโดยได้เลือกใช้วิธีการต่างๆที่เหมาะสมกับตัวเองเพื่อให้ตนสามารถที่จะดำเนินชีวิต และเลี้ยงดูเด็กรายใหม่ ตลอดจนทำหน้าที่มารดาอุปการะต่อไปได้อย่างเต็มกำลังความสามารถ โดยเมื่อมารดาอุปการะได้ผ่านช่วงเวลาเหล่านั้นมาได้มารดาอุปการะจึงได้เรียนรู้บทเรียนจากการส่งเด็กกลับไปคืนอันจะช่วยให้เธอสามารถจัดการกับความคิด อารมณ์ ความรู้สึกและรับมือกับการส่งเด็กกลับไปคืนที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต ตลอดจนทำหน้าที่และปฏิบัติตนในฐานะมารดาอุปการะได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับไปคืนครอบครัวจึงสามารถสรุปได้ ดังแผนภาพที่ 7

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



แผนภาพที่ 7

ประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจในประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อต้องส่งมอบเด็กกลับไปคืนสู่ครอบครัวที่แท้จริง หรือครอบครัวบุญธรรม ซึ่งรายละเอียดโดยสรุปของการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจกับประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งมอบเด็กกลับไปคืนสู่ครอบครัว

2. ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลคือ มารดาอุปการะของสหทัยมูลนิธิ จำนวน 9 ราย อายุระหว่าง 33 - 66 ปี โดยผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดมีประสบการณ์การส่งเด็กกลับไปคืนในช่วงระยะเวลาไม่เกิน 1 ปีก่อนมีการเก็บข้อมูล และมีระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่ในความอุปการะไม่ต่ำกว่า 6 เดือนก่อนส่งคืน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของมารดาอุปการะในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ส่งมอบเด็กกลับไปคืนจนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงปลายเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน 2553 รวมระยะเวลาประมาณ 4 เดือน การสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 45-90 นาที และผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายได้รับการสัมภาษณ์คนละ 1 ครั้ง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ตามขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยขั้นแรกผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากเทปบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ถอดความแบบคำต่อคำ (verbatim) และตรวจสอบความถูกต้อง จากนั้นจึงอ่านบทสัมภาษณ์ซ้ำหลายๆครั้ง เพื่อถอดรหัสข้อความ (coding) แล้วจึงจัดหมวดหมู่ (categories) โดยนำรหัสข้อความที่มีลักษณะร่วมหรือมีความหมายเหมือนกันมาจัดไว้ด้วยกัน วิเคราะห์หารูปแบบความสัมพันธ์ของหมวดหมู่

ต่างๆ เพื่อสร้างเป็นประเด็นย่อย (sub theme) และเชื่อมโยงเป็นประเด็นหลัก (theme) และนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาหาความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงของประเด็นต่างๆอย่างเป็นระบบ แล้วจึงสร้างข้อสรุปจากประเด็นหลักทั้งหมด และตรวจสอบข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อสรุปและผลการวิเคราะห์กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ

5. ผลการวิจัย

ประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ

1. ภาวะที่เกิดขึ้นภายในจิตใจเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว มีลักษณะดังนี้
 - 1.1 โศกเศร้า สูญเสีย
 - 1.2 เครียด วิตกกังวล
 - 1.3 ปลื้มใจ ดีใจ
 - 1.4 ทำใจ
2. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกเมื่อส่งเด็กกลับคืน ประกอบด้วย
 - 2.1 ความยาวนานของระยะเวลาการเลี้ยงดู
 - 2.2 การได้รับทราบกำหนดการส่งเด็กกลับคืนล่วงหน้า
 - 2.3 การแสดงท่าทีของเด็กในช่วงเวลาของการแยกจาก
 - 2.4 การถูกตอกย้ำถามถึงเด็กอยู่เสมอ
 - 2.5 ความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อกลับคืนสู่ครอบครัว
3. การจัดการและรับมือกับความทุกข์ที่เกิดขึ้น โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้
 - 3.1 การผ่อนคลายตนเอง ได้แก่
 - 3.1.1 ปลดปล่อยความรู้สึก
 - 3.1.2 ปล่อยให้ระยะเวลาช่วยเยียวยา
 - 3.1.3 หางานอดิเรกทำ
 - 3.1.4 หาเพื่อนพูดคุย ออกไปเที่ยว
 - 3.1.5 ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา
 - 3.2 การหลีกเลี่ยง โดย
 - 3.2.1 เลี่ยงไม่มองข่าวของเครื่องใช้ของเด็ก
 - 3.2.2 หลีกเลี่ยงจากสังคมชั่วคราว

- 3.3 การใช้กระบวนการทางความคิด ซึ่งมีลักษณะดังนี้
 - 3.3.1 ทำใจยอมรับความจริง
 - 3.3.2 คิดไปในทางที่ดี
 - 3.3.3 เชื้อในบุญวาสนา
 - 3.3.4 กำกับใจตนเอง
- 3.4 การรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูทดแทนเด็กเก่า
- 3.5 การได้รับการสนับสนุนทางด้านความคิด อารมณ์และจิตใจ ได้แก่
 - 3.5.1 กำลังใจ การปลอบโยนและคำแนะนำ จากสมาชิกในครอบครัวและเจ้าหน้าที่
 - 3.5.2 ปฏิสัมพันธ์ การหยอกล้อและพูดคุยจากสมาชิกในครอบครัว
4. บทเรียนจากการส่งเด็กกลับคืนครอบครัว ได้แก่
 - 4.1 ตระหนักถึงบทบาทที่มีและทำหน้าที่ให้ดีที่สุด
 - 4.2 รับรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะเหนี่ยวรั้งเด็กไว้
 - 4.3 ยอมรับความจริงที่ต้องพลัดพราก
 - 4.4 เข้าใจวงจรชีวิตการเป็นมารดาอุปการะ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว มีประเด็นอภิปรายที่สำคัญดังนี้

1. ภาวะที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า การส่งมอบเด็กกลับคืนสู่ครอบครัวได้ก่อให้เกิดความรู้สึกทั้งทุกข์และสุขขึ้นภายในใจของมารดาอุปการะมากมาย โดยมารดาอุปการะรู้สึกเจ็บปวด ไม่สบายใจ เศร้าโศก เสียใจ อาลัยอาวรณ์ไม่ยอมให้เด็กจากไป เครียด วิตกกังวลเกี่ยวกับความเป็นอยู่และการปรับตัวของเด็ก และไม่สามารถทำใจยอมรับกับการพลัดพรากแยกจากได้ ทั้งยังรู้สึกซึมเศร้า เจ็บเหงา ว่าเหวเหมือนอะไรบางอย่างในชีวิตขาดหายไป ขณะเดียวกันก็รู้สึกปลื้มใจ ดีใจที่เด็กได้ครอบครัวและได้กลับไปสู่อ้อมอกของบิดามารดา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Inch (1999) ที่พบว่าบิดาอุปการะรู้สึกว่าตนสูญเสียเด็กและเป็นกังวลว่าเด็กจะได้รับการดูแลเป็นอย่างไร แต่ก็รู้สึกดีใจที่เด็กได้กลับบ้านหรือได้ไปอยู่กับครอบครัวบุญธรรมด้วยเช่นกัน ทั้งนี้พบว่าความสุขใจอันเกิดจากการจากไปของเด็กนั้นเป็นเพียงความรู้สึกส่วนน้อยที่เกิดขึ้นกับมารดาอุปการะเมื่อเทียบ

กับความทุกข์ใจเมื่อต้องพลัดพรากแยกจาก โดยต้นเหตุของความ“สุข” และ “ทุกข์” ใจของมารดาอุปการะนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความคาดหวังที่มารดาอุปการะได้ตั้งความหวังเอาไว้ เช่น อยากให้เด็กได้กลับไปอยู่กับครอบครัว มีคนมาขอรับไปอุปการะเลี้ยงดู อยากให้เด็กอยู่กับตนเองไปนานๆ ไม่อยากให้เด็กต้องจากไป อยากให้เด็กกลับมาหา มาเยี่ยมเยียนแล้วจำได้ วิ่งเข้าหาหรือสวมกอด ซึ่งหากสิ่งที่คิดหวังดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจริงตามความปรารถนามารดาอุปการะก็จะรู้สึกดีใจ สุขใจ แต่หากตรงกันข้ามเด็กต้องกลับคืนสู่ครอบครัวเร็วกว่าที่คิด เด็กไม่กลับมาหาหรือกลับมาแล้วเด็กไม่สามารถจดจำมารดาอุปการะได้ ไม่เข้าหาและมีท่าทีต่อต้าน มารดาอุปการะก็จะรู้สึกผิดหวังและเสียใจเป็นอย่างมาก โดยในทางพุทธศาสนาได้กล่าวเอาไว้ว่า การที่บุคคลมีความปรารถนายึดมั่นถือมั่น คาดหวังอยากจะทำให้ทุกสิ่งเป็นไปตามใจปรารถนาของตน ย่อมทำให้เขาดำเนินชีวิตอย่างไม่สอดคล้องกับความจริง อันนำมาซึ่งความทุกข์และบีบคั้นใจ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) ดังนั้นความคิดฝันหรือคาดหวังสิ่งต่างๆ เอาไว้ล่วงหน้านั้นย่อมส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของมารดาอุปการะเมื่อต้องพบและเผชิญกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งหากความจริงตรงกับสิ่งที่มารดาอุปการะคิดหวังก็ย่อมจะไม่เกิดปัญหา แต่หากตรงกันข้ามมารดาอุปการะก็ต้องเผชิญกับความเจ็บปวดอันเกิดจากความผิดหวังโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

นอกจากนี้ยังพบว่า การส่งเด็กแรกวัยที่รับมาอุปการะกลับคืนให้กับครอบครัวนั้นเป็นช่วงเวลาที่มารดาอุปการะรู้สึกเจ็บปวดและยากลำบากมากที่สุด เนื่องจากไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อนทำให้มารดาอุปการะบางรายที่ไม่สามารถทำใจได้ เกิดความเครียดและวิตกกังวลกับการจากไปของเด็กจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย โดยมีอาการซึมเศร้าจนไม่ยอมรับประทานอาหารปวดหัวและเกิดอาการความดันโลหิตสูงจนในที่สุดอาการดังกล่าวได้กลายมาเป็นโรคประจำตัว และบางรายก็มีความคิดที่อยากจะเลิกรับเด็กมาอุปการะด้วยไม่สามารถทนรับกับการจากไปของเด็กได้ ซึ่ง Urquhart (1989) พบว่าการแยกจากเด็กคนแรกอาจทำให้มารดาอุปการะตกอยู่ในความเสี่ยง และก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับมารดาอุปการะจนถึงขั้นหยุดพักการรับเด็กมาอุปการะเป็นการชั่วคราวหรือถาวรได้ หากมารดาอุปการะไม่ได้รับการเตรียมพร้อมให้รับมือกับการพลัดพรากหรือไม่ได้รับการสนับสนุนในช่วงเวลาของการแยกจากและสูญเสียอันวิฤกตนั้น ดังนั้นในช่วงเวลาของการส่งมอบเด็กแรกวัยกลับคืนจึงนับเป็นช่วงเวลาสำคัญที่มารดาอุปการะควรได้รับการดูแลช่วยเหลือทางด้านจิตใจอย่างใกล้ชิด เพื่อประคับประคองให้ก้าวข้ามช่วงเวลาแห่งความยากลำบากนี้ไปได้โดยไม่เกิดปัญหา

แม้ว่าประสบการณ์การส่งเด็กกลับคืนครั้งแรกจะสร้างความเจ็บปวดและสะเทือนใจให้แก่มารดาอุปการะเป็นอย่างมาก แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าเมื่อมารดาอุปการะมีประสบการณ์

จากการส่งเด็กกลับคืนมากขึ้นแล้วมารดาอุปการะทุกรายจะสามารถทำใจได้ดีขึ้นและคลายความโศกเศร้าเสียใจลงไปได้ ทั้งนี้พบว่าจำนวนตัวเลขของประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้นไม่ได้เป็นหลักประกันว่าจะช่วยให้มารดาอุปการะสามารถทำใจยอมรับกับการจากไปของเด็กได้ดีขึ้นตามไปด้วย โดยมารดาอุปการะบางรายที่รับอุปการะเลี้ยงดูเด็กมาถึง 11 ปี และผ่านการส่งเด็กกลับคืนมาแล้ว 13 ราย กลับพบว่าในปัจจุบันเธอยังไม่สามารถทำใจยอมรับกับการพลัดพรากแยกจากได้เลยสักครั้ง ในขณะที่มารดาอุปการะอีกรายที่เพิ่งมีประสบการณ์การส่งเด็กกลับคืนเพียง 3 ครั้งและทำหน้าที่มารดาอุปการะได้เพียง 6 ปี กลับทำใจยอมรับกับการจากไปของเด็กได้ดีกว่า ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวนี้ขัดแย้งกับการศึกษาของอภิญญา เวชยชัย (2527) ที่พบว่ามารดาอุปการะที่รับเลี้ยงดูเด็กมานานอาจเกิดความเคยชินกับการจากไปของเด็กทำให้ความสะเทือนใจเมื่อถึงเวลาที่เด็กต้องกลับคืนสู่ครอบครัวนั้นลดลงไป ทั้งนี้การที่มารดาอุปการะจะสามารถทำใจยอมรับกับการพลัดพรากแยกจากและรับมือกับความเศร้าโศกเสียใจได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในของแต่ละบุคคล กล่าวคือ ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความคิด ความเข้าใจ และความสามารถในการจัดการกับความรู้สึกของมารดาอุปการะแต่ละรายด้วย ซึ่งสิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าการรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูแล้วส่งกลับคืนนั้นไม่ใช่ทักษะที่เมื่อบุคคลได้พบและเผชิญบ่อยครั้งแล้วจะเกิดความชำนาญหรือรับมือได้ดีขึ้นเสมอไป ดังนั้นในการให้การช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจแก่มารดาอุปการะจึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างและสภาวะใจของมารดาอุปการะแต่ละรายด้วย มิใช่เพียงมุ่งเน้นหรือให้ความสำคัญแต่เพียงมารดาอุปการะมือใหม่ที่ยังขาดประสบการณ์

ในช่วงเวลาของการส่งมอบเด็กกลับคืนไม่ใช่เพียงแต่มารดาอุปการะเท่านั้นที่ต้องพบและเผชิญกับความยากลำบากและเจ็บปวด หากแต่ “ครอบครัว” ของมารดาอุปการะเองก็ร่วมรู้สึกทุกข์และสุขไปพร้อมๆกับมารดาอุปการะด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Katibian (2007) ที่พบว่า การสูญเสียเด็กเป็นความรู้สึกที่ยากลำบากมากสำหรับมารดาอุปการะและสมาชิกทุกคนในครอบครัว โดยในกระบวนการตัดสินใจขอรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูภายในบ้านและครอบครัวของตนเองในฐานะมารดาอุปการะนั้น คุณสมบัติข้อหนึ่งที่คุณสมบัติผู้อาสาเป็นมารดาอุปการะจะต้องมีพร้อมคือ สมาชิกทุกคนในครอบครัวจะต้องยอมรับเด็กเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวด้วย (รายงานประจำปีโครงการครอบครัวอุปการะ, 2550) เพราะเมื่อเด็กได้ก้าวเข้ามาเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวแล้ว การดูแลให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็กจะไม่ใช่ภาระหน้าที่ของมารดาอุปการะแต่เพียงลำพังผู้เดียว หากแต่เป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคนในบ้านที่จะต้องช่วยกันดูแลและรับผิดชอบ สิ่งนี้จึงเป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดและผูกพันกับเด็กเช่นเดียวกับมารดาอุปการะ ดังนั้นเมื่อถึงเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กกลับคืนสมาชิกคนอื่นๆในครอบครัวจึงรู้สึกเศร้าโศกเสียใจ และเสียน้ำตากับการจากไปของเด็กด้วยเช่นกัน เนื่องจากต้อง

สูญเสียความสัมพันธ์ที่มีต่อเด็กไป (Burke & Dawson, 1987) ซึ่งการที่มารดาอุปการะและบุคคลในครอบครัวบางครอบครัวไม่สามารถจัดการรับมือกับอารมณ์ความรู้สึกเศร้าโศก สูญเสียนั้นได้ ได้ส่งผลให้บรรยากาศในครอบครัวเกิดความตึงเครียด เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนยังคงอยู่ในภาวะอารมณ์โศกเศร้าจนไม่มีการพูดคุยและปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าครอบครัวของมารดาอุปการะก็เป็นอีกกลุ่มบุคคลหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการพลัดพรากแยกจากเด็กที่จะต้องให้ความสำคัญและให้การช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจไปพร้อมๆกับมารดาอุปการะด้วยเช่นกัน

หนึ่งในขณะเดียวกันก็พบว่าสามีและบุตรหลานของมารดาอุปการะเองก็ได้เป็นกำลังใจสำคัญให้แก่มารดาอุปการะในการพูดคุย ปลอดภัย ให้กำลังใจมารดาอุปการะให้สามารถข้ามพ้นช่วงเวลาที่ยากลำบากนี้ไปได้ โดยอภิญญา เวชยชัย (2527) ได้แสดงทัศนะเอาไว้ว่าบิดาอุปการะเป็นองค์ประกอบสำคัญในครอบครัวที่ช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ของมารดาอุปการะในฐานะที่เป็นผู้ให้กำลังใจ และผู้ให้การช่วยเหลือ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรู้สึกเมื่อส่งเด็กกลับบ้าน

ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความคิด อารมณ์ และความรู้สึกภายในจิตใจของมารดาอุปการะให้เกิดขึ้นมากขึ้นเรื่อยๆ เข้มข้นหรือเบาบางลงนั้นขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยด้วยกัน โดยผู้วิจัยได้นำประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจมาอภิปราย 2 ประเด็น ดังต่อไปนี้

2.1 “ความผูกพัน” สายใยแห่งความเจ็บปวด

ความรู้สึกเศร้าโศก เสียใจ อาลัยอาวรณ์ คิดถึง ทำใจไม่ได้เหมือนว่ามีบางสิ่งบางอย่างขาดหายไป ล้วนเป็นความรู้สึกของมารดาอุปการะที่เกิดจากการพลัดพรากจากเด็กที่ทั้งรักและผูกพัน โดยความรักความผูกพันของมารดาอุปการะที่มีต่อเด็กในอุปการะนั้นค่อยๆ พัฒนาขึ้นจากความใกล้ชิดและวันเวลาที่ได้ทะนุถนอมเลี้ยงดูให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็ก ทั้งนี้พบว่าระยะเวลาที่เด็กอยู่ภายใต้การดูแลของมารดาอุปการะยิ่งยาวนานเท่าไรก็จะยิ่งกระชับความผูกพันของมารดาอุปการะที่มีต่อเด็กให้แน่นแฟ้นมากขึ้นเท่านั้น เช่นเดียวกับที่ Inch (1999) ที่พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างบิดาอุปการะและเด็กจะพัฒนาเพิ่มมากขึ้นตามระยะเวลาของการอยู่ร่วมกัน ดังนั้นเมื่อมารดาอุปการะได้เฝ้าเลี้ยงดูเด็กอย่างใกล้ชิดเป็นระยะเวลาหลายเดือนหลายปี ความผูกพันที่มีต่อเด็กจึงกระชับและแน่นแฟ้นขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยความผูกพันนี้ได้ก่อให้เกิดเป็นความรักและห่วงหาอาทรจนไม่อยากจะพลัดพรากจากเด็กและไม่อยากให้วันเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กกลับบ้านมาถึง โดยอยากจะเห็นวัยเด็กให้อยู่กับตนเองไปนานๆ ด้วยเพราะเด็กได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตที่ไม่ต้องการให้ขาดหายไป และมารดาอุปการะก็รู้สึกและ

ผูกพันกับเด็กราวกับเด็กเป็นลูกแท้ๆของตนเองทำให้เมื่อถึงเวลาต้องแยกจาก เด็กต้องกลับไปอยู่
 ครอบครัวที่แท้จริงหรือครอบครัวบุญธรรม มารดาอุปการะจึงรู้สึกเศร้าโศก เสียใจและเจ็บปวดเป็น
 อย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับ Provence (1988) ที่กล่าวประสบการณ์การพลัดพรากแยกจากบุคคล
 อันเป็นที่รัก หรือการสูญเสียบุคคลสำคัญ ย่อมก่อให้เกิดความเศร้าโศก เสียใจ เจ็บปวด และเป็นทุกข์
 โดยไม่อาจทำใจได้และต้องใช้ระยะเวลายาวนานกว่าที่จะลืมเลือนหรือหายคิดถึง ทั้งนี้เพราะความ
 ผูกพันเป็นสายสัมพันธ์ของบุคคลที่เมื่อเกิดขึ้นกับบุคคลที่รักและผูกพันเป็นพิเศษแล้วจะคงอยู่
 อย่างยาวนาน ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยง่ายบุคคลจึงต้องการที่จะรักษาความใกล้ชิดเอาไว้
 โดยจะเกิดความสุขใจเมื่อได้พบและอยู่ร่วมกัน และเกิดความเศร้าโศกเสียใจเมื่อต้องสูญเสียหรือ
 พลัดพรากจากกัน (Ainsworth, 1989) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความรักความผูกพันของมารดาอุปการะ
 ที่มีให้กับเด็กนั้นได้ก่อให้เกิดความยุ่งยากลำบากใจและเจ็บปวดตามมาเมื่อถึงเวลาที่ต้องส่งมอบ
 เด็กกลับคืน และขณะเดียวกันความผูกพันก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เมื่อมารดา
 อุปการะได้ตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดู

2.2 ความอยู่ดีมีสุขของเด็กคือความหวังกังวลอันยิ่งใหญ่ของมารดาอุปการะ

เมื่อถึงเวลาที่เด็กต้องกลับคืนสู่ครอบครัว มารดาอุปการะต่างเป็นห่วงและกังวลใจ
 ต่ออนาคตและความเป็นอยู่ของเด็กเป็นอย่างมาก เนื่องจากไม่สามารถจัดการดูแลสิ่งต่างๆให้แก่
 เด็กได้เหมือนเคย และด้วยความไกลหูไกลตามารดาอุปการะจึงได้แต่เฝ้าภาวนาให้เด็กได้พบกับ
 ครอบครัวที่ดี มีคนรัก มีคนดูแลเอาใจใส่ มีอนาคตที่มั่นคงได้เรียนหนังสือ ตลอดจนสามารถ
 ปรับตัวเข้ากับครอบครัวและวิถีชีวิตใหม่ได้อย่างมีความสุข ซึ่งหากมารดาอุปการะรับรู้และมั่นใจได้
 ว่าเด็กจะได้รับและพบกับสิ่งเหล่านี้แน่นอนเมื่อกลับไปอยู่กับครอบครัว มารดาอุปการะก็จะรู้สึก
 สบายใจและหมดห่วง แต่หากไม่มีสิ่งใดยืนยันแน่นอนหรือรับประกันได้ว่าเด็กจะได้พบกับความอยู่
 ดีมีสุข ทั้งยังอาจจะต้องกลับไปอยู่สถานสงเคราะห์หรือสิ่งแวดล้อมแบบเดิมๆ มารดาอุปการะก็จะ
 รู้สึกเศร้า หดหู่และเป็นห่วงเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Urquhart (1989) ที่พบว่า
 มารดาอุปการะจะรู้สึกเครียด วิตกกังวลและผัดผวนอย่างรุนแรง หากเด็กต้องกลับไปอยู่ใน
 สถานการณ์ครอบครัวแบบเดิมๆหรือเลวร้ายกว่าเดิม แต่จะสามารถรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้
 ดีหากทราบว่าเด็กได้อยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย ประสบความสำเร็จ หรือมีชีวิตที่ดีขึ้น

นอกจากนี้ผลการศึกษาในครั้งนี้ยังพบข้อสังเกตว่า ความมั่นใจหรือความรู้สึกว่า
 เด็กจะได้พบกับความอยู่ดีมีสุขหรือไม่ขึ้นอยู่กับความคิดความเชื่อพื้นฐานของมารดา
 อุปการะแต่ละรายอีกด้วย โดยมารดาอุปการะบางรายจะรู้สึกสบายใจที่เด็กได้ไปอาศัยอยู่กับ
 ครอบครัวบุญธรรม เพราะคิดว่าเด็กจะมีอนาคตที่ดีกว่าการกลับไปอยู่กับครอบครัวที่แท้จริงซึ่งเป็น

การเลี้ยงที่เด็กอาจจะต้องกลับไปอยู่ในสภาพครอบครัวแบบเดิมๆที่เคยทำร้ายหรือปล่อยปละละเลยเหมือนในอดีต ขณะที่มารดาอุปการะบางส่วนกลับเห็นว่า การที่เด็กกลับไปอยู่กับครอบครัวที่แท้จริงนั้นย่อมเป็นสิ่งที่ดีกว่าเพราะอย่างไรแล้วก็เป็นสายเลือดเดียวกัน ซึ่งการที่เด็กต้องไปอยู่กับคนอื่นที่ไม่ใช่พ่อแม่หรือญาติพี่น้องยังต่างถิ่นต่างแดนนับว่าเป็นเรื่องที่น่ากังวลและเป็นห่วงเป็นอย่างยิ่งว่า เด็กจะไปกินอยู่อย่างไรหรือเขาจะรักเด็กจริงหรือไม่ เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหากมารดาอุปการะต้องส่งเด็กกลับไปอยู่กับครอบครัวที่ขัดแย้งกับความคิดความเชื่อของตนเองก็ย่อมส่งผลให้มารดาอุปการะเกิดความกังวลและเป็นห่วงเพิ่มมากขึ้น ซึ่งโอกาสที่มารดาอุปการะจะต้องส่งมอบเด็กให้กับครอบครัวที่ตนไม่ปรารถนานั้นสามารถเกิดขึ้นได้เสมอ เพราะในทางปฏิบัติแล้วมารดาอุปการะจะได้รับอุปการะเด็กทั้งที่มารดาที่แท้จริงนำมาฝากเลี้ยงไว้ชั่วคราวและเด็กที่มารดาได้ยกมอบให้กับมูลนิธิเพื่อจัดหาครอบครัวบุญธรรมโดยไม่ได้มีการกำหนดหรือแบ่งแยกเอาไว้อย่างเฉพาะเจาะจงว่ามารดาอุปการะคนใดจะรับเด็กกลุ่มใดมาอุปการะ

3. การจัดการและรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้น

ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าวิธีการส่วนใหญ่ที่มารดาอุปการะใช้ในการจัดการและรับมือกับความความรู้สึกที่เกิดขึ้น เช่น การผ่อนคลายตนเองโดยการหางานอดิเรกทำ หาเพื่อนพูดคุย ออกไปเที่ยวเพื่อไม่ให้ตนเองต้องจมอยู่กับความคิดความรู้สึกเพียงลำพัง การหลีกเลี่ยงไม่มองข่าวของเครื่องใช้ของเด็ก และหลีกเลี่ยงจากสังคมชั่วคราว ล้วนแล้วแต่เป็นวิธีการที่ช่วยผ่อนคลายและบรรเทาความเศร้าโศก เสียใจ คิดถึงที่มีอยู่ในใจของมารดาอุปการะได้เพียงชั่วคราว เพราะเมื่อมารดาอุปการะต้องพบเห็นหรือกลับมาอยู่ในสภาพแวดล้อมแบบเดิมๆ ความรู้สึกเหงา คิดถึงเสียใจ ฯลฯ ก็จะมีวนกลับมาเกิดขึ้นอีกครั้ง ซึ่งวิธีการจัดการและรับมือกับความความรู้สึกในลักษณะเช่นนี้เป็นเพียงการหลีกเลี่ยงที่จะต้องเผชิญกับความเจ็บปวดและเสียใจอันเกิดจากการพลัดพรากจากเด็กที่ต้องอาศัยระยะเวลาเข้ามาช่วยในการจัดการและเยียวยาความรู้สึกที่เกิดขึ้น โดย Frydenberg และ Lewis (1993 อ้างถึงใน วิวัฒนา มิ่งเมือง, 2540) กล่าวว่า การเผชิญปัญหาในลักษณะของการหลีกเลี่ยง ปฏิเสธความจริงหรือพยายามไม่สนใจเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความเครียดนับเป็นวิธีการเผชิญปัญหาที่ไม่มีประสิทธิภาพเมื่อเทียบการเผชิญปัญหาด้วยการยอมรับแล้วมุ่งจัดการแก้ไขปัญหาโดยใช้ความสามารถของตน ดังนั้นหากมารดาอุปการะเผชิญกับความความรู้สึกต่างๆด้วยการ ทำใจยอมรับความจริงที่ต้องพลัดพรากนั้นก็ย่อมจะช่วยให้มารดาอุปการะสามารถจัดการและรับมือกับความความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดีและเห็นผลมากกว่าวิธีการหลีกเลี่ยง

อีกวิธีการหนึ่งที่มารดาอุปการะใช้จัดการและรับมือกับความความรู้สึกเศร้าโศก สูญเสีย เจ็บปวดว่าเหตุที่เกิดขึ้นในใจ เมื่อเด็กพลัดพรากจากอ้อมอกไปสู่อุปการะที่แท้จริงหรือครอบครัว

บุญธรรมคือ การรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูเพื่อทดแทนเด็กเก่า และชดเชยความรู้สึกที่ขาดหายไป โดยมารดาอุปการะต้องการที่จะขอรับเด็กคนอื่นมาอุปการะเลี้ยงดูต่อทันทีที่เด็กจากไป เพื่อไม่ให้เกิดช่วงเวลาแห่งความอาลัยอาวรณ์ (Burke & Dawson, 1987) เนื่องจากการมีเด็กใหม่จะทำให้มารดาอุปการะต้องวุ่นอยู่กับการพุ่มเทดูแล จนทำให้ความห่วงกังวล และคิดถึงเด็กที่เพิ่งจากไปลดน้อยเบาบางลง ซึ่งการรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูนั้นเป็นเพียงการแบ่งเบาและคลายความรู้สึกเหงาว่างเปล่าและคิดถึงที่มีในใจลง แต่ไม่ได้ทำให้มารดาอุปการะลืมเลือนเด็กคนเก่าไปแต่อย่างใด โดยทุกครั้งที่เด็กจากไปและความรู้สึกเหงาว่างเปล่าได้เกิดขึ้นในใจ มารดาอุปการะก็ได้เลือกใช้วิธีการรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูต่ออยู่เสมอๆจนในที่สุดได้กลายเป็นวงจรชีวิตของมารดาอุปการะที่พอเด็กจากไปก็ต้องหาเด็กคนใหม่มาทดแทน ซึ่งสิ่งนี้ทำให้มารดาอุปการะต้องพบและเผชิญกับภาวะของความผูกพัน การพลัดพราก และการสูญเสียที่จะต้องเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้หากตัดสินใจทำหน้าที่มารดาอุปการะต่อ (Burke & Dawson, 1987) โดยมารดาอุปการะที่ไม่สามารถทำใจยอมรับกับความเศร้าโศก เสียใจที่ต้องเกิดขึ้นซ้ำๆได้ก็อาจจะตัดสินใจยุติบทบาทการเป็นมารดาอุปการะลงเป็นการชั่วคราวหรือถาวร

ในช่วงเวลาแห่งความเศร้าโศก สูญเสีย สิ่งหนึ่งที่มารดาอุปการะต้องการคือการบอกเล่าความรู้สึกที่มีในใจให้ผู้อื่นได้รับรู้ (Edelstein, 1981) เพื่อบรรเทาและผ่อนคลายความหนักและความคิดวุ่นที่เกิดขึ้น โดยมารดาอุปการะมักจะหาเพื่อนพูดคุยและบอกเล่าความรู้สึกของตนเองให้ได้ฟัง ในขณะที่มารดาอุปการะต้องการคนรับฟัง เข้าใจ และให้กำลังใจ หลายครั้งกลับพบว่าคำปลอบประโลมในลักษณะของการแนะนำ ตักเตือน เช่น ให้เลิกคิดถึงเด็ก อย่าไปคิดมาก จะร้องไห้เสียใจไปทำไม กลับทำให้มารดาอุปการะยิ่งรู้สึกเจ็บปวดและเสียใจมากยิ่งขึ้น เพราะรู้สึกว่าไม่มีใครเข้าใจในความรู้สึกของเธอ และเหมือนกับเธอได้รับการบอกกล่าวเป็นนัยให้รู้ว่าเธอควรจะต้องทำใจให้ได้เสียที โดยในการศึกษาค้นคว้าพบว่าเมื่อมารดาอุปการะได้ส่งมอบเด็กกลับคืนแล้ว นอกเหนือจากคำแนะนำ การปลอบประโลม กำลังใจ และการสอบถามถึงความรู้สึกจากบุคคลใกล้ชิดและเจ้าหน้าที่แล้วนั้น ในส่วนของการดูแลสภาพจิตใจและจัดการรับมือกับความรู้สึกเศร้าโศกสูญเสียที่เกิดขึ้นมารดาอุปการะจะต้องเป็นผู้ดูแล จัดการและช่วยเหลือตนเอง โดยปราศจากการสนับสนุนช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งในความเป็นจริงแล้วมารดาอุปการะต้องการที่จะได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุน ดูแลและฟื้นฟูทางด้านจิตใจเพิ่มเติม โดยเฉพาะในช่วงเวลาของการส่งมอบเด็กกลับคืน สอดคล้องกับทัศนะของ MacGregor, Rodger, Cummings, & Leschied (2006) ที่กล่าวว่ามารดาอุปการะส่วนใหญ่ต้องการการสนับสนุนทางอารมณ์ในการช่วยให้สามารถจัดการและรับมือกับความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจและสูญเสียเมื่อเด็กต้องย้ายออกจากบ้านไป โดยในการศึกษาของ สมยศวุฒิ ชัคตัตถ์ (2544) และ สุวรรณีย์ หิรัญยรัชต์

(2547) ได้มีการเสนอแนะให้มีการจัดนักจิตวิทยาเข้าไปประจำที่โครงการครอบครัวอุปการะใน นิคมสร้างตนเองเพื่อให้การปรึกษา แนะนำและแก้ไขปัญหาต่างๆให้กับครอบครัวอุปการะ สิ่ง เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นและความต้องการบริการทางด้านจิตวิทยาสำหรับมารดา อุปการะ โดยผู้วิจัยเห็นว่าการจัดบริการทางด้านการศึกษาเชิงจิตวิทยาน่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้ มารดาอุปการะสามารถจัดการและรับมือกับความรู้สึกเมื่อต้องพลัดพรากแยกจากเด็กได้ดีขึ้น และ เป็นแนวทางหนึ่งในการช่วยเหลือฟื้นฟูสภาพจิตใจให้กับมารดาอุปการะในช่วงเวลาแห่งความ สูญเสียได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการปรึกษาเชิงจิตวิทยาจะช่วยให้บุคคลได้คลายความยึดมั่นถือมั่น ยอมรับการเปลี่ยนแปลง เกิดภาวะที่ผ่อนคลาย อิศระ สงบ เป็นสุข สามารถเผชิญและแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างสอดคล้องตรงตามความเป็นจริงและมีประสิทธิภาพมากขึ้น (ธีรวรรณ ธีรพงษ์, 2549)

4. บทเรียนจากการส่งเด็กกลับคืนครอบครัว

ในการทำหน้าที่ของมารดาอุปการะนั้น มารดาอุปการะไม่เพียงแต่จะต้องรับบทบาท ของการเป็น “แม่” ที่จะต้องทำหน้าที่ให้การดูแลเลี้ยงดูเด็กให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ยังต้องสวม บทบาทของการเป็น “ลูกจ้าง” ของหน่วยงานที่รับนโยบายและค่าตอบแทนในการเลี้ยงดูจาก หน่วยงาน ซึ่งทั้ง 2 บทบาทนี้นับเป็นบทบาทที่มีความทับซ้อนกันและได้ก่อให้เกิดความสับสน ให้แก่มารดาอุปการะเป็นอย่างมาก (Kline, Overstreet, & Overstreet, 1972) เนื่องจากตลอด ระยะเวลาที่มารดาอุปการะให้การดูแลเลี้ยงดูเด็ก มารดาอุปการะก็มักจะรู้สึกว่าตนเองคือแม่ของ เด็ก จึงได้มอบความรักและความผูกพันให้กับเด็กอย่างเต็มที่จนเด็กได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิต และครอบครัว แต่เมื่อถึงเวลาที่ต้องส่งมอบเด็กกลับคืนมารดาอุปการะกลับต้องบอกและเตือน ตนเองให้รู้ว่าตนเองอยู่เสมอว่าตนเองเป็นเพียงคนรับจ้างเลี้ยงดู ดังนั้นจึงต้องพยายามตัดใจและหักห้าม อารมณ์ความผูกพันอารมณ์ที่มีต่อเด็ก ในขณะที่มารดาอุปการะต้องเผชิญกับความขัดแย้งของ ความรู้สึกที่ ใจหนึ่งก็ไม่อยากให้เด็กต้องจากไปด้วยเพราะรักและผูกพัน ขณะอีกใจหนึ่งก็ต้องทำ ใจ ยอมตัดใจส่งเด็กคืนเพื่อทำหน้าที่ของมารดาทดแทนชั่วคราวให้เสร็จสมบูรณ์ มารดาอุปการะ รายหลายจึงเกิดคำถามและความเคลือบแคลงสงสัยขึ้นในใจถึงบทบาทและฐานะของตนเอง โดยเฉพาะในยามที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากและเจ็บปวดเพียงลำพัง บ้างก็เกิดความรู้สึก น้อยเนื้อต่ำใจในบทบาทและชะตากรรมของตนเองที่ต้องเศร้าเสียใจและเสียน้ำตาให้กับการจาก ไปของเด็ก โดยปราศจากการช่วยเหลือเยียวยาจิตใจจากเจ้าหน้าที่ผู้ซึ่งนำเด็กมาฝากให้พวกเขา ช่วยดูแล ซึ่ง Brown & Bednar (2006) พบว่า การที่ครอบครัวอุปการะรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความช่วยเหลือ ความเคารพ และการมองเห็นคุณค่าของพวกเขาจากเจ้าหน้าที่ซึ่งมักจะให้ ความสำคัญและความสนใจที่ตัวเด็กเป็นสำคัญนั้น อาจเป็นสาเหตุให้ครอบครัวอุปการะตัดสินใจ

ยุติการรับอุปการะเลี้ยงดูได้ ทั้งนี้พบว่ามารดาอุปการะต้องการความเห็นใจ เข้าใจ กำลังใจ และคำปลอบโยนจากเจ้าหน้าที่ทั้งในฐานะนายจ้างที่พึงมีต่อลูกจ้าง และเพื่อนมนุษย์ที่พึงเข้าใจถึงความรู้สึกของผู้เป็นแม่เมื่อต้องพลัดพรากจากลูกเช่นกัน

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลเป็นมารดาอุปการะของสหทัยมูลนิธิที่รับเด็กมาอุปการะเป็นการชั่วคราวในลักษณะมารดาอุปการะ 1 คนต่อเด็ก 1 คน และได้รับค่าตอบแทนการเลี้ยงดูรายเดือนจากหน่วยงาน ผลการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นเพียงประสบการณ์ของมารดาอุปการะของสหทัยมูลนิธิ ซึ่งไม่สามารถนำไปใช้สรุปอ้างอิงถึงประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะในประเภทอื่น ๆ ที่มีบริบทต่างกันได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ควรมีการเก็บข้อมูลในส่วนของบิดาอุปการะและบุคคลอื่นๆในครอบครัวเพิ่มเติม เนื่องจากเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจและเจ็บปวดกับการจากไปของเด็ก ทั้งยังเป็นบุคคลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของมารดาอุปการะในด้านการช่วยเหลือเลี้ยงดูและให้กำลังใจแก่มารดาอุปการะ
2. ควรทำการศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะในประเด็นหรือมิติอื่นๆ เช่น แรงจูงใจในการตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะต่อของมารดาอุปการะทั้งที่จำเป็นต้องพบและเผชิญกับความเจ็บปวดและเศร้าโศกเสียใจซ้ำแล้วซ้ำเล่าเมื่อต้องส่งมอบเด็กกลับคืน ซึ่งอาจนำมาสู่ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจ
3. ควรมีการวิจัยขยายผลในเรื่องของผลการปรึกษาเชิงจิตวิทยารายบุคคล กลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยา หรือการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบครอบครัวที่มีต่อมารดาอุปการะ

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายและการประยุกต์ใช้

1. จากผลการศึกษาพบว่าในทุกขั้นตอนของงานครอบครัวอุปการะมีความละเอียดอ่อนและส่งผลกระทบต่อความคิดและความรู้สึกของมารดาอุปการะเป็นอย่างมาก เช่น ในการแจ้งกำหนดการการส่งเด็กกลับคืน หากขาดความแน่นอนและเปลี่ยนไปมาบ่อยครั้ง มารดาอุปการะก็จะรู้สึกเป็นกังวล หงุดหงิด น้อยเนื้อต่ำใจว่า “เห็นพวกเราเป็นตัวอะไร” หรือเมื่อมารดาอุปการะ

ต้องเผชิญกับการพลัดพรากและสูญเสียซ้ำแล้วซ้ำเล่า ความเครียด สับสน ลังเลไม่แน่ใจในการตัดสินใจทำหน้าที่ของตนเองจึงเกิดขึ้น ดังนั้นจึงควรมีการจัดบริการด้านการปรึกษาเชิงจิตวิทยาให้แก่มารดาอุปการะ โดยจัดให้มีนักจิตวิทยาการปรึกษาเข้าไปทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่หรือนักสังคมสงเคราะห์ในทุกๆ ขั้นตอน ตั้งแต่การปฐมนิเทศ การแจ้งกำหนดการส่งเด็กคืน ตลอดจนช่วงเวลาก่อนและหลังส่งมอบเด็กกลับคืน เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือกับการพลัดพรากและให้การช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจแก่มารดาอุปการะ โดยจำเป็นจะต้องให้การดูแลและช่วยเหลือมารดาอุปการะที่รับเด็กแรกมาอุปการะเป็นกรณีพิเศษ เนื่องจากการส่งเด็กแรกกลับคืนครอบครัวเป็นช่วงเวลาที่เจ็บปวดและยากลำบากมากที่สุด นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างและสภาวะใจของมารดาอุปการะแต่ละราย ตลอดจนให้การช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจแก่ครอบครัวของมารดาอุปการะและเด็กด้วย เนื่องจากเป็นอีกกลุ่มบุคคลหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการพลัดพรากแยกจากเช่นกัน

2. ในเรื่องของปัจจัยที่ส่งผลต่อความรู้สึกของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว พบว่าควรจัดให้มีการวางแผน ปรับปรุงและพัฒนางานครอบครัวอุปการะเพิ่มเติม เพื่อเป็นการลดและป้องกันเหตุปัจจัยที่อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านจิตใจแก่มารดาอุปการะ เช่น ควรมีการสำรวจและศึกษาความคิดเห็นความเชื่อของมารดาอุปการะแต่ละรายเกี่ยวกับการส่งมอบเด็กกลับคืนสู่ครอบครัวที่แท้จริงและครอบครัวบุญธรรมชาวต่างชาติ เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนส่งมอบเด็กให้กับมารดาอุปการะได้อย่างเหมาะสมโดยไม่ขัดต่อกับความคิดเห็นพื้นฐานของมารดาอุปการะรายนั้นๆ ควรมีการประสานงานและตรวจสอบกำหนดเวลาการส่งมอบเด็กกลับคืนที่แน่นอนก่อนที่จะแจ้งให้มารดาอุปการะทราบ

3. ในการคัดเลือกผู้สมัครเป็นมารดาอุปการะ แม้จะมีการกำหนดคุณสมบัติและเกณฑ์การคัดเลือกเอาไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่พบว่าการพิจารณายังคงต้องอาศัยดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ประกอบด้วย ดังนั้นจึงควรมีการจัดทำเครื่องมือหรือแบบประเมินที่มีเกณฑ์มาตรฐานในการคัดเลือก และจัดให้มีนักจิตวิทยาเข้าร่วมเป็นหนึ่งในทีมการคัดเลือกและประเมินผลทางด้านจิตใจของมารดาอุปการะและสมาชิกทุกคนในครอบครัวด้วย เนื่องจากทุกคนในครอบครัวจะต้องยอมรับเด็กเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว

4. ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะของมารดาอุปการะแต่ละรายนับเป็นประสบการณ์อันมีค่าที่ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง จนเกิดเป็นความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และวงจรชีวิตของการเป็นมารดาอุปการะ ซึ่งหน่วยงานควรรวบรวมและจัดทำเป็นบทเรียนหรือคู่มือให้กับมารดาอุปการะรายใหม่ได้ศึกษาเป็นข้อมูลเบื้องต้นก่อนตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดู ตลอดจนเป็นแนวทางในการจัดการและรับมือกับปัญหาที่จะต้องพบและเผชิญในช่วงเวลา

ของการทำหน้าที่มารดาอุปการะ โดยส่งเสริมให้มารดาอุปการะที่มีความเข้าใจและมีทักษะในการเผชิญปัญหาได้เป็นต้นแบบในการเรียนรู้และร่วมจัดทำคู่มือ

5. มารดาอุปการะนับเป็นทรัพยากรบุคคลอันมีค่า และเป็นกำลังสำคัญของสังคมในการช่วยเหลือดูแลเด็กกำพร้า ถูกทอดทิ้งให้ได้รับการเลี้ยงดูด้วยความอบอุ่น ปลอดภัยจนสามารถเติบโตได้อย่างสมวัย อีกทั้งยังเป็นองค์ประกอบสำคัญของการขับเคลื่อนงานครอบครัวอุปการะที่ขาดไม่ได้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำกับดูแลนโยบายด้านการจัดสวัสดิการสังคมและการสงเคราะห์เด็ก รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานครอบครัวอุปการะ จึงควรให้ความสำคัญและให้การช่วยเหลือดูแลมารดาอุปการะ โดยจัดบริการหรือสวัสดิการในด้านต่างๆ ให้กับมารดาอุปการะเพิ่มเติม เช่น การกำหนดให้หน่วยงานที่ดำเนินงานครอบครัวอุปการะจะต้องมีนักจิตวิทยาประจำเพื่อให้การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแก่มารดาอุปการะ การเพิ่มค่าตอบแทนในการเลี้ยงดูเด็ก เพื่อลดปัญหาทางด้านจิตใจและเศรษฐกิจอันเป็นเหตุผลสำคัญของการยุติการทำหน้าที่มารดาอุปการะ ทั้งเป็นการเอื้อให้มารดาอุปการะสามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างเต็มกำลังความสามารถ และเกิดความภาคภูมิใจ



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กมลินทร์ พิณีจิวอดล. (2541). *แนวทางและมาตรการในการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส*.

รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (ไม่ระบุปีที่พิมพ์). *ระเบียบกรม*

ประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ พ.ศ. 2544. คัดมาเมื่อ 10

มกราคม 2553, จาก <http://law.m-society.go.th/law/module.php?name=search&tools=b>

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) แจงความคืบหน้าโครงการพัฒนา

คุณภาพชีวิตเด็กถูกทอดทิ้ง เดือนแรกได้ผลรับดูแลเด็กแล้ว 59 ราย. (22 มิถุนายน 2550). คัด

มาเมื่อ 2 ธันวาคม 2552, จาก <http://www.m-society.go.th/>

[news_detail.php?newsid=790&groupid=001](http://www.m-society.go.th/news_detail.php?newsid=790&groupid=001)

กาญจนา ชื่นทองอร่าม. (2544). *การศึกษาทัศนคติของผู้มีบุตรยากต่องานครอบครัวอุปการะ และ*

งานครอบครัวบุญธรรม. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์.

ขวัญใจ เอมใจ. (2544). *คนเล็กๆ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี.

ชาย โพธิ์สีดา. (2550). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:

อมรินทร์พริ้นติ้งฯ.

ดวงพร ทิศาดลดีลก. (2548). *การศึกษาคุณภาพชีวิตของเด็กในโครงการครอบครัวอุปการะ:*

กรณีศึกษา โครงการครอบครัวอุปการะในนิคมสร้างตนเองเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ทวีศักดิ์ นพเกษตร. (2549). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เล่มสอง* (พิมพ์ครั้งที่ 3). นครราชสีมา:

โรงพิมพ์โชคเจริญมาร์เก็ตติ้ง.

ธีรวรรณ ธีรพงษ์. (2549). *ผลของกลุ่มพัฒนาตนและการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธเน้นศีลและ*

ปัญญาต่อสัมพันธภาพการปรึกษาเชิงจิตวิทยา และผลเนื่องต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการ.

วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา คณะจิตวิทยาจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

นิภา ส. ตุมรสุนทร. (2545). *ครอบครัวอุปถัมภ์ในประเทศไทย*. (ไม่ระบุสถานที่พิมพ์).

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ยศพร บัตนกุล. (2540). การศึกษาทัศนคติในการเป็นครอบครัวอุปถัมภ์: ศึกษาเฉพาะกรณีครอบครัวในเคหะชุมชนรังสิต หมู่ 2 ต.รังสิต อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รายงานประจำปี โครงการครอบครัวอุปการะ. (2549). [เอกสารอัดสำเนา]. (ไม่ระบุสถานที่พิมพ์): สหทัยมูลนิธิ.
- รายงานประจำปี โครงการครอบครัวอุปการะ. (2550). [เอกสารอัดสำเนา]. (ไม่ระบุสถานที่พิมพ์): สหทัยมูลนิธิ.
- รายงานประจำปี โครงการครอบครัวอุปการะ. (2551). [เอกสารอัดสำเนา]. (ไม่ระบุสถานที่พิมพ์): สหทัยมูลนิธิ.
- รายงานประจำปี โครงการครอบครัวอุปการะ. (2552). [เอกสารอัดสำเนา]. (ไม่ระบุสถานที่พิมพ์): สหทัยมูลนิธิ.
- รายงานประจำปี โครงการครอบครัวอุปการะ. (2553). [เอกสารอัดสำเนา]. (ไม่ระบุสถานที่พิมพ์): สหทัยมูลนิธิ.
- วีณา มิ่งเมือง. (2540). ผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มตามแนวคิดพิจารณาตามความเป็นจริงต่อกลวิธีเผชิญปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีทับทิม พานิชพันธ์. (2527). ประมวลบทความวิทยุเกี่ยวกับการจัดบริการสวัสดิการครอบครัวและเด็ก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีทับทิม พานิชพันธ์. (2528). การให้บริการสวัสดิการสังคมที่มุ่งสู่การพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีบริการฝากเลี้ยงเด็กตามบ้านหรือครอบครัวอุปถัมภ์ ของสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่มกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริพร จิรวัดมนกุล. (2552). การวิจัยเชิงคุณภาพด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ. กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์.
- สมยศวดี ชัคัตตริย์. (2544). การพัฒนางานครอบครัวอุปการะในนิคมสร้างตนเอง. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สหทัยมูลนิธิ. (ไม่ระบุปีที่พิมพ์). มนุษยชาติมีพันธะต้องให้สิ่งที่ดีที่สุดแก่เด็ก สหทัยมูลนิธิ [แผ่นพับ]. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สหทัยมูลนิธิ. (ไม่ระบุปีที่พิมพ์). *แบ่งปันความอบอุ่นแก่ชีวิตน้อยๆ ครอบครัวอุปการะ สหทัยมูลนิธิ* [แผ่นพับ]. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

สุภาวดี จันทวานิช. (2550). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย. (2545). *อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ฉบับเด็ก (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา.

อภิญญา เวชยชัย. (2527). *การศึกษาแนวคิดและการปฏิบัติงานในการให้บริการครอบครัวอุปการะ*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716.

Andersson, G. (2001). The motives of foster parents, their family and work circumstances. *British Journal of Social Work*, 31, 235-248.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Vol. 1: Attachment*. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss, Vol. 2: Separation*. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.

Brown, J. D., & Bednar L. M. (2006). Foster parent perceptions of placement breakdown. *Children and Youth Services Review*, 28, 1497-1511.

Buehler, C., Cox, M. E., & Cuddeback, G. (2003). Foster parents' perceptions of factors that promote or inhibit successful fostering. *Qualitative Social Work*, 2(1), 61-83.

Burke, M., & Dawson, T. A. (1987). Temporary care foster parents: Motives and issues of separation and loss. *Child and Adolescent Social Work*, 4, 30-38.

Cohler, B. J., & Stott, F. M. (1988). Separation, interdependence, and social relations across the second half of life. In Feshbach, J. B., & Feshbach, S. B. (Eds.). *The psychology of separation and loss* (2 nd ed., pp. 165-191). CA: Jossey-Bass.

Edelstein, S. (1981). When foster children leave: Helping foster parents to grieve. *Child Welfare*, 60(7), 467-473.

- Edelstein, S. B., Burge, D., & Waterman, J. (2001). Helping foster parents cope with separation, loss, and grief. *Children Welfare League of America, 80(1)*, 5-25.
- Feshbach, J. B., & Feshbach, S. B. (Eds.). (1988). *The psychology of separation and loss* (2 nd ed.). CA: Jossey-Bass.
- Harden, B. J., Meisch, A. D'A., Vick, J. E., & Pandohie-Johnson, L., (2008). Measuring parenting among foster families: The development of the Foster Parent Attitudes Questionnaire (FPAQ). *Children and Youth Services Review, 30*, 879–892.
- Inch, L. J. (1999). Aspects of foster fathering. *Children and Adolescent Social Work Journal, 16(5)*, 393-412.
- Kadushin, A., & Martin, J. A. (1988). *Child welfare services* (4th ed.). New York: Macmillan Publishing Company.
- Kline, D., Overstreet, H. F., & Overstreet, M. F. (1972). *Foster care of children nurture and treatment*. New York: Columbia University Press.
- Lanyado, M. (2003). The emotional tasks of moving from fostering to adoption: Transitions, attachment, separation and loss. *Clinical Child Psychology and Psychiatry, 8*, 337-349.
- Lieberman, A. F. (1988). Separation in infancy and early childhood: Contributions of attachment theory and psychoanalysis. In Feshbach, J. B., & Feshbach, S. B. (Eds.). *The psychology of separation and loss* (2 nd ed., pp. 109-164). CA: Jossey-Bass.
- MacGregor, T. E., Rodger, S., Cummings, A. L., & Leschied, A. W. (2006). The needs of foster parents: A qualitative study of motivation, support and retention. *Qualitative Social Work, 5(3)*, 351-368.
- Mosek, A. (2004). Relation in foster care. *Journal of Social Work, 4*, 323-343.
- Perry, B. D. (2001). Bonding and attachment in maltreated children. retrieved February 10, 2010, from www.chidtrauma.org
- Plimpton, E. H., & Rosenblum, L. A. (1988). Maternal loss in nonhuman primates: Implication for human development. In Feshbach, J. B., & Feshbach, S. B. (Eds.). *The psychology of separation and loss* (2 nd ed., pp. 63-86). CA: Jossey-Bass.

- Provence, S (1988). Psychoanalytic views of separation in infancy and early children. In Feshbach, J. B., & Feshbach, S. B. (Eds.). *The psychology of separation and loss* (2nd ed., pp. 87-108). CA: Jossey-Bass.
- Rhodes, K. W., Orme, J. G., & Buehler, C. (2001). A comparison of family foster parents who quit, consider quitting and plan to continue fostering. *The Social Service Review*, 75(1), 84-114.
- Streubert, H. J. & Carpenter, D. R. (2007). *Qualitative Research in Nursing*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Urquhart, L. R. (1989). Separation and loss: Assessing the impacts on foster parent retention. *Child and Adolescent Social Work*, 6(3), 193-209.
- Wells, K., & D'Angelo, L. (1994). Specialized foster care: Voices from the field. *The Social Service Review*, 68(1), 127-144.
- Whenan, R., Oxlad, M., Lushington, K. (2009). Factors associated with foster carer well-being, satisfaction and intention to continue providing out-of-home care. *Children and Youth Service Review*, 31, 752-760.



ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ภาคผนวก ก

หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ ศธ 0512.7/ 12๗๗



คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ชั้น 16 อาคารวิทยกิตติ ถนนพญาไท
วังใหม่ ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

๑๑ กรกฎาคม 2553

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้จัดส่งเข้าเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการบริหารสหทัยมูลนิธิ

เนื่องด้วย นางสาวปาริชาติ ธงภักดี นิสิตระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำลังดำเนินการวิจัยเพื่อเสนอเป็นวิทยานิพนธ์เรื่อง "ประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ นลราชสุวัจน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้คณะจิตวิทยา ขอความอนุเคราะห์ให้ นางสาวปาริชาติ ธงภักดี ได้เข้าเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์มารดาอุปการะในหน่วยงานของท่าน เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการและการศึกษาวิจัย ทั้งนี้หากท่านมีข้อสงสัยต้องการทราบรายละเอียดของงานวิจัยเพิ่มเติม ท่านสามารถติดต่อนิสิตได้ที่ โทรศัพท์ 089 779 1331

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ


(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คันนางค์ มณีศรี)

คณบดีคณะจิตวิทยา

ฝ่ายวิชาการ

โทร 0 2218 9925, โทรสาร 0 2218 9923



ภาคผนวก ข

ใบรับรองโครงการวิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

AF 01-11



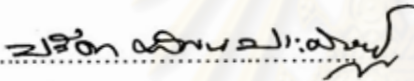

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาคารสถาบัน 2 ชั้น 4 ซอยจุฬาลงกรณ์ 62 ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทรศัพท์: 0-2218-8147 โทรสาร: 0-2218-8147 E-mail: eccu@chula.ac.th

COA No. 064/2553

ใบรับรองโครงการวิจัย

โครงการวิจัยที่ 053.1/53 : ประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว
ผู้วิจัยหลัก : นางสาวปาริชาติ ชงภักดิ์ นิสิตระดับมหาบัณฑิต
หน่วยงาน : คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ได้พิจารณา โดยใช้หลัก ของ The International Conference on Harmonization – Good Clinical Practice
(ICH-GCP) อนุมัติให้ดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวได้

ลงนาม.....  ลงนาม..... 
(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ปรีดา ทัศนประดิษฐ์) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทรี ชัยชนะวงศาโรจน์)
ประธาน กรรมการและเลขานุการ

วันที่รับรอง : 14 กรกฎาคม 2553 วันหมดอายุ : 13 กรกฎาคม 2554

เอกสารที่คณะกรรมการรับรอง

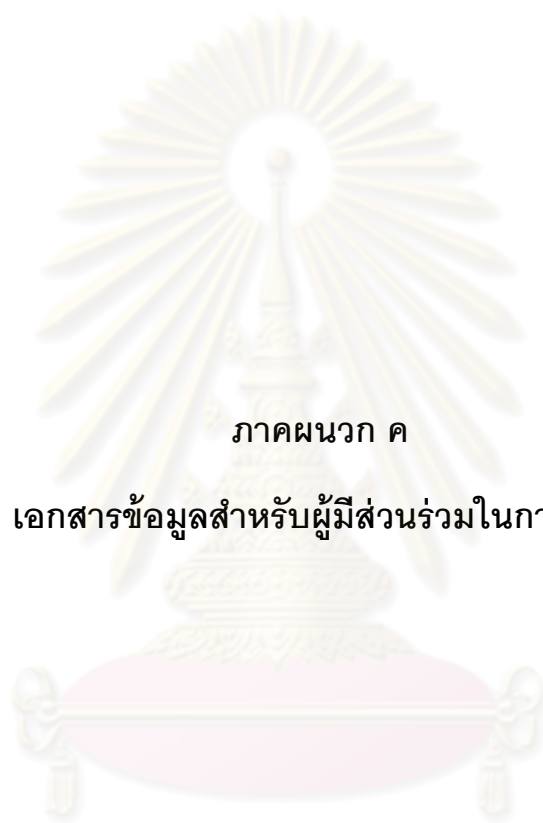
- 1) โครงการวิจัย
- 2) ข้อมูลสำหรับกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยและใบยินยอมของกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
- 3) ผู้วิจัย
- 4) แบบสอบถาม



เลขที่โครงการวิจัย 053.1/53
วันที่รับรอง 14 กค 2553
วันหมดอายุ 13 กค 2554

เงื่อนไข

1. ข้าพเจ้ารับทราบว่าเป็นการผิดจริยธรรม หากดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยก่อนได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยฯ
2. หากใบรับรองโครงการวิจัยหมดอายุ การดำเนินการวิจัยต้องยุติ เมื่อต้องการต่ออายุต้องขออนุมัติใหม่ล่วงหน้าไม่ต่ำกว่า 1 เดือน พร้อมส่งรายงานความก้าวหน้าการวิจัย
3. ต้องดำเนินการวิจัยตามที่ระบุไว้ใน โครงการวิจัยอย่างเคร่งครัด
4. ใช้เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ใบยินยอมของกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และเอกสารเชิญเข้าร่วมวิจัย (ถ้ามี) เฉพาะที่ประทับตราคณะกรรมการเท่านั้น แล้วส่งสำเนาใบแรกที่ใช้ออกสารดังกล่าวมาที่คณะกรรมการ
5. หากมีเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ร้ายแรงในสถานที่เก็บข้อมูลที่ขออนุมัติจากคณะกรรมการ ต้องรายงานคณะกรรมการภายใน 5 วันทำการ
6. หากมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการวิจัย ให้ส่งคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมรับรองก่อนดำเนินการ
7. โครงการวิจัยไม่เกิน 1 ปี ส่งแบบรายงานสิ้นสุดโครงการวิจัย (AF 03-11) และบทคัดย่อผลการวิจัยภายใน 30 วัน เมื่อโครงการวิจัยเสร็จสิ้น สำหรับโครงการวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ให้ส่งบทคัดย่อผลการวิจัย ภายใน 30 วัน เมื่อโครงการวิจัยเสร็จสิ้น



ภาคผนวก ค

เอกสารข้อมูลสำหรับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 3) ท่านอุปการะเลี้ยงดูเด็กไม่ถึง 6 เดือนก่อนส่งมอบเด็กคืนสู่ครอบครัว
- 4) ท่านไม่สะดวกที่จะบอกเล่าถึงประสบการณ์ของตนเองหรือไม่สมัครใจเข้าร่วมการวิจัย

4. กระบวนการวิจัย

4.1 ในการคัดกรอง ผู้วิจัยจะประสานขอความร่วมมือจากนักสังคมสงเคราะห์ โครงการครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิ เพื่อขอทราบข้อมูลของมารดาอุปการะที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์การคัดเข้า ซึ่งในข้อมูลดังกล่าวนี้จะมีรายชื่อของท่านอยู่ด้วย โดยผู้วิจัยจะขอให้นักสังคมสงเคราะห์ช่วยประสานกับท่านก่อนในเบื้องต้น เพื่อขออนุญาตเชิญเข้าร่วมงานวิจัย

4.2 หากท่านแจ้งว่ามีความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการวิจัย ผู้วิจัยจะไปพบและติดต่อกับท่านด้วยตนเอง โดยนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้พาผู้วิจัยไปพบและรู้จักกับท่าน ในวันเวลาและสถานที่ที่ท่านสะดวก เพื่อชี้แจงและอธิบายรายละเอียดของโครงการวิจัยให้ท่านทราบในเบื้องต้น พร้อมขอทราบความสมัครใจจากท่านในการเข้าร่วมงานวิจัย

4.3 หากท่านสมัครใจและยินดีที่จะร่วมการวิจัย ผู้วิจัยจะอธิบายรายละเอียดของโครงการวิจัย และแจ้งสิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยให้ท่านทราบ พร้อมทั้งให้ท่านได้อ่านรายละเอียดในเอกสารชี้แจง ผู้เข้าร่วมการวิจัย และอธิบายข้อสงสัยต่างๆที่ท่านเกิดความเข้าใจเป็นอย่างดี ในกรณีที่ท่านไม่สามารถอ่านเอกสารดังกล่าวได้ด้วยตนเอง ผู้วิจัยจะเป็นผู้อ่านให้ท่านฟัง หากท่านยังคงสมัครใจและยินดีที่จะร่วมการวิจัย ผู้วิจัยจะขอให้ท่านลงนามแ่งหรือประทับลายนิ้วมือของท่านในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

4.4 จากนั้นผู้วิจัยจะขออนุญาตบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ และขอสัมภาษณ์ท่านโดยใช้เวลาประมาณ 45 นาทีถึง 1 ชั่วโมงครึ่ง ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรักษาแถบบันทึกเสียงเหล่านั้นไว้เป็นความลับในเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนตัวที่ตั้งรหัสผ่านไว้เพื่อไม่ให้ผู้อื่นเข้าถึงได้ และเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยจะลบหรือทำลายแถบบันทึกเสียงทั้งหมด ทั้งนี้หากการสัมภาษณ์ในครั้งแรกยังได้ข้อมูลไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้วิจัยอาจขอสัมภาษณ์เพิ่มเติมอีก 1 ครั้ง โดยใช้เวลาประมาณ 45 นาทีถึง 1 ชั่วโมงครึ่ง

4.5 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ตามขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล จากนั้นจึงเขียนรายงานการวิจัยและนำเสนอข้อมูลการวิจัยในภาพรวม โดยชื่อและข้อมูลส่วนตัวของท่านจะได้รับการปกปิดเป็นความลับและใช้นามสมมติแทน และจะไม่มีข้อมูลใดในรายงานที่เฉพาะเจาะจงจนสามารถล่วงรู้ได้ว่าท่านคือใคร ทั้งนี้ผู้วิจัยจะนำรายงานและข้อมูลที่ได้อ่านให้ท่านตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งว่าข้อมูลดังกล่าวครอบคลุมเรื่องราวหรือข้อมูลของท่านหรือไม่ พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะของท่าน

5. ในการคัดกรองผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หากพบว่าท่านไม่อยู่ในเกณฑ์คัดเข้า และขณะนี้ท่านมีความสนใจ ทุกสิ่งสมควรได้รับความช่วยเหลือเยียวยา ผู้วิจัยส่งท่านให้กับนักจิตวิทยาการปรึกษาเพื่อ

ความช่วยเหลือต่อไป

6. ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่ท่านในการเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ คือ ในการสัมภาษณ์ท่านอาจต้อง

เผชิญกับเหตุการณ์หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นในวันที่ส่งมอบเด็กกลับคืน ซึ่งอาจทำให้ท่านเกิดความเศร้าโศก

ติดต่อโครงการวิจัย 053.1/53

วันที่รับรอง 14 กค 2553

วันที่มอบ 13 กค 2554



AF 04-09

เสียใจหรือกระทบกระเทือนใจได้ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะคอยสังเกตอารมณ์ความรู้สึกของท่านในขณะสัมภาษณ์ และสอบถามความพร้อมของท่าน ถ้าท่านไม่พร้อมหรือรู้สึกไม่สบายใจ ผู้วิจัยยินดีที่จะหยุดพักการสัมภาษณ์ไว้ชั่วคราวจนกว่าท่านพร้อมที่จะให้ข้อมูลอีกครั้ง หรืออาจนัดหมายให้มีการสัมภาษณ์ใหม่ในคราวหลังเมื่อท่านพร้อมเท่านั้น

หากท่านเกิดความรู้สึกความเศร้าโศกเสียใจหรือกระทบกระเทือนใจ อันเนื่องมาจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะส่งท่านต่อให้กับนักจิตวิทยาการปรึกษาเพื่อให้ท่านได้รับความช่วยเหลือในทันที โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ หรือหากเป็นช่วงเวลาที่ไม่สะดวกจะเสร็จสิ้น ผู้วิจัยอาจจะเป็นผู้ให้การปรึกษาแก่ท่านด้วยตนเอง

7. ประโยชน์ในการเข้าร่วมวิจัยของท่าน คือ ท่านจะได้แบ่งปันเรื่องราวและประสบการณ์ตรงของท่าน เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยด้านจิตวิทยาการปรึกษา ในการหาแนวทางการช่วยเหลือเยียวยาจิตใจให้กับกลุ่มมารดาอุปการะต่อไป

8. การเข้าร่วมเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยของท่านเป็นความสมัครใจ และท่านสามารถปฏิเสธที่เข้าร่วมหรือถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกขณะ โดยไม่ต้องให้เหตุผลและไม่สูญเสียประโยชน์ที่พึงได้รับ หรือมีผลกระทบต่อการทำหน้าที่มารดาอุปการะหรือการรับอุปการะเลี้ยงดูเด็กแต่อย่างใด

9. หากท่านมีข้อสงสัย ท่านสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากผู้วิจัยได้ตามสถานที่และเบอร์โทรศัพท์ที่ระบุไว้ข้างต้นได้ตลอดเวลา และหากผู้วิจัยมีข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์หรือโทษเกี่ยวกับการวิจัย ผู้วิจัยจะแจ้งให้ท่านทราบอย่างรวดเร็ว

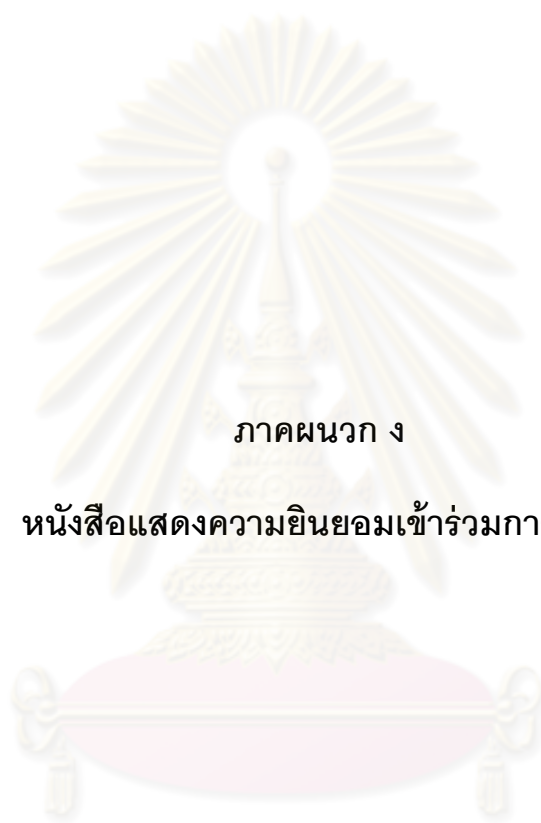
10. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับท่านจะได้รับการเก็บรักษาไว้เป็นความลับ และผลการวิจัยที่ได้จะนำเสนอเป็นภาพรวม โดยข้อมูลใดที่สามารถระบุถึงตัวท่านได้จะไม่ปรากฏในรายงาน

11. ผู้วิจัยมีของที่ระลึกจะมอบให้กับท่านคือ รม ราคาประมาณ 300 บาทเป็นการตอบแทนที่ท่านสละเวลามาให้สัมภาษณ์

12. หากท่านไม่ได้รับการปฏิบัติตามข้อมูลดังกล่าวสามารถร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชั้น 4 อาคารสถาบัน 2 ซอยจุฬาลงกรณ์ 62 ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0-2218-8147 โทรสาร 0-2218-8147 E-mail: eccu@chula.ac.th"



เลขที่โครงการวิจัย 053.1/53
วันที่รับรอง 14 ก.ค. 2553
วันหมดอายุ 13 ก.ค. 2554



ภาคผนวก ง

หนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

ทำที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

เลขที่ ประชากรตัวอย่างหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย.....

ข้าพเจ้า ซึ่งได้ลงนามท้ายหนังสือนี้ ขอแสดงความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

ชื่อโครงการวิจัย ประสพการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับคืนครอบครัว

ชื่อผู้วิจัย นางสาวปาริชาติ ธงภักดี

ที่อยู่ติดต่อ คณะจิตวิทยา สาขาจิตวิทยาการปรึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โทรศัพท์ 08-9779-1331 โทรศัพท์บ้าน 0-2372-9490

ข้าพเจ้า ได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย รายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ความเสี่ยง/อันตราย และประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการวิจัยเรื่องนี้ โดยได้อ่านรายละเอียดในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด และได้รับคำอธิบายจากผู้วิจัย จนเข้าใจเป็นอย่างดีแล้ว

ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ ตามที่ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย โดยข้าพเจ้า ยินดีให้ผู้วิจัยสัมภาษณ์ 1-2 ครั้ง เป็นระยะเวลาประมาณ 45 นาทีถึง 1 ชั่วโมง 30 นาทีต่อครั้ง และยินยอมให้บันทึกเสียงการสนทนาและการสัมภาษณ์ได้

ข้าพเจ้ามีสิทธิถอนตัวออกจากกรวิจัยเมื่อใดก็ได้ตามความประสงค์ โดยไม่ต้องแจ้งเหตุผล ซึ่งการถอนตัวออกจากกรวิจัยนั้น จะไม่มีผลกระทบในทางใดๆต่อข้าพเจ้าทั้งสิ้น โดยข้าพเจ้าสามารถทำหน้าที่มารดาอุปการะหรือรับอุปการะเลี้ยงดูเด็กได้ตามเดิม

ข้าพเจ้าได้รับคำรับรองว่า ผู้วิจัยจะปฏิบัติตามข้อข้อมูลที่ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย และข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้าพเจ้า ผู้วิจัยจะเก็บรักษาเป็นความลับ โดยจะนำเสนอข้อมูลการวิจัยเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีข้อมูลใดในการรายงานที่จะนำไปสู่การระบุตัวข้าพเจ้า และเมื่อเสร็จสิ้นการวิจัยผู้วิจัยจะทำลายแถบบันทึกเสียง และข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับตัวข้าพเจ้าทั้ง

หากข้าพเจ้าไม่ได้รับการปฏิบัติตรงตามที่ได้ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย ข้าพเจ้าสามารถร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชั้น 4 อาคารสถาบัน 2 ซอยจุฬาลงกรณ์ 62 ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0-2218-8147 โทรสาร 0-2218-8147 E-mail: eccu@chula.ac.th

ข้าพเจ้าได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน ทั้งนี้ข้าพเจ้าได้รับสำเนาเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย และสำเนาหนังสือแสดงความยินยอมไว้แล้ว

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้วิจัยหลัก

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย



เลขที่โครงการวิจัย 053.1/53

วันที่รับรอง 14 ก.ค. 2553

วันหมดอายุ 13 ก.ค. 2554

ลงชื่อ.....

(.....)

พยาน



ภาคผนวก จ

แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก (interview guideline)

คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดที่เอื้อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถอธิบาย เล่าเรื่อง หรือให้ความเห็นได้อย่างอิสระ โดยคำถามจะมีลักษณะที่ยืดหยุ่นทั้งจำนวนข้อคำถาม ลำดับข้อคำถามก่อนหลัง และการใช้ถ้อยคำภาษา ซึ่งอาจมีการปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์และตามความเหมาะสม โดยประเด็นและแนวคำถามในการสัมภาษณ์มีดังนี้

ขั้นเริ่มต้นการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยเริ่มต้นการสัมภาษณ์ด้วยการทักทายและพูดคุยในเรื่องราวทั่วไป เพื่อสร้างความคุ้นเคยและบรรยากาศที่เป็นกันเอง พร้อมทั้งแนะนำตนเองและแจ้งสิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลรับทราบ เมื่อผู้ให้ข้อมูลสมัครใจและยินดีที่จะเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยจึงเข้าสู่การสัมภาษณ์ด้วยประเด็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของมารดาอุปการะ เช่น อายุ ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ เหตุผลในการตัดสินใจทำหน้าที่เป็นมารดาอุปการะ จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู และระยะเวลาที่เด็กอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ

ขั้นเข้าสู่ประเด็นการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยเข้าสู่ประเด็นการสัมภาษณ์ด้วยคำถามกว้างๆ ที่เกี่ยวกับประสบการณ์ทางจิตใจของมารดาอุปการะเมื่อส่งเด็กกลับบ้าน โดยมีแนวคำถาม ดังนี้

1. การส่งเด็กกลับบ้าน

• ในการรับเด็กมาอุปการะทราบหรือไม่ว่าจะต้องส่งมอบเด็กกลับบ้าน เข้าใจว่าการส่งเด็กกลับบ้านนั้นเป็นอย่างไร

ประเด็นเจาะลึก: ความเข้าใจหรือการรับรู้ดังกล่าวมีผลอย่างไรเมื่อต้องประสบกับการพลัดพรากแยกจากเด็กจริง

• ช่วยเล่าถึงเหตุการณ์ในวันที่ส่งมอบเด็กกลับบ้านว่าเป็นอย่างไร

ประเด็นเจาะลึก: สิ่งที่สำคัญที่สุดที่เกิดขึ้นกับคุณในวันนั้นคืออะไร หลังจากเด็กย้ายออกไปแล้ว ชีวิตประจำวันในวันนั้นเป็นอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร



ความคิดอารมณ์ความรู้สึกเมื่อต้องส่งเด็กกลับบ้าน

• ความคิดอารมณ์ความรู้สึกเมื่อต้องส่งมอบเด็กกลับบ้านเป็นอย่างไร

ประเด็นเจาะลึก: สิ่งที่ยุ่งยากลำบากใจที่สุดในวันที่ส่งเด็กคืนคืออะไร

เลขที่โครงการวิจัย 053.1/53

วันที่รับรอง 14 ก.ค. 2553

วันหมดอายุ 13 ก.ค. 2554

อารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลอย่างไรต่อตนเอง
หรือชีวิตในช่วงเวลานั้น

- อารมณ์ความรู้สึกดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากเหตุใด

ประเด็นเจาะลึก: ระยะเวลาหรือช่วงเวลาที่ได้อยู่ร่วมกันมีผลอย่างไรต่อ

ความรู้สึกเมื่อส่งเด็กคืนครอบครัว

ความรักความผูกพันที่มีต่อเด็กเป็นอย่างไร

สำหรับคุณเด็กคืออะไร มีความหมายอย่างไรสำหรับคุณ

- ในตอนนี้รู้สึกอย่างไรกับการต้องส่งมอบเด็กกลับบ้าน

ประเด็นเจาะลึก: การต้องส่งมอบเด็กที่เฝ้าเลี้ยงทะนุถนอมมาคืนมี

ความหมายอย่างไรสำคัญคุณ

คิดเห็นหรือรู้สึกอย่างไรกับการที่ไม่ได้พบเจอเด็กอีก

หลังจากส่งมอบเด็กคืนแล้ว

3. การจัดการหรือการรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้น

- มีวิธีการจัดการหรือรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นอย่างไร

ประเด็นเจาะลึก: ทำอะไร อย่งไรกับความรู้สึกนั้น

เมื่อทำแล้วได้ผลเป็นอย่างไร

- สิ่งใดหรืออะไรที่จะช่วยให้สามารถรับมือหรือจัดการกับความรู้สึกเมื่อต้องส่ง
เด็กคืนได้ดีขึ้น

ประเด็นเจาะลึก: ในวันนั้นหรือช่วงเวลานั้นอะไรหรือใครที่ช่วยให้รับมือ

หรือจัดการกับความรู้สึกนั้นได้ดีที่สุด

คนนั้นหรือสิ่งนั้นมีส่วนช่วยในการจัดการหรือรับมือกับ

ความรู้สึกนั้นอย่างไรบ้าง ได้ผลเป็นอย่างไร

คิดว่าสิ่งใดจะช่วยให้สามารถรับมือหรือจัดการกับ

ความรู้สึกเมื่อต้องส่งเด็กคืนได้ดีขึ้น

ชั้นจบการสัมภาษณ์

เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลครบถ้วนตามประเด็นที่ต้องการแล้ว ผู้วิจัยจะสอบถามผู้ให้ข้อมูลว่ามี
ประเด็นใดที่ต้องการบอกเล่าเพิ่มเติมอีกหรือไม่ พร้อมทั้งทวนประเด็นทั้งหมดที่ได้พูดคุยกัน
จากนั้นจึงขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้าว่าจะต้องมีการกลับมาสัมภาษณ์เพิ่มเติมในภายหลัง
หากพบว่ามีคำถามใดที่ยังไม่ชัดเจนหรือมีประเด็นที่ต้องการสอบถามเพิ่มเติมแล้วจึงกล่าว
ขอบคุณและจบการสัมภาษณ์พร้อมมอบของที่ระลึก



เลขที่โครงการวิจัย 053.1/53
วันที่รับของ 14 กค 2553
วันที่มอบอายุ 13 กค 2554



ภาคผนวก จ

โครงการครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิ

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงการครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิ (Foster Home Program: FH)

สหทัยมูลนิธิเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนขององค์กรแรกของประเทศไทยที่ดำเนินการสงเคราะห์เด็กในรูปแบบครอบครัวอุปการะภายใต้ความเชื่อที่ว่า “เด็กทุกคนต้องเติบโตในสภาพแวดล้อมแบบครอบครัว” โดยมูลนิธิได้จัดบริการขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2519 เพื่อให้การช่วยเหลือคุ้มครองเด็กกำพร้าที่ถูกทอดทิ้งหรือเด็กที่บิดามารดาไม่สามารถทำหน้าที่ได้เนื่องจากประสบปัญหาชีวิต เจ็บป่วยหรือถูกคุมขัง ตลอดจนเด็กที่ติดเชื้อเอชไอวี (HIV) และเด็กสถานสงเคราะห์ที่มีปัญหาเรื่องการปรับตัวให้ได้รับการเลี้ยงดูด้วยความรักความอบอุ่นและความเอาใจใส่ดูแลในด้านต่างๆอย่างใกล้ชิดเป็นการชั่วคราวจนกว่าครอบครัวที่แท้จริงพร้อมที่จะรับเด็กกลับไปเลี้ยงดูหรือมีครอบครัวบุญธรรมรับเด็กไปอุปการะ โดยตลอดเวลาที่เด็กอยู่กับครอบครัวอุปการะมูลนิธิจะทำการติดตามเยี่ยมเยียนเพื่อประเมินผลการเลี้ยงดูอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการเลี้ยงดูเด็ก ได้แก่ ค่านมผง ค่าเครื่องใช้ที่จำเป็น ค่ารักษาพยาบาล ค่าพาหนะ รวมทั้งค่าตอบแทนรายเดือนในการเลี้ยงดูเด็กซึ่งครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธินับว่าเป็นครอบครัวอุปการะแบบระยะสั้นที่รับเงินตอบแทนการเลี้ยงดูจากหน่วยงาน โดยมีระยะเวลาในการเลี้ยงดูเด็กประมาณ 3-24 เดือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของเด็กแต่ละราย (สหทัยมูลนิธิ, ไม่ระบุปีที่พิมพ์ ก, ไม่ระบุปีที่พิมพ์ ข)

1. **วัตถุประสงค์และเป้าหมาย** (รายงานประจำปี โครงการครอบครัวอุปการะ, 2549, 2550, 2552, 2553)

1.1 จัดหาครอบครัวอาสาสมัครเพื่อทำหน้าที่เป็นครอบครัวทดแทนให้กับเด็กเป็นการชั่วคราวในลักษณะ 1 ครอบครัวต่อเด็ก 1 คน ในระยะที่เด็กรายนั้นๆยังไม่สามารถคืนกลับสู่ครอบครัวเดิมหรือมีครอบครัวบุญธรรมรับไปอุปการะ

1.2 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครอบครัวอุปการะได้ทำหน้าที่ดูแลและช่วยเหลือเด็กทั้งในเชิงป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาอย่างสอดคล้องกับความต้องการและสภาพปัญหาต่างๆของเด็ก

1.3 จัดหาและส่งเสริมให้เด็กในครอบครัวอุปการะได้รับบริการที่จำเป็น อาทิ บริการทางด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา การส่งเสริมพัฒนาการตามวัย ตลอดจนบริการที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของเด็กแต่ละรายอย่างทั่วถึง

1.4 เป็นบริการที่ช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นในเด็กจากภาวะขาดแม่ (Maternal Deprivation) รวมทั้งช่วยรักษาประสบการณ์การดำเนินชีวิตในครอบครัว

ของเด็กให้มีความต่อเนื่องโดยเฉพาะในช่วงระยะเวลาที่แยกเด็กจากครอบครัวเดิมมาสู่ครอบครัวอุปการะและช่วงที่จะเด็กต้องแยกจากครอบครัวอุปการะเพื่อกลับคืนสู่ครอบครัวเดิมหรือไปสู่ครอบครัวบุญธรรม

1.5 ส่งเสริมและดำเนินการให้เด็กในครอบครัวอุปการะสามารถออกไปใช้ชีวิตในครอบครัวถาวรโดยเร็วที่สุดภายใต้แผนการให้ความช่วยเหลือและการเตรียมความพร้อมที่เหมาะสมไม่ว่าจะเป็นการคืนกลับสู่ครอบครัวเดิมเมื่อครอบครัวได้รับการช่วยเหลือและพัฒนาจนมีความพร้อมที่จะดูแลเด็ก หรือมอบให้ครอบครัวบุญธรรมรับไปอุปการะในกรณีที่เด็กกำพร้า ถูกทอดทิ้งหรือครอบครัวเดิมไม่ประสงค์จะอุปการะ

1.6 เผยแพร่แนวคิดในการจัดบริการครอบครัวอุปการะ สนับสนุนและส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนริเริ่มพัฒนาบริการครอบครัวอุปการะให้แพร่หลายเพื่อทดแทนวิธีการเลี้ยงดูเด็กในสถานสงเคราะห์ และให้ครอบครัวอุปการะเป็นทางเลือกแรกในการดูแลเด็กกำพร้าและเด็กถูกทอดทิ้ง

2. กลุ่มเป้าหมาย

2.1 เด็กแรกเกิดถึง 6 ปีที่มีลักษณะ ดังนี้

2.1.1 เด็กที่มารดาต้องการฝากเลี้ยงชั่วคราวเนื่องจากเจ็บป่วย ถูกคุมขัง หรือประสบปัญหาชีวิต

2.1.2 เด็กที่มารดาขอมอบให้เพื่อจัดหาครอบครัวทดแทนถาวร

2.1.3 เด็กที่เกิดจากมารดาติดเชื้อ HIV/AIDS

2.1.4 เด็กกำพร้า/ถูกทอดทิ้งที่ถูกส่งต่อมาจากหน่วยงาน/องค์กรอื่น

2.1.5 เด็กกำพร้าจากสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนปากเกร็ด

2.1.6 เด็กถูกทารุณกรรมที่ถูกส่งมาขอรับบริการคุ้มครองสวัสดิภาพตาม

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546

2.1.7 เด็กพิเศษ/เด็กที่มีความต้องการพิเศษ เช่น เด็กคลอดก่อนกำหนด น้ำหนักตัวน้อย เด็กที่มีโรคประจำตัว เด็กพิการทางร่างกาย ฯลฯ

2.2 ครอบครัวอุปการะ

บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 25 ปีและไม่เกิน 60 ปีที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

3. วิธีดำเนินการ

- 3.1 เผยแพร่และประชาสัมพันธ์เรื่องราวของมูลนิธิและความสำคัญของโครงการครอบครัวอุปการะเพื่อหาครอบครัวอุปการะใหม่
- 3.2 รับสมัครครอบครัวอุปการะ สัมภาษณ์และเยี่ยมบ้านผู้สมัครเพื่อคัดเลือกครอบครัวอุปการะที่เหมาะสม
- 3.3 จัดอบรมและปฐมนิเทศผู้สมัครเป็นครอบครัวอุปการะ เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของมูลนิธิและโครงการฯ พร้อมทั้งให้ความรู้ทางด้านพัฒนาการเด็ก การเลี้ยงดูและสุขภาพอนามัยทั่วไป
- 3.4 เตรียมครอบครัวอุปการะให้พร้อมที่จะรับเด็กไปเลี้ยงดู พร้อมทั้งมอบสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆสำหรับเด็ก
- 3.5 เยี่ยมบ้านและประเมินผลการเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวอุปการะ หากพบว่าครอบครัวอุปการะเลี้ยงดูเด็กไม่ได้ตามมาตรฐานที่มูลนิธิกำหนดหรือประสบปัญหาในการเลี้ยงดูเด็ก นักสังคมสงเคราะห์จะตักเตือนและให้คำแนะนำตลอดจนร่วมกันแก้ไขปัญหา แต่หากไม่ดีขึ้นก็จำเป็นต้องรับเด็กคืนจากครอบครัวอุปการะ
- 3.6 จัดสิ่งของเครื่องใช้ของเด็กและมอบเงินค่าตอบแทนครอบครัวอุปการะเป็นประจำทุกเดือน
- 3.7 จัดให้เด็กได้รับการตรวจสุขภาพและพัฒนาการตลอดจนได้รับภูมิคุ้มกันโรคต่างๆ
- 3.8 บันทึกรายงานเกี่ยวกับการพัฒนาการเด็กทุก 3 เดือนเพื่อเป็นการประเมินผลและวัดความเจริญเติบโตของเด็ก หากพบว่าเด็กคนใดมีปัญหาด้านการเจริญเติบโตหรือพัฒนาการจะรีบแจ้งให้แพทย์และนักพัฒนาการเด็กทราบเพื่อร่วมมือกันแก้ไขต่อไป
- 3.9 จัดให้มีวัน “แม่เยี่ยมลูก” เดือนละ 1 ครั้งเพื่อให้บิดามารดาที่แท้จริงของเด็กได้พบและเยี่ยมเยียนเด็ก
- 3.10 จัดอบรมเสริมความรู้และการเสวนาในเรื่องต่างๆที่จะเป็นประโยชน์แก่ครอบครัวอุปการะและเด็ก 2- 3 ครั้งต่อปี ตลอดจนจัดให้มีการศึกษาดูงานในหน่วยงานที่ให้บริการด้านสวัสดิการสังคมด้วย

4. คุณสมบัติของครอบครัวอุปการะ

ในการคัดเลือกครอบครัวอุปการะจำเป็นต้องพิจารณาความเหมาะสมของครอบครัวแต่ละครอบครัว ดังนี้ (สหทัยมูลนิธิ, ไม่ระบุปีที่พิมพ์)

- 4.1 ไม่มีเด็กอายุต่ำกว่า 4 ปีในครอบครัว
- 4.2 สมาชิกในครอบครัวไม่มีโรคติดต่อใดๆ
- 4.3 มารดาอุปการะต้องมีอายุไม่เกิน 60 ปี สุขภาพดีและไม่ประกอบอาชีพนอกบ้าน
- 4.4 สมาชิกในครอบครัวทุกคนในครอบครัวจะต้องยอมรับเด็กเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว
- 4.5 ถ้ามารดาอุปการะอ่านหนังสือไม่ออกจะต้องสามารถปฏิบัติตามคำแนะนำต่างๆได้และจะต้องมีสมาชิกในครอบครัวที่อ่านหนังสือออก
- 4.6 สมาชิกในครอบครัวต้องยอมรับและปฏิบัติตามวิธีการเลี้ยงดูเด็กที่ได้รับการอบรมจากมูลนิธิ
- 4.7 บ้านต้องถูกสุขลักษณะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมไม่เป็นอันตรายหรือมีสิ่งนี้อาจกระทบต่อสวัสดิภาพของเด็ก

5. สถานการณ์และผลการดำเนินงาน

สถานการณ์และผลการดำเนินงานโครงการครอบครัวอุปการะในแต่ละปีพบว่า มีเด็กเข้ารับบริการในโครงการครอบครัวอุปการะเป็นจำนวนมากและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยในปี 2549 และ 2550 มีเด็กเข้ารับบริการในโครงการครอบครัวอุปการะจำนวน 158 และ 154 คน และเพิ่มจำนวนเป็น 174, 186 และ 178 คนในปี 2551, 2552 และ 2553 ตามลำดับ ขณะเดียวกันกลับพบว่าจำนวนเด็กที่ได้กลับคืนสู่ครอบครัวเดิมหรือครอบครัวบุญธรรมในแต่ละปีมีเพียง 1 ใน 3 ของจำนวนเด็กทั้งหมด ดังตารางที่ 1 (รายงานประจำปี โครงการครอบครัวอุปการะ, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553)

ตารางที่ 4

จำนวนเด็กในโครงการครอบครัวอุปการะ (คน)

ปี	2549	2550	2551	2552	2553
เด็กเข้ารับบริการทั้งหมด	158	154	174	186	178
เด็กส่งกลับคืนทั้งหมด	63	56	55	67	62
- เด็กกลับคืนสู่ครอบครัวเดิม	29	11	25	28	32
- เด็กไปอยู่กับครอบครัวบุญธรรม	34	45	30	39	30

นอกจากนี้พบว่าปัญหาหลักของโครงการครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิในทุกๆปีคือ การขาดแคลนครอบครัวอุปการะ ครอบครัวอุปการะที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อจำนวนเด็ก อีกทั้งจำนวน ครอบครัวอุปการะก็มีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ สังเกตได้จากจำนวนครอบครัวอุปการะในแต่ละปี โดย ในปี 2549 มีจำนวนครอบครัวอุปการะทั้งหมด 131 ครอบครัว และลดลงเหลือ 125, 122, 121 และ 121 ครอบครัว ในปี 2550, 2551, 2552 และ 2553 ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากในแต่ละปีจะมี ครอบครัวอุปการะที่สมัครใหม่และครอบครัวอุปการะเดิมที่เคยหยุดพักไปกลับมาเลี้ยงใหม่รวม โกล้เคียงกับจำนวนครอบครัวอุปการะที่ยุติการให้การเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งเหตุผลส่วนใหญ่ของการยุติ การเลี้ยงดูนั้นเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจจึงทำให้มารดาอุปการะจำเป็นต้องออกไปทำงาน นอกบ้านเพื่อหารายได้เพิ่มเติม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 5

จำนวนครอบครัวอุปการะของสหทัยมูลนิธิ (ครอบครัว)

ปี	2549	2550	2551	2552	2553
ครอบครัวอุปการะหมุนเวียนทั้งหมด	131	125	122	121	121
ครอบครัวอุปการะสมัครใหม่	24	10	19	8	13
ครอบครัวอุปการะเก่ากลับมาใหม่	35	29	21	22	19
ครอบครัวอุปการะยุติ	-*	43	31	33	29

หมายเหตุ *ปี 2549 ไม่พบรายงานจำนวนครอบครัวอุปการะยุติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ภาคผนวก ช
รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

รหัสผู้ให้ข้อมูล	ID 1		
อายุ	58 ปี	ศาสนา	พุทธ
ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ			19 ปี
จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู			16 คน
จำนวนเด็กที่เคยส่งกลับคืนครอบครัว			15 คน
ระยะเวลาที่เด็กรายล่าสุดอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ			39 เดือน

ข้อมูลโดยสังเขป

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1 ตัดสินใจขอรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูในฐานะมารดาอุปการะอย่างเต็มตัว ด้วยเหตุผลที่ว่า “สงสาร” และอยากช่วยเหลือดูแลเด็กที่ถูกทอดทิ้งให้ได้รับความรักและสัมผัสกับความอบอุ่นเช่นเดียวกับเด็กทั่วไป โดยก่อนหน้านี้เธอเองเคยประกอบอาชีพนอกร้านและเป็นลูกมือช่วยมารดาของเธอเลี้ยงดูเด็กมาก่อน นับจากวันแรกจนถึงวันนี้ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1 ได้ทำหน้าที่มารดาอุปการะมาแล้ว 19 ปี และมีเด็กที่ผ่านเข้ามารับและสัมผัสความรักความอบอุ่นจากอ้อมกอดของเธอถึง 13 คน ซึ่งในจำนวนนี้มีทั้งเด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นเด็กที่มีปัญหาสุขภาพ มีโรคประจำตัว พัฒนาการล่าช้า หรือพิการ แม้ว่าการเลี้ยงดูเด็กรายล่าสุดเธอเองจะต้องทุ่มเท เหนื่อยยาก เข้าออกโรงพยาบาลเป็นประจำทุกวันเพื่อพาเด็กไปรักษาตัวและกายภาพ แต่เธอก็ไม่เคยคิดย่อท้อด้วยเพียงหวังใจว่า “ขอให้อิมเอม (นามสมมติ) ดีขึ้น อิมเอมจะได้มีคนมาขอ” และแล้วความตั้งใจและความทุ่มเทของเธอก็เป็นผลสำเร็จเมื่อเวลาผ่านไป 3 ปี เด็กน้อยมีอาการดีขึ้นและมีครอบครัวบุญธรรมชาวต่างประเทศมาขอรับเด็กไปอุปการะเลี้ยงดูต่อ

สำหรับผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1 แล้วแม้ว่าเธอจะไม่สามารถทำใจได้และต้องสะเทือนใจและเสียน้ำตาให้กับการจากไปของเด็กในทุกๆ ครั้ง แต่เธอก็ยังยืนยันที่จะขอเลี้ยงดูเด็กให้กับมูลนิธิต่อไป ไม่ว่าจะมีความจำเป็นให้เธอหันไปรับเลี้ยงเด็กที่มีพ่อแม่ผู้ปกครองด้วยจำนวนเงินสูงถึง 5,000 บาท ต่อเดือนก็ตาม แต่นั่นก็ไม่สำคัญเท่ากับความรู้สึกและความตั้งใจของเธอที่อยากจะช่วยเหลือเลี้ยงดูเด็กที่ถูกทอดทิ้งให้ได้รับความรักและความอบอุ่น

รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

รหัสผู้ให้ข้อมูล	ID 2		
อายุ	33 ปี	ศาสนา	พุทธ
ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ			18 ปี
จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู			10 คน
จำนวนเด็กที่เคยส่งกลับคืนครอบครัว			9 คน
ระยะเวลาที่เด็กรายล่าสุดอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ			36 เดือน

ข้อมูลโดยสังเขป

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2 ตัดสินใจขอรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูในฐานะมารดาอุปการะตั้งแต่อายุเพียง 17 ปี เนื่องจากทางบ้านของเธอฐานะไม่ดี เธอจึงไม่ได้เรียนหนังสือต่อ ด้วยความต้องการที่อยากจะมีรายได้ประกอบกับความรู้สึกรักและสงสารเด็กที่มีอยู่เต็มหัวใจได้กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เธอก้าวเข้ามาเป็นมารดาอุปการะของสหทัยมูลนิธิ หากนับจำนวนเด็กที่ได้ก้าวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัวของเธอตั้งแต่วันแรกจนถึงวันนี้ก็ 10 รายแล้ว ตลอดระยะเวลา 18 ปีของการทำหน้าที่เป็นมารดาอุปการะ เธอได้ให้ความรักและการดูแลเลี้ยงดูเด็กทุกคนไม่ต่างอะไรกับลูกแท้ๆของเธอ แม้ว่าการเลี้ยงดูเด็กคนหนึ่งซึ่งไม่ใช่ญาติพี่น้องร่วมสายเลือดจะสร้างความยากลำบากและเหน็ดเหนื่อยให้กับเธอมากเพียงใด แต่เธอก็สู้อดทนดูแลเลี้ยงดูเด็กจนถึงวันที่พวกเขาได้กลับไปสู่อ้อมอกของบิดามารดาหรือมีครอบครัวบุญธรรมชาวต่างประเทศมารับไปอุปการะ ด้วยเพราะเธอเข้าใจดีว่าที่มาที่ไปอันเป็นสาเหตุของความดี้อ ชน และก้าวร้าวของเด็กแต่ละคนที่ได้ก้าวเข้ามาในชีวิตของเธอล้วนแล้วแต่เกิดจากการถูกทำร้าย ทบตี กักขัง และปล่อยปละละเลยจากผู้ใหญ่บางคนที่ได้กระทำเอาไว้ ซึ่งสำหรับผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2 แล้ว แม้เวลาเพียง 1 เดือนที่เด็กได้เข้ามาอยู่และใช้ชีวิตร่วมกับเธอและครอบครัว เธอก็รู้สึก รัก สงสาร และปรารถนาที่อยากจะทำให้เด็กได้พบและรับแต่สิ่งที่ดีๆ

รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

รหัสผู้ให้ข้อมูล	ID 3		
อายุ	45 ปี	ศาสนา	พุทธ
ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ			11 ปี
จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู			13 คน
จำนวนเด็กที่เคยส่งกลับคืนครอบครัว			12 คน
ระยะเวลาที่เด็กรายล่าสุดอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ			9 เดือน

ข้อมูลโดยสังเขป

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3 ได้ก้าวเข้ามาทำหน้าที่มารดาอุปการะครั้งแรกเมื่อ 11 ปีก่อน หลังจากได้ลาออกจากงานมาเป็นแม่บ้านดูแลเลี้ยงดูลูก และช่วยพี่สาวของเธอเลี้ยงดูเด็กให้กับมูลนิธิ จากการได้เห็นและคลุกคลีอยู่กับการดูแลเด็กในที่สุดเธอก็ได้ตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูในฐานะมารดาอุปการะอย่างเต็มตัว ด้วยเพราะรู้สึกผูกพันกับการเลี้ยงดูเด็กและต้องการที่จะมีรายได้ ปัจจุบันเธอรับเด็กมาอุปการะแล้ว 23 ราย โดยเธอมักจะมีโอกาสได้เลี้ยงดูเด็กทารกและเด็กเล็กที่มารดาของเด็กนำมาฝากไว้ให้ช่วยเลี้ยงดูเป็นการชั่วคราว ซึ่งเด็กบางรายมีอายุเพียง 2 วัน บ้างก็ 20 วัน ความรู้สึกรักและผูกพันที่เธอมีให้กับเด็กจึงไม่ต่างอะไรกับลูกแท้ๆ ทำให้ทุกครั้งที่ถึงเวลาที่เด็กต้องกลับคืนสู่ครอบครัว เธอจึงไม่สามารถทำใจได้เลยสักครั้ง แม้จะรู้ว่าเด็กได้จากไปดีและมีอนาคตก็ตาม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

รหัสผู้ให้ข้อมูล	ID 4		
อายุ	53 ปี	ศาสนา	อิสลาม
ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ			3 ปี
จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู			5 คน
จำนวนเด็กที่เคยส่งกลับคืนครอบครัว			4 คน
ระยะเวลาที่ได้กรายล่าสุดอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ			13 เดือน

ข้อมูลโดยสังเขป

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4 เพิ่งก้าวเข้ามาเป็นมารดาอุปการะได้เพียง 3 ปี หลังจากที่ได้ประกอบอาชีพรับจ้างและทำนามาก่อน โดยการที่เธอได้เห็นพี่สาวของเธอรับอุปการะเลี้ยงดูเด็กมาเป็นระยะเวลายาวนาน เธอจึงเกิดแรงบันดาลใจที่อยากจะขอรับเด็กมาเลี้ยงดูเช่นเดียวกับพี่สาว โดยไม่ได้คิดหรือสนใจเรื่องเงินเดือนหรือค่าตอบแทนแต่อย่างใด หากแต่คิดว่าการรับเด็กมาอุปการะนั้นเป็นโอกาสดีที่เธอและครอบครัวจะได้ทำบุญทางอ้อม (ไม่ต้องใช้เงินทองในการทำบุญ) ปัจจุบันนี้ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4 ได้รับเด็กมาเลี้ยงดูแล้ว 5 รายด้วยกัน ซึ่งเธอได้บอกเล่าว่าการเลี้ยงดูเด็กของเธอ นั้นไม่ได้เลี้ยงดูด้วยวัตถุหรือกำลังหากแต่ “เลี้ยงด้วยใจ” ใจที่เธอได้มอบความรักและความอบอุ่นให้กับเด็กราวกับลูกแท้ๆ ตลอดระยะเวลาที่ได้อยู่ร่วมกัน สำหรับผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4 แล้วเธอเองตั้งใจว่าจะทำหน้าที่มารดาอุปการะอย่างนี้ตลอดไปจนกว่าสุขภาพร่างกายของเธอจะย่ำแย่และรับมือไม่ไหว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

รหัสผู้ให้ข้อมูล ID 5
 อายุ 52 ปี ศาสนา พุทธ
 ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ 6 ปี
 จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู 4 คน
 จำนวนเด็กที่เคยส่งกลับคืนครอบครัว 3 คน
 ระยะเวลาที่ได้กรายล่าสุดอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ 6 เดือน

ข้อมูลโดยสังเขป

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5 ตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะครั้งแรกเมื่อ 6 ปีที่แล้ว หลังจากที่บิดาของเธอเสียชีวิต และลูกของเธอได้ก้าวเข้าสู่วัยเรียน ส่งผลให้ชีวิตการเป็นแม่บ้านของเธอนั้นเต็มไปด้วยความเรียบง่าย และแม้ว่าเธอจะลองออกไปทำงานรับจ้างนอกบ้านแล้ว แต่เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่งเธอก็เกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย จึงได้ทำการติดต่อพูดคุยกับญาติของเธอที่เป็นมารดาอุปการะเพื่อแจ้งความประสงค์ว่าเธอต้องการที่จะขอรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดู ปัจจุบันเธอได้มอบความรักและความอบอุ่นให้กับเด็ก ๆ ในฐานะมารดาอุปการะมาแล้ว 4 ราย โดยเด็กทุกรายสำหรับเธอแล้วเป็นเสมือนลูกคนหนึ่งเธอที่เธอรู้ดีว่าอย่างไรแล้วสักวันหนึ่งลูกก็ต้องกลับไปอยู่กับครอบครัวของเขา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

รหัสผู้ให้ข้อมูล	ID 6		
อายุ	66 ปี	ศาสนา	พุทธ
ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ			10 ปี
จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู			13 คน
จำนวนเด็กที่เคยส่งกลับคืนครอบครัว			12 คน
ระยะเวลาที่ได้ก็รายล่าสุดอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ			16 เดือน

ข้อมูลโดยสังเขป

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6 ตัดสินใจทำหน้าที่มารดาอุปการะ หลังจากหลานๆที่เธอเฝ้าเลี้ยงดูมาตั้งแต่เด็กนั้นเติบโตจนถึงวัยที่ต้องเข้าเรียน และด้วยความที่เธอเองรู้สึกว่เธออยู่บ้านว่างๆไม่ได้ทำอะไร ประกอบกับกรที่เธอเป็นคนรักเด็กจึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เธอตัดสินใจรับเด็กมาอุปการะ โดยเธอได้ทำหน้าที่มารดาอุปการะมาแล้ว 10 ปี มีเด็กที่ผ่านเข้ามาให้เธอรักและเลี้ยงดูถึง 13 ราย แม้ว่าบางรายจะมีโรคภัยติดตัวมา หรือจะงอแงและดื้อสัักเพียงใด แต่สำหรับผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6 แล้วเธอก็สู้อทนเลี้ยงดูเด็กๆด้วยความใจเย็น และความรักที่มีอยู่เต็มหัวใจของเธอไม่ว่าเด็กจะเป็นอย่างไรจะด่าจะขวว เธอก็พร้อมที่จะมอบความรักและความอบอุ่นให้กับเด็กๆเสมอจนกว่าจะถึงเวลาที่พวกเขาต้องกลับคืนสู่ครอบครัว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

รหัสผู้ให้ข้อมูล	ID 7		
อายุ	52 ปี	ศาสนา	อิสลาม
ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ			10 ปี
จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู			10 คน
จำนวนเด็กที่เคยส่งกลับคืนครอบครัว			9 คน
ระยะเวลาที่เด็กรายล่าสุดอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ			10 เดือน

ข้อมูลโดยสังเขป

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7 ตัดสินใจขอรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดูเนื่องจากต้องการที่จะมีรายได้เพิ่มเติมเสริมจากอาชีพรับจ้างที่เธอทำอยู่ซึ่งไม่เพียงพอที่จะหาเลี้ยงครอบครัวและส่งเสียลูกๆของเธอให้ได้เรียนหนังสือ แม้ว่าเหตุผลหลักที่ทำให้เธอก้าวเข้ามาเป็นมารดาอุปการะจะเป็นเรื่องของรายได้และค่าตอบแทน แต่หากตลอดระยะเวลา 10 ปีในการทำหน้าที่มารดาอุปการะของเธอปราศจากความรัก การให้ และการดูแลเด็กๆด้วยหัวใจ เธอเองก็คงไม่สามารถเลี้ยงดูเด็กมาได้ถึง 13 คน สำหรับผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7 แล้ว เด็กๆแต่ละคนแม้จะต่างที่มา ต่างสายเลือด ต่างลักษณะนิสัย แต่สิ่งหนึ่งที่มีเหมือนกันคือพวกเขาล้วนเป็นเด็กที่น่าสงสาร ที่เธอคิดว่าหากไม่มีเธอแล้วเด็กๆเหล่านี้ก็เหมือนอยู่ตัวคนเดียวในโลก ดังนั้นสิ่งที่เธอทำได้คือ การมอบความรักและความอบอุ่นให้แก่เด็กๆให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และบางครั้งก็อาจจะมากกว่าลูกๆของเธอเองด้วยซ้ำ ด้วยคิดว่าเด็กไม่มีใครนอกจากเธอ และแม้ตอนนี้ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7 จะเริ่มมีปัญหาเรื่องสุขภาพและลูกๆของเธอจะห้ามปรามและขอให้เลิกเลี้ยงเด็ก แต่เธอก็ยังขอทำหน้าที่มารดาอุปการะต่อไปจนกว่าเธอจะหมดกำลังและร่างกายของเธอไม่เอื้ออำนวยให้เธอเลี้ยงเด็กต่อไปแล้วจริงๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

รหัสผู้ให้ข้อมูล	ID 8		
อายุ	53 ปี	ศาสนา	พุทธ
ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ			11 ปี
จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู			7 คน
จำนวนเด็กที่เคยส่งกลับคืนครอบครัว			6 คน
ระยะเวลาที่เด็กรายล่าสุดอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ			25 เดือน

ข้อมูลโดยสังเขป

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8 ตัดสินใจทำหน้าที่มารดาอุปการะหลังจากได้รับคำแนะนำจากญาติให้ลองรับเลี้ยงเด็ก เนื่องจากเธอเองไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรนอกเหนือจากการเป็นแม่บ้านดูแลบ้าน และลูกๆ ของเธอก็ได้โตเป็นหนุ่มสาวหมดแล้ว เธอจึงมีเวลาว่างพอที่จะแบ่งปันความรักและความอบอุ่นให้แก่เด็กๆ ที่ถูกทอดทิ้ง โดยปัจจุบันเธอได้ทำหน้าที่มารดาอุปการะมาแล้ว 11 ปี และมีเด็กที่ผ่านเข้ามาอยู่ภายใต้ร่มกอดและการดูแลของเธอถึง 14 คน แม้ว่าผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8 จะมีประสบการณ์ในการส่งเด็กกลับคืนมาแล้ว 13 รายแต่เธอก็ยังไม่เคยที่จะทำใจหรือกลั้นน้ำตาไม่ให้ไหลออกมาเมื่อถึงเวลาที่เด็กต้องจากไปได้เลยสักครั้ง จนมีคนตั้งคำถามกับเธอว่า “เงิน 2,000 บาทที่เธอได้รับจากการเลี้ยงดูเด็กนั้นมันคุ้มค่ากับการที่เธอต้องมานั่งเสียใจและเสียน้ำตาอยู่เช่นนี้หรือ” ซึ่งคำตอบที่เธอได้มอบให้กับผู้ถามคือ “ไม่เป็นไรหรอก ไม่คุ้มก็ไม่คุ้ม แต่เราจะเลี้ยง” ทั้งนี้เพราะเธอเป็นคนซื่อสัตย์ ดังนั้นไม่ว่าเธอจะต้องเสียใจมากแค่ไหน เธอก็ขอเลือกที่จะเลี้ยงดูเด็กต่อไปด้วยเพราะเธอที่จะอยากช่วยเหลือเด็กที่ไม่มีพ่อแม่ให้ได้รับความรักและความอบอุ่น

รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

รหัสผู้ให้ข้อมูล	ID 9		
อายุ	53 ปี	ศาสนา	พุทธ
ประสบการณ์การเป็นมารดาอุปการะ			8 ปี
จำนวนเด็กที่เคยอุปการะเลี้ยงดู			8 คน
จำนวนเด็กที่เคยส่งกลับคืนครอบครัว			6 คน
ระยะเวลาที่เด็กรายล่าสุดอาศัยอยู่กับมารดาอุปการะ			15 เดือน

ข้อมูลโดยสังเขป

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9 ก้าวเข้ามาเป็นมารดาอุปการะครั้งแรกเมื่อ 8 ปีที่แล้ว หลังจากที่ญาติของเธอซึ่งเป็นมารดาอุปการะได้ชักชวนให้เธอรับเด็กมาอุปการะเลี้ยงดู เมื่อเธอว่างเว้นจากการดูแลลูกๆที่เริ่มเติบโตเป็นสาว ปัจจุบันเธอรับเด็กมาอุปการะ 8 รายด้วยกันซึ่งในจำนวนนี้มีทั้งเด็กปกติ เด็กที่ถูกทำร้าย มีปัญหาพัฒนาการล่าช้า และมีความผิดปกติทางร่างกาย โดยเด็กแต่ละรายสำหรับเธอแล้วเป็นเสมือนลูกของเธอที่เมื่อรับมาเลี้ยงแล้วก็เกิดความผูกพัน และถึงแม้ว่าการเลี้ยงดูเด็กในฐานะมารดาอุปการะจะได้รับค่าตอบแทนน้อยไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย และต้องร้องไห้เสียใจให้กับการจากไปของเด็กในทุกๆครั้ง แต่เธอก็ไม่คิดจะเลิกเลี้ยงและยังอยากจะเลี้ยงดูเด็กต่อไปจนกว่าเธอจะเลี้ยงไม่ไหว ด้วยเพราะเธอรู้สึกสุขใจและสบายใจที่ได้ช่วยเหลือเลี้ยงดูเด็กที่ถูกทอดทิ้งให้ได้รับความรัก ซึ่งหากเธอไม่ทำหน้าที่นี้เธอก็ไม่รู้ว่าจะมีชีวิตอยู่อย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



ภาคผนวก ซ

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูล

ตารางที่ 6

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1 (ID 1)

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
ภาวะที่ เกิดขึ้น ภายใน จิตใจ เมื่อส่งเด็ก กลับคืน ครอบครัว	โศกเศร้า สูญเสีย	“มันเป็นไปไม่ได้ที่เราจะไม่เสียใจ เพราะทุกครั้งที่เราเอาเด็กไป มันจะเป็นมากเป็นน้อยแค่นั้นแหละ”
	เครียด วิตกกังวล	“อยากไอนั่นอะทราบข่าวของเขาเรื่อยๆว่าตอนนี้เขาเป็นยังไงมั่งอะไรมั่งงี้”
	ปลื้มใจ ดีใจ	“ดีใจ ดีใจมากที่เขาได้ครอบครัว แต่ก่อนที่เขายังไม่ได้ไป... นอนนี่ก็อยู่ทุกวันว่าขอให้เขาดีขึ้นจะได้มีคนมาขอ แล้วก็ให้มีคนมาขอจริง ก็ดีใจมาก”
	ทำใจ	“บางคนบอกว่าเสียใจใหม่ เศร้าใหม่ ทำใจได้ใหม่ ทำใจไม่ได้นะ มันก็ยังคงคิดถึงยังเหมือนเดิม บางคนเขาบอกว่า ทำใจไม่ได้หรือเลี้ยวหลายๆคน มันก็ทำใจไม่ได้”
ปัจจัยที่ ส่งผลต่อ ความรู้สึก เมื่อส่งเด็ก กลับคืน	ความยาวนานของระยะเวลา การเลี้ยงดู	
	การได้รับทราบกำหนดการส่ง เด็กกลับคืนล่วงหน้า	“เขาก็บอกว่าทำใจนะ ทำใจไว้นะเด็กที่เลี้ยงเนี่ยคนนี้ จะไปเดือนนั้นเดือนนี้”
	การแสดงท่าทีของเด็กใน ช่วงเวลาของการแยกจาก	“ ป๊อบ(นามสมมติ)ไปนะแม่ เดียวป๊อบมา’ โห.. ยิ่งใจ โห...ห่อเหี่ยว ใจไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหนเลย” “เขาร้องไห้มาก เขาร้องเรียกแม่มาๆ ใจไม่ได้... ร้องเรียกจนแบบเรานี้ก็ล้นน้ำตาไม่อยู่ กินไม่ได้ นอนไม่ค่อยหลับ คิดถึงเสียงเด็กเรียก”
	การถูกตอกย้ำถามถึงเด็ก อยู่เสมอ	“ก็ต่างคนก็ต่างไม่คุยกัน ไม่พูดถึง ไม่คุยถึงไม่คุย ธรรมดาถ้าเราคุยถึงกันว่าอิมเอม (นามสมมติ) อย่างนั้นอย่างนี้มันก็จะพาให้เราคิด แล้วก็เศร้า แล้วก็จะไม่คุยถึงชื่อนี้เลย จะไม่คุย จะเป็นอย่างนี้ ถ้าเรายังไปพูดถึงมันก็ยังมีความรู้สึกให้เรานั้นขึ้นมามาก”
ความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อ กลับคืนสู่ครอบครัว	“อิมเอม (นามสมมติ) ไปอยู่กับครอบครัวที่เขารักนั้นก็ภูมิใจ ถ้าอิมเอมไปอยู่ที่บ้านปากเกร็ดมันก็ไม่มีคนที่จะดูแล อันนั้นนี่เรายังเศร้าเข้าไปหนักเลย... ถ้าได้ไปอยู่ตรงนั้น สงสัยคงจะเศร้าขนาดที่เอาเด็กมาเลี้ยงไม่ได้แล้ว”	

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
การจัดการและรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้น	การผ่อนคลายตนเอง	“วันนั้นมันไม่เหมือนเดิม เราก็ต้องออกไป ไปเดิน ไปห้างแมคโคร แล้วก็กลับมา กลับมาก็คิดถึงอีกอะเพราะยังไปแมคโครก็คิดถึงว่าเคยพาเขาเข้าไปอยู่ในรถเข็น”
	การหลีกเลี่ยง	“อย่างเสื้อผ้าของอิมเอม (นามสมมติ) นี้เราจะไม่มองไม่อะไรเลย ถ้าเรายิ่งไปมองเรายิ่งเศร้าเข้าไปอีก อยากจะให้เขาเอาไปให้หมดเลย เสื้อผ้าอะไร เขาเอาไปตั้งหลายวันยังไม่เก็บเสื้อผ้าเลย พี่ไม่เก็บ ตอนแรกก็แขว่นไว้ ไม่มองไม่อะไร”
	การใช้กระบวนการทางความคิด	“ใจหนึ่งก็คิดถึง อีกใจหนึ่งก็...เขาไปดีอะ คิดว่าเขาไปดี อยู่กับที่พ่อแม่เขาขอไปเป็นลูก เขาคงจะส่งให้เรียนดีๆทำอะไรดีๆนะ ทำสิ่งดีๆ”
	การรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูทดแทนเด็กเก่า	“เขาก็คงแบบว่าให้เราอะเพลินกับเด็กใหม่ ไข่ป่าว ความรู้สึกของแม่อุปการะคิดว่านักสังคมฯก็คงจะเอาคนนั้นไปคนนี่มาแทนจะได้เพลินกับคนนี้จะได้ไม่ต้องคิดถึง แต่มันก็อดคิดไม่ได้อะ”
	การได้รับการสนับสนุนทางด้านความคิด อารมณ์ และจิตใจ	“อยากรู้ว่าเขาสงสารพวกเลี้ยงเด็กใหม่อยากจะมี แต่เขาก็เห็นน้ำตาพวกเรา แต่พวกเราไม่ได้บิบน้ำตาหรือว่าไร ความรู้สึกที่บางที่เขาถามมาแต่ละคำเนี่ย บางทีเราจะตอบเนี่ยใจสั้นนะ เสียงสั้นออกมา เรายอมรับว่าเราร้องไห้... เราเลี้ยงเด็กให้เขาเนี่ย นักสังคมฯเนี่ยเขามีความรู้สึกสงสารพวกเราบ้างรึเปล่าไม่รู้เนอะ สงสารว่าเขาเอาเด็กไปแล้วพวกเราร้องไห้ พวกเขา ‘แม่อุปการะ คนนี้เด็กไปไว้วัย แก่คร่ำๆ’ นักสังคมนี่...”
บทเรียนจากการส่งเด็กกลับบ้านครอบครัว	ตระหนักถึงบทบาทที่มีและทำหน้าที่ให้ดีที่สุด	“ก็ดูแลเหมือนกับลูกกับหลาน ถึงไม่ใช่ลูกเราก็ต้องรักเหมือนลูก เรามาช่วยเหลือเด็กพวกนี้ ให้ความรักก็ให้เขามีชีวิตชีวาขึ้นเนอะ”
	รับรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะเหนี่ยวรั้งเด็กไว้	“คือถ้าเขาเอาอิมเอม (นามสมมติ) มาให้เรา เราก็ต้องเลี้ยงอีก เพราะเราเคยเลี้ยง แต่ก็คงเป็นไปไม่ได้ เป็นไปไม่ได้แล้ว”
	ยอมรับความจริงที่ต้องพลัดพราก	
	เข้าใจวงจรชีวิตการเป็นมารดาอุปการะ	

ตารางที่ 7

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2 (ID 2)

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
ภาวะที่ เกิดขึ้น ภายใน จิตใจ เมื่อส่งเด็ก กลับคืน ครอบครัว	โศกเศร้า สูญเสีย	“เหมือนรับไม่ได้นะ มันเหมือนว่ามันเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัวแล้วพอต้องจากไปนี้ มันรู้สึกเสียใจอะเนอะ เราเลี้ยงเราก็อีก”
	เครียด วิตกกังวล	“แรกๆ คิดถึง กังวล มันกังวลไปทุกอย่าง มันจะกินอยู่ยังไงจะนอนยังไง จะบอกจะคุยกับเขารู้เรื่องไหม” “พูดถึงนะตอนแรกอะเราเป็นห่วงมันนะ ตอนก่อนจะไปที่เหมือนว่าจะเข้าไปปรับตัวกับเขาได้ไหมเนี่ย เป็นห่วง เป็นห่วงมากเลย... เราห่วงว่าจะกินจะนอน เวลาปวดท้องอึเนี่ยเขาจะพุดยังไง ใหม (นามสมมติ) จะบอกกับเขาว่ายังไง”
	ปลื้มใจ ดีใจ	“เรารู้สึกว่าดีใจนะ เพราะว่าแม่ทิ้งมาอะใช้อย่างนี้”
	ทำใจ	“แต่เดี๋ยวนี้ทำใจได้ แต่ก็เป็นบ้างบางครั้งอะ”
ปัจจัยที่ ส่งผลต่อ ความรู้สึก เมื่อส่งเด็ก กลับคืน	ความยาวนานของระยะเวลา การเลี้ยงดู	“เลี้ยงมานานเลี้ยงไม่ใช้น้อยๆ เลี้ยงจน ทื่อ.. เหมือนว่าเป็นคนในครอบครัวเราเลย เหมือนกับเป็นลูกสาวของเราเลย”
	การได้รับทราบกำหนดการส่ง เด็กกลับคืนล่วงหน้า	“เขาจะเตือน เขาจะมาแบบ ‘มีครอบครัวอุปการะมาแล้วนะ แม่เด็กกลับคืนล่วงหน้า’ ว่าน้องต้องจากอีกกี่เดือน อีกกี่เดือน”
	การแสดงท่าทีของเด็กใน ช่วงเวลาของการแยกจาก	“พอเรานึกถึงว่าเขาก็กไม่กลับมาแล้ว แล้ววิ่งไปลาคนนู้นไปลาคนนี่นะทำให้ใจหายเลยอะ ‘ยายหนูไปแล้วนะ’... มีแต่คนน้ำตาร่วงกับมันทั้งนั้น”
	การถูกตอกย้ำถามถึงเด็ก อยู่เสมอ	“พอมามากก็ทำให้เราใจหายอีกอะ”
	ความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อ กลับคืนสู่ครอบครัว	“นี่ก็สงสารนะ ทำไม คือนี่ก็สงสารว่าเหมือนว่าเป็นคนไทยทำไมต้องไปอยู่ ไปอยู่กับครอบครัวต่างประเทศ ทำไมไม่อยู่กับพอกับแม่อะใช้อย่างนี้”
การจัดการ และรับมือ กับ ความรู้สึกที่ เกิดขึ้น	การผ่อนคลายตนเอง	“ก็ร้องไห้ไป... พอส่งขึ้นรถแล้วก็เข้าบ้านเลย ร้องไห้จนหลับแทนะ” “คือจะไม่อยู่บ้านอะ ออกไปทางนู้นออกไปทางนี้ เหมือนๆทำใจไม่ได้ เพราะเราอยู่เราเคยได้ยินเสียง เคยเล่นเคยอะใช้อย่างนี้ เราก็กออกไปนู่นไปนี่ ไปนี่ไปนั่น พอเข้าบ้านมันก็เสียบมันก็หงอยเหงา”
	การหลีกเลี่ยง	
	การใช้กระบวนการทาง ความคิด	“ก็เหมือนว่าเราก็กปลอบใจตัวเองว่ามันลูกของเขาอะ ไม่ใช่ลูกของเรา เหมือนว่ามาแบบให้ความอบอุ่นเฉยๆ บอกตลอดเวลานะ” “บางครั้งเรานึกว่า เออ...มันไปสบายนะเนี่ย นึกตลอดเวลาคือมันไปสบาย ถ้าอยู่ที่นี้มันก็ลำบากอะเนอะ”

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
	การรับเด็กใหม่มาอุปการะ เลี้ยงดูทดแทนเด็กเก่า	“มีคนใหม่มาแทน เราก็รู้สึกดี เหมือนว่าคนนั้นไปคนนี้มา เราก็ รู้สึกว่าเหมือนมันไม่ขาดอะไรไปนะ”
	การได้รับการสนับสนุน ทางด้านความคิด อารมณ์ และจิตใจ	“อันนี้พ่อเขาส่งขึ้นรถ พ่อเขาก็ไม่ไอนี่อะไร แม่มีงมันไปแล้ว แม่มีง ก็ทำใจ แม่ปลอบพ่อ พ่อปลอบแม่ แต่ไอ้พ่อมันก็ทำใจไม่ได้นะ”
บทเรียน จากการส่ง เด็กกลับบ้าน ครอบครัว	ตระหนักถึงบทบาทที่มีและ ทำหน้าที่ให้ดีที่สุด	“อย่างว่า เราให้ความรักให้ความอบอุ่นแก่นั้น คือเขาไม่ได้มาอยู่ กับเรายันโตอะไรอย่างนี้”
	รับรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะ เหนี่ยวรั้งเด็กไว้	
	ยอมรับความจริงที่ต้องพลัด พราก	“คือเรารู้ว่าจะต้องไป ไปอยู่ คือไม่ได้เจอกันแล้วนะเนี่ย ต้อง ไปจากพ่อจากแม่ ต้องไปเรียนหนังสือไปมีอนาคตที่ดี”
	เข้าใจวงจรชีวิตการเป็น มารดาอุปการะ	

ตารางที่ 8

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3 (ID 3)

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
ภาวะที่ เกิดขึ้น ภายใน จิตใจ เมื่อส่งเด็ก กลับคืน ครอบครัว	โศกเศร้า สูญเสีย	“แบบน้ำตามันไหลลงหัวใจ เคยไหมแบบมันเสียวๆ เหมือนอะไร มันไหล มันจะเป็นบ่อย มันไม่ไหลออกมาเลย มันใจหายแว็บๆ จะเป็นประมาณอาทิตย์นึงที่ส่งเด็กคืน พี่จะเป็นอยู่อย่างนั้น ประมาณนึงอะ”
	เครียด วิตกกังวล	“ไปแล้วมันจะดีไหมหรืออะไรไหม แบบห่วง”
	ปลื้มใจ ดีใจ	“มันก็ดีนะที่ว่าเลี้ยงเด็กให้คนนึงให้รอดไป แบบเลี้ยงให้ดีที่สุดให้ ไปอยู่กับแม่เขา มันก็น่าภูมิใจนะ บางคนเขาบอกโห...2 วันเอง เหรือ ประมาณว่าเราจะเลี้ยงได้ไหม แต่เราก็เลี้ยงมาได้ เลี้ยงดี ด้วย เราก็ภูมิใจนะที่เลี้ยงเด็กคนนี้ให้ไปอยู่กับแม่เขาได้”
	ทำใจ	“พี่ก็พยายามทำใจทุกครั้งนะ พยายามทำใจ เออ..เขาไปอยู่กับ แม่เขา”
ปัจจัยที่ ส่งผลต่อ ความรู้สึ เมื่อส่งเด็ก กลับคืน	ความยาวนานของระยะเวลา การเลี้ยงดู	“ใครเขาก็บอกมาให้เปลี่ยนมาเลี้ยงเด็กโตบ้าง ภาวะจิตใจเราจะ ได้แบบว่า... เช่นว่าเลี้ยงเด็กโตเองไม่ค่อยผูกพัน ก็คือไม่ใช่ใน ความรู้สึกของพี่ คนที่เราเลี้ยงอยู่เราจะไม่ผูกพันได้ไง... พี่เลี้ยง มายี่สิบกว่าคนนี่ก็ผูกพันทุกคน”
	การได้รับทราบกำหนดการส่ง เด็กกลับคืนล่วงหน้า	“เขาจะบอกตลอดให้พี่เตรียมตัวว่าเดือนนึงหรืออะไรประมาณนี้ เขาจะบอกล่วงหน้าว่า ‘พี่ เขาเอาคืนแล้วนะ’ แล้วก็เลี้ยงมาอีก คนนึงไม่ได้บอกเลยคนนั้น บอกปั๊บแล้วก็เอากลับปั๊บ พี่ก็เลย เล่นไปเลยนานๆที่ ‘อะไรเนี่ยไม่ให้พี่ทำใจเลยเหรือ เลี้ยงมาขนาด นี้’ บอกล่วงหน้าพี่ไม่ว่านะ”
	การแสดงท่าทีของเด็กใน ช่วงเวลาของการแยกจาก	
	การถูกตอกย้ำถามถึงเด็ก อยู่เสมอ	“ถ้าเกิดใครพูดถึงเด็กเช่นว่า ‘เด็กคนที่เลี้ยงไปแล้ว’ คือไปอีก มัน ทำใจไม่ค่อยได้” “แต่ลูกพี่!!อะจะเหมือนจะตอกย้ำพี่ทุกวันเลยนะ ถ้าเจอแล้วจะรู้ ‘แม่สิโอ (นามสมมติ) ไปไหนอะ ไปหาแม่เขาเหรือ’ จะถามทุก วันอะ จะถามแบบ พุดมากอะ ‘อู๋!!จะถามทำไมเนี่ย’ แทนที่เรา จะลืมเหมือนมันมากกระตุ้นแบบให้ตั้งเด็กคนนี้มา”
	ความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อ กลับคืนสู่ครอบครัว	“ไปเมืองนอกคือแบบเขาก็ไปดีนะแต่ไม่ได้ไปเจอพ่อแม่ที่จริง เขา ก็ไปอีกแบบนึง”

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
การจัดการ และรับมือ กับ ความรู้สึกที่ เกิดขึ้น	การผ่อนคลายตนเอง	“อันนี้คือเรารู้ว่าเขาต้องจากเราไปแล้ว ก็คือว่าไม่มีทางออก ตรงไหนดีที่สุดแบบ ร้องไห้” “ประมาณบ่ายสามโมงพี่ก็ออกจากบ้าน เดินไปหาเพื่อนคุยอะไร อย่างเนี่ยคือให้ลืมตรงนี้สักพักนึง คือว่าถ้าอยู่แล้วมันก็ทำใจ ไม่ได้ มันก็จะวนอยู่ในบ้านเรา”
	การหลีกเลี่ยง	“จะเก็บเสื้อผ้าเขาทั้งหมดเก็บเลยใส่ตู้ไปเลย ไม่มีเสื้อผ้าไม่มีของ เล่นเขา ไม่มีไว้ให้เห็นเลย ก็คือจะเหลือแต่เปล พี่จะเก็บตรงนั้น ไปเลย”
	การใช้กระบวนการทาง ความคิด	“พี่ที่ทำใจของพี่เองไปคือบอกตัวเองว่าเออ...เดี๋ยวเขาไปแล้วนะ ไปอยู่กับแม่เขาไป”
	การรับเด็กใหม่มาอุปการะ เลี้ยงดูทดแทนเด็กเก่า	“พอดีเขาก็เอามาให้อาหารทีหนึ่ง ก็มีเหมือนมีสิ่งทดแทนมาก็เบาไป หน่อย แต่ก็ไม่มีลืมนะ ไม่ใช่ว่าเออ...มีเด็กคนนั้นมาเลี้ยงแล้วลืมเด็ก คนนั้น ไม่ลืมหรอก จำได้หมด”
	การได้รับการสนับสนุน ทางด้านความคิด อารมณ์ และจิตใจ	“อยากให้มีแบบอะไรที่ว่า แบบการดูแลทางด้านจิตใจการพูดการ อะไรสักอย่าง แต่บางคนเขาก็ไม่รู้เขาทำอย่างนี้เขาทำเป็นหน้าที่ ของเขาหรือเปล่า เขาจะไม่มีการฟื้นฟูสภาพจิตใจใครทั้งนั้น คือว่า โอเคเรายอมรับ ยอมเซนต์เลี้ยงเด็กก็คือเลี้ยงไป สภาพจิตใจก็คือ รู้ว่าไม่ใช่เด็กไม่ใช่ลูกเราแค่นั้นเองก็คือทุกอย่างเราต้องทำของเรา เองหมด”
บทเรียน จากการส่ง เด็กกลับบ้าน ครอบครัว	ตระหนักถึงบทบาทที่มีและ ทำหน้าที่ให้ดีที่สุด	“ตอนเลี้ยงก็คือว่า คิดว่าเออเลี้ยงไป ก็คือเราก็ให้ความรักเท่าที่ เราให้ได้”
	รับรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะ เหนียวรั้งเด็กไว้	
	ยอมรับความจริงที่ต้องพลัด พราก	“เด็กอยู่เมืองไทยกับเมืองนอกก็เหมือนไกลเขาไปทุกอย่างไม่ ต่างกัน ยังไงก็คือไกลจากอกเรา... รักมากแค่ไหนทำใจไม่ได้แค ไหนก็ไม่ได้เจอ”
	เข้าใจวงจรชีวิตการเป็น มารดาอุปการะ	

ตารางที่ 9

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4 (ID 4)

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
ภาวะที่ เกิดขึ้น ภายใน จิตใจ เมื่อส่งเด็ก กลับคืน ครอบครัว	โศกเศร้า สูญเสีย	“วันจริงๆวันนั้นแหละ มันก็มีการเสียใจ ทั้งครอบครัวนะ ทั้งพี่ทั้งน้อง”
	เครียด วิตกกังวล	“ก็ครั้งแรกก็หวั่นไหวเหมือนกันนะ ว่าลูกจะไปกินยังงัยหนอ ได้นอนยังงัย ได้นอนเปลหรือเปล่านั้นได้ไปนอนกับผ่านวมกับพื้น ก็มีกังวลเหมือนกันนะว่าได้เวลาจะได้กินหรือเปล่านั้นมานั่งนึกๆ นึกกังวลเหมือนกัน”
	ปลื้มใจ ดีใจ	“มันก็ดีใจคิดว่าเออ...ลูกไปดีเนอะได้ไปอยู่กับคุณพ่อคุณแม่ คุณลุงนะ เราก็ตีใจ ได้กลับไปสู่มุ้งอ้อมอกของคุณลุง ปู่ย่า ตายายก็ดีใจ”
	ทำใจ	“ในความรู้สึกของพี่ที่มีความเสียใจบ้าง แต่ก็ทำใจได้เพราะว่าลูกของเขาอะนะ เขาก็จะต้องเอาไป ก็มีความเสียใจ คิดอยู่ตลอดเวลาสักวันหนึ่งเขาจะต้องเอาลูกไปจากเราแน่นอน ก็คิดอยู่ตลอดเวลา”
ปัจจัยที่ ส่งผลต่อ ความรู้สึก เมื่อส่งเด็ก กลับคืน	ความยาวนานของระยะเวลา การเลี้ยงดู	“บางทีก็ 9 เดือน บางทีก็ 12 เดือน บางทีก็ 30 เดือนนะ แต่ละคนไม่เหมือนกัน ก็เลี้ยงมา เลี้ยงมากก็คิดถึงมากนะ ความผูกพันมันก็เยอะ”
	การได้รับทราบกำหนดการส่ง เด็กกลับคืนล่วงหน้า	
	การแสดงท่าทีของเด็กใน ช่วงเวลาของการแยกจาก	
	การถูกตอกย้ำถามถึงเด็ก อยู่เสมอ	“ใจจะกลัวเขาพูด คนนั้นพูดคนนี้พูด แต่แล้วสิ่งแวดล้อมเขาก็ไม่พูดอะไรทั้งหมดนะ คนในครอบครัวก็ไม่พูด พ่อแม่ปู่ย่าตายายก็ไม่พูดก็เลยทำให้เรามองเราไม่เครียดไม่หมกหมุ่น”
	ความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อ กลับคืนสู่ครอบครัว	“น้องพอล (นามสมมติ) หนะชีวิตเขาก็ก้าวไกล เขาจะได้เรียนงัย เขาจะได้เรียนสูงๆ จะได้รับปริญญา ถ้ามาคิดว่าเออ...ถ้าไปอยู่กับคุณแม่ คุณแม่ฐานะไม่ดี ลูกที่กลับไปก็ไม่ได้รับปริญญาจะใจอยากให้ลูกไปได้ดีได้รับปริญญา ได้เรียนสูงๆ”

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
การจัดการและรับมือกับ ความรู้สึกที่เกิดขึ้น	การผ่อนคลายตนเอง	“ถ้าเราทำงานทำตลอด ไม่ปล่อยให้ตัวเองนั่งเฉยๆนะ มันก็จะลึ้ม มึนงานทำมีขึ้นทำนี่ทำ สำหรับตัวบ้านะทำงานนี้เหนื่อย กวาดบ้านเช็ดบ้าน ซงนมให้น้อง พาน้องเดินเล่น อาบน้ำป้อนข้าวน้อง ลึ้ม!! มันก็ทำให้หัวใจดีขึ้นมานะ คือว่าเรามีจุดนี้ต้องทำ”
	การหลีกเลี่ยง	
	การใช้กระบวนการทางความคิด	“ความรู้สึกก็คิด คิดว่าเออ...เราไม่ได้เจอกับลูกอีกแล้วนะ เราทำบุญกันมาแค่นี้ ว่างั้นนะ ก็บอกกับพ่อบ้านอะ ทำบุญร่วมกันมาแค่นี้”
	การรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูทดแทนเด็กเก่า	“ตอนนี้อ่าก็คล้ายคิดถึงได้บ้างนะเพราะว่าในครอบครัวเราก็จะมีน้องอ้อม (นามสมมติ) แทน” “ตอนนี้ก็ลึ้มๆเพราะว่ามีน้องอ้อม (นามสมมติ) ผูกพันหัวใจเราอยู่ เพราะว่าเข้าขึ้นมาเราก็มีภาระต้องดูแลน้องอ้อมต่อไป ก็พอตัดใจได้บ้าง”
	การได้รับการสนับสนุนทางด้านความคิด อารมณ์ และจิตใจ	“วันนั้นไปหาแม่ที่บ้านแม่ก็พูดปลอบใจว่า ‘ลูกของเขาเขาก็ต้องเอาไปชิลูก’ เราก็จริงนะ ลูกของเขาเขาก็ต้องเอาไป มีแม่พูดดีปลอบใจให้กำลังใจดีขึ้นมา”
บทเรียนจากการส่งเด็กกลับคืนครอบครัว	ตระหนักถึงบทบาทที่มีและทำหน้าที่ให้ดีที่สุด	
	รับรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะเหนี่ยวรั้งเด็กไว้	
	ยอมรับความจริงที่ต้องพลัดพราก	“หนูต้องไปอยู่กับคุณลุงนะ จ๊ะ!! เดี่ยวโตเป็นหนุ่มแล้วหนูกลับมาหาหวานนะ’ นานาน ‘จ๊ะจ๊ะ’ ให้สัญญา นานานให้สัญญาก็พยักหน้า แต่แท้ที่จริงแล้วมันเป็นไปไม่ได้นะ เป็นไปไม่ได้”
	เข้าใจวงจรชีวิตการเป็นมารดาอุปการะ	

ตารางที่ 10

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5 (ID 5)

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
ภาวะที่ เกิดขึ้น ภายใน จิตใจ เมื่อส่งเด็ก กลับคืน ครอบครัว	โศกเศร้า สูญเสีย	“วันที่เขาขึ้นรถหายไป คือว่าวันนั้นที่เขาไม่ได้กลับมา ไม่ได้มาหา เราแล้ว... พอวันแรก เขารับไปก็คือเขาไปแล้ว เขาไม่กลับ กลางคืนก็ไม่มีเขานอนอยู่ด้วยแล้ว มันก็คือวันนั้นละความรู้สึก ที่ว่ามันแย่มาก... วันนั้นที่เราใจหายมากที่สุด”
	เครียด วิตกกังวล	“บอกกับเขาว่าให้ส่งรูปมาปีละครั้งก็ได้ เราก็อยากจะรู้ว่าเขาไป อยู่ที่ไหนแบบไหนๆ ดีไหม”
	ปลื้มใจ ดีใจ	
	ทำใจ	“กลับมาก็เศร้าหน่อย คนแรกอะมาก แล้วคนสองนี่แบบว่าเราก็ เริ่ม ชักทำใจได้บ้างแล้ว มันก็มีบ้างเศร้าอยู่สองวัน พอนั้นก็ทำ ใจ”
ปัจจัยที่ ส่งผลต่อ ความรู้สึก เมื่อส่งเด็ก กลับคืน	ความยาวนานของระยะเวลา การเลี้ยงดู	“เสียดยแบบเขาต้องไปจากเรา เราอยู่กันมาตั้งที่ปี 2 ปี ปีกว่าๆ ความผูกพันมันก็ต้องเยอะขึ้นอยู่แล้ว”
	การได้รับทราบกำหนดการส่ง เด็กกลับคืนล่วงหน้า	
	การแสดงท่าทีของเด็กใน ช่วงเวลาของการแยกจาก	
	การถูกตอกย้ำถามถึงเด็ก อยู่เสมอ	
	ความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อ กลับคืนสู่ครอบครัว	“ดีแล้วแหละเขาไปสบาย เราก็ดีใจกับเขาด้วย... หวังอยู่อย่าง เดียวให้เขาไปในครอบครัวที่มีหลักฐานที่ดีมั่นคงที่สามารถเลี้ยงดู เขาได้ ให้เขาได้รับการศึกษาที่ดี เราเป็นพ่อเป็นแม่ ลูกเรา เราก็ อยากให้ลูกไปอยู่กับคนที่มีหลักฐานที่ดีๆ แล้วไปอยู่กับคนไม่มี หลักฐานลูกเราจะเป็นไ้ ก็ต้องแย้ให้ไหม”
การจัดการ และรับมือ กับ ความรู้สึกที่ เกิดขึ้น	การผ่อนคลายตนเอง	“ไปคุยกับเพื่อนบ้าน ระบายความรู้สึกให้เขาฟังว่า ‘เนี่ยคิดถึงมัน ไม่อยากให้ไป คิดถึง’ ” “เราก็อย่าไป เรานั่งเฉยไม่ได้ซิไปนั่งเฉยเราก็คิดถึงให้ไหมนั่งเฉย หางานทำชิวทำสวนเรา มีสวนเราก็คิดถึงไปตากหญ้าทำสวนปลูก เรามี เวลาว่างเราก็คิดถึงทำอะไรของเรา ปลูกต้นหมากกรากไม้ไป”
	การหลีกเลี่ยง	

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
	การใช้กระบวนการทางความคิด	“ก็ดีแล้วแหละเขาไปสบายเราก็ดีใจกับเขาด้วย มัวมาเสียใจมันก็แค่นั้นอะนะ เพราะเขาก็ไปแล้ว เราก็ต้องดีใจกับเขา ให้เขาไป”
	การรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูทดแทนเด็กเก่า	“แต่ถ้าเราไม่อยากจะรับนานก็เกินไปนะก็รับเด็กมาเลย”
	การได้รับการสนับสนุนทางด้านความคิด อารมณ์ และจิตใจ	
บทเรียนจากการส่งเด็กกลับคืนครอบครัว	ตระหนักถึงบทบาทที่มีและทำหน้าที่ให้ดีที่สุด	
	รับรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะเห็นยวรงค์เด็กไว้	“มัวไปเศร้าเหี่ยวร้างให้เด็กน่าจะอยู่กับเรา มันไม่ได้ เราคิดแล้วมันเป็นไปไม่ได้” “เราเลี้ยงเขายันโตไม่ได้หรอก เขาก็ต้องเอากลับ ถ้าไม่มีพ่อแม่บุญธรรมมารับ เขาก็ต้องเอากลับไม่ได้อยู่กับเรายันเป็นหนุ่มเป็นสาว ไม่เห็นมีใครเลี้ยงยันเป็นหนุ่มเป็นสาวเลยโตขนาดไหนเขาก็ต้องเอาไป เขาต้องเอากลับ”
	ยอมรับความจริงที่ต้องพลัดพราก	“เรามานั่งเศร้าไป เขาก็ไม่ได้กลับมาหาเราแล้ว เพราะเขาไปไกลแล้ว”
	เข้าใจวงจรชีวิตการเป็นมารดาอุปการะ	“เดี๋ยวเราก็ต้องได้คนใหม่มาอีก จะไปจมอยู่แต่คนแรกมันก็ไม่ดี ถ้าเราคิดว่าเรายังจะเลี้ยงเขาอยู่ตรงนี้อีกเราก็ต้องทำใจ ถ้าเราไม่ทำใจ มันก็ไปไม่ได้ มันก็เตลิดกันใหญ่” “เลี้ยงเป็นแม่อุปการะอย่างนี้ไปตลอด เราก็ต้องทำใจ ถ้าเราทำใจไม่ได้เราก็จบอยู่ตรงคนเดียว คนแรกก็ไปไม่ได้ไปไม่รอด ไม่เลี้ยงแล้ว”

ตารางที่ 11

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6 (ID 6)

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
ภาวะที่ เกิดขึ้น ภายใน จิตใจ เมื่อส่งเด็ก กลับคืน ครอบครัว	โศกเศร้า สูญเสีย	“ป่าได้แต่คิดถึงเขา ไม่อยากจะทำอะไรไป เดินไปก็เห็นเสื้อผ้า เก่าๆเขาอย่างนี้ บางครั้งป่าก็เอามาหอม”
	เครียด วิตกกังวล	“คือว่าอยู่ในประเทศไทยสักวันหนึ่งบางครั้งเราอาจจะ โลกมัน กลมนะอาจจะเจอจะเจอกันก็ได้คิดไป”
	ปลื้มใจ ดีใจ	“ซีดานยายเขารับกลับไป แม่เขาจะเอาไปให้ยายเขาเลี้ยงเราก็ดี ใจใช่ไหม แบบว่าเอ่อ... ยายเขาแม่เขาอะ”
	ทำใจ	“ตอนเอาไปอะเสียใจหน่อย แต่ก็ต้องทำใจเพราะว่าเขาต้องเอา ไป พ่อแม่เขาพร้อมรับกลับ เขาก็ต้องเอากลับ”
ปัจจัยที่ ส่งผลต่อ ความรู้สึก เมื่อส่งเด็ก กลับคืน	ความยาวนานของระยะเวลา การเลี้ยงดู	“ไปไว้ก็ไม่สั้นเท่าไรนะก็ไม่ค่อยเป็นห่วงเท่าไร เอาไปเล็กๆอย่างนี้ ก็ค่อยยังชั่วหน่อย ถ้าเอาไปตอนโตเนี่ยโห... ใจแทบขาดเลย คือ ว่ากินนอนอยู่กับเรากอดกันอะไรกัน อยู่ด้วยกันอย่างมันนาน อะนะ มันก็ผูกพัน”
	การได้รับทราบกำหนดการส่ง เด็กกลับคืนล่วงหน้า	“อยู่ๆจะเอาไปอย่างนี้ไม่ได้เลย ไม่ได้เด็ดขาด ต้องบอกให้นาน หน่อยล่วงหน้าให้นานๆหน่อย”
	การแสดงท่าทีของเด็กใน ช่วงเวลาของการแยกจาก	“น้องเอ็กซ์ (นามสมมติ) โห ใจโห... ‘หนูไม่ไป’ ‘อะแม่ให้ตั้งค้ หนูร้อยหนึ่ง เตียวๆ หนูไปนั่นกับตาเลยนะลูกนะเนี่ยนะไปขึ้นรถ กับตา... เตียวผ่านตลาดบอกให้ตาแวะซื้อลูกบอลเลย’ ไม่เอา ขว้างทิ้งเลย ร้องจริงๆ ‘ไม่เอาหนูไม่เอาทั้งนั้น หนูจะไปกับแม่ ไม่ เอาทั้งนั้น’ โหโห.. ใจแทบขาดเลยเรา”
	การถูกตอกย้ำถามถึงเด็ก อยู่เสมอ	
การจัดการ และรับมือ กับ ความรู้สึกที่ เกิดขึ้น	ความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อ กลับคืนสู่ครอบครัว	“น้ำใจน้ำ แต่งงานมาไม่มีลูกไม่มีอะไรเลย เขาขอ เราก็ดีใจ แหละนะ มันใจแหละว่าเขาสบายแน่นะอย่างนั้นอะ ก็มันใจไป อย่างนึงละไม่ต้องห่วงมาก”
	การผ่อนคลายตนเอง	“ป่าก็ทำอะไรต่ออะไรให้เพลินๆไป แล้วก็ทำใจของเรา ทำให้อุ่น ทำใจของเรา เพลิดเพลินไป”
	การหลีกเลี่ยง	
	การใช้กระบวนการทาง ความคิด	“เพราะว่าเราคือคนรับจ้างเขาเลี้ยงนะ รับจ้างเขา เขาต้องเอา ของเขากลับดี”

ประเด็น	คำสัมภาษณ์	
	“บางทีก็คิดว่า ‘เขาต้องทำดีกว่าเราชิมันเลือดเนื้อของเขานะ ต้องดีกว่าสิ’ อะอย่างนี้ก็สบายใจ ตื่นไปอีก ใจคอเราก็ ตื่น ไปอีก หน่อย แล้วก็คิดคิดทางที่ดีก่อน”	
การรับเด็กใหม่มาอุปการะ เลี้ยงดูทดแทนเด็กเก่า	“เขาเอาคนนี้ให้มาก็ค่อยยังชั่วหน่อยใช้ใหม่ มันก็ยัง ถึงจะคิด เวลาจะนอน ถึงจะคิดมันก็ยังน้อยหน่อย ยังมีเด็กคนนี้อยู่ ใกล้ๆใช้ใหม่”	
การได้รับการสนับสนุน ทางด้านความคิด อารมณ์ และจิตใจ		
บทเรียน จากการส่ง เด็กกลับบ้าน คืนครอบครัว	ตระหนักถึงบทบาทที่มีและ ทำหน้าที่ให้ดีที่สุด	“อยู่กับเรานี้เราก็เออรักเขาดูแล เขาให้ดีก็แล้วกัน”
	รับรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะ เห็นยั้งเด็กไว้	“ป่าไม่เคยหรอกที่คิดว่าจะพานี้ คิดว่าถึงยังไงเขาต้องเอาของ เขากลับอยู่วันยันค่ำ เพราะว่าเราคือคนรับจ้างเขาเลี้ยงนะ รับจ้างเขา เขาต้องเอาของเขากลับดิ”
	ยอมรับความจริงที่ต้องพลัดพราก	
	เข้าใจวงจรชีวิตการเป็น มารดาอุปการะ	

ตารางที่ 12

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7 (ID 7)

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
ภาวะที่ เกิดขึ้น ภายใน จิตใจ เมื่อส่งเด็ก กลับคืน ครอบครัว	โศกเศร้า สูญเสีย	“คือเราอยู่จนชินใช้ใหม่ว่ามีเด็กอยู่กับเราอะไรอย่างนี้ พอมันไม่มี มันเหงาๆเนอะ”
	เครียด วิตกกังวล	“คิดว่าเขาไปยังไง ไปอยู่ยังไง เขาจะเลี้ยงดูดีไหม จะอะไรใหม่ ก็ คิดไปเรื่อยแหละ”
	ปลื้มใจ ดีใจ	
	ทำใจ	“ทำใจ แต่ถามว่าทำใจได้ไหม มันทำใจไม่ได้” “คือเรารู้ว่าเออ ถึงเวลานะอะไรอย่างนี้ เราก็โอเค ทำใจนิดนึง”
ปัจจัยที่ ส่งผลต่อ ความรู้สึก เมื่อส่งเด็ก กลับคืน	ความยาวนานของระยะเวลา การเลี้ยงดู	
	การได้รับทราบกำหนดการส่ง เด็กกลับคืนล่วงหน้า	“เขาก็จะบอกล่วงหน้าประมาณเดือนนึงให้เราทำใจ ให้เราเตรียมตัวให้เขาเตรียมของให้เขา เตรียมอะไรให้เขา แล้วก็เตรียมใจด้วยว่าโอเคเลี้ยง ถึงเวลาก็ต้องโอเค”
	การแสดงท่าทีของเด็กใน ช่วงเวลาของการแยกจาก	
	การถูกตอกย้ำถามถึงเด็ก อยู่เสมอ	
	ความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อ กลับคืนสู่ครอบครัว	“พอได้ข่าวเขาบ้างก็ดีใจเนอะ”
การจัดการ และรับมือ กับ ความรู้สึกที่ เกิดขึ้น	การผ่อนคลายตนเอง	“อีกอย่างศาสนาอิสลามเขาจะมีเวลาทำภารกิจใช้ใหม่ 5 เวลา บางที่ถึงเวลาไปทำมันก็จะหยุดตรงนั้นได้”
	การหลีกเลี่ยง	
	การใช้กระบวนการทาง ความคิด	“เราคิดเลยว่าเขาไม่ใช่ลูกนะเขาอยู่กับเราเราทำให้ดีที่สุด นี่คือดีที่สุดของเราแล้วเราทำได้แค่นี้ เขาอยู่กับเราได้แค่นี้ มีวาสนากับเราแค่นี้”
	การรับเด็กใหม่มาอุปการะ เลี้ยงดูทดแทนเด็กเก่า	“ถ้าถามว่าถ้าไม่มีเจ้าเด็กพวกนี้อยู่เนี่ย ถ้าเขาไปแล้วเราทำใจได้ไหม ยากนะ เพราะมันไม่มีอะไรมาทดแทน ถ้าเจ้าหน้าที่เอาเด็กมาให้ซ้ำและยังไม่มียาเลยเนี่ย สาว่ามันขาดอะไรไปสักอย่าง คือเราอยู่จนชินว่ามีเด็กอยู่กับเรา พอมันไม่มี มันเหงาๆเนอะ”

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
	การได้รับการสนับสนุน ทางด้านความคิด อารมณ์ และจิตใจ	“ลูกๆมันชอบทะเลี่ง ชอบลิ่ง ชอบเล่นอะไรอย่างนี้ เราก็เออหาย เครียดไป”
บทเรียน จากการส่ง เด็กกลับบ้าน ครอบครัว	ตระหนักถึงบทบาทที่มีและ ทำหน้าที่ให้ดีที่สุด	“พอนานๆหลายคนเข้า เราก็รู้สึกว่าเขามาอยู่กับเราแป็บหนึ่ง เรา เลี้ยงได้แค่นี้แหละ ทำให้ดีที่สุด” “เขาอยู่กับเรานะ เราก็ทำให้ดีที่สุด ทำอะไรก็ได้ที่ให้เขาได้... ต้อง เลี้ยงเขาให้ดีที่สุดต้องให้ความอบอุ่นกับเขาให้มากๆนั่นละสิ่งที่ เราทำได้”
	รับรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะ เหนี่ยวรั้งเด็กไว้	
	ยอมรับความจริงที่ต้องพลัด พราก	
	เข้าใจวงจรชีวิตการเป็น มารดาอุปการะ	“ทำใจ แล้วคิดว่า เราต้องอยู่นะเลี้ยงคนนั้นคนนี้นะ เราจะไป คิดถึงเขาจนเสียดสีมันไม่ได้”

ตารางที่ 13

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8 (ID 8)

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
ภาวะที่ เกิดขึ้น ภายใน จิตใจ เมื่อส่งเด็ก กลับคืน ครอบครัว	โศกเศร้า สูญเสีย	“คือคิดไม่ถูกเลยอะ คือเสียใจอย่างเดียวได้แต่น้ำตาแดง ร้องไห้” “คือนั่งในรถก็ร้องไห้มา จากมูลนิธิมาส่งถึงบ้านอะ... ก็คือได้แต่ ร้องไห้ ร้องไม่หยุดหยอก หยุดไม่ได้ ร้องจนตาบวม”
	เครียด วิตกกังวล	“แล้วไปถึงมูลนิธิเราก็ไม่สบายใจแล้วนะ ไม่สบายใจ คือไม่สบาย ใจไม่อยากพูดไม่อยากคุยกับใครแล้ว คอยดูนูช (นามสมมติ) นั่ง ดูน้องนูช” “ตอนส่งขึ้นรถอะ เราก็จะนั่งไป แบบบางที่ความดันขึ้นเลยนะ เครียด ปวดหัวอะใช้อย่างนี้ พักนิ่งอะ”
	ปลื้มใจ ดีใจ	“เราภูมิใจที่เราเลี้ยงเขามาอะ เลี้ยงเขามาให้ เหมือนแบบรอด ฝั่ง ให้เขาไปได้ดี ก็ภูมิใจตรงนี้ที่เขาได้ครอบครัว ถ้าเราจะมา เลี้ยงเองเราคงไม่มีปัญหาหรอก แต่ก็ภูมิใจที่เราดูแลเขามา จนกระทั่งเขาไปได้”
	ทำใจ	“คงไม่ได้อะ ก็ต้องเป็นอย่างนี้ตลอด ทุกคนเลยนะ ทุกคนอะ พยายามบางครั้งจะหักใจว่าเอาเดียวไปเนี่ยก็จะไม่ร้อง พยายาม อย่าร้อง แต่ป่าต้อย (นามสมมติ) เขาก็เห็นทุกครั้ง ทุกคน”
ปัจจัยที่ ส่งผลต่อ ความรู้สึก เมื่อส่งเด็ก กลับคืน	ความยาวนานของระยะเวลา การเลี้ยงดู	“น้องพอล (นามสมมติ) นี่ก็ไม่นานหรอกเลี้ยงอย่างมากปึกกว่าๆ เขาก็ไปแล้ว ความผูกกันมันก็จะน้อยไม่ค่อยเท่าไรก็อาจจะ มีร้องไห้บ้าง แต่คนที่อยู่กับเรานาน ทำให้ผูกพันกับเรา ทำให้นาน กว่าจะลืมได้”
	การได้รับทราบกำหนดการส่ง เด็กกลับคืนล่วงหน้า	“ไม่สบายใจคือเอาไปเร็วมากไป เราทำใจยังไม่ได้ ถ้าให้เวลาเรา สักเดือนอย่างนี้เรายังพอทำใจได้ว่าเด็กยังอยู่กับเรานานนะ นี่ อย่างคุยกันวันนี้วันจันทร์เขามารับแล้ว... ยังทำใจไม่ได้ใจ เค้าไป เร็ว ถ้าอยู่กับเราสักเดือนหนึ่งเราก็ยังค่อยๆพอนั้นได้ แต่นี่ต้องหัก ดิบเลย”
	การแสดงท่าทีของเด็กใน ช่วงเวลาของการแยกจาก	“พอเปิดประตูเราก็ออกมา ออกมาอุ้มหัว... มันวิงหนะ ร้อง โอ้โฮ ... ใจสั้นร้องแบบ แบบยังงี้อะเหมือนจะซัดเลยนะ”
	การถูกตอกย้ำถามถึงเด็ก อยู่เสมอ	“มีคนพูดถึงนูช (นามสมมติ) ตลอดเวลา... ลูกสาวเขาก็จะคุยว่า มันเป็นคนอย่างนั้นอย่างนั้นนะแม่ มันเด่นอย่างนั้นมันชอบพูดอย่าง นี้ คือจะพูดแต่เรื่องน้องนูชกันทั้งนั้นอะ ก็จะอดน้ำตา ตาแดงๆ กันไม่ได้อะ”

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
	ความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อกลับคืนสู่ครอบครัว	“สงสาร แต่เขาไปดีนะ อาเขาอาของน้องนุช (นามสมมติ) เป็นพยาบาลนะ อาผู้ชายเป็นตำรวจ พ่อทำงานราชการ ก็คือว่าภูมิใจที่ว่าเขาไปดี ครอบครัวเขาได้ดีคือเรา เราตรงนี้เราไม่หวัง” “ไปดีเราก็จะไม่ค่อยเท่าไรแต่บางคนไปแล้วมันไม่เต็มทำให้หุดหู่ ยังไงบอกไม่ถูก ก็เป็นห่วงเข้าไปอีก”
การจัดการและรับมือกับความรู้สึกที่เกิดขึ้น	การผ่อนคลายตนเอง	“บางทีออกไปนั่งอยู่หน้าบ้าน ไปนั่งบ้านพี่สาวบ้าง นั่งคุยกับคนนู้นคนนี้ ให้มันนิ่ง”
	การหลีกเลี่ยง	“เชื่อเปล่าไม่อยากไปมูลนิธิอะ เดียวไปเห็นสภาพวันนั้น เรานั่งคุยห้องนั้นกับไอ้หนูอะไรอย่างนี้แล้วยาเขาคุ้มเดินผ่านเราไปเรานั่งอยู่ ก็เลยบอกไม่ไปอะ ไปแล้วก็อดไม่ได้ ร้องไห้อีก”
	การใช้กระบวนการทางความคิด	“ป่าก็จะระงับตัวเองบ้างนะ บางครั้งเราร้องมาก ๆ ก็จะถอนใจว่าเออ ตัดใจซะ ถ้าเราร้องมากเราเครียดมากความดันเราจะขึ้น ก็ตัดใจ”
	การรับเด็กใหม่มาอุปการะเลี้ยงดูทดแทนเด็กเก่า	“ถ้าหากไม่เอาเด็กกลาง เราจะคิด ถ้าเอาเด็กกลางเลยเราก็จะมาพัวพันอยู่กับเด็กคนนี้ เราก็จะไม่นึกถึงน้องนุช (นามสมมติ)”
	การได้รับการสนับสนุนทางด้านความคิด อารมณ์ และจิตใจ	“คนแถวบ้าน บางทีแฟนบ้าง ลูกบ้างเขาก็จะบอกว่าต้องทำใจนะอย่าไปคิดถึงเขา เดียวเป็นไรขึ้นมาลำบาก”
บทเรียนจากการส่งเด็กกลับคืนครอบครัว	ตระหนักถึงบทบาทที่มีและทำหน้าที่ให้ดีที่สุด	
	รับรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะเหนี่ยวรั้งเด็กไว้	
	ยอมรับความจริงที่ต้องพลัดพราก	“บางคนไปแล้วมันไม่เต็มทำให้หุดหู่ ยังไงบอกไม่ถูกอะ ก็เป็นห่วงเข้าไปอีกอย่างนี้แต่ก็ช่วยเขาไม่ได้เขาไปจากเราแล้ว”
	เข้าใจวงจรชีวิตการเป็นมารดาอุปการะ	

ตารางที่ 14

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ในประเด็นของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9 (ID 9)

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
ภาวะที่ เกิดขึ้น ภายใน จิตใจ เมื่อส่งเด็ก กลับคืน ครอบครัว	โศกเศร้า สูญเสีย	“วันนั้นก็คือวันที่เศร้ามากที่สุดอะ วันที่เขาจากเราไป เศร้ามาก แต่วันที่รู้ว่าจะไปก็คือเสียใจเรื่อยมาแล้ว แต่ก็ยังไม่เท่ากับวันที่เขาจากเราไป จากเราไปคือสุดท้ายแล้วอะ สุดๆแล้ว”
	เครียด วิตกกังวล	“เราสงสารเขา พ่อแม่เขาไม่ได้เห็นหน้าพ่อแม่อะไอย่างนี้เนอะ แล้วเราก็ไม่รู้ถ้าไปอยู่กับพ่อแม่บุญธรรมอะจะเป็นยังไงอีก อะไอย่างนี้เนอะ เราจะไปรู้ได้ยังไง แต่อยู่กับเราโอเคเรารักเรา เลี้ยงหุ่นเราเลี้ยงนั้น แต่ไปอยู่กับเขาเขาจะยังงใจอะไร คิดไปนะ ก็สงสาร”
	ปลื้มใจ ดีใจ	“เขาก็มาหา เข้ามาหาเราแล้วก็กอด ก็ร้องให้กันทั้งแม่ทั้งลูกเลย เขาก็จำได้ ถ้าจำได้ยังลูกก็ตอบจำได้แล้ว ก็ดีใจมากเลย... ดีใจ”
	ทำใจ	“แต่ในใจลึกๆมันทำใจไม่ได้อยู่แล้ว มันก็เสียใจ เราเลี้ยงของเรา มาตั้งแต่เล็ก”
ปัจจัยที่ ส่งผลต่อ ความรู้สึก เมื่อส่งเด็ก กลับคืน	ความยาวนานของระยะเวลา การเลี้ยงดู	“ถ้าเกิดเลี้ยงมาตั้งแต่แรก ความรู้สึกของเรามันเหมือนแบบลูกเราแท้ๆ พอเวลาไปแล้วมันเหมือนใจจะขาดเหมือนกันนะ”
	การได้รับทราบกำหนดการส่ง เด็กกลับคืนล่วงหน้า	“เขาก็จะมาบอกว่าเนี่ยน้องคนนี้ได้พ่อแม่บุญธรรมแล้วนะ แบบเหมือนให้เราทำใจไว้ เมื่อไรไปเขาก็จะค่อยๆบอก เราก็เริ่มทำใจ”
	การแสดงท่าทีของเด็กใน ช่วงเวลาของการแยกจาก	“เหมือนแล้วยิ่งเขาร้องไห้เนี่ย เสียงเขาร้องเราก็ใจหายแล้วนะ ว่าลูกเขาร้อง”
	การถูกตอกย้ำถามถึงเด็ก อยู่เสมอ	
	ความอยู่ดีมีสุขของเด็กเมื่อ กลับคืนสู่ครอบครัว	“พ่อแม่บางคนเขาก็ดีอะเนอะ เขายังติดต่อมาเรื่อยๆคือเราก็ดีใจ ใจ เออเราได้เห็นลูกเราว่าเจริญเติบโตแค่นั้น ก็ดีใจ”
การจัดการ และรับมือ กับ ความรู้สึกที่ เกิดขึ้น	การผ่อนคลายตนเอง	
	การหลีกเลี่ยง	“ก็เหมือนแบบไม่อยากจะออกมาเจอใครทั้งสิ้น อยากอยู่แต่ในบ้าน อะไอย่างนี้ เหมือนก็กลายเป็นคนที่แบบเศร้าซึมอะเนอะ กลายเป็นคนที่ไม่อยากพูดไม่อยากกรำเงิง”
	การใช้กระบวนการทาง ความคิด	“แต่พอมาคิดซะว่า เลี้ยงลูกเขาเขาก็ต้องเอาไปหรืออะไอย่างนี้ ก็เลยทำใจได้”

	ประเด็น	คำสัมภาษณ์
	การรับเด็กใหม่มาอุปการะ เลี้ยงดูทดแทนเด็กเก่า	“แต่ถ้าถามว่า ถ้าเอาคนใหม่มาให้แล้วคนเก่าเนี่ยเราจะลืมเลย ไหม ไม่ลืมเลยก็ยังคงคิดถึงคนเก่าอยู่ คนใหม่ก็ยังคงเฉยๆอยู่นะบอก ตรงๆคนใหม่ยังเฉยๆอยู่ เหมือนความผูกพันของเรายังอยู่ที่คน เก่าอยู่ ยังรัก บางที่เรียกอะไรก็เรียกชื่อคนเก่า บางที่เรียกยังเหมือน เรียกผิด ใจเรายังอยู่กับเขา”
	การได้รับการสนับสนุน ทางด้านความคิด อารมณ์ และจิตใจ	“พอเวลานั้นก็คนนู่นคนนี่เขาก็จะปลอบใจ ไปเลย ไปเลย เขาไป สบายอย่าไปคิดมากเลย เดี่ยวตัวเราก็ไอนี้หมด ก็ค่อยๆไอนี้ไป”
บทเรียน จากการส่ง เด็กกลับบ้าน ครอบครัว	ตระหนักถึงบทบาทที่มีและ ทำหน้าที่ให้ดีที่สุด	
	รับรู้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะ เหนี่ยวรั้งเด็กไว้	“พอเขาไปเนี่ยเราใจหายแล้ว ไม่อยากให้เขาจากเราไปเลย คือ อยากให้มีวันนี้ไปเรื่อยๆ แต่คือมันเป็นไปไม่ได้”
	ยอมรับความจริงที่ต้องพลัด พราก	“เพราะเรารู้ว่าเด็กคนที่จะต้องไปเมืองนอกเนี่ย วันใดวันหนึ่งเขา ไปจากเราแล้ว ก็คือจะไม่ได้เจอกัน ส่วนใหญ่ก็คือไปแล้วไปลับ แต่เราอยากที่จะเห็นเขาบ้าง แต่ก็คือมันเป็นไปไม่ได้ การไปมา เขาอาจจะไม่สะดวก”
	เข้าใจวงจรชีวิตการเป็น มารดาอุปการะ	



ภาคผนวก ฅ

ตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูล

รหัสผู้ให้ข้อมูล ID 3
 วันที่สัมภาษณ์ วันจันทร์ที่ 16 สิงหาคม 2553 เวลา 11.40 – 12.40 น.
 สถานที่ สหทัยมูลนิธิ

186 หนูเอาไปแล้วนะ ก็คือไม่ใช่! ไซปะ เขาก็เลยบอกเออ...เขาก็
 187 คุยกับทางบ้าน ให้พี่ทำใจเดือนนึงแล้วอีกเดือนเขารับกลับ
 188 แม่ละ เขาก็บอกเออ... แล้วเขาก็รับกลับ ถ้าบอกล่วงหน้าพี่จะ
 189 ไม่ว่าอะไร
 190 I : การบอกล่วงหน้ามันช่วยอะไรบ้าง
 191 R : ช่วย ก็คือให้เรารู้ว่าเออ... ค่อยๆทำใจไปอะ ว่าเออ...เดียวเขา
 192 จะไปอยู่กับแม่เราแล้วนะ อยู่กับยายหรืออยู่กับแม่ หรืออยู่
 193 กับใครอย่างเนี่ย เขากลับสู่อ้อมกอดเราที่พี่ตั้งใจด้วยจะได้
 194 เห็นหน้าพ่อแม่เขาอย่างนี้
 195 I : วิธีการทำใจของพี่ลีนคือยังไงอะคะ
 196 R : พี่ต้องพูดกับเขาอะ เพราะทางเจ้าหน้าที่เนี่ยเหมือนแบบเขา
 197 สั่งให้พี่พูดบอกเด็กว่า เดี่ยวจะกลับไปอยู่กับพ่อแม่แล้วนะ
 198 หนูอย่าอ้อนนะลูก ไม่ได้อยู่กับแม่แล้วนะ แม่ไม่ได้ดูแลหนู
 199 แล้ว (ร้องไห้) เหมือนกับ... เขาก็ค่อยๆอะค่อยๆว่าเออ...
 200 เหมือนพูดทุกวันอะ เขาให้เราพูดทุกวัน เด็กจะไปเมืองนอก
 201 เขาให้เราเตรียมบ้าน เออ... หนูนอนอย่างนั้นะลูก หนูอย่า
 202 อ้อนนะ แล้วอยู่กับเขาอย่าคืออย่าอ้อนแบบนี้ เรากบอกหนูไป
 203 ประมาณเดือนนึง เขาก็ค่อยๆชินไปเอง แต่มันก็ทำใจไม่ได้
 204 100% หรือก แต่ก็ดีขึ้นอะค่อยๆ คนแรกที่ทำใจไม่ได้เลย
 205 (เสียงสั่น น้ำตาไหล) ประมาณ 15 วันอยู่อย่างนั้นข้าวปลา
 206 ไม่กินเลยนะ เออ...เหตุผลที่พี่เลี้ยงต่อมาเรื่อยๆก็คือแบบเนี่ย
 207 คือเอาคนนั้นมาทดแทนคนนั้นไปเรื่อยๆ เพราะว่าเวลานั้นนี่
 208 แบบ พอลกลับมาจากไหนเนี่ย สวมสติถึงเดินออกไปนอกบ้าน
 209 คลายได้แป๊บนึง พอลกลับมาอีกมาเจออีกอะ เคยจะได้เล่นกับ
 210 เราได้หอมได้กอดอะไรอย่างนี้ มันก็ขาดไปไม่มี
 211 I : แล้วอย่างน้องสิโออย่างนี้คะ เลี้ยงมาประมาณ 10 เดือนไซ
 212 โหมคะ แล้วจากการที่รู้มาเนอะว่ายังงี้ก็ต้องคืน ความรู้สึก
 213 ในวันนี้มันเป็นยังไงบ้างคะ
 214 R : บอกไม่ถูกเลย.. พี่เตรียมเสื้อผ้าวันนึงแล้วก็วันที่ เก็บเสื้อผ้า
 215 ประมาณก่อนหน้านั้นอาทิตย์นึง เพราะว่าเขาก็บอกว่าจะไป
 216 รับวันที่ 11 หรืออะไรที่มายืนยันแล้วพอดีเขาเคลื่อน

ผู้สัมภาษณ์
 ค่อยๆทำใจ ว่าอีกเดือนไปอยู่กับใคร
 เด็กกลับสู่อ้อมกอดที่พี่ตั้งใจด้วย
 เจ้าหน้าที่ให้หนูบอก พี่คือ อ้อมกอด (= 1 เดือน)
 พี่คือ ไซปะ
 ทำใจไม่ได้ 100% not okay ยัง
 1st คนแรกทำใจไม่ได้เลย 1 วันไปไม่ได้
 หนูไม่กินเลย 15 วัน ออกรับไปมาทุกวัน
 (เอาคนนั้นมาทดแทนคนนั้นไปให้ไซ)
 อดไป 10 วัน คราวนี้ พี่เลี้ยง สวมสติ 100%
 เลี้ยงได้ 10 วัน 10 เดือน ก็ไปไม่ได้
 บอกไม่ถูกเลย

247 I : แล้วช่วงเวลานั้นคือเป็นอาทิตย์เลยใช่ไหมคะที่ว่างไม่ได้
 248 เลี้ยงเด็ก เป็นยังงี้บ้างคะอาทิตย์นั้น
 249 R : ใช้โห... เหงาไม่อยากจะอยู่ในบ้านเลย กลับมากก็ต้องเจออะไรที่
 250 แบบ เป็ดมันพี่ก็ยังไม่เอาออกใจก็ต้องอยู่ ต้องแชรนอยู่อย่าง
 251 นั้น เดินขึ้นบ้านมาโบกเคยเห็นมันอยู่ในเปลอะไรอย่างเนี่ย ไม่
 252 มีแหละ (น้ำตาไหล) มันก็เลยแบบไม่อยากจะอยู่ในบ้าน ก็เดิน
 253 ไป พอดีเขาก็เอามาให้อาทิตย์นี่งี้ ก็มีเหมือนมีสิ่งทดแทนมา
 254 ก็เบาไปหน่อย แต่ก็ไม่มีสินะ ไม่ใช่ว่าเออ...มีเด็กคนนั้นมา
 255 เลี้ยงแล้วลืมเด็กคนนั้น ไม่ลืมหรอก จำได้หมด
 256 I : อย่างนี้เวลาที่พี่เขาเอาคนใหม่อย่างฮอนด้ามาต่อคะ มันแบ่ง
 '57 เบาความรู้สึกได้ยังงี้บ้าง
 258 R : เยอะนะ คือพี่ชอบเลี้ยงเด็กผู้ชาย พอได้เด็กผู้ชายมา ไม้รู้
 259 เป็นยังงี้เหมือนพี่เลี้ยงเด็กผู้ชายขึ้นหรือยังงี้ก็ไม้รู้ เด็กจะ
 260 อารมณ์ดีหมดแล้วก็จะเล่นกับเราอะไรกับเรา เขาก็เบาไป
 261 จากสื่อไอได้เยอะ ถ้าเด็กนอนมีเด็กแทนที่นอนอะไรอย่างนี้
 262 ตอนไม่มีก็โห...แบบพลิกมากก็อะไรจะไม่อีกแล้ว มันเหงาอะ
 263 พี่อยากเลิกเลี้ยงหลายครั้งแล้วนะ แต่ก็คือว่าพอเริ่มจะ
 264 เลิกอะ ไม้รู้ งานก็ทำได้นะมีงานทำแต่ตอนนั้นแบบเหมือนว่า
 265 กลับจากทำงานมันก็ต้องเจอแบบอะไรว่างเปล่าอยู่บนบ้าน
 266 อีก

เหงา ไม่อยากอยู่ในบ้านเลย
 คิดถึงบ้านมากแต่อยู่ไปเปล่า ไม่อยาก
 หนักไปนอน เจ็บจนรู้สึกทรมาน หนักไปไม่รู้
 ถ้าเลี้ยงมาจะคุยพี่ ก็เบาไปได้เยอะ
 ตอนไม่มี มันเหงา
 หนักแล้วเลี้ยง กลับจากทำงานก็เจอเด็กนอนเต็มไปหมด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รหัสผู้ให้ข้อมูล ID 8
 วันที่สัมภาษณ์ วันอังคารที่ 26 ตุลาคม 2553 เวลา 12.20 – 12.50, 14.30 – 14.45 น.
 สถานที่ โรงพยาบาลรัฐบาลแห่งหนึ่ง

69 ไม่รู้จักใจเขาก็ไม่ให้ไป ลูกสาวก็ตาม ขับรถตามแท็กซี่อะ ตามไปเขา
 70 ไปอยู่ที่ราชนาเวรี ก็ร้องไห้กลับมาร้อง 7 วัน 8 วันไม่หายนะลูกสาวอะ
 71 ตาเคยบวมหมดเลยเขารักมากอะ เขารักน้องนูชามาก
 72 I : ในวันนั้นคือไปคืนที่มูลนิธิ
 73 R : อืม ไปคืนที่มูลนิธิ ดิน ชูหิว...พอเราคุยเสร็จเรียบร้อยแล้ว ไม่ได้จับ
 74 เขาเลยนะเขาก็ยื่นมือเราอยู่ะ เขาก็คอยจะจับน้องนูชไว้ เพราะพอ
 75 ป้าจรรยาออกมาเขาจะต้องตาม เขาบอกอะตัวไม่มีอะไรแล้วนะก็
 76 ตัวเองก็กลับ ย่าเยอเขาอยู่ข้างในอะ พอเขาเปิดประตูให้ป้าจรรยา
 77 ออกมา พอเปิดประตูเขาก็ออกมา ออกมาชูหิว... มันวิ่งหนี ร้อง
 78 I : เวลาเห็นแบบนั้นแล้วตัวป้าจรรยาเองเป็นใจ
 79 R : ใจไหว...ใจสั้นของแบบ แบบยังใจอะเหมือนจะช็อคเลยนะ แต่ที่ด้วย
 80 นี้เขาคอยกันเอาไว้ใจ เขาบอกว่าเขาตัวเองไม่ต้องไปคิดอะไรนะ เขา
 81 นั้นเขาจะปลอบใจอะ ป้าจรรยาก็เอาแต่ผ้าคลุมอยู่อย่างนี้คลุมหน้า
 82 ร้องให้ ช้าวเชื่อใจกันตั้งหลายวันนะ เนี่ยถ้าไปก็เป็นแบบนี้
 83 I : ความรู้สึกในวันนั้นเป็นยังไงบ้างอะคะ
 84 R : วันนั้นหรือ มันยังใจเหมือนมีผ้าห่อ เขาไปแล้วแบบมันคิดมาก คิด
 85 แบบเฮ้อ...ไปแล้วอะไรอย่างนี้ เคยเล่นตรงนั้นเคยอะไรตรงนี้อะไร
 86 อย่างนี้นะ ลูกเขาก็บอกแม่อย่าไปร้องมากนะเดี๋ยวแม่จะเป็นอะไร มัน
 87 เหมือนแบบยังใจอะมันบอกไม่ถูกเลยอะ
 88 I : บอกไม่ถูกมันเป็นยังไงอะคะความรู้สึก
 89 R : ความรู้สึกก็แบบเหมือนน้อยใจอะว่าเลี้ยงเขามาแล้วเขาเอาไปอะไร
 90 อย่างนี้ ก็คือใจเขาอะไรอย่างนี้ ก็เหมือนลูกอะ เคยนอนกับเราอย่างนี้
 91 กลางคืนเหมือนกันพอจะปุ๊ตนอนเนี่ยก็รู้ว่าเนี่ยที่นอนเขาอะไร
 92 อย่างนี้นะก็อดไม่ได้ ร้องตลอด
 93 I : แล้วตอนนั้นความรู้สึกที่เกิดขึ้นตอนนั้นอยู่ที่วัน
 94 R : นูช...เป็นเดือนเลยนะ ป้าจรรยาอะทุกวันนี้ก็เหมือนกันนะเนี่ย
 95 เพราะว่าเขาไป เขาไปมกราก็ได้ก็เดือนแล้ว 10 กว่าเดือนแล้ว ป้า
 96 จรรยายังอดไม่ได้เลย แล้วก็ยังคิดถึงยังรักเขายัง... ทุกวันนี้ยังแบบ
 97 พยายามคิดถึงน้องนูชอะใจหายวบเลย
 98 I : เพราะอะไรถึงใจหาย
 99 R : แบบเลี้ยงเขามา ความใกล้ชิดกับเราอะ เขาก็รักเหมือนลูกอะ คือ
 100 ความใกล้ชิดจะกินจะนอนอะไรเขาจะอยู่กับเราตลอด แล้วอยู่ๆเขา
 101 หายไปอย่างนี้ เขาก็อดคิดไม่ได้ ทุกทีไปเห็นเด็กแม้กระทั่งเด็กทูนะ
 102 ป้าจรรยาอะไปส่งหลานที่โรงเรียนอะ เด็กๆรุ่นๆน้องนูชอะเขาจะเดิน
 103 ผ่าน มองนะแล้วเหมือนนะ ป้าจรรยายังนั่งร้องไห้ที่โรงเรียนอะ แล้ว

(ส.ค.บ.)
 รัชชภัฏราชวิทยาลัย (ส.ค.บ.)
 จักรวรรดิ, ๒๕๖๓/๑๐/๑๐/๑๐/๑๐
 (ส.ค.บ.)
 รัชชภัฏ วิทยาลัยราชภัฏ ๒๕๖๓/๑๐
 (ส.ค.บ.)
 รัชชภัฏ
 ส.ค.บ. ๒๕๖๓/๑๐/๑๐/๑๐...
 (ส.ค.บ.)
 รัชชภัฏ วิทยาลัยราชภัฏ ๒๕๖๓/๑๐/๑๐/๑๐ (ส.ค.บ.)
 รัชชภัฏ ๒๕๖๓/๑๐/๑๐/๑๐/๑๐ (ส.ค.บ.)
 รัชชภัฏ วิทยาลัยราชภัฏ ๒๕๖๓/๑๐/๑๐/๑๐ (ส.ค.บ.)
 ทุกอันใจก็อดไม่ได้ (ส.ค.บ.)
 รัชชภัฏวิทยาลัยราชภัฏ
 ทุกอันใจก็อดไม่ได้ รัชชภัฏวิทยาลัยราชภัฏ (ส.ค.บ.)
 รัชชภัฏวิทยาลัยราชภัฏ
 รัชชภัฏวิทยาลัยราชภัฏ ๒๕๖๓/๑๐/๑๐/๑๐/๑๐/๑๐/๑๐
 รัชชภัฏวิทยาลัยราชภัฏ ๒๕๖๓/๑๐/๑๐/๑๐/๑๐/๑๐/๑๐
 รัชชภัฏวิทยาลัยราชภัฏ ๒๕๖๓/๑๐/๑๐/๑๐/๑๐/๑๐/๑๐

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวปาริชาติ ธงภักดี เกิดวันที่ 13 กันยายน พ.ศ.2527 ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต เอกสังคมสงเคราะห์ โทการพัฒนาศาสตร์ เด็ก เยาวชน และครอบครัว (เกียรตินิยมอันดับ 2) คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปีการศึกษา 2548 และได้เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อปีการศึกษา 2551

ประสบการณ์การเป็นนักจิตวิทยาปรึกษาฝึกหัด ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ผู้ให้การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบรายบุคคล (individual counseling) ไม่น้อยกว่า 30 ชั่วโมง
2. ผู้นำกลุ่มพัฒนาตนและการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ (buddhist counseling and personal growth group) ไม่น้อยกว่า 350 ชั่วโมง

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. 2549 : ปฏิบัติงานในตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ โครงการฟื้นฟูสภาพครอบครัว ที่สหทัยมูลนิธิ จังหวัดกรุงเทพมหานครฯ

พ.ศ. 2550 : ปฏิบัติงานในตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ โครงการ Case Management for Migrant Children (CMMC Project) ให้กับ Save the Children UK โดยประจำอยู่ที่อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย